PIERRE COURTADE

Jimmy

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

PIERRE COURTADE

Jimmy

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ŞI ARTĂ

În romîneşte de *Alexandra Rogalski*

★

Coperta de *I. Molnar*

Pierre Courtade
JIMMY
Les Editeurs Français Réunis
Paris — 1951

CUVÎNT ÎNAINTE

Cînd în 1951, a apărut la Paris romanul lui Pierre Courtade, Jimmy, *presa și radioul, întregul aparat de propagandă controlat de imperialismul american, a întîmpinat noua tipăritură cu o tăcere glacială. O tăcere glacială dirijată; coaliția tăcerii, atît de bine cunoscută în practicile unui aparat deprins de mult cu toate mistificările, cu toate răstălmăcirile, cu toate insinuările — menite a ascunde realitățile, a arunca praf în ochii mulțimilor — era primul omagiu al dușmanului, trădînd teama și îngrijorarea acestuia în fața unei noi arme a adevărului, puse la îndemîna celor mulți.*

Dar în ciuda „discreției" destinate a ascunde cititorului faptul apariției lui Jimmy, *cartea lui Pierre Courtade a cucerit în scurtă vreme aprecierile maselor largi de cititori din multe țări. Tactica vrăjmașului s-a schimbat atunci. Un val de calomnii a încercat să facă ceea ce tăcerea impusă nu izbutise: să împiedice pe omul simplu de a se apropia de carte. Incercare la fel de neizbutită, deopotrivă de zadarnică. Numărul cititorilor lui Courtade a sporit și sporește mereu. Lumea progresistă a salutat în romanul scriitorului francez o carte valoroasă, un ajutor prețios în eforturile de clarificare ale omului simplu, din Occident, eforturi în al căror insucces lumea dolarului este vital interesată:* „Courtade — *nota revista pro-*

gresistă americană Masses and mainstream — a reuşit să seziseze foarte bine contradicţiile vieţii americane, conflictul dintre forţele care luptă în cadrul ei."

Meritul de frunte al cărţii, pe care Pravda *îl sintetiza apreciind că ea* „oglindeşte în mod veridic lupta forţelor progresiste ale Americii şi ale Franţei pentru pace, pentru un viitor mai bun", *constă în forţa sa de pătrundere în mase, forţă dobîndită de orice lucrare în care omul simplu vede un prieten şi un sfătuitor, un curajos act de proclamare a adevărului.*

Pierre Courtade, editorialistul organului central al Partidului Comunist Francez, L'Humanité, *vechi şi distins comentator de politică internă şi internaţională, este unul dintre gazetarii progresişti din Apus care şi-a cîştigat de mult aprecierea şi dragostea cititorului, pentru curajul şi combativitatea sa, pentru pătrunzătorul său spirit de observaţie, pentru seriozitatea şi adîncimea cu care analizează fapte şi evenimente scoţîndu-le în relief semnificaţia, pentru consecvenţa şi dîrzenia cu care pana sa stă la datorie în slujba păcii şi a marilor idealuri ale umanităţii, în slujba Franţei adevărate şi a majorelor interese naţionale ale poporului francez.*

Pe frontul — atît de însemnat — al literaturii, Pierre Courtade a luat cu sine toate preţioasele arme ale ziaristului. Romanul Jimmy *s-a născut după o lungă şedere a autorului în Statele Unite, în calitate de corespondent al ziarului* L'Humanité. *Şi într-adevăr, cartea reliefează sinteza fericită a calităţilor scriitoriceşti şi a celor de gazetar ale autorului. Scriitorul Courtade are forţă de portretizare, dispune de însemnate posibilităţi de urmărire pe planuri complexe a procesului de schimbare, de lămurire a unui om ; posedă o reală capacitate de a îmbrăţişa aspectele multilaterale ale societăţii şi de a releva influenţele acestei societăţi asupra eroului, subliniind lupta acerbă dintre forţele progresiste şi cele reacţionare. Ziaristul Courtade are la rîndul său — şi cartea reflectă aceasta prin paginile ei cele mai izbutite — ochiul exersat al reporterului care ştie să se ducă în-*

totdeauna la faptul semnificativ, deşi aparent neinsemnat; care ştie să ridice întîmplarea, desprinsă din zilnica diversitate, la rang de generalitate. Cartea lui Courtade mărturiseşte de asemeni competenţa vechiului comentator de presă, care ştie să discearnă esenţialul din noianul de fapte ale cotidianului, care ştie să dea contur şi proporţii exacte evenimentelor, care ştie să sugereze şi să explice direcţia lor principală de dezvoltare.

Caracterul realist al romanului lui Pierre Courtade îşi are desigur originea în această sinteză dintre calităţile gazetarului onest şi priceput şi ale scriitorului conştient de misiunea lui. Unul dintre meritele de frunte ale lui Jimmy *constă în aceea că scriitorul se referă la o bogăţie de fapte şi întîmplări cunoscute şi trăite de gazetar, relatate de el cu scrupulozitatea slujitorului unei prese care a înscris de la prima ei clipă de existenţă ca principal blazon de nobleţe respectarea adevărului.*

*

Romanul Jimmy, *a cărui acţiune se petrece în cea mai mare parte în S.U.A. şi apoi în Franţa, este povestea obişnuită a unui american „de mijloc". Cu ajutorul acestei poveşti adevărate, autorul pune în lumină o seamă de aspecte concludente în legătură cu procesul de fascizare a vieţii în America şi cu străduinţa Wall-Street-ului de a exporta şi în celelalte ţări supuse dictatului său, faimosul „mod de viaţă american". Dar cartea ştie să înfăţişeze cu forţa documentului autentic şi revolta care cuprinde pe orice american cinstit în faţa încercărilor oficialităţii de a-l transforma într-un robot, lipsit de facultatea şi dreptul de a gîndi, apt doar să execute ordinele patronilor, unealtă oarbă a tuturor monstruozităţilor pe care le promovează imperialiştii iniţiatori de şcoli ale crimei, spionajului, corupţiei şi amoralităţii, aţîţători la război, provocatori de jafuri şi cotropiri.*

Jimmy Reeds este un funcţionar oarecare al unei firme din New-York. Venit din sud, unde mai dăi-

nuie şi azi obscurantismul durat acolo de proprietarii de sclavi, Jimmy este un „american sută-n sută", *mîndru de convingerile lui, pe care le socoate de nestrămutat, conştient de superioritatea indiscutabilă a modului de viaţă american. Străin de orice depăşeşte cercul restrîns al familiei şi al micilor lui comodităţi, docil şi perseverent, Jimmy pare să fie un om ideal pentru patronul său, fascistul White, care-şi mărturiseşte crezurile proclamînd, definitiv şi superb, cu yankee emfază:* „Mie nu-mi plac oamenii prea deştepţi".

„Boss"-ul a decis ca Jimmy să fie numit directorul unei filiale a firmei, într-un oraş al statului New-York. „Cariera" îi este deschisă înainte. Dar o întîmplare vine să întrerupă cursul de pînă atunci al vieţii lui Jimmy. Un grup de americani progresişti au organizat un concert al cunoscutului cîntăreţ Paul Robeson. Jimmy e invitat să asiste. In mintea modestului şi cinstitului funcţionar logica e simplă: — Ce rău poate fi dacă cineva ascultă cîteva cîntece? La urma urmelor „democraţia americană" dă dreptul fiecăruia să se ducă unde vrea. Dar la concert, în cugetul lui Jimmy începe să apară un semn de întrebare. O bandă de fascişti, de care „boss"-ul White nu e străin, încearcă împiedicarea concertului. Huliganii atacă brutal femei şi copii, arătîndu-i pentru prima dată lui Jimmy adevărata faţă a „democraţiei" americane. (De observat că în relatarea acestor fapte avem descrierea exactă a celor petrecute la Pickskill, cînd reacţiunea americană, sub ochii oblăduitori ai poliţiei, a atacat pe Robeson şi pe alţi fruntaşi progresişti ai poporului american, care organizaseră un concert).

Pentru Jimmy, care fuge îngrozit de la concert, n-au apărut încă în mod clar toate concluziile faptelor. Tot ce e cinstit în sufletul lui, însă, se revoltă atunci cînd citeşte declaraţia oficială a guvernatorului, unde se minte cu neruşinare şi unde victimele agresiunii sînt prezentate drept provocatorii ei.

Dornic să șteargă toate neplăcutele și obsedantele amintiri, Jimmy pleacă în Franța. Dar tocmai acea Americă de care Jimmy a vrut să uite îi apare și la Paris, acest „New-York, încă mai absurd decît celălalt" *cum trebuie, îndurerat, Jimmy să constate.*

Arta pamfletarului Courtade se desfășoară din plin în paginile cărții care prezintă — ca într-un panopticum plin de hîdoșenii — o întreagă galerie de diplomați, militari, „culturali", exponenți ai politicii de ocupație americană în Franța.

Dar în Parisul cu coca-cola și soldați americani beți, o întîmplare îi scoate în față lui Jimmy și pe francezul autentic. Muncitorul Roger Craux este cel care va desăvîrși procesul de transformare al acestui „american de mijloc", este cel care îl va face pe Jimmy să înțeleagă că apărarea păcii e o problemă a fiecăruia, că rostul oricărui om cinstit este să lupte, nu să fugă de luptă. De aceea, cînd Jimmy pleacă înapoi în S.U.A. pentru a înfrunta „Comisia pentru cercetarea activității antiamericane", el este, cum spune Courtade, un „om cu totul deosebit de ce fusese înainte."

Acțiunea cărții lui Courtade se desfășoară în anii 1949 — 1950. Sînt anii strîngerii de semnături pe apelul de la Stockholm, sînt anii începutului agresiunii americane împotriva poporului coreean. Despre toate acestea se vorbește pe larg în carte. Dar curgerea timpului n-a făcut ca ea să devină azi o lucrare depășită. Alături de caracterul său de document vibrant al unora dintre zbuciumatele și dramaticele momente ale omenirii — cartea își păstrează și meritul actualității. Agresivitatea imperialiștilor, cinismul și perfidia cu care își continuă ei politica ațițătoare la război, bătălia crescîndă a popoarelor pentru apărarea păcii, lupta oamenilor simpli pentru apărarea dreptului lor la viață, la libertate și la cunoașterea adevărului — luptă care cuprinde în toate țările pături mereu mai largi — toate aceste probleme atît de actuale, află în cartea lui Pierre Courtade ilustrări sugestive.

Iată de ce este bine venită tălmăcirea în romîneşte şi tipărirea la noi a romanului Jimmy. *Luîndu-şi această sarcină, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă pune la îndemîna cititorilor de la noi o carte care contribuie la demascarea imperialismului american, o carte care arată cu multă vigoare realistă cum zi de zi căpătăm pretutindeni noi fraţi de luptă în bătălia mare a păcii şi a progresului.*

L. SĂRĂŢEANU

PARTEA ÎNTÎI

I

Era cale cam de o jumătate de oră de la Sunny Hill pînă la parcul de automobile din apropierea biroului său.

Maşina înainta fără zgomot pe asfalt. Lui Jimmy îi plăcea senzaţia de putere pe care i-o dădea. Maşina aceasta era ca un tanc, chiar aşa, ca un tanc. Dar liniştea mai avu şi altă înrîurire asupra lui. Deschise aparatul de radio. Se executa muzică serioasă : zeci de viori cu acompaniament de orgă. Parcă vedea sala impunătoare şi silueta dirijorului îmbrăcat în frac ; spectatorii în haine de gală cu feţele proaspăt rase şi venerabilele bătrîne sclipind de curăţenie ca nişte gologani noi-nouţi. Se gîndi că de multă vreme nu mai fusese cu adevărat la un concert. Săptămîna viitoare, într-una din seri, îi va spune lui Lucy să vină să-l ia şi să meargă împreună. Oricum, era cu totul altceva decît cinematograful. La un concert e altă atmosferă, mai sînt aplauzele şi apoi Lucy o să fie încîntată să-şi poată pune rochia verde. Hotărît, nu era deloc rea muzica de la radio. Ascultînd-o, te ducea gîndul la primăverile din Italia. Italia fusese visul de totdeauna al lui Jimmy. Îi plăcea să mănînce din cînd în cînd într-un restaurant italian şi nu şovăia să-şi ofere luxul unei sticle de Chianti veritabil. Nu-l găsea superior celui din California, dar numai după diferenţa de preţ şi tot trebuia să-ţi dai seama că era vorba de altceva. Cu ocazia războiului fusese cît pe-aci

să plece în Italia, dar pînă la urmă l-au trimis într-o tabără din Illinois; după aceea războiul s-a sfîrşit şi el tot în Illinois a rămas. O dată şi o dată tot va trebui să vadă însă Europa.

Micşoră viteza, se înşirui după celelalte maşini şi fără să oprească, înmînă 25 cenţi — taxa de trecere peste pod — controlorului în uniformă de mare amiral. Îl uimea de fiecare dată îndemînarea acestor indivizi care te jumuleau în trecere politicos dar neînduplecat. Înainta acum pe podul suspendat în aer, prins în reţeaua deasă a cablurilor de oţel. Dîre de lumini aurii răzbăteau prin ceaţa care, amestecată cu fumul vapoarelor, întuneca zgîrie-norii din Manhattan. Oraşul se ridica înaintea lui asemenea unui vîrf de munte ros de avalanşe, prăpăstios şi pleşuv ca o stîncă a maimuţelor, haotic şi simetric în acelaşi timp ca tuburile unei orgi. Fu impresionat de măreţia acestei privelişti.

...„Şi cînd te gîndeşti la primii indivizi care au debarcat acolo şi au cumpărat această stîncă de la vreun indian oarecare pe vreo zece dolari..." Străbătînd parcul, încercă să-şi imagineze cum arătase odinioară acest ţinut: împînzit de păsări, de veverite cenuşii care săreau la tot pasul (Lucy găseşte că aduc a şoareci şi nu-i plac de fel). O ţară de păsări şi de plante agăţătoare. Chiar la marginea oraşului, pe malurile Hudsonului, anumite locuri mai păstrau încă ceva din vechea înfăţişare. Se jucase şi el pe acolo pe vremea cînd era băieţaş. Seara, copiii aprindeau focuri mari cu benzină şi, privind la apele înnegrite ale fluviului uriaş, îşi închipuiau că văd trecînd o luntre scobită într-un trunchi de copac sau că aud strigătul sălbatic al vreunui Picior-Negru sau alt indian. Nu era numai un joc pentru copii. Diferiţi indivizi se împodobeau în timpul campaniei prezidenţiale cu pene şi veneau la banchetul anual de la hotel Commodore cu tomawak-ul pe umăr. Deşi, la drept vorbind, nu prea aveau pe cine să scalpeze.

Se gîndi la Nancy şi la micul Jimmy care aveau s-o ia de la capăt cu aceleaşi jocuri. Îi părea rău că nu-i putea vedea mai des. Seara, cînd se întorcea

acasă, copiii erau culcaţi. Se ducea în camera lor să-i sărute şi-i găsea dormind duşi în pătucurile lor. Care le va fi soarta? Toată lumea vorbea de război. Dar cine putea şti? In jurnale se scria mult despre război. Nu mai mult însă decît despre fotbal. Ar fi vrut să oprească maşina şi să umble puţin prin iarbă. Dar maşinile veneau din toate părţile, fără încetare. Păreau un şarpe de nichel înconjurat de pocnetele motocicletelor încălecate de poliţişti cu cizme. Ce ţară, dumnezeule! Aerul era încărcat de electricitate. Pînă la celălalt ocean găseai zeci de milioane de oameni asemenea lui. Firește, ar putea să pară cam convenţional, se gîndea el, totuşi acesta era adevărul: lucra în *cea mai bună* întreprindere din lume. Îşi avea viitorul asigurat prin ajutorul mutual al funcţionarilor şi după cum era scris chiar în prospect: „lucrul acesta îţi dă convingerea că aparţii pe de-a-ntregul funcţiunii tale." Da, aşa este. Contribuie într-o oarecare măsură la întărirea sentimentului că te afli în siguranţă. Treizeci şi cinci de ani. Un corp care funcţionează ca un ceasornic. Nici o poticnire. Se uita cîteodată la fotografii de ale europenilor, a nenumăraţi europeni. Aceşti oameni îi păreau întotdeauna încătuşaţi în costumele lor. Stînjeniţi. Parcă ar fi vrut să economisească stofa. Pe chipurile lor se citea o mare oboseală. Viaţa de aci era cu totul altfel! gîndea el.

Vara şi-o petrecea cu Lucy şi copiii în Alegani, o priveliște cu munţi viorii, iar în depărtare albăstrui. Apoi brazi uriaşi. Te puteai aşeza la mese simple de lemn care parcă te aşteptau şi amintirea acestor zile fericite aveai prilejul s-o păstrezi cu ajutorul filmelor colorate. Ei le rulau cîteodată sîmbăta. Il vedeai pe micul Jimmy încercînd să facă primii paşi pe una dintre alei în mijlocul lalelelor. Nu era oare aceasta fericirea deplină? Gară maşina şi se îndreptă spre blocul societăţii „Prudenţa".

*

Pe scări se întîlni cu bătrînul White. Părul îi era aproape alb, dar avea o faţă rotundă şi rumenă, veşnic surîzătoare.

— Ai petrecut o duminică plăcută ?

— Da, mulţumesc, foarte plăcută. Dar dumneata, domnule White ?

— Mă cunoşti doar, casa...

Un om zdravăn. Faţa încă tînără şi părul alb. Privindu-l nu te mai înspăimînta bătrîneţea. In adevăr viaţa îţi părea cu desăvîrşire netedă. El redacta anunţurile de publicitate ale societăţii de asigurare. *„Dragostea de familie este o forţă extraordinară care duce la fericire şi reuşită. In mod natural această forţă te îndeamnă să contractezi o asigurare pe viaţă. Totuşi, această latură sentimentală nu trebuie să vă facă să uitaţi partea practică a chestiunii. Imbinarea acestor doi factori este hotărîtoare. Tocmai acest fel de a privi lucrurile îl recomand capilor de familie şi mai ales tinerilor taţi"*.

Biroul lui Jimmy era în stînga uşii din holul central. Sute de oameni intrau şi ieşeau, cu toate acestea aproape că nu se auzea nici un zgomot ; paşii înăbuşiţi de covoarele de cauciuc, conversaţiile abia şoptite, se pierdeau în înălţimea bolţii de marmură prin ale cărei vitralii gotice soarele îşi arunca razele din plin. Straşnică idee, aceste vitralii gotice. Clientul care venea să contracteze o asigurare avea impresia că e pe punctul de a săvîrşi un act cu caracter aproape religios. Şi cu toate acestea nu exista pic de încordare sau de tristeţe în atmosfera de acolo. Nimic care ţi-ar fi trezit gîndul că la urma urmei o asigurare pe viaţă are la bază ideea morţii.

Jimmy găsi pe birou, alături de cartonaşul pe care era scris numele său, un trandafir pus într-un pahar de culoarea opalului. Bănui numaidecît că fusese o idee de-a Clarei, secretara lui White. I-ar fi plăcut să iasă împreună într-o seară. Nu se gîndea cu tot dinadinsul la ea. Dar nu-i era cu totul indiferentă. Îi răsăreau în minte picioarele ei lungi cu ciorapi nylon şi gura aceea minunată. Avea totul desăvîrşit. Şi mîinile şi ochii. Apoi farmecul pe care-l răspîndea ! Ca Lucy, acum zece ani. Se uită la trandafir şi la biroul singuratic. Curat. Nici o hîrtie nu rămînea pe birou mai mult decît timpul necesar pentru a o studia.

Nicicînd nu se văzuse o mai bună organizare. Fişele treceau la maşinile electrice care le clasau în mod automat. Se auzi sunînd telefonul. Un singur zbîrnîit discret. Nimic altceva. Îl chema White. Jimmy vorbea cu voce stinsă, pe un ton confidenţial. Toţi cei o sută de indivizi din hol vorbeau la fel — abia tulburînd liniştea care se impunea, acea linişte care dovedeşte seriozitate şi productivitate.

— Da, domnule White, îndată, domnule White.

Negrul de la ascensor îl salută cu un „Bună ziua, domnule" încurajator şi prietenesc. În aer plutea miros de covor călduţ şi de ozon. Zece lumini roşii licăreau. La fiecare etaj, uşa se deschidea dînd în săli enorme care duduiau de zgomotul maşinilor de scris şi de calculat.

White îl aştepta aşezat de-a curmezişul fotoliului. O pereche de ochi vioi îl priveau de după ochelarii înrămaţi în aur. Purta o cravată sobră, foarte sobră şi un costum cenuşiu vărgat. Costumele de culoare deschisă şi cravatele cu desene erau pentru tinerii de vîrsta lui Reeds. Interzise pentru un om ca White, în timpul orelor de lucru. La mîna stîngă avea un ceas masiv de aur care indica minutele, lunile şi anii. Perfect, cum nu se poate mai perfect.

— Ia loc, Reeds. Am veşti bune pentru dumneata. Să trecem direct la subiect. Ce-ai zice dacă ţi s-ar oferi direcţiunea sucursalei de la Albany? Este iniţiativa direcţiunii. În ceea ce mă priveşte, socotesc că este un noroc pentru dumneata.

Jimmy deschise gura fără să fie în stare să scoată o vorbă. Abia acum îşi dădea seama cît se lăudase cînd susţinuse sus şi tare că-i plăcea riscul. Îl înnebunea gîndul tărăboiului pe care-l implica instalarea la Albany.

— Vedeţi, domnule White, trebuie să mă mai gîndesc la această propunere, cred că mă înţelegeţi.

În timp ce vorbea îşi închipuia viaţa la Albany şi nu era sigur dacă ceea ce-i plăcea la New-York nu era tocmai acea impresie că te găseai acolo numai în treacăt: parcă erai într-o sală de aşteptare, în holul unui mare hotel sau într-o gară de triaj. Pe cînd la

Albany te-ai fi cufundat într-un fund de provincie pentru tot restul vieții. Iar cînd va închide ochii va apărea în *Albany Journal: „Dl. Reeds care s-a stins azi din viață se stabilise în orașul nostru acum treizeci de ani în calitate de director al sucursalei „Prudența". Dobîndise dreptul de cetățean al orașului nostru... Prezentăm condoleanțe doamnei Reeds și copiilor săi, etc.* „Ultimii cinci, șase ani ai vieții nu se va îndeletnici decît cu tunsul ierbii, fumîndu-și pipa cu „tutun distins" — *tutunul care dă pipe-appeal,* după cum fetele au sex-appeal.

— Vedeți, domnule White, vă puteți închipui cît de mult prețuiesc... Fără îndoială. Dar va trebui să mă sfătuiesc și cu soția mea. Știți cum sînt femeile...

White zîmbi. Un om foarte bun acest White, foarte înțelegător. Dar era el oare cu adevărat bun și înțelegător, sau profesiunea sa îi impunea această purtare? Nu era oare o față pe care și-o compusese anume pentru a servi mai cu folos interesele societății? N-aveai cum să știi. Chiar dacă era așa, devenise la el o a doua natură. Scăpa oare ceva înțelegerii lui White? Nu întîlnești des atîta omenie la un om cu răspunderi și autoritate. Nu era așa din fire. Această bunătate, această omenie, erau rezultatul multor ani de sforțări făcute în dorința de a se perfecționa. Pentru nimic în lume n-ar fi recunoscut că citise toate cărțile care tratau despre felul în care se poate ajunge la însușirea unei adevărate personalități sau despre felul cum se poate dobîndi dragostea subalternilor și stima superiorilor tăi. Este foarte adevărat însă că atunci cînd vrei cu tot dinadinsul să izbîndești, se poate ajunge la așa ceva și prin acest mijloc.

— Ascultă, Reeds, e firesc să simți nevoia să chibzuiești. Dar eu nădăjduiesc că vei accepta. Ți-o spun în interesul dumitale, deoarece, în ceea ce mă privește, nu mă încîntă de loc să mă despart de un colaborator ca dumneata.

Și adăugă cu un aer plin de importanță.

— Iată-te ajuns la o cotitură. Fiecare trebuie să înţeleagă că are perspective de avansare, dar cu condiţiunea să fie gata oricînd să ne vină în ajutor.

— Da.

— Îmi vei da răspunsul peste cîteva zile. Şi bineînţeles, între timp vei primi toate lămuririle...

II

Lucy privea pe fereastra salonului în curtea şcolii împrejmuită cu gard de fier. Copiii se jucau cu mingea. Zărindu-l pe Jim, inima începu să-i bată cu putere. Avea o slăbiciune nemărturisită pentru băieţel. Se născuse la începutul războiului, în 1941, cîteva zile după Pearl Harbour. Se temuse că-l va pierde. După plecarea lui Jimmy, crezuse că vor veni ani şi ani de lipsuri. Socotea că vor fi nevoiţi să părăsească New-Yorkul şi să se adăpostească poate, în munţi. Se temuse că vor duce lipsă de lapte şi de îmbrăcăminte călduroasă. Dar, în ciuda înfricoşătoarelor titluri de o şchioapă din jurnale, viaţa îşi urmase cursul. La început, oamenii aveau feţe întristate şi oftau, fiindcă fie fiul, fie soţul, erau mobilizaţi undeva prin California. Apoi lucrurile au reintrat aproape cu totul în vechiul lor făgaş şi situaţia ar fi putut dura aşa ani de zile... Dar Jim rămînea tot băieţaşul născut în timp de război. Băieţaşul născut în timpul atacului de la Pearl Harbour. Semăna cu Jimmy. Şi dînsa îl iubea pe Jimmy. Cum să nu-l iubească! Era soţul pe care şi-l visase. De cîte ori citea în vreun roman descrierea tînărului despre care ştii dinainte că va învinge toate obstacolele şi se va căsători cu eroina, gîndul i se îndrepta spre Jimmy. Fuseseră atît de fericiţi împreună, încît povestea vieţii lor nici nu mai era interesantă. În timpul despărţirii, cînd Jimmy se afla în Illinois, şi s-ar fi putut oricînd să fie trimis în Pacific şi apoi în Europa, ea îi trimesese scrisori pline de spaimă şi de dragoste înflăcărată. Dar era înciudată că nu izbutea să găsească cuvinte mai potrivite, şi că folosea mereu aceleaşi fraze

citite ici şi colo. Ar fi trebuit inventat un nou limbaj. Cel curent era prea tocit. Aproape că nu te mai încumetai să spui cuvinte de dragoste, într-atîta semănau cu cele auzite la radio sau la cinematograf. Numai copiii mai puteau născoci cuvinte noi. Îl privea pe Jim cum aleargă. Era mîndră de băieţelul ei care părea atît de vioi şi sănătos. Cîteodată, vorbind despre copiii lor, recunoşteau că, orice s-ar spune, America era o ţară mare, fără discuţie, o ţară mare.

Bunica Lucyei venise din Polonia pe la începutul secolului. Călătorise douăzeci şi două de zile pe un vas de emigranţi. Prin 1906 sau 1907. Pe acolo fusese revoluţie. Păcat că n-a ajuns să-şi vadă strănepoţii : ar fi fost răsplata întregii sale vieţi. Dacă i-ar fi putut privi acum jucîndu-se în curtea şcolii şi-ar fi dat seama că devenise cu adevărat americană. Mamă, bunică, străbunică de americani. Şi că după trei generaţii se născuseră copii cu totul deosebiţi de ceilalţi copii din restul lumii. Dacă i-ai duce acum pe Jim şi pe Nancy într-un sat polonez, ei bine, chiar în pielea goală, şi fără să scoată măcar o vorbă, numai aşa, după înfăţişarea şi felul lor de a surîde, lumea ar exclama : „iată nişte copii americani !“ Unii pretind că această transformare ar fi efectul sucului de fructe. Parcă nu-ţi venea s-o afirmi cu convingere, în orice caz era mai inteligent decît să susţii că s-ar datora Constituţiei. Şi totuşi unii spuneau şi acest lucru.

Zadarnic căutai o explicaţie. Era o stare de fapt. Vreme îndelungată nu se vorbise de aşa ceva. Nimeni nu se ocupa cu astfel de lucruri. Oamenii soseau şi se descurcau. Rămîneau italieni sau polonezi după bunul lor plac. Numai de cîţiva ani încoace cuvîntul „american“ era pe toate buzele. Mai ales de cînd cu războiul. Se organizau chiar mari ceremonii cînd se conferea cetăţenia americană. Unii dintre noii americani nici nu cunoşteau măcar limba engleză.

Lucy se întreba dece s-o fi gîndind oare la toate acestea ? N-o interesa politica. În familia ei toţi fuseseră republicani, afară de Jimmy care, fiind din sud, era democrat, dar asta n-avea nici o importanţă. O supăra însă cînd auzea vorbindu-se de modul de viaţă

american. Firește era cel mai bun mod de viață, de vreme ce milioane de oameni nenorociți în Europa, veniseră aici și își reclădiseră viața după gustul lor.

Își amintea că bunica sa îi povestise că atunci cînd vaporul ajunsese în raza portului New-York emigranții intonaseră un imn de recunoștință. Îl învățaseră de la echipaj, nu înțelegeau ce spun, dar l-au cîntat din toată inima. Pe atunci, statuia Libertății era nouă și strălucitoare și mai toate liniile metroului se întindeau deasupra pămîntului. Chiar Lucy, pe vremea cînd era mică, locuise cu părinții ei într-un apartament din strada 3-a, copilăria și-o petrecuse în uruitul asurzitor al trenurilor. Era de neînțeles cum de putuse să țină atîta vreme această urzeală de fier, construită de oameni cărora nu le păsa dacă ceea ce fac e frumos ori nu, de vreme ce merge și aduce cîștig. Doamne, și cum mai mergea, toate mergeau așa, în goana mare, la voia întîmplării, cu mari nenorociri din cînd în cînd.

Se duse să pregătească gustarea copiilor. Puse într-un colț al mesei din bucătărie laptele scos de la gheață, pîinea și untul. Nu-i mai rămînea nimic de făcut, decît să-l aștepte pe Jimmy. Vru să telefoneze soților Bielinsky să-i invite seara la un păhărel, dar se gîndi că poate n-o să-i facă plăcere lui Jimmy, așa că era mai bine s-aștepte.

Ei îi plăcea foarte mult familia Bielinsky. Erau oameni la fel cu ei, de aceeași condiție socială. Aveau aceleași gusturi. Totuși, exista o oarecare diferență. Soții Bielinsky nu vorbeau numai despre copii, despre gospodărie, despre afaceri, ori chiar despre război și pace așa în general, oftînd. Jack nu se da în lături să discute despre politică și aceasta într-un chip cu totul diferit de cel cu care se vorbea în general. El cita fapte și cifre, combătînd cele scrise în ziare. Susținea că jurnalele erau mincinoase, că nu spuneau totul. Jimmy îl asculta din politețe. Lucy n-ar fi putut spune că-i place o astfel de conversație, aducea însă o notă nouă și apoi, ascultîndu-l pe Bielinsky, începeai să-ți dai seama că situația era destul de încurcată. Dar Bielinsky, desigur, nu-i destul de serios. Se gîndi că va trebui să-i telefoneze de cum se va întoarce Jimmy.

Auzi paşii copiilor la intrare. Jim şi Nancy alergară spre ea strigînd. Lucy îi strînse la piept. Deodată căpătă altă înfăţişare, începu să semene leit cu eterna tînără-mamă-călătorind în avion-cu-micuţul-de-18 luni. Ţinea ochii pe jumătate închişi, gura întredeschisă, de i se vedeau dinţii albi, şi pe buze îi plutea un surîs care exprima bucuria de a ieşi duminica la iarbă verde cu tata şi copiii în noul tip de maşină De Soto Sedan, bucuria de a fi ştiut cum să-ţi păzeşti copiii de boli infecţioase, bucuria şi mai mare încă, de a fi putut să prilejuieşti soţului tău o destindere binemeritată, datorită (de pildă) cafelei gata măcinate a casei Bothell, cafeaua-preferată-a-Americii-cafeaua-care-a-ajutat-pe - soldaţii - noştri-să-susţină - atacul pe cîmpul de bătaie.

Părul negru al Lucyei era brăzdat de vreo două şuviţe albe. Stofa de culoare deschisă a rochiei ascundea un corp mlădios şi foarte îngrijit. Privind-o, Jimmy încerca uneori senzaţia primelor emoţii cînd, încă fremătînd de plăcerea dansului, o conducea acasă în maşina feeric luminată de fîlfîirea semnalelor de circulaţie multicolore şi de fulgerele reclamelor de pe Broadway.

Ce frumoasă fusese viaţa pe atunci! Aerul scăpăra de fericire şi speranţe.

*

După ce mîncară, copiii se duseră în camera lor printre cuburi, urşi îmblăniţi şi paiaţe săltăreţe. Din stradă nu se auzea nici un zgomot. Lucy se ghemui în colţul unui fotoliu şi începu să răsfoiască o revistă ilustrată. Nu-şi da prea bine seama ce citea. Totul i se părea desăvîrşit. Cum erau oare în stare oamenii să născocească zilnic milioane şi milioane de cuvinte, mii şi mii de romane adevărate de dragoste? Fiindcă e adevărat că dragostea se înfiripă în lumina viorie a unui clar de lună undeva prin Florida, că atunci cînd se opreşte maşina se aude dinspre plajă zgomotul valurilor care se sparg de stînci şi că în clipa aceea chiar, nu aici, dar în sud

şi pe coasta Pacificului, zeci şi zeci de perechi se pregătesc să înceapă viaţa. Aceasta înseamnă fericire. Totuşi ea nu poate să spună că e pe deplin fericită. Dădu cu ochii, pe hîrtia lucioasă, de aceste cuvinte imprimate cu negru:

— *Consumaţi mai mult peşte. Vitamina A, creer şi ficat.*

De cîteva luni încoace se găsea schimbată, trăsăturile feţei îi erau mai pronunţate şi uneori îi apăreau mici zbîrcituri în colţul ochilor.

— *Simt nevoia să mă ţină cineva de mînă cînd gîndesc.*

Adevărul e că îl iubea pe Jimmy cu duioşie, îi plăcea să adoarmă la pieptul lui şi să o strîngă în braţe dar se simţea ca o fetiţă, nimic mai mult. Analizîndu-se eră nevoită să-şi spună că vîrtejurile dragostei de care se făcea atîta vîlvă, îi rămăseseră necunoscute. În clipele acelea se gîndea la tot felul de lucruri — doar în unele seri cînd ieşiseră împreună în oraş şi băuse poate un pic prea mult, simţise că o trece un fior uşor — dar şi acela pierdut în somn.

— *Ea nu voi să se oprească la hanul „San José", nici să ia un sandviş măcar, totuşi...*

Lucy nu avea curajul să-şi spună că dragostea nu poate să fie numai căminul tihnit pe care şi-l întemeiase cu Jimmy şi nici numai viaţa sexuală sau bazaconiile acelea despre „frustrare" de care vorbeau fetele în licee şi universităţi. Nu prea ştia de ce, dar gîndul i se îndreptă spre Stewart, care era altfel decît ceilalţi bărbaţi, nu punea preţ pe bani, îl interesa doar studiul biologiei. Nu mai aflase nimic despre el. Sigur că trăgea pe dracul de coadă prin vreo universitate, burlac şi stînd în gazdă la careva. Parcă-l vedea cu pipa în gură, cu părul vîlvoi într-un Ford vechi, dar studenţii desigur că-l divinizează. Oare el o fi fericit? Mereu problema aceasta a fericirii.

— *Centura abdominală Kim-Kim vă va reda senzaţia de bună dispoziţie şi destindere. Puteţi obţine o nouă tinereţe şi vitalitate la suma de 3 dolari şi 50.*

Ce idiot. Își chemă copiii. Parcă erau niște pisici. Veseli ca pisicile. Pentru ei trebuia să muncească să le asigure un trai fără griji. Dar ce era de făcut? Lumea parcă înnebunise, nici nu se terminase bine un război că se și vorbea de un altul.

— *După ce poți recunoaște un comunist? Îi recunosc după vîrful nasului, declară Adolphe Menjou. Celebra vedetă de cinema dă explicații Comitetului Activităților Anti-americane. Numai „după asta". Cum vă spun.*

Nu cumva Jack Bielinsky o fi comunist? Iar se gîndi că va trebui să-i telefoneze după întoarcerea lui Jimmy. Nu era decît o gîsculiță. Ea își dădea seama că nu-i destul de instruită. Ar trebui să se cultive puțin, să citească și cărți bune, nu să trăiască așa în neștire, așteptînd toată ziua să vină seara, sau toată săptămîna să vină sîmbăta și duminica. Poate ar fi fost mai bine să fie nevoită să muncească.

Claxonul mașinii o făcu să tresară. Ieșind în întîmpinarea lui Jimmy, observă numaidecît că îi aduce vești noi. Simți o bucurie copilărească, fiindcă de orice ar fi fost vorba tot era mai bine decît monotonia vieții obișnuite. Jimmy sărută în treacăt copiii și se apucă să-și pregătească un cocktail. Ea se duse după dînsul în bucătărie. Îl privi cum scotocește în frigider căutînd o foaie de țelină. Îi plăcea ceafa lui, ca și părul care-și păstrase moliciunea și era neted și strălucitor ca al copiilor. Îi atinse părul, iar el se întoarse și-i surîse.

— Ah, da, zise el, știi că vom fi nevoiți să luăm hotărîri mari!

Îi vorbi despre propunerea lui White. Hotărît lucru, era greu să refuzi o astfel de propunere. Să fii directorul sucursalei din Albany, însemna o înaintare în grad extraordinară. Cu ceea ce i-ar mai fi revenit din încheierea contractelor, putea ajunge la un venit de 15.000 de dolari anual. Ea se înveseli imediat. La urma urmei New-Yorkul nu e departe de Albany, apoi, deși se pare că toată lumea a uitat acest lucru, e capitală de stat.

Se şi vedea invitată la recepţiile oficiale şi nu încăpea nici o îndoială că la Albany va trece drept „o doamnă". Ea nu-i împărtăşi lui Jimmy aceste gînduri, în schimb stărui mult asupra siguranţei pe care această situaţie le-o asigura lor, dar mai ales copiilor. Bine înţeles rămînea de discutat problema schimbării de locuinţă şi a noului fel de viaţă. La Albany nu aveau încă prieteni.

— Putem pretinde că aici avem prieteni? întrebă Jimmy.

De cîteva minute simţea clocotind într-însul un fel de furie mocnită căreia nu-i putea găsi nici o explicaţie. Începu să bombănească:

— Ştii ce, la urma urmei ducă-se naibii Albany ăsta, cîteodată îmi vine să dau la naiba şi Societatea şi pe White şi totul. Cu ce mă voi alege cînd o să am 15.000 de dolari la Albany sau mai tîrziu 20.000? Mă întreb. Care e deosebirea? Cînd cîştigam două sute de dolari pe lună la Fraser, eram mai puţin fericiţi?

Se uita la dînsul cu adîncă uimire. Niciodată nu-i vorbise aşa. De fapt, nu vorbiseră niciodată prea mult, în afară doar de lucruri privitoare la traiul de toate zilele, de care se izbeau la fiecare pas.

— Dragul meu, nu trebuie să fim egoişti. Trebuie să ne gîndim la viitorul copiilor. Această schimbare este numai în interesul lor.

— E uşor, cînd ţi-ai ratat viaţa, să vrei să ţi-o redobîndeşti prin aceea a copiilor.

Îşi înghiţise cocktailul dintr-o sorbitură şi privea pierdut prin fereastra bucătăriei la pajiştea grădinii care se acoperise aproape toată de frunze îngălbenite.

— ...Iar copiii noştri vor trăi pentru ai lor şi aşa mai departe, banii vin şi se duc.

Ei începu să-i fie teamă. Nu, aşa nu-l auzise vorbind niciodată. Încercă să facă pe fetiţa, lipindu-se de el, dar Jimmy o respinse şi Lucy avu convingerea că băuse ceva înainte de a veni acasă. Aşa şi era, dar asta n-avea nici o importanţă. El rumegase aceste gînduri timp de trei sferturi de oră la vola-

nul mașinii, și deodată își dăduse seama de toată nerozia vieții. N-ar fi putut spune cum se întîmplase. Același decor care de dimineață îl fermecase, îi păru seara ca simbolul unei vieți lipsite de semnificație. La ce foloseau aceste frumusețî? Astăzi i se întîmplase pentru prima dată nu numai să *privească* reclamele imense care-și aruncau valurile luminoase pînă pe țărmurile fluviului, ci să le și *citească*.

Oare atît să fi fost? Marea metropolă a lumii, acest minunat monument de voință și muncă a atîtor oameni, fusese construită pentru preamărirea uzinelor Chrysler și a Băncii Chase National? Zgîrie-norii scînteiau în noapte, împroșcînd mii de lumini. Birourile erau goale la ora aceea, dar așa se dădea iluzia că nimic nu stă pe loc, nici măcar un moment.

— M-am săturat, zise el.

Ei îi venea să plîngă. Spuse sfioasă: „Dragul meu". Jimmy, înduioșat o luă pe după mijloc și porni cu ea spre salon. Multă vreme nu mai spuseră nimic nici unul, nici altul. Ea se duse să culce copiii iar el asculta radio cu gîndul aiurea. Același speaker cu vorba repezită și cu o veselie prefăcută în glas. Oare cum o fi putînd îndruga cu atîta repeziciune sfîrșitul fiecărei fraze, ca și cum adevărul și nu minciuna ar sta gata să-i izbucnească din gură? doamne, dumnezeule, unde ai ajunge dacă te-ai lua după sfaturile lor și ai face numai ceea ce este cu totul *necesar*, cu totul *distins*, adică să bei bere *dar și*, vin, să cheltuiești și să și economisești, să păstrezi vitalitatea părului cu ajutorul loțiunii Breck, să-ți petreci vacanța la Atlantic City, un fel de Bagdad al Americii, să treci drept om de lume oferind prietenilor tăi whisky-ul Castaris, să-ți închei în cele din urmă seara la Teatrul Broadhurst unde toată lumea bună *trebuie* să se ducă...

Toate acestea curgeau ca siropul. Nu te slăbeau pînă nu zvîrleai pe piață, în orice chip, acești dolari pentru care zi de zi trebuia să îndoi spinarea înaintea patronului.

Lucy se întoarse cu un vas de flori.

— M-am săturat de stăpîni, spuse Jimmy. Asta-i adevărul. Nu poţi trăi tot stînd şi întrebîndu-te dacă ai făcut impresie bună unui imbecil oarecare. Mi-e silă de White.

Apoi adăugă:

— Şi totuşi va trebui să-l invităm într-o seară la masă.

Bănuind că această izbucnire de revoltă se potolise, ea îl întrebă repede:

— Cînd ai vrea?

— De pildă, miercuri seara.

Începu s-o privească cu un fel de ură. Sigur că Lucy făcea acest lucru de hatîrul lui. Dacă i-ar fi spus: „Ce-mi pasă mie de 15.000 dolari ai tăi şi mîrţoagele alea din Albany", el ar fi fost amărît şi i-ar fi imputat că nu găseşte în ea nici un sprijin. Dar cel puţin asta ar fi semănat a scenă de dragoste şi ar fi simţit că are un adăpost şi o inimă care bate pentru el. Şi cînd colo ei îi ardea să facă pe „colaboratoarea", femeia - care - te ajută-în-viaţă-şi-care-ia parte-atît-la-grijile-cît-şi-la-bucuriile-tale...

— Bineînţeles, zise el, vom culca copiii mai tîrziu, pentru ca White să-i poată vedea. Ar fi de mare efect.

Ea spuse:

— Nu fii răutăcios...

O mîngîie o clipă pe gît. La radio, un tenor italian cînta o canţonetă. Iar îi trecu prin minte Italia. Dar viaţa trebuie să fie mult mai rea acolo, credea el, fără să mai pui la socoteală murdăria. Se duseră la culcare. Ea se arătă duioasă, drăgălaşe, dar oarecum rece.

Stătu cu ochii închişi, gîndindu-se la lucruri nelămurite, pînă ce o cuprinse somnul pe nesimţite.

III

James H. White avusese de două ori noroc în viaţă. In 1918, conducînd un camion militar de-a lungul Mainului, a avut norocul ca acesta să derapeze în

așa fel încît, deși White s-a rănit la picior, nu s-a ales decît cu un ușor șchiopătat. Datorită acestei infirmități care cu timpul aproape că nu se mai băga de seamă, dar pe care și-o accentua cînd și cînd, în mod voit, White trecea drept un erou al primului război mondial. La început nici lui nu-i venea să creadă și trebuie să-i recunoaștem meritul de a nu fi îndrăznit să se pună cot la cot cu tinerii care călcaseră noroaiele Flandrei, dar tot urlînd la întrunirile anuale ale Legiunii, s-a ales cu un fel de decorație și cum tinerii luptători din Bastogne și Pacific îl băteau pe umăr numindu-l „mistreț bătrîn", a început să creadă cu toată convingerea că într-adevăr așa se petrecuseră lucrurile.

La urma urmei, își zicea el, sînt indivizi care au făcut parte din Legiune înainte de război, prin 1915 — 16, dacă ar fi să-i alegi doar pe cei care au luptat pe front, nu ți-ar rămîne decît să-ți strîngi catrafuselel și să-i lași pe roșii în locul tău. Legiunea era chiar viața lui, din toate punctele de vedere. Datorită ei, ajunsese cît ai clipi în fruntea Societății de asigurare și tot datorită ei, de 2—3 ori pe an, îmbrăcat în uniforma albastră de comandant, defila pe strada principală a unui oraș din Middle-West în urma vechiului drapel al regimentului împreună cu care, îi intrase în cap, în cele din urmă, că a eliberat catedrala din Reims. „Și credeți-mă că am avut de furcă".

Și pot să vă mai spun și că după defilare, se petrecea, nu glumă.

Din zece delegați nici măcar unul nu lua parte cu adevărat la ședințele de lucru (de altfel de ce ne-am sinchisi cînd cei de la Cartierul General de la Indianopolis știu mai bine decît noi ce au de făcut, nu?" Cum vă spun, nici măcar unul din zece, dar spre seară, după cîteva pahărele, se încingea un chef strașnic.

White nu făcea parte din tagma acelora care răstoarnă paharul cu whisky în sînul femeilor. Nu-i era felul, dar la petreceri îi plăcea să se înfrupte puțin. Făcuse vreo două trei chefuri care treziseră în el pofta de a păcătui. Atunci avusese timp de două-trei

ore cu adevărat impresia că se întorsese de pe front: ședea în fața barului cu o femeiușcă alături, care-și freca genunchiul de coapsa lui, sub privirile îngăduitoare ale tovarășilor „fiindcă de, nu-i puțin lucru, dragă doamne, să fi fiert în același cazan pe front, cu noi ăștia bătrînii".

Apoi se trezea pe undeva singur, părăsit de femeie, care-i șterpelise toți banii, nelăsîndu-i în portofel mai mult de doi dolari și biletul de înapoiere. I-ar fi plăcut o viață de aventuri. Îl îngrețoșa, dar îi găsea și un oarecare farmec. Asta se chema să trăiești. Bineînțeles n-ar fi putut să o ducă așa, într-una. Dar din cînd în cînd era nevoie și de o destindere pentru a putea ține piept greutăților, fiindcă pe de altă parte White tot timpul anului își lua meseria în serios.

Avea destule pe cap, mr. White, munca, Legiunea. Și mai era și fiul lor, Tom. La drept vorbind, Tom nu prea izbutise să ajungă mare lucru. Își irosise vremea la universitatea din Columbia studiind — pasămite — psihologia. Era la modă. Dacă stai să te gîndești, nu e chiar așa rău să înveți să cîntărești oamenii, să-i cunoști cu adevărat. Există și diferite procedee. De pildă testele, ca la poliție. Tom ar fi trebuit să persevereze. Dar, ca tuturor tinerilor, capul îi era împuiat cu fel de fel de bazaconii. De șase luni lăsase totul baltă și se înrolase. Spusese că de vreme ce tot se aflau în pragul unei recrutări forțate și a războiului, era mai bine s-o ia înainte. Așa își putea alege el singur unitatea. Îl trimiseseră întîi în Japonia. Acolo se trăia din plin. Dar White nu îndrăznea să aducă vorba prea des despre asta, mai ales în fața nevesti-si! Se mulțumea să facă cu ochiul, cu un aer înțelegător, cînd îi scria Tom că nu se plictisește. Acolo trebuie să fie altfel decît în Legiune. „Într-o țară cucerită, îți zicea White, e deajuns să bați din palme ca femeile să cadă ca mușteie. Japoneze tinere". Tom se pusese bine la adăpost pe la Statul Major din Tokio. Mîzgălea hîrtii într-unul din birourile Serviciului Secret. Aveau totuși de furcă. Locul era împînzit de comuniști. Acum Tom figura pe lista celor propuși pentru Coreea. În principiu

America nu mai avea trupe acolo. Dar numai de ochii lumii. Doar nu erau s-o şteargă şi să lase locul ruşilor! Tocmai de aceea trimiteau indivizi destoinici ca Tom în Serviciul Secret, dar nu era nici pe departe ca în Japonia. Tom ar fi putut să scrie totuşi mai des. S-ar putea să n-aibă voie. Acolo nu e glumă. Civilii n-au ce căuta acolo. Cu indivizi ca bătrînul Mac[1] şi Hodge n-ai de ce te teme. „Cu condiţia ca şi noi cei de dincoace să ţinem piept aci, bineînţeles", îşi zicea White.

Activitatea Legiunii nu se mărginea numai la beţivăniile rituale. White era pe deplin încredinţat că organizaţia avea răspunderea morală a Americii. Cu mult înaintea războiului, îşi atrăsese prin seriozitatea lui stima direcţiei de la Indianopolis. La început, îl rugaseră să facă scurte dări de seamă asupra legăturilor dintre şefii şi subalternii din diferitele întreprinderi în care lucrase. Acestea îi erau cerute, bineînţeles sub denumirea de *studii sociale* menite să înlesnească „înţelegerea reciprocă". Apoi, încetul cu încetul, fusese pus în situaţia de a-şi formula o părere asupra celor de stînga pe care îi întîlnea ici şi colo. El dădea informaţiile fără a se gîndi cîtuşi de puţin, că ceea ce face seamănă a spionaj. E drept că la început, cel puţin, rapoartele nu i se cereau scrise, ci se mărgineau la simple conversaţii, cîteodată chiar cu comandantul din localitate. Pe urmă trebui să trimită regulat rapoarte scrise la Cartierul General, mai ales după război, cînd a început persecuţia comuniştilor.

Dar el se arătă lipsit de obiectivitate. Presăra informaţiile cerute cu consideraţii de ordin general care-i făceau să zîmbească pe cei din Comisie pentru cercetarea activităţii antiamericane de la cartierul general din Indianopolis. Mai mult încă, înşira vrute şi nevrute. Cu ocazia grevei ascensoarelor din 1947, se făcuse cunoscut prin felul său de a vorbi plin de înverşunare, ajunsese pînă la expresii ca de pildă, *aceste mîrşăvii ale negrilor.*

---

1. Mac Arthur

Nu era tonul potrivit. I se atrase atenţia să se domolească. Şi cum se cam deochiase, nu mai putea fi vorba să i se ceară a se introduce în cercurile „radicalilor". Dar imediat după război intrase în Legiune un mare număr de tineri care veniseră năzuind să schimbe totul şi să lupte în sînul asociaţiei pentru o Americă cinstită. Oameni de felul lui White erau cei mai nimeriţi pentru a le fi îndrumători. Faţa lui rotundă, părul alb şi surîsul lui părintesc inspirau încredere. Deveni blînd şi prietenos. Cam în timpul acela îşi aruncase ochii asupra lui Jimmy Reeds. Îl hotărîse să se înscrie în Legiune, arătîndu-i caracterul social al activităţii acestei organizaţii. Şi trebuie să admitem că nu era numai prefăcătorie. Legiunea venea întrucîtva în ajutorul foştilor luptători şi al copiilor lor. Şi apoi Jimmy deşi nu şi-o mărturisea nici lui, avusese impresia că fără ajutorul Legiunii putea să putrezească mult şi bine în acelaşi loc. Şi aceasta era situaţia în întreaga ţară. Bineînţeles, la New-York te puteai lipsi de ajutorul Legiunii, dar nu şi în dugheana în care White era atotputernic. White îl găsea pe Reeds pe gustul lui. Fapt destul de curios, deoarece altădată l-ar fi socotit un progresist. Dar îşi dăduse seama că nu mai era ca pe vremuri şi că trebuia să se împace cu noua stare de spirit. Vorbea şi el acum ca toată lumea în folosul progresului social şi împotriva discriminării rasiale. Îi venea să intre în gaură de şarpe cînd îş amintea de cuvintele nechibzuite de care se folosise cu prilejul grevei ascensoarelor. Jimmy era poate cam prea individualist. Dar atît şi nimic mai mult. În orice caz însă, puteai face treabă cu el. Aşa că de cum se ivi postul de la Albany, White se şi gîndi la Reeds. Bineînţeles nu numai de dragul lui Reeds, ci şi de al lui însuşi. Un membru de-al Legiunii cu o situaţie ca aceea a lui Reeds, însemna mare lucru la Albany şi apoi Reeds ar fi fost unealta lui White. Un om care se poate descurca la Albany lucrează mai cu folos acolo, decît la New-York, bineînţeles dacă porneşte de la o treaptă foarte înaltă. Prin mijlocirea lui Reeds,

White putea pătrunde în cercul guvernatorului Dewey. Acest om scund care purta tocuri înalte, nu încetase să fie privit ca un viitor președinte. „N-ar fi de mirare, își zicea White, cînd te gîndești că Dewey a ajuns guvernator al statului New-York, după ce și-a început cariera de politician, ca asesor la un birou de vot... ! Pe drept cuvînt se poate spune că America e încă țara tuturor posibilităților. Ambiția politică începea să-l zgîndăre de-a binelea pe bătrînul White, dar el încerca să dea planurilor sale o justificare morală. Se și vedea făcînd parte din tagma milionarilor sau bancherilor care, în schimbul unui salariu cu totul simbolic, își cedau uzina sau banca pentru a se devota binelui obștesc ; „James H. White, omul care pentru un salariu de 2 dolari pe lună, reorganizează agricultura (sau marina). Prin James H. White, se înțelege Legiunea. Prin ce mijloc am reușit ? Prin muncă încordată și dragoste pentru viața de familie".

*

Cam acesta era omul pe care Lucy și Jimmy îl întîmpinară miercuri seara la intrarea casei lor din Sunny Hill, cu un fel de politețe plină de voioșie, dar și cu respectul impus de deosebirea de situație. Trecură în salon și Jimmy începu să pregătească cocktailurile. Lucy îi arătă doamnei White casa. Amîndouă se minunară la vederea copiilor. Doamna White mărturisi că cel mai fericit moment din viață e acela cînd poți avea în preajma ta pe dragii îngerași. Era anume înzestrată pentru rolul de adevărată mamă.

Ea știuse să îmbătrînească fără să se vadă prea mult. Anii abia își lăsaseră dîra pe la colțurile gurii și pe la tîmple. Cu părul ei alb, îmbelșugat, bătînd ușor în albastru, va fi într-o zi o bunică încîntătoare. Toată duioșia, toată puterea ei de dragoste, o revărsase asupra fiului lor Tom. Odinioară dînsa îi alegea cravatele.

Lucy o întrebă ce vești aveau de la el. Nu, nu mai știau nimic, de cînd le anunțase plecarea în Co-

reea. Şi acolo, nu era ca în Japonia. Se afla la drept vorbind pe front. Mîine, poimîine, nu vom mai avea încotro...

— Soţul meu spune că nu mai poate merge aşa. Nădăjduiesc însă ca Tom să nu mai fie acolo.

Şi începu să povestească amănunţit despre o boală de care suferise Tom cînd era de vîrsta lui Jim. Era cît pe-aci să-l piardă. Viaţa era grea pe atunci şi cît e de anevoios să-ţi poţi creşte cumsecade copiii. Lucy înţelese că pe nesimţite mrs. White voia să aducă în discuţie chestiunea privitoare la Albany. O conduse în salon, unde Jimmy şi White discutau despre război.

— Nu s-ar putea măcar astă seară să nu vorbim despre politică ? zise mrs. White.

Jimmy îşi ceru scuze, dar White îşi luă un aer important şi începu o expunere asupra apărării modului de viaţă american şi asupra pericolului roşu. Jimmy îl asculta nedumerit ca atunci cînd descoperi că un lucru cu care ţi s-au împuiat urechile, există în adevăr. Firește, jurnalele erau pline de astfel de politică de cafenea, dar să auzi vorbind pe cineva aşa, şi încă să mai fii şi nevoit să-l asculţi, era pentru Jimmy ceva cu totul nou. Secţiunea Legiunii din care făcea el parte nu se prea ocupa de politică, iar tovarăşii lui se fereau să discute astfel de lucruri, cel puţin pe tonul acesta. Se mulţumeau să spună mici grosolănii, să ofteze, să înjure, ori să facă observaţii vagi, ca de pildă: „Trebuie să se întîmple ceva“ sau „se poate întîmpla orice“. Dar acum era cu totul altceva. Jimmy îşi dădea seama că trebuie să devină prevăzător.

— Întrebarea e, spunea el, întrebarea e dacă această ţară va fi liberă sau nu ? Nu-i aşa ?

— Firește, zise mrs. White.

Lucy dete din cap.

— Ei bine! sînt de părere că ar fi cu mult mai bine să terminăm numaidecît, declară White pe un ton hotărît. Cu cît aştepţi mai mult, cu atît va fi mai greu. Sînt de aceeaşi părere cu comandorul naţional Stelle...

— Care e părerea comandorului ? întrebă Lucy cu nevinovăție.

Jimmy îi făcu un mic semn deznădăjduit.

— El spune că ar trebui să se arunce o bombă atomică asupra Moscovei, reluă White. S-ar termina într-o singură noapte.

— Ar fi *mult* mai simplu, zise mrs. White, cu același ton cu care ar fi spus „e *mult* mai plăcut să iei masa în aer liber".

— Totuși, zise Jimmy, lucrurile de genul acestora știm cum încep, dar nu și cum sfîrșesc.

— Dar nu ne mai luptăm în aceleași condițiuni ca în războaiele trecute. Noi avem bomba pe cînd ei n-o au, sau cel puțin avem norocul să n-o aibă niciodată în cantități prea mari.

— Sînteți siguri ? zise Lucy.

— Din punct de vedere practic, le lipsește total industria, afirmă White. Cunosc un individ care a însoțit un convoi de materiale în timpul războiului și a ajuns la ei pe undeva prin nord. M-a asigurat că nu au nimic. Nici măcar puști nu erau în stare să-și fabrice.

Jimmy voi să atragă atenția că de mult se tot vorbea despre asta, sau tocmai despre contrariul, pentru a dovedi că rușii erau periculoși. Dar se abținu pentru a pune capăt discuției. În drum spre sufragerie el observă că pe cravata lui White se putea admira o reproducere în culori a cascadelor Niagarei. Asta făcea parte din ținuta lui de seară.

IV

— Invită-i și pe prietenii tăi, pe soții Reeds, zise Stewart.

Bielinsky făcu o mică strîmbătură.

— Știi că Jimmy e pe cale să ajungă un om de-al Legiunii.

— S-ar putea să fie totuși un om cinstit, oricum cred că i-ar interesa un concert al lui Robeson.

Mrs. Bielinsky aduse sandvișuri cu brînză caldă și bere.

— Ar fi trebuit să punem în fruntea comitetului de organizaţie un individ ca Fisseri, de pildă, spuse Stewart, sînt sigur că ar fi primit.

— Nu-i chiar aşa sigur, răspunse Bielinsky şi rîse cu oarecare amărăciune. Acum un an te-ai fi putut bizui pe toţi. Astăzi se folosesc de orice prilej pentru a se da deoparte. Aşa se întîmplă întotdeauna cînd lucrurile merg prost. Eram mai deunăseară la familia Ehrlich. Oamenii ăştia mă scot din sărite.

— Dar Ehrlich cum ţi se pare, e un om de nădejde?

— Da, oarecum. Se strînsese însă la ei o blestemată şleahtă de flecari. Pînă la unu dimineaţa n-au făcut decît fel de fel de teorii. Îţi dai seama deci, ce soi de oameni erau. Şi unii mai aveau pretenţia că sînt comunişti! Ei bine! trebuie să-ţi spun că nici ei nu s-au prezentat mai bine. Poate chiar mai rău, pentru că aveau pretenţia că discută pe baze ştiinţifice. Shork pomeneşte numele lui Marx la tot pasul, iar nevastă-sa nu pierde ocazia să atace chestiuni de psihanaliză şi să povestească tot felul de bazaconii. Ceilalţi se tînguiau asupra imposibilităţii de a face ceva în această ţară, din cauza neghiobiei oamenilor.

Bielinsky dădu din cap. Se vedea cît de colo că şi el era de aceeaşi părere.

„De cînd e lumea nu s-a văzut o ţară cu astfel de neghiobi. Prostia a fost ridicată la rangul de instituţie naţională şi chiar dacă eşti de bună credinţă, trebuie să faci întrucîtva pe prostul pentru a fi pe placul celorlalţi. Deîndată ce un lucru are aparenţa unui raţionament, oamenii devin neîncrezători".

— Trebuie să le dai dreptate, spuse în şoaptă Bielinsky, cînd vezi că se fac atîtea prostii! Germanii l-au avut pe Goering, noi îl avem pe judecătorul Medina. Îţi dai seama de diferenţă...

Bielinsky asistase în ajun la procesul conducătorilor comunişti, datorită bunăvoinţei avocatului Stratchey care-i procurase un permis. „Pînă la sfîrşitul zilelor mele, se gîndea el, îmi voi aminti de judecătorul Medina, cum se legăna cu fotoliul. Acest Adolphe Menjou cu ochelari..."

— Ia spune, Stewart, crezi că acest Medina *face* pe tîmpitul sau *este* cu adevărat tîmpit?

— Nu știu, spuse Stewart. Are o mutră de tîmpit, dar nu-i o dovadă. De altfel lucrul acesta nu supără pe nimeni. O curte de justiție nu este mai „importantă", înțelegi ce vreau să spun, decît o conferință de presă sau o adunare locală a societății elefanților din Arabia. Și nu uita că trăim într-o țară în care mii de cetățeni fac parte din societăți care se intitulează: „Vechiul ordin al cavalerilor vălului mistic" sau „Ciclopii înfocați" și alte bazaconii de felul acesta. Medina se travestește în judecător, după cum băcanul dumitale s-ar travesti în Mare Dragon.

Se porniră amîndoi pe rîs, dar într-un fel ciudat. La drept vorbind, nu prea aveau de ce rîde. De luni de zile, în fiecare dimineață, la tribunalul din Foley Square, Medina se instala în fotoliul lui care se legăna, încrucișa picioarele, se scărpina la nas cu un creion, căsca și cerea explicații asupra materialismului dialectic. Din cînd în cînd arunca spre juriu o privire care semăna cu a unei găini cînd zărește un bob de grîu. Sub lumina galbenă aruncată de lămpile în formă de umbrele strălucea o nemaipomenită colecție de pălării cu pene și de specimene de bețivani.

Își dăduseră toată osteneala să aleagă un juriu reprezentativ și se poate spune că reușiseră. Parcă te aflai într-un drugstore de la un colț de stradă. Nu lipsea nici negrul de serviciu cu fața înțepenită deasupra unui guler care amintea de manșeta de carton din jurul unei torte.

Din cînd în cînd Medina se avînta cu îndrăzneală în domeniul ideologiei:

— Explicați-mi teoria dumneavoastră asupra dictaturii proletariatului.

Unul dintre acuzați înainta și dădea lămuriri citînd pe Marx, Lenin, Stalin și chiar pe Abraham Lincoln.

Legănatul fotoliului se accelera, creionul galben lovea nasul cu înfrigurare și Medina izbucnea:

— N-are nici un sens.

Atunci privirile juraților oglindeau o bunăvoință respectuoasă, asemenea celei care se iscă la intrarea

patronului în ascensor. Penajul alb al negresei din prima bancă se apleca în semn de ploconeală şi fiicele Revoluţiei americane, cu pălării împopoţonate cu flori artificiale şi pompoane de tulle galben, abia îşi puteau reţine pe feţele lor de intendente trufaşe surîsul plin de înţelegere şi aprobare al cetăţeanului pe deplin convins de superioritatea modului de viaţă din str. 164. Nimeni nu rîdea.

În sală se aflau cei mai de frunte reprezentanţi ai jurnalisticii americane. Majoritatea fuseseră anume desemnaţi să asiste la procesul celor unsprezece, datorită presupuselor lor cunoştinţe în materie de marxism. Cîndva, unii dintre ei petrecuseră cîteva luni în sînul partidului comunist.

Apoi se retrăseseră.

Dar se retrăseseră după ce îşi încheiaseră meseria de spioni pentru care primiseră imediat răsplata, această îndeletnicire înlesnindu-le o rapidă carieră la redacţia vreunui mare jurnal.

Erau mulţumiţi să audă în treacăt cuvinte cunoscute şi acel fel caracteristic de a se exprima care şi azi îi mai făcea să tremure. Cînd comunicau redacţiei ultimele peripeţii ale procesului, aveau impresia că îndeplineau un act hotărîtor. Da, pe drept cuvînt numai mulţumită lor se putea dormi în tihnă astă seară în somptuoasele locuinţe din Park Lane, fără teama unei răscoale a negrilor din Alabama, sau a unor asalturi din partea cartierelor portoricane...

*

— Nu ştiu cum se vor sfîrşi toate acestea, zise Bielinsky, dar nu cred să se ajungă la ceva, pe cale paşnică. Se vor înfuria din ce în ce mai mult. Cu cît le va merge mai rău pe plan internaţional, cu atît îşi vor pierde mai mult capul. Abia e începutul.

Mrs. Bielinsky ceru cîteva lămuriri cu privire la concertul lui Robeson.

— Straşnică idee, acest concert în aer liber, spuse ea. În felul acesta oamenii vor veni cu copiii lor ca la o simplă plimbare. Nu dă impresia de propagandă politică.

Un orator va spune în mod firesc cîteva cuvinte în favoarea păcii. Va fi o adunare la care oricine poate lua parte fără pic de teamă.

Bielinsky se înflăcărase.

— E cel mai bun mijloc, zise el. Trebuie să le dovedim că nu sîntem ciumaţi, ci oameni ca toţi oamenii. Înţelegeţi ce vreau să spun, la fel cu cei care se duc în fiecare duminică să-şi plimbe copiii cu maşina la Coney Island.

Stewart nu prea părea încîntat.

— După părerea mea, zise el, nu era nevoie să se dea manifestaţiei aspectul unei serbări parohiale. În tot cazul nimeni nu se va lăsa amăgit. Cînd cîntă Robeson, ştie toată lumea că n-o face *numai* de dragul cîntatului. Deci, cu atît mai bine. Să lucrăm făţiş. Această manifestaţie să se facă pentru pace, împotriva procesului, pe faţă şi să se spună pe faţă. În fine, vom vedea...

— Dar — continuă el adresîndu-i-se lui Bielinsky — este foarte adevărat ceea ce spuneai adineauri, că acum un an am fi avut indivizi ca Fisseri în Comitetul de organizaţie. Maimuţărelile judecătorului Medina au totuşi o oarecare înrîurire. În tot cazul, cînd vom ajunge la sfîrşit, nu vom mai fi atîţia ca la început. Sau mai de grabă se va vedea că nu este destul să ai numai intenţii bune...

Stewart avea de cîtva timp îndoieli cu privire la anumiţi oameni din preajma lui Henry Wallace şi chiar în privinţa lui Wallace însuşi. Intrase un fel de panică în unii dintre acesti intelectuali progresişti. Fiind aproape toţi foarte bogaţi, nevenind deloc în legătură cu poporul, îşi pierdeau timpul plîngîndu-se de lipsa de înţelegere a maselor. Sub pretextul de a păstra un echilibru între Uniunea Sovietică şi Truman, năzuiau la făurirea unui neoamericanism progresist care le-ar fi consolidat poziţia lor de lideri şi de cărturari. Stewart avea impresia că aceste motive întemeiate nu erau străine însă şi de considerente murdare de ordin bănesc. Mişcarea avea nevoie de fonduri şi bineînţeles, unii dintre cei care vărsau sume mari pretindeau situaţii de vază şi responsabilităţi. Îţi venea

greu să nu numeşti preşedinte în cutare loc pe domnul sau doamna care au donat *pentru cauză* cu 1000 de dolari mai mult decî ceilalţi, chiar dacă e limpede că domnul sau doamna sînt nişte tîmpiţi. Stewart se temea ca mişcarea să nu dea greş tocmai din pricina celor mari. Era de netăgăduit că înfrîngerea electorală stîrnise un val de descurajare. Constrîngerile economice pe care le aveau de suferit din partea statului progresiştii notorii, demoralizaseră micile grupuri fără alte legături între ele în afară de relaţiunile mondene şi o comună simpatie pentru Wallace.

*

— Dar, adăugă Stewart, depănîndu-şi mai departe cu glas tare gîndurile, nu ştiu de ce nu i-am cere lui Fisseri să colaboreze cu noi; să vedem ce ne răspunde...

— Acum e prea tîrziu, zise Bielinsky. Afişele şi anunţurile din gazete au şi apărut. De altfel, cu privire la ceea ce spuneai adineauri, găsesc că afişele sînt foarte bine întocmite. Fiindcă poţi cere de exemplu unor oameni cum sînt soţii Reeds să vină la un concert al lui Robeson, dar la o întrunire politică niciodată n-ar veni, asta e sigur, mai ales ea.

— Mai ales ea, zise Stewart.

— Da, mai ales ea, aşa cred. El, deşi face parte din Legiune, e un individ care umblă cu ochii deschişi. Nu se împacă cu ceea ce se întîmplă astăzi. Pe cînd ea, e foarte mulţumită. Ca orice adevărată mic-burgheză.

— Ştii că pe vremuri eram foarte buni prieteni? Da, am fost colegi de şcoală. De atunci n-am mai revăzut-o.

Mrs. Bielinsky se uită la Stewart cu înduioşare, îşi şi închipui o intrigă amoroasă care o fermecă. Era o fiinţă micuţă şi firavă cu ochi mari, negri, cît se poate de negri şi de mari. Era veşnic tăcută şi cu totul devotată soţului ei. Dar o mistuiau dorinţi ascunse şi aştepta mereu „să se întîmple ceva".

— Le putem spune că ne cunoaştem?

— Nu e nevoie, zise Stewart. De altfel, n-are nici o importanţă. Nu prea am ocazie să-i întîlnesc.

— Dar ne-ai auzit vorbind de atîtea ori despre ei, nu ne-ai spus nimic.

— E drept, zise Stewart. Nu știu de ce. Desigur că nu mă gîndeam la ei.

Dar nu era adevărat. Ori de cîte ori auzise numele lui Reeds îi răsărise în minte figura micuței Lucy Goldman, mereu în întîrziere, alergînd totdeauna cu un morman de cărți sub braț. Și azi își mai amintea mireasma părului ei și ușorul tremurat al buzelor cînd, într-una din zile, încercase s-o îmbrățișeze.

Poate avea dreptate Bielinsky. Poate că Lucy era în adevăr o mic-burgheză. Ce s-ar fi făcut el cu o ființă ca ea ? Azi i-ar fi fost rușine s-o invite în rabla lui.

— Ei bine, zise mrs. Bielinsky, dar ai căzut de tot pe gînduri !

Stewart zîmbi :

— Nu mă depărtasem prea mult, Lisbeth, mă gîndeam la mașina mea.

— Dar ce are mașina ta ? întrebă Bielinsky.

— Boala bătrîneții, răspunse Stewart.

Și se porniră pe rîs, iar faptul că puteau rîde de un astfel de lucru îi făcea să-și dea seama ce deosebire era între ei și ceilalți oameni, deoarece pentru cea mai mare parte dintre ei, o mașină ca aceea a lui Stewart ar fi însemnat o nenorocire : ar fi fost simbolul unei vieți ratate. Dar Stewart nu găsea că viața lui era ratată. Dimpotrivă. Era fericit că ceea ce începuse dintr-o simplă pornire de revoltă, devenea cu fiecare zi o sarcină tot mai poruncitoare. Cînd își pierduse postul de asistent la un laborator din Columbia, simțise un fel de ușurare că nu va mai fi nevoit să se prefacă. La urma urmei pe el îl socotiseră drept ceea ce era cu adevărat și era mai bine așa, cînd sumedenie de oameni, numai pentru o bănuială, sufereau pedepse cu totul nemeritate.

Prietenii îi făcuseră rost de o catedră la Institutul Jefferson. Atît cît să nu moară de foame și să-și poată procura benzină pentru rabla sa. Dar pentru întîia oară putea vorbi deschis fără să se întrebe care dintre studenții săi o fi spion. Și la Jefferson se găseau

agenţi. Dar ei nu prea aflau mare lucru. Se ştia ce fel de şcoală era acest Institut Jefferson şi ce se preda acolo. Sigur că puteau închide Institutul. Poate că asta se va şi întîmpla într-o bună zi, dar pînă atunci rămînea unul dintre puţinele locuri din Statele Unite unde puteai preda nestingherit biologia, fără a te sinchisi de ceea ce va spune prelatul episcopal ori cardinalul.

— Deci, le veţi spune soţilor Reeds să vină? întrebă Stewart.

Lisbeth făgădui că va trece pe la ei. Ea se bucura la gîndul revederii dintre Stewart şi Lucy şi se aştepta ca această mică aventură să-i producă mai multă plăcere chiar decît concertul lui Robeson.

V

Din seara petrecută cu familia White, Jimmy simţea clocotind în el o furie ciudată. Pentru prima oară, poate, îşi dădea seama că revolta sa nu se mai putea mărgini numai la simple izbucniri sau numai la „gîndul" de a da dracului tot şi de a se retrage la o fermă părăsită din Colorado. Pentru întîia dată îşi punea întrebarea dacă nu era de vină însăşi *„viaţa"* din America, care devenise apăsătoare. Se gîndea că, de ar fi în stare să strîngă patru sau cinci mii de dolari, ar lăsa totul baltă, şi s-ar duce în Italia sau în Franţa să stea cîteva luni acolo şi să viseze. Cu Lucy? Nu, n-ar fi vrut să fie cu Lucy. La masa din seara aceea, cu soţii White, cînd au discutat problema plecării la Albany, Lucy fusese în mod firesc de partea patronului şi a soţiei lui. Era explicabil, la urma urmei avea dreptate. Dar vorbea în aşa fel, încît se vedea limpede că nu o face numai din dragoste pentru soţul şi copiii ei, ci şi pentrucă i se părea ceva cu totul extraordinar să fii soţia lui mr. Reeds din Albany.

De obicei, Jimmy asculta fără prea mare interes discuţiile din jurul său. Inteligente ori nu, pentru el aveau tot atîta însemnătate cît şi măslinele, cireşele

sau foile de țelină cu care își pregătea cocktailurile. Dar de rîndul acesta, nu știa nici el de ce, prostia soților White îl răscolise cu desăvîrșire. Îi reveneau în minte frînturi de fraze.

...Femeile au predilecție pentru bărbații cu pălării, e un lucru constatat, deși nu chiar toate femeile, mai exact 85%.

...Pentru apărarea sistemului de întreprindere individuală, trebuie încurajată : filantropia...

Se mai discutase în treacăt și despre statuia neprihănitei de la Fatima pe care tocmai o purtau dintr-un loc în altul, prin cele două Americi.

— Da, zicea White, fecioara a prorocit în mai 1917, apropiata convertire a Rusiei la catolicism.

Doamne, pe ce lume om fi trăind ?

— Nu-mi plac indivizii prea deștepți, spunea White, cu ce-ți sînt de folos ? Ai ? Te întreb...

— Rușii adună negri din statele din sud și-i trimit la Moscova să studieze Revoluția... sclavi... am citit o carte grozavă, nu mai știu despre ce anume era vorba, dar era în adevăr extraordinară... Nu — nu-mi amintesc titlul.

— Noroc că noi avem indivizi extraordinari aci. Dewey, de exemplu, iată un individ extraordinar, e un tip extraordinar, asta e părerea mea și să nu mă întrebi de ce. Te pot asigura că este extraordinar. Aș putea spune că și Truman e întrucîtva extraordinar. Nu merge însă atît de departe cît ar trebui. Cum ar putea, cînd se înconjoară numai cu indivizi cu vederi ca ale lui Roosevelt ?

Jimmy mai avea puțin pînă la podul suspendat. În stînga mașinii lui, în același rînd, apăru o mașină. La volan, o fată. Avea un păr blond foarte frumos. Jimmy începu să viseze că plecau împreună. Ea dormea cu capul sprijinit de pieptul lui. Mergeau toată noaptea într-o beznă străpunsă numai de luminile farurilor mașinii, iar dimineața ajungeau într-un ținut cu totul necunoscut, cu drumuri desfundate, e drept, dar era un ținut necunoscut, cu cer albastru și stînci roșiatice printre care se zărea marea...

— Deci, primeşti postul de la Albany? spusese White la plecare.

Jimmy mai ceruse un timp de gîndire, dar oricare ar fi fost răspunsul, în cîteva zile trebuia să ia o hotărîre. Şi pentru prima dată, tocmai pentru că Lucy dorea atît de mult un lucru, el se încăpăţîna. Voia să-i facă tocmai împotrivă. El nu-i va da prilejul să fie mrs. James Reeds, din Albany. Se hotărî să-i telefoneze că se întoarce tîrziu acasă. Se va duce să hoinărească prin oraş. Fără nici o ţintă. Da, se va duce. Numai el singur. Prin baruri. De cîtva timp aceste idei noi asupra felului său de viaţă şi a tot ceea ce vedea întîmplîndu-se în jurul lui i se înfipseseră în minte ca nişte cuie. Îi dădeau un fel de nelinişte de care trebuia să se dezbare. Simţea nevoia să facă nebunii. Nu de dragul plăcerii, ci pentru a simţi o uşurare, pentru a-şi smulge dintr-însul acest corp străin, care îi otrăvea sîngele. Se săturase de Lucy. Era sătul de familie. Pentru familie, trebuia să se ploconească în faţa lui White. Nu ? „Da, domnule White; vă rog, domnule White ; mă mîndresc că sînt american, dumneata nu ? Bineînţeles că şi eu, domnule White".

Îşi gară maşina şi porni pe jos. Umbletul îi făcu bine. Se simţea mai liniştit în această parte a New-Yorkului. Dacă tot oraşul sau întreaga Americă ar fi fost ca acest cartier, n-ar fi avut de ce să-şi pună probleme. Nimic nu se putea asemăna cu Rockefeller Center. Nimic nu-l întrecea. Vîrfurile clădirilor atingeau norii. Dar jos, totul era la îndemîna omului. Florile minunate din grădini, cascadele, magazinele cu mărfuri din toate ţările în care se putea admira tot ce avea Europa mai rafinat şi mai elegant. Animaţie şi veselie. Pentru mai puţin de un dolar puteai să petreci o zi întreagă printre gardenii învelite în celofan, să stai în fotolii odihnitoare, să faci o baie de lumină perfecţionată, alburie, mult mai firească decît lumina nesigură a soarelui în amurg. Aci, viaţa nu se oprea o clipă.

Noaptea, farurile ascunse aruncau raze luminoase care împrospătau nenumăratele faţade, făceau din melodioasele fîntîni arteziene un fel de ploaie de neste-

mate și dădeau plantelor un aspect de vegetație tropicală. Și Jimmy iar se trezea murmurînd, ca de atîtea ori dimineața cînd luneca pe podul suspendat în șirul nesfîrșit și strălucitor al vehiculelor care părea agățat în rețeaua aeriană a cablurilor, aruncată peste fluviul imens :

— Doamne, ce oraș !

*

Cînd intră, zări pe biroul său, în vasul de opal, un trandafir. Se gîndi că-i o nouă mică atenție a Clarei. Dar nu era prea sigur, părea destul de îndoielnic chiar, fiindcă ar fi putut bate la ochi. Pe celelalte birouri nu erau trandafiri, nimic decît o mapă de piele și cartonașul cu numele funcționarului. Fusese într-adevăr o ideie grozavă. Oricine ar fi venit știa cum te cheamă. Aceasta înseamnă să ai responsabilitate. Întotdeauna oamenii știu cu cine au de-a face. Afară doar dacă din întîmplare vreun funcționar își schimbă biroul și uită să mute și cartonașul.

Lui Jimmy i se prezentă o mamă de copii. Îi ținu discursul obișnuit al firmei. Se minuna el însuși de precizia mașinăriei cu care îl debita. Nu folosea argumentele la întîmplare. Mai întîi se uitase cu luare aminte la înfățișarea și îmbrăcămintea clientei. Îi reținuse numele încă de la început, așa că îi putu vorbi pe un ton confidențial care îi dădu acestei neînsemnate doamne din Bronx, impresia că întregul motor al Societății fusese pus în funcțiune numai pentru dînsa. Ea ajunsese la acest pas hotărîtor în urma anunțurilor bătrînului White pe care le citise de sute de ori :

„Și totuși acest considerent de ordin sentimental nu trebuie să vă facă să uitați partea practică a chestiunii."

Jimmy telefonă la arhivă, ceru dosarul referitor la Bronx, chiar la strada pe care locuia doamna, și deodată începu să-i vorbească despre prietenii săi, despre pastorul Merryer, ca și cum ar fi locuit cel puțin zece ani în casa mică de un pretins stil victorian, în care își ducea ea viața împovărată de griji. Era de ajuns

un nume și un număr. Încolo, toate viețile erau la fel... Nici nu-și mai dădu osteneala să se gîndească la ceea ce spunea. Gîndul i se îndreptă spre Clara, al cărei trandafir își deschidea petalele în vasul de opal; oare de la Clara să fie? Doar nu l-o fi pus femeia de serviciu!

...Desigur e firesc să fii puțin nehotărît, așa e omul, crede că dacă azi lucrurile merg bine, așa vor merge mereu!

Să faci aceeași meserie la Albany timp de douăzeci de ani și să-ți meargă mereu bine. Sau, dimpotrivă, să te pomenești într-o bună zi iar voiajor comercial, să bați iar la toate ușile, să intri din casă în casă și să spui: „Dați-mi voie să vă arăt... și vă rog să mă iertați." Iar seara să ți-o petreci într-un bordel de mîna a doua, la Cincinatti, în fața cu un whisky infect, încercîndu-ți norocul la aparatul mecanic.

Și Lucy, între timp, se plictisește și „dacă se plictisește, orice se poate întîmpla!" Era un gînd nesuferit. Totuși dacă astă seară Clara i-ar spune: „Sînt liberă" ar pleca cu ea, și fără îndoială că l-ar scoate din minți parfumul ei care nici nu e măcar deosebit, ci așa cum se găsesc sute de mii la New-York. Avea însă o piele cu totul deosebită. Apoi, cum își va închide oare ochii, cînd o va săruta la cinema?

...Cu toate acestea, nu stă în puterea noastră să ne hotărîm soarta. Bineînțeles, trebuie să vă gîndiți în primul rînd la copii. Aș dori să înțelegeți că nu vă vorbesc în calitate de simplu funcționar nepăsător, ci ca tată de familie...

...Ah, doamne, și la întoarcere iar va auzi: „Bună seara, iubitule, copiii s-au culcat". Poate vor veni însă soții Bielinsky la un păhărel, ar fi mult mai bine. Ciudat om acest Bielinsky. Da, un individ deosebit, cu totul deosebit.

...ca un tată de familie care-și dă seama de răspunderea pe care o are, deoarece a constatat el însuși că viața nu e întotdeauna așa de simplă.

...O! nu, doamnă Hallybby, fără îndoială că nu. Dar de ce nu se hotărăște mai repede, s-o șteargă odată de aici.

...firește mai sînt și riscurile războiului. Pentru noi nu există însă. Societatea are încredere în înțelepciunea guvernului. Pentru noi, e limpede că dacă s-ar întîmpla o astfel de nenorocire, în ciuda sforțărilor pe care le face America pentru menținerea păcii, firește — *ei bine! este limpede că de rîndul acesta oamenii noștri nu vor mai fi nevoiți să-și verse sîngele pe cîmpurile de bătaie de peste mări. Avem foarte mulți aliați în Europa. Iată ce-nseamnă să-ți iei toate măsurile din timp.*

...și ce-i pasă senatorului...

Cannon, sau King, sau cum l-o fi chemînd?

Vorbește, dă-i drumul, prostule. *Noi vom trimite pe fiii celorlalte națiuni să se jertfească în locul soldaților americani.* Frumos program, n-am ce zice, dar dacă fiii celorlalte națiuni ar trimite la dracu pe senatorul Cannon, King, sau cum i-o fi zicînd?

...În sfîrșit, facem asigurări și împotriva șomajului. Deși aproape inexistent într-o perioadă de prosperitate ca cea de acum, nu putem firește să uităm cu totul marea depresiune...

Jimmy îi telefonă spre seară lui Lucy că va întîrzia din cauza unei întîlniri importante. Făcea acest lucru pentru prima oară. Crezuse că va avea măcar o strîngere de inimă sau că va trebui să facă o sforțare pentru a-și preface glasul. Și cînd colo, minți liniștit, cu glasul sigur, fără să-i tremure, ca și cum, pînă la urmă, trebuia să se întîmple și asta. De acum încolo nu mai avea puterea să se împotrivească unei schimbări totale și definitive a vieții lui. Soția lui Bielinsky telefonase că nu pot veni. Era cît se poate de bine. Sîmbătă vor să ne ia cu ei la un concert al lui Robeson, la țară. Jimmy se grăbi să primească. N-avea rost să facă mofturi, de altfel, avusese și el intenția s-o ducă pe Lucy la un concert. Era cu totul altceva decît la radio. Nu, nu se va întoarce prea tîrziu. Să nu-l aștepte. Nu, nu va mînca la întoarcere. Ea să se culce. Lucy nu spuse decît atît:

— Dar ce s-a întîmplat, dragul meu?

Fiindcă își da seama că s-ar putea da de gol, îi ură noapte bună și închise repede telefonul.

Toate acestea nu-l întunecară decît o clipă, aproape îndată simţi un fior de bucurie şi curiozitate la gîndul că-şi va petrece seara cu Clara. Nu atît că era prima seară cînd va fi alături de Clara, dar prima seară cînd ieşea însoţit de o femeie aproape necunoscută şi oraşul îi va părea acuma altfel, îl va privi cu alţi ochi.

VI

Se duseră într-un mic restaurant italienesc din Greenwich Village, la capătul oraşului. Sala, cu ferestrele la nivelul trotuarului, avea un aspect sărăcăcios, nu pe de-a-ntregul, ci doar aşa, un pic. Patronul îşi cunoştea clienţii, ştia că vin acolo obosiţi de luxul metalic de prin barurile automate. Canapeaua desfundată trebuia să le dea iluzia că măcar o dată puteau găsi plăcere şi printre lucruri mai puţin perfecte, mai puţin noi şi sclipitoare. La una din mese şedea o pereche italo-americană. Tînăra vorbea italiana, el engleza. În afară de aspectul lor fizic destul de pronunţat, nimic nu te făcea să crezi că sînt italieni, chiar mişcările le erau americăneşti. Comandaseră spaghete, dar nu se putuseră stăpîni să nu le amestece cu un sos chimic. Totuşi, puteai uita cîteva clipe că dincolo de ferestruicile demisolului se aflau New-Yorkul, America. Pereţii erau încărcaţi cu tablouri ieftine, înfăţişînd Vezuviul şi golful Neapolului, ruinele circului Coliseum, Domul din Milano şi o barcă cu pînze îndreptîndu-se spre insulele Boromee pline de mimoze.

— Am să mă duc şi eu o dată acolo, zise Jimmy. Trebuie să fie foarte frumos.

— Da, zise Clara, e mare lucru să poţi vedea lumea.

O aşezase lîngă el. Îi simţea căldura corpului şi parfumul. Avea un piept foarte frumos. Aproape desăvîrşit. El ar fi dorit s-o sărute pe grumaz, s-o ţină strîns lîngă el. Îşi zicea că viaţa n-are niciun rost. Cu ce te alegi? E cu neputinţă să te mulţu-

meşti o viaţă întreagă numai cu micile plăceri de familie. Şi de ce, dumnezeule, de ce?

Comandară spaghete şi încercară să le mănînce, răsucindu-le pe furculiţă. Chelnerul le dădu sfaturi. În gura lui engleza avea o rezonanţă umană, era cam vulgară şi intimă, avea totuşi o rezonanţă umană. Acesta e cuvîntul cel mai potrivit. Li se aduse o sticlă de Chianti veritabil. Clara mărturisi că-i place mult. Fără îndoială, nu era obişnuită să bea vin, Jimmy observă că s-a îmbujorat îndată. Îi puse mîna pe obraz, era cald şi neted. Apoi îi luă mîna şi i-o ţinu un timp într-a lui. În momentul în care ea îi spuse, ca din întîmplare, că îşi cedase apartamentul unor prieteni şi că vreo cîteva zile va trebui să locuiască cu mama sa, simţi că începe s-o urască: pe ea, pe el însuşi şi toată viaţa asta. Glasul ei i se păru cam vulgar.

După spaghete, ea ceru o casată siciliană. Casata avea un gust medicinal, ca oglinda de metal care ţi-o pune dentistul în gură. Clara îşi lingea linguriţa cu mişcări afectate.

— Aş vrea să-ţi vorbesc despre ceva, zise Jimmy. Se întîmplă unele lucruri care mi-ar putea primejdui situaţia. Ştii că aproape zilnic găsesc o floare pe biroul meu. Nu cred să fie din partea femeii de serviciu, nu?

Ea făcu o mutră gravă şi îmbufnată, aşa cum văzuse în filme că se procedează în asemenea ocazii. Îmbufnată şi gravă, avînd aerul că înţelege despre ce e vorba, îndrăzneaţă, sigură de biruinţă, îşi alcătuise într-un cuvînt, aşa zisul surîs de nepătruns.

— Eu găsesc că e foarte drăguţ. Dumneata nu eşti de aceeaşi părere?

— Firește că e foarte drăguţ, spuse el, dar ar fi mai liniştitor pentru mine, dacă de pildă ar fi o floare şi pe biroul lui Mac Bride.

Îi atinse mîna în care ţinea ţigara. Simţi fiorul de bucurie al unui tîrg încheiat. Acum nu mai rămînea decît să-i vîre pe gît două-trei păhărele... Dar după aceea? Aveau la îndemînă maşina...

— Ai vrea să mergem undeva să bem un păhărel ?

Se gîndea s-o ducă în cartierul Harlem.

Era o bucată bună de drum pînă acolo, printre semnale de circulaţie şi firme luminoase scăpărătoare. El deschise aparatul de radio. Cu o mînă ţinea volanul, iar cu cealaltă pipăia uşor genunchii Clarei. Îi plăcea să-şi treacă mîna peste nylonul cald.

Deodată opri maşina şi o sărută. Se temu să nu se mînjească de ruj, dar ea îl linişti în această privinţă. Buzele smălţuite parcă îi erau netede şi călduţe. Cînd auzi ţignalele unei patrule de poliţişti care îi întrecu cu motocicleta, ea spuse :

— Nu, nu aci.

Vocea nu-i mai era vulgară, ci puţin răguşită. Părea că se pierduse deodată într-o negură. După părerea ei, nu exista ceva mai minunat decît o astfel de clipă. Dragostea n-ar fi adăugat nimic în plus, îşi zicea ea. Nu, n-ar fi adăugat nimic acestei clipe cînd în maşină, printre pleoapele întredeschise nu zăreşti decît licărirea tabloului de viteze, cînd te aşteaptă neprevăzutul... Îşi simţea pulsaţiile inimii în tot corpul, de parcă i-ar fi bătut multiplicată în toate membrele, pînă şi-n cap. Şi nu la gîndul că era tocmai cu Jimmy. Cu oricare altul ar fi simţit acelaşi lucru. Tot ce voia, era să ajungă să iasă din restaurant, să meargă să bea ceva oriunde ar fi şi să se întîmple ceea ce era de neînlăturat în aceste ocazii.

— Hai să pornim, spuse el.

Se gîndea la poliţiştii din Central Park care încercuiesc deodată maşina şi cu revolverul în mînă forţează perechea să coboare pentru a constata la lumina lanternei de buzunar în ce stare se află îmbrăcămintea lor.

— Haide, spuse el.

Voia să iasă din raza oraşului, departe, într-o stradă dosnică, dar îi mai ţiuiau încă în urechi fluierăturile poliţistului. Şi totuşi, îi plăcea această primejdie. Îi plăcea să-l simtă pe poliţist în urma

lui, dîndu-i tîrcoale, şi în fond să rămînă totul aşa cum e, nehotărît. Fiindcă la drept vorbind chiar asta voia, să nu se întîmple nimic... în afară de obişnuitul sărut după ieşirea din restaurant. Era un semn de politeţe şi ea nici nu aştepta mai mult. În aceeaşi clipă erau poate zeci de mii de asemenea perechi în New-York care făceau acelaşi lucru. Radio-ul turna într-una la reclame cu tonul pripit şi serios specific afacerilor care trebuiesc încheiate pe loc: *„Creiaţi-vă un renume de monden. Beţi whisky-ul casei „Foca Albă"*. Existau milioane de oameni singuri, cu nervii distruşi. În imensitatea aceea, oamenii nu se cunoşteau între ei. Şi era mai bine. Simţeai cu atît mai multă plăcere cînd descopereai preţul singurătăţii. Numai cutiile acestea pe roate îi mai separau pe unii de alţii, şi fărămiţau furnicarul celor care ieşeau din clădiri. Şi totuşi... trebuia să te întorci pe aceleaşi artere imense, la acelaşi şarpe de nichel, strălucitor, format de şirul nesfîrşit al automobilelor. Neobositul şarpe de nichel. Jimmy se gîndi la Sunny Hill şi la casa lui. Apoi la Lucy. Cu nepăsare. „Nu-mi place să amestec lucrurile, îşi zise. Altă dată n-aş fi fost în stare să mă port astfel. Nervii îmi sînt mai tari — sau poate tocmai dimpotrivă — zdrobiţi. Nu-mi dau seama."

— Dragul meu, să ieşim afară din oraş, zise Clara.

— Cum doreşti.

*

N-o făcea numai de dragul ei. Simţea nevoia să conducă maşina. Spuse:

— Hai să mergem în Harlem.

Avea chef să danseze şi să bea. De rîndul acesta însă, undeva unde să nu fie singuri.

— Nu prea îmi place în Harlem, zise ea, cu toţi negrii ăia...

O privi chiorîş. Se schimbă puţin la faţă, îi trecu pofta de dragoste.

— Sînt oameni ca şi noi, zise Jimmy.

— Crezi ceea ce spui?

El nu-i răspunse. Nu credea cu adevărat. De altfel, nici chiar negrii n-o credeau. Trecuseră bariera ghettoului şi nu se mai vedea picior de alb. Bineînţeles, în afară de poliţiştii călări care făceau ordine la intrările în cinematografe. Pe la răspîntii se vedeau focuri arzînd. Din cartoane vechi, gunoaie, ţîşneau limbi de foc care lingeau faţadele soioase ale caselor. O bună parte din străzi era luminată numai de reclamele barurilor. Pe pămînt se vedeau petele lor sîngerii. La intrări zăreai grupuri de oameni nemişcaţi. Pîlcuri de bărbaţi şi femei, storşi de munca zilei. La o răspîntie, odată cu maşina lor se opri şi un Cadillac mare, plin de flori roşii şi albastre. Clara tocmai ţinea mîna pe genunchiul lui Jimmy. Ea şi-o retrase şi timp de o clipă se simţiră stingheriţi. In maşina mare erau trei sau patru negri care se duceau să vegheze un mort. Cu o nepăsare uimitoare, priveau fără să vadă tabloul acestei tristeţi universale.

„Am să mă îmbăt, gîndi Jimmy. Şi încă zdravăn".

Dar deodată se gîndi la White. Clara era destul de cutră, pentru a-i povesti totul bătrînului, dacă va face o prostie. „La asta sentiment ? Pe naiba !"

Ea zise :

— Ei, ce facem, bem un păhărel ?

— Mai multe.

O apucă de talie. Maşinal.

El vru să intre într-un dancing în care mai fusese, dar îşi aminti că acolo nu se servea alcool.

Clara găsi că era o idee foarte bună.

— Negrii, cînd li se urcă băutura la cap, zise ea, nu pot fi înfrînaţi. Este ceva de ordin sexual. Nu-şi mai dau seama de ceea ce fac.

— Nu ca noi, zise Jimmy.

Ea nu înţelese ironia.

— Ei nu sînt plămădiţi la fel cu noi, reluă ea.

Se întoarse brusc, ca şi cum ar fi fost scuipată în faţă.

— Dumneata de ce părere eşti ?

Se instalară pe scaunele înalte ale unui bar cam dărăpănat, cufundat în semiîntuneric, pentru a permite consumatorilor să urmărească televiziunea pe ecranul agăţat într-unul din colţurile tavanului. Cerură whisky. Cea mai mare parte a clienţilor, patru-cinci fete şi vreo zece indivizi, un amestec de negri şi albi, beau bere cu lăcomie, ca şi cum le-ar fi fost cu adevărat sete. Pe ecranul televiziunii apărură siluetele unor dansatoare care se mişcau în ritmul unei muzici clasice modernizată şi împănată cu un potpuriu de valsuri vieneze. Nu se auzea decît zgomotul shakerului, acela al ghiulelelor din aparatul automat şi din cînd în cînd un rîset cam dezmăţat care se ridica deasupra conversaţiilor în şoaptă.

Clara îşi aprinsese o ţigară şi o ţinea între buze. Fumul o făcea să vadă totul ca printr-un văl. Deodată se înfricoşă de golul din preajma ei şi din ea. Nu-şi putea da seama ce se petrece cu ea, de ce de fiecare dată cînd sta nemişcată, o străfulgera gîndul că murise şi că totul din jurul ei pierise. Încerca să umple acest gol, dar nu izbutea. Gîndurile îi erau ca un caleidoscop, un fel de film întreţăiat de frînturi de melodii arhicunoscute şi de cuvinte fără rost.

Atunci se pornea pe băutură şi parcă se simţea mai bine, pentru că i se aşternea în dosul ochilor o perdea de ceaţă, un fel de căldură. Gîndurile i se mai astîmpărau şi din cînd în cînd îi mai veneau în minte şi unele întîmplări mai puţin destrămate.

Nu era vina ei. Îşi spunea că acelaşi lucru se întîmplă multor milioane de oameni. Totul se fărîmiţa. Niciodată nu fusese un mai mare haos. Silabele erau înghiţite, cuvintele stîlcite.

Muzica? De ce mai degrabă acest sunet şi nu un altul? Un ţipăt de trompetă, acelaşi ţipăt repetat la nemurire, cîteodată cu o mică variaţie la sfîrşit. Şi cu cinematograful era la fel: totul sfîşiat, mimic întreg. Văzuse un film cu o săptămînă în urmă. Nu-şi mai amintea titlul, dar la un moment dat era o scenă cu un om întins la pămînt, în mijlocul cîmpului, către care înainta un tractor şi-i sfîrteca cu

tăişul brăzdarelor de oţel corpul şi faţa schimonosită de groază. Aproape toate filmele erau aşa. Existau totuşi şi unele în care totul se petrecea în văzduh, printre muzici cereşti. Acestea erau pe placul ei. Asta se cheamă dragoste, această duioşie în care cuvintele se spun doar pe jumătate...

Dar cuvintele drăgălăşe, tărăgănate: paradis, în braţele tale, micuţo, iubita mea, amor, amorrr, mor...

Jimmy o cuprinse pe după mijloc.

— La ce te gîndeşti?

— La nimic.

— Nu mă-ndoiesc. Mai bem unul?

— Da.

— Hei, Mac, mai adu un rînd.

— Ei, hai noroc!

La al doilea păhărel, se simţi mai bine. Acum începu să-i zvîcnească ceva în ochi şi înapoia tîmplelor.

— Aş vrea să-ţi spun ceva, murmură Jimmy (ştia că va spune o prostie, dar îi era tot una): Îmi placi, dar trebuie să-ţi fac o mărturisire: mă indispune faptul că eşti secretara lui White.

— Ei şi? zise ea.

Era pusă pe ceartă. Jimmy încercă s-o ia cu binişorul.

— Bineînţeles, nu din cauza lui White. El e un om extraordinar, dar înţelegi, calitatea lui de şef... cînd te văd şi sînt cu tine, mă gîndesc fără să vreau la el, la dugheană, la tot. Bineînţeles, asta nu schimbă cu nimic situaţia. Hm, ce zici?

— Ştii că eşti cam tîmpit?

El începu să se înfurie.

— Tîmpit, fără îndoială, de vreme ce sînt aci. Nu-ţi dai seama că am ieşit ca să mă distrez? Nu? Şi nevasta mă aşteaptă acasă. De treabă nevastă, nu?

— O iubeşti? întrebă Clara.

Nu se uita la Clara. Îşi privea chipul în oglindă, printre sticle. Un chip străin. Foarte palid şi frumos, se gîndea el. Dar răvăşit de parcă toate nenorocirile lumii s-ar fi abătut asupra lui. Îi era silă de el.

— Dacă o iubesc? Mă întrebi dacă o iubesc! N-are pereche. E frumoasă. Şi foarte deşteaptă. Un adevărat giuvaer. S-o vezi numai cum îşi îngrijeşte bărbatul, cu cît drag îl aşteaptă. Şi unde mai pui că e şi grijulie de viitorul meu, înţelegi, şi mîndră că e mrs. Reeds. Parcă o şi vezi la Albany. Hm? Şi în jurnalul din localitate: „Fermecătoarea mrs. Reeds". Cum, nu eşti informată? Nu? Hai, fă-te că nu ştii...

— Ajunge, spuse ea. Şi dacă aş şti, ce mă priveşte pe mine? Nu? Ţi-oi fi închipuind cumva că alerg după dumneata?

— Parcă aşa mi se păruse, zise Jimmy.

Cu sau fără voie, făcea pe prostul. Încerca să pară nedumerit ca un om-de-bună-credinţă-care-nu vrea-decît-să înţeleagă. Clara făcu semn barmanului. În timp ce Jimmy se scotocea prin buzunar, intră un individ. De pe impermeabilul său soios, ploaia se scurgea şiroaie. Se apropie de Clara.

— Iertaţi-mă dacă vă tulbur, zise el. Fac acest apel, fiindcă nu am încotro, dar nu cumva aţi putea să vă lipsiţi de 10 cenţi? Nu? Sînd flămînd.

Obrăjiorul Clarei era crispat, duşmănos, plin de ură, altfel însă decît adineauri, cînd Jimmy o luase peste picior, pomenind despre nevastă-sa.

— Şterge-o de aici! zise ea.

Jimmy îl înşfăcă pe negru de guler. Îl strîngea cu putere şi se împleticea peste el, bolborosind cuvinte drăgăstoase.

— Dragul meu, spunea el, toţi sîntem la fel. Ce zici? Nu? Fac prinsoare că eşti vechi luptător! Drace! nu ne-am bătut de geaba, nu?

Negrul speriat, făcu ochii mari şi încercă să scape din strînsoare.

— Iartă-mă, spuse el barmanului, dar mă cunoşti. N-o fac de plăcere. N-am mîncat nimic de-aseară. Ai putea să-mi dai un pahar cu apă?

Barmanul îi întinse în tăcere un pahar cu apă.

Jimmy dădu drumul negrului şi ridică braţele în semn de protest:

— Ia ascultă, Mac, ce-ţi veni, vrei să-l otrăveşti pe bietul om? Toarnă-i un whisky.

Negrul se împotrivi. Băuse apa cu lăcomie. Mai ceru un pahar. Un surîs îi licărea pe chipul răvăşit.

— Nu, domnule, spuse el, nu, vă mulţumesc foarte mult. Nu-mi trebuie alcool. Cu toată ploaia, mi-era într-adevăr sete. Vă mulţumesc foarte mult. Încă o dată mulţumiri, îi spuse el barmanului. Îmi cer iertare dacă v-am supărat.

O fată scoase zece cenţi din poşetă şi i-i întinse. El îi luă fără pic de tulburare şi-şi duse mîna la pălărie în semn de mulţumire.

Jimmy văzu că fata bea bere. Începu s-o măsoare îngrozit. Era îmbrăcată destul de sărăcăcios şi avea un obraz aproape spălăcit din pricina buhăielii — pe lîngă toate astea, avea buzele sîngerii. Nici un zîmbet nu-i lumina faţa.

— De ce bei bere? întrebă el.

— Nu fiindcă îmi place. Nu, pot să spun chiar că nu-mi place de loc.

Duhnea a băutură.

„Faceţi-vă buze atractive, gîndi Jimmy, buze care să atragă. Dragostea — fulgerătoare — se obţine numai cu un păr briliantinat."

— Mi-e silă de bere, dar nu-mi dă mîna să beau altceva.

Jimmy ceru whisky pentru amîndoi. Ea îl bău pe nerăsuflate, pufăind în pahar.

— Eşti însurat?

— Ce te priveşte?

— Întrebam doar aşa.

Văzu în jurul gîtului ei nişte semne ciudate şi se cutremură de scîrbă.

*

Acum nici nu mai ştia pe ce lume e. O apucă de mînă pe Clara, care fuma fără să scoată un cuvînt. („E palidă, îşi zise el. Din cauza paloarei, ochii îi par mai negri".) Clara îl împinse şi spuse ceva cam în felul acesta: „jos labele".

— Dă-mi un foc, zise femeia. Mă cheamă Lucy.

— Îţi arde de glume, zise Jimmy.

— Ce glume! Mă cheamă Lucy, ce-i hazliu în asta?

— Eu găsesc că e caraghios, reluă Jimmy. Da, caraghios. Şi pe iubitul tău cum l-o fi chemînd? Nu cumva Jimmy? Asta ar fi şi mai caraghios.

— N-am nici un iubit. Locuiesc la Bronx.

— Ai de umblat pînă acolo.

— Da, e o bucată de drum.

— Nu cumva mergi într-acolo?

— Depinde, zise el.

Îi trecu prin minte Clara, dar ca un lucru foarte îndepărtat: o amintire fără început şi sfîrşit aparţinînd unui trecut de neuitat. Se uită în preajma lui. Scaunul era gol. Mai ceru două whisky-uri. Simţea că-i arde capul şi pieptul.

— Pasărea a zburat, zise el, a zburat. Şi o dată cu ea şi moş White... Îţi dai seama ce-nseamnă să te simţi liber? Nu? Liber ca aerul, hm! Liber ca aerul!

— Spuneţi-i să-şi ţină fleanca! strigă un client.

Din cutia televizorului ţîşnea muzica dulceagă a unui cîntec de dragoste. Un fel de reclamă de dragoste. Un şirag de perle făcute din miez de pîine, muiat în zeamă de ananas şi imaginea tremurătoare a unui tînăr, care, cu ochii pe jumătate închişi, se gîndeşte la întemeierea unui cămin. Dar era frumos, era mare lucru, deoarece şi acum, ca înainte, în micul restaurant italian, simţea fremătînd oraşul în jurul lui. Şi acum acest oraş era scăldat în ploaie — o ploaie ce părea aurie în lumina farurilor şi a reclamelor, o ploaie care cădea înviorătoare deasupra magnoliilor din grădini, deasupra vilelor şi a drapelelor, răpăitoare şi grea deasupra arborilor din Central Park şi dincolo de el, deasupra nesfîrşitelor păduri de pe malul Hudsonului rămas neschimbat, lipicioasă şi sălcie deasupra docurilor, a baloturilor de bumbac şi a vaselor ancorate în port, cufundate în beznă, sărăcăcioasă şi murdară deasupra tarabelor în care patronul stă la pîndă în aşteptarea

unui client care-i va cumpăra o pereche de cîrnaţi pentru masa de seară.

Jimmy plăti şi o luă pe fată de după gît:

— Hai, Lucy, hai frumoasa mea Lucy.

Îi plăcea să-şi închipuie că tot ce făcea era urît şi fără putinţă de scăpare. Opri maşina la o răspîntie pustie. Nu ştia cu precizie unde se află. Cînd ieşeai din Manhattan sau Harlem, trebuia să fii de prin partea locului ca să te poţi descurca. Ploaia încetase, dar pe asfalt străluceau încă băltoace uriaşe. Apucă femeia de spate. Ea crezu că era un început şi se lipi de el, dar Jimmy deschise uşa maşinii şi o împrînci puţin.

— Acum, cară-te!

Era ca un somnambul. Ajuns acasă, adormi pe divanul din salon. Lucy îl văzu dar nu spuse nimic. Plînsese puţin. Dar acum totul se terminase. Îl iubea. Fireşte.

VII

Erau aşezaţi în cerc, în marele salon al doamnei Ferguson, care se îngrijea ca fiecare să fie servit cu gin-fiz şi whisky. Robeson, în picioare, întrecea în înălţime rafturile bibliotecii de care se rezemase. În părul lui, Stewart descoperea pentru prima oară fire argintii. Obrazul, foarte negru, i se brăzdase în ultimele luni. Gura care trăda o voinţă nestrămutată, era mai aspră dar aproape într-una surîzătoare. Purta pantaloni de flanelă cenuşie şi o vestă albă de tweed. Nimic în înfăţişarea lui nu-ţi reamintea actorul, omul pe care odinioară Hollywoodul îl scălda în dolari. Încetul cu încetul văpaia din el mistuise totul.

— Astăzi sînt bine pregătit pentru ceea ce vreau să fac, spunea el. Dar n-a fost întotdeauna aşa...

Discuţia cu privire la organizarea concertului alunecase, după cum era şi firesc, asupra problemei negrilor.

Stewart încercase să-i readucă la prima chestiune, dar nu era chip şi de altfel însuşi Robeson era mul-

ţumit să poată spune ceea ce gîndea. Bătrîna doamnă Ferguson propusese ca el să fie apărat în tot timpul concertului de o gardă de negri. Se acceptă în unanimitate ideia cordonului de apărare de cînd cu păţania de la Atlanta, unde indivizi de-ai Legiunii Americane luaseră cu asalt tribunele, sfărîmaseră pick-upurile şi ciomăgiseră femeile din comitetul de organizaţie. Deci, erau toţi de acord asupra cordonului de apărare. Dar de ce să fie format numai din negri?

— Negrii nu sînt singuri, zise Robeson, cred că important este tocmai faptul de a demonstra că ei luptă pentru o cauză care e comună şi funcţionarului de la farmacia din colţ, şi mecanicului, şi camionagiului sau metalurgistului alb. Nu organizăm o manifestaţie a negrilor, ci o manifestaţie pentru pace. Dacă ar fi vorba să cînt frumuşel împreună cu fraţii mei de rasă, vă asigur că aş avea alături de mine toate bisericile din Harlem şi binecuvîntarea autorităţilor...

Doamna Ferguson nu voia să recunoască, dar nici nu putea tăgădui că, la drept vorbind, ea făcuse această propunere fiindcă îşi zicea că ar fi mai de efect toţi acei negri în luminişul pădurii, aşezaţi unul lîngă altul cu braţele încrucişate, iar în mijlocul lor statura impunătoare a lui Robeson cîntînd.

„Să aibă o notă de sălbăticie, de primitivism, de simplitate, cum întîlneai odinioară la sclavii din sud, nu?“

— Să vorbim serios, zise Bielinsky. E firesc să fie un cordon şi de albi şi de negri. E o chestiune care nici nu trebuia adusă în discuţie. Dar, bineînţeles, dacă vechii luptători negri vor să se adune în grup, e bine şi aşa.

— Ascultaţi, zise deodată Fisseri, dacă e vorba de o mobilizare în toată regula, poate că ar fi mai bine să examinăm cu luare aminte această chestiune.

Stewart îi aruncă o privire plină de îngrijorare. El era acela care-l adusese pe Fisseri, deşi Bielinsky nu fusese de părere. Fisseri luase parte la Congresul Păcii de la Paris în calitate de delegat ameri-

can, apoi străbătuse Statele Unite ținînd conferință după conferință, dar se întorsese din acest turneu amărît și dezamăgit și timp de șase luni nu se mai auzise vorbindu-se de el decît o dată, în legătură cu semnarea unei moțiuni a lui Wallace care înăsprea din nou relațiile dintre Statele Unite și Rusia. Oricum, era bine să fie și el acolo...

— Nu știu dacă vă dați seama, zise Stewart, că o retragere acum, cînd afișele au și apărut și cînd toată regiunea e atîțată, ar însemna o capitulare în fața unei haite de derbedei. Ar însemna o înfrîngere nu numai pentru comitetul nostru de organizare, ci pentru toți progresiștii acestei țări. Vrei sau nu vrei, asta e situația...

— Crezi că oamenii dau vreo importanță chestiunii acesteia? zise Fisseri. La Chicago, din o sută de persoane cîte se strînseseră, treizeci erau copoi de-ai F.B.I.-ului.

— Stați puțin, zise Stewart, vă veți da acum seama dacă oamenii dau vreo importanță sau nu chestiunii acesteia, cum îi ziceți.

Scoase din buzunar un dosar cu tăieturi din presa locală, strînse în decurs de zece zile.

Tăieturile din ziare, lipite cu îngrijire, treceau din mînă în mînă. Domnea o liniște adîncă, tulburată numai de exclamații ca: „Ah, da" sau „E promițător", fără nici un alt comentariu.

Rockfield Evening Star anunța astfel concertul: *„Concertul Robeson, care va avea loc aci, sprijină elementele subversive, el e organizat de către roșii din California."*

Și scribul anonim continua în acești termeni:

„Se pare că orașul nostru va fi onorat de un concert al lui Robeson. Altă dată am fi socotit că e o cinste care ni se face nouă tuturora. Dar în împrejurările de față, ca buni cetățeni care spun: „America mai presus de orice" nu-l mai socotim drept o cinste. Pentru noi numele lui Robeson, atît de vestit altă dată, e mînjit de pete roșii".

Într-alt ziar, un oarecare Labarbette făcea apel la „Americanii cinstiți" să împiedice o asemenea

demonstrație. *„Nu vă îndemn la violență,* scria el, *dar trebuie găsită o soluție."*

— E o nebunie, zise în cele din urmă Fisseri, o curată nebunie. Vom cădea în capcană și ceilalți n-așteaptă decît asta...

— De ce n-am trimite telegrame de protest procurorului general al statului New-York ? zise Ehrlich.

În casa acestui individ încercase Stewart într-o seară decepții în privința așa zișilor progresiști cărora, după părerea lui, le lipsea imboldul. Ehrlich îi era însă simpatic. Făcea și el ce putea. La urma urmei nu era rea ideea de a trimite o telegramă procurorului și chiar lui Dewey. Firește că lucrurile nu s-ar schimba prea mult, dar cel puțin cei doi n-ar putea pretinde că n-au fost înștiințați și făcuți atenți asupra responsabilităților lor.

Redactară o telegramă în care pomeniră de textul editorialului din *Rockfield Evening Star* și adăugară : *„După părerea noastră, astfel de declarații îndeamnă cetățenii la cruzimi ilegale împotriva unei organizații pacifiste. Vă rugăm respectuos să luați toate măsurile necesare pentru a garanta că atît concertul, cît și artiștii, organizatorii și publicul se vor bucura de protecția legii și-și vor putea exercita în liniște drepturile lor de cetățeni americani."*

— Cine o semnează ? întrebă Ward.

Acesta era secretarul unei uniuni locale a sindicatului docherilor din New-York, un individ înalt, cioplit parcă cu barda. Pînă atunci stătuse tăcut, cufundat într-un fotoliu, cu ochii holbați din pricina fumului de la țigara pe care o ținea între buze.

După părerea lui Ehrlich și a celorlați, comitetul de organizație era acela care trebuia să semneze. Mrs. Ferguson găsea că nu era nevoie să iscălească toți membrii comitetului, ci numai personalități cum ar fi Fisseri sau Ehrlich. Ea nu îndrăznea să spună că i se părea caraghioasă ideea că un om ca Ward ar fi putut avea vreo trecere oarecare pe lîngă Dewey sau procurorul general.

— Ei bine, după părerea mea — zise Ward — această primă telegramă nu trebuie trimisă de către

comitetul de organizaţie. Noi putem foarte bine să trimitem alta, dar aceasta ar trebui semnată de oamenii din Rockfield, de cetăţenii de acolo, de notabilităţile oraşului, dacă vreţi, firește, dar totodată şi de băcanul din colţ, dacă se poate, sau de un muncitor de la garaj, după cum spunea Paul adineauri...

— La Rockfield nu veţi găsi pe nimeni care să semneze aşa ceva, zise Fisseri.

— Aşa se crede. Eu sînt convins însă că în două ore se pot aduna douăsprezece semnături, reluă Ward.

Stabiliră în cele din urmă să se ceară secţiunii Congresului drepturilor cetăţeneşti din Rockfield să se ocupe de strîngerea semnăturilor.

O altă telegramă redactată cam în aceiaşi termeni fu semnată de către comitet şi trimisă îndată.

Ward şi Stewart fură aleşi responsabili cu organizarea şi aşezarea cordonului de apărare.

Era firesc să li se încredinţeze lor această responsabilitate, de altfel nimeni nu făcu vreo obiecţie. Doamna Ferguson găsi acest lucru „cu desăvîrşire admirabil".

Se vor forma două cordoane de apărare, unul de jur împrejurul luminişului, al doilea în jurul estradei, iar şoferii autobuzelor care îi vor aduce pe spectatori, vor fi rugaţi să-şi gareze maşinile în aşa fel, încît să formeze mici baricade care să străjuiască intrările în pajişte. Strategia se asemăna întocmai celei a pionierilor care, în timp ce înaintau spre vest, se aşezau în cerc cu căruţele şi caii lor pentru a ţine piept atacurilor.

Ward întrebă dacă s-au luat ceva măsuri în legătură cu ieşirea spectatorilor după concert.

După părerea lui, era aproape cu neputinţă ca provocatorii, admiţînd că ar fi răspuns în masă la îndemnul aţîţător al lui *Rockfield Evening Star,* să poată împiedica desfăşurarea concertului ţinut în astfel de condiţii, dar puteau cu uşurinţă să atace pe spectatori, unul după altul, în momentul cînd aceştia s-ar risipi pe drum, la înapoiere. Ward propuse o

întoarcere pe grupe. Pînă la urmă fură de părere că nu se putea lua nici o hotărîre în această privinţă, nici să se pregătească ceva şi că, deoarece adunarea era prea restrînsă, vor convoca pentru sîmbătă seara, în ajunul concertului, vreo cincizeci de persoane la doamna Ferguson acasă.

În orice caz, concertul va începe fix la ora două şi va trebui să se termine la patru, pentru ca spectatorii să poată avea timp să se retragă.

Totul părea aproape stabilit pînă în momentul cînd sosi avocatul Stratchey, aducînd veşti proaste. Nu încăpea nici o îndoială că ceilalţi erau hotărîţi să provoace incidente de o extremă cruzime. Se vorbea că la Rockfield chiar, anumiţi tineri, cei mai mulţi străini de oraş, colindau barurile strigînd că „le vor arăta ei roşilor, negrilor şi evreilor de ce sînt în stare". Oamenii care se aflau acolo în vacanţă începuseră să părăsească staţiunea. Şi pe maşini apăruseră hîrtioare cu inscripţii ca: „America, trezeşte-te!"

— Dar autorităţile municipale, ce păzesc? întrebă Fisseri.

— La ce te poţi aştepta? zise Stratchey. „Comitetul pentru aplicarea legii" din Rockfield le-a cerut să-i roage pe cei din Legiune să manifesteze în altă parte, nu în faţa pajiştei. Dar, adevărul e că ei sînt trup şi suflet unii cu alţii, iar postul Legiunii şi-a convins foarte uşor confraţii de la municipalitate că în numele libertăţii americane orice cetăţean are dreptul să frîngă oasele unui negru.

*

Robeson nu spuse un cuvînt. Sta cu capul puţin plecat şi cu ochii aţintiţi asupra marii ferestre a salonului. Seara se lăsa peste dealurile împădurite. Frunzele începuseră să îngălbenească. Priveliştea, pe alocuri, se colora în roşu şi auriu. Se zărea în depărtare, printre arborii mai răriţi ai pădurii, conturul alb al unei clădiri în stil colonial. Era locuinţa lui Ehrlich. Fără îndoială că trebuie să te simţi bine

acolo și, cînd ai această posibilitate, îți vine greu să dai cu piciorul unei astfel de vieți. Dar cum mai putea fi la curent cu ceea ce se întîmplă, atît Ehrlich cît și ceilalți care trăiau la fel cu el? Izolați de restul lumii, se retrăgeau în sihăstria lor, de unde trimiteau, din cînd în cînd, proteste slabe împotriva corupției și a samavolniciei. Și te întrebai dacă pentru ei progresismul nu devenise un fel de distracție ca și călăria sau canotajul. „Dreptul oricărui cetățean american de a frînge oasele unui negru?" Da, așa era. Chiar așa. Dreptul de a frînge oasele indiferent cui, pentru indiferent ce, dar mereu aceleași drept aparținînd acelorași oameni și mereu aceiași care se adresează celorlalți cu „domnule". Da, domnule, nu, domnule.

Robeson se gîndea la cunoscuta anecdotă cu negrul care îl însoțea pe stăpînul său în drumul spre Memphis.

— Acesta e drumul spre Memphis, Joe?

— Da, domnule.

— Atunci, nu-i ăsta drumul spre Memphis?

— Nu, domnule. Cum doriți, domnule.

Robeson își duse mașinal mîinile la piept.

— Am fost la Memphis, zise el, am cîntat acolo. I-am spus Legiunii, i-am înștiințat că voi cînta oriunde e nevoie. Am fost în inima linșajului, în Florida, și acum mă voi duce la Rockfield. Mă voi duce în nord ca și în sud. Și în Europa, în Africa, în America de Sud...

Ceilalți îl ascultau tăcuți, impresionați de emoția lui. Robeson zîmbea — același zîmbet plin de încîntare îi lumina fața ca atunci cînd cînta.

— Îmi arde inima, știți bine. Da, chiar așa. Simt cum arde în mine și nu sînt din cei care se sperie ușor. N-au decît să încerce cît vor să provoace scandal. Să încerce să mă facă să tac. N-au decît. O.K. Pot cînta mai tare decît zbieretele lor. Pot acoperi cu vocea mea urletele lor. Bine. Să încerce numai și vom vedea...

Un timp, fu tăcere. Toţi gîndeau că numai el găsise cuvintele potrivite. Dar poate nu era încă momentul...

— Ştii că sîntem toţi alături de dumneata şi cît de mult te preţuim, zise doamna Ferguson. Avem încredere în dumneata.

— Vă mulţumesc, zise Robeson.

Nu mai zîmbea. Ii privea cu seriozitate şi hotărîre.

— Ascultă, Paul, zise Ward. E adevărat ceea ce spui şi eşti îndreptăţit s-o spui în felul acesta. Va veni o zi în care toţi lucrătorii din America vor fi cuprinşi de aceeaşi înflăcărare. Ei nu-şi dau încă seama. Mulţi dintre ei sînt ca nişte copilaşi care privesc cu ochi strălucitori, dar cărora, dacă le acoperi privirea cu mîna, nu mai deslueşesc altceva decît umbre. Dar sînt destui cei care vor veni la Rockfield şi în alte locuri, pentru ca să poţi cînta. Sînt oameni care vor străbate sute de kilometri pentru a te ajuta să cînţi. Oameni care de abia vor avea cu ce să-şi plătească trenul.

— Oamenii sînt cu desăvîrşire îndobitociţi, zise Ehrlich, îţi vine să te lipseşti de toate în ţara asta. S-ar duce la abator jucînd tontoroiul. Ce părere ai, Ward, despre docherii din New-York care votează moţiuni şi făgăduiesc să facă o sforţare deosebită pentru a trimite armament Europei ? La ce te poţi aştepta de la astfel de indivizi îndobitociţi, nu ?

— Asta nu e lucru uşor, zise Ward. (Pe chipul lui se citea îngrijorare). Nu-i aşa de simplu. E drept că majoritatea e de acord. Dar în acelaşi timp au circulat petiţii şi s-au adunat destule semnături împotriva politicii duse de Casa Albă. Nu ştiu dacă îţi dai seama ce înseamnă pentru un individ semnarea unei astfel de petiţii. Îţi aminteşti că au fost funcţionari daţi afară din serviciu pentru că dăduseră un dolar Spaniei republicane în 1936, nu ? Dar cei care-şi pierd slujba pentru că au fost membri ai asociaţiei America-U.R.S.S., în timpul războiului ? Ia pune-te în locul lor. Destul că li se mai poate vorbi despre chestiunea Pactului Atlantic. Dacă ai fi cu-

noscut mentalitatea sindicatelor de acum cincisprezece ani, înainte de Roosevelt, ți-ai da seama că s-a petrecut o schimbare. Sînt opt mari sindicate care au votat împotriva Pactului. Și mai pune-te și în locul individului obligat să aleagă între Pact și șomaj. E greu, asta cere timp. După părerea mea, nu găsesc că e o metodă bună aceea de a tîrî America în noroi și de a socoti poporul drept cretin. Că sînt oamenii copilărești, da, dacă vreți. Dar asta se poate îndrepta. Vă asigur că cine a văzut oamenii de la Ford, acum patru luni, cu ocazia grevei, ei bine, a început să nădăjduiască...

*

Ehrlich făcu o mișcare nelămurită cu mîna, dar se vedea cît de colo că nu era convins. Într-un colț, doamna Ferguson discuta despre psihanaliză. Bielinsky, cu paharul într-o mînă, o privea cum se rătăcește prin labirintul unui erotomarxism. Totuși el găsea distractiv acest lucru. Stewart părea nerăbdător.

— Uitam, zise el, i-ați invitat pe soții Reeds?

Bielinsky începu să rîdă:

— Va să zică există totuși și un pic de adevăr în psihanaliză, nu-i așa? Nu-ți face griji. Lisbeth le-a telefonat azi după amiază. Cred că vor veni.

— Nu văd de ce cauți explicații misterioase... Dacă te întreb e că doresc să fim în cît mai mare număr. Dacă fiecare va veni cu un prieten, numărul s-ar dubla...

— Da, zise Bielinsky, dar nu crezi că ar fi mai prudent ca Jimmy să vină singur?

Îl bătu prietenește pe umăr. Stewart își recăpătă înfățișarea de odinioară și din nou îi răsări în minte mica Lucy Goldman, alergînd cu brațele încărcate de cărți. Și simți mireasma părului ei.

Era noapte cînd se despărțiră. Farurile mașinilor speriau iepurii pitulați în tufișurile de pe marginea drumului. Stewart își urnise cu mare greutate rabla. Dar minunea se înfăptuise și acum înainta pocnind

de veselie, zgîlţîită de tremurături. Un mijloc cinstit de locomoţie care te ajuta să te mişti dintr-un loc într-altul. Parcă erai în Europa. În lumea aceea în care lucrurile nu sînt decît în parte înfăptuite... Şi totuşi...

VIII

Jimmy observă de cum intră în birou că nu era nici o floare în vasul de opal. Pe de o parte îi păru bine. Această intrigă sentimentală începea să-l enerveze. Biroul era călduţ şi strălucitor. Aruncă în dreapta şi în stînga cîteva ochiade de simpatie colegilor săi, ceru un dosar şi începu să deseneze un fel de hieroglife cu creionul roşu. Îi mai zvîcneau încă tîmplele. De dimineaţă, Lucy se arătase plină de atenţie şi nu spusese nimic. Bun. A găsit ce-a căutat. Dacă sforţările de a scăpa din această îngrădire nu-l împingeau decît la tîmpenii, era mai bine să se potolească. Nu, nu mai dorea complicaţii. Niciodată. Să fie un bun tată de familie. Asta va fi el de aci înainte. Deci, trebuia să primească postul de la Albany. Nu exista nici un motiv care să-l împiedice de a-şi încerca norocul. Nici unul. Şi oricum, era mai bine să plece de aci. Gîndul că o va revedea pe Clara îi era nesuferit. Fără să mai pui la socoteală şi riscul, deoarece ea nefiind desigur decît o muiere îndrăcită, va încerca să se răzbune... Era mai bine să-l uite. Chemă biroul lui White şi ceru să-i vorbească. La telefon răspunse Clara. El i se adresă cu „miss Boyles". Îi bătea inima. Îi vorbi tocmai pe tonul pe care nu trebuia. Umil şi plin de pocăinţă. Ea îi zise:

— Poţi veni sus, domnul White te va primi îndată.

Repeziciunea ascensorului îl înfricoşă. Etajele se succedau ca notele unei game neînduplecate. Ajunse în biroul lui White sleit de putere, dezarmat. Simţea apăsînd asupra lui o dezaprobare unanimă pe care pînă şi legile o întăreau. În ziua căsătoriei jurase

credință Lucyei fără abateri și pînă la moarte, atît în fața lui dumnezeu cît și a oamenilor. Cu dumnezeu, treacă, meargă. Cădem cu toții la învoială. Dar jurnalele erau pline de scandaluri în care erau terfeliți oamenii ca el.

Divorțurile se împleteau cu acuzațiile caraghioase ale vreunei fete care fusese strînsă de mînă mai mult decît trebuia. Mecanismul justiției începea să funcționeze. Viața particulară era dată în vileag, scormonită de către judecători. Și în fața judecătorului ar fi apărut că el o sedusese pe Clara, își batjocorise soția, amenințînd-o cu tot felul de cruzimi ticăloase. Se întreba dacă legile statului pedepseau adulterul. „Dar, doamne sfinte, care adulter?" Se gîndea la țignalul gardistului, la acei arhangheli cu căști care străbăteau orașul cu codul de legi în mînă, la ceata aceea care împrăștia pretutindeni flacăra și puterea dreptății divine, păstrînd neîntinată curățenia și sfințenia vieții americane, o adevărată pildă pentru celelalte națiuni. Jimmy știa că după un astfel de cod putea fi învinuit că și-a pîngărit căminul, că nu mai e demn de a se uita în ochii soției sale și nici în ai Clarei. Îi venea să se îmbete și să fugă în lume, poate în Arizona, printre stîncile înalte și nisipoase, unde să poată respira pînă în adîncul plămînilor. Să fie singur. Și totuși, golul din jurul lui îl nimicea. Nu puteai face o mișcare, nu puteai învinge greutățile fără a avea la îndemînă o mie, zece mii de dolari. Cum să te descurci?

— Ei! zise ea, te-ai distrat bine?

— Mi-e rușine, dar cred că eram amețit. Te-am căutat. Am plecat îndată după dispariția dumitale.

— Cum a fost acea făptură încîntătoare?

— Nu s-a întîmplat nimic, îți repet că eram cam amețit. Aș putea spune chiar că eram beat de-a binelea.

Și așa pusă chestiunea, era groaznic! ea putea să născocească orice. El o stîrnise și tot el se purtase cu ea într-un chip rușinos. Îl privea cu ură. El ar fi vrut să-i citească pe față o complicitate, o părere de rău sau orice altceva, afară de această ură care se

trăda atît de bine printr-o strîngere a buzelor, uşor lăsate în jos, aşa cum văzuse ea de o mie de ori prin filme. O insultase în chipul cel mai grav. Pe viitor, nu trebuia să se mai întîmple. Sau măcar s-o fi făcut de rîs cu adevărat ; dar azi ea părea un judecător. Putea aduce mărturii împotriva lui şi toată lumea ar fi fost de partea ei, bineînţeles toate femeile dar şi destui bărbaţi. El ştia că nu exista nici un sîmbure de adevăr în toate astea şi o ştiau şi ceilalţi. Dar parcă exista vreun sîmbure de adevăr undeva ! Totul era zugrăvit în culori chimice, învelit în celofan. Înşelătorie. Numai înşelătorie de la un capăt la altul...

White intră cu ţigara de foi în mînă. Întreaga lui făptură răspîndea un aer de sănătate, iar pe faţa rotundă şi trandafirie, încadrată de păr alb, îi era întipărită o siguranţă uimitoare. Nu era nevoie să-l întrebi dacă-i merge bine, cu greu îţi puteai închipui un astfel de individ trecînd prin vreo împrejurare grea dintr-un motiv sau altul. Părea emblema, reclama succesului. La surîsul pe care i-l adresă Clara, el răspunse printr-un mormăit vesel, intim şi liniştitor, sau, mai bine zis, menit să-ţi dea încredere. Un fel de declaraţie care glăsuia : *A sosit stăpînul, din acest moment începe o zi de mare importanţă, o nouă zi de cuceriri pe toate tărîmurile pentru societatea noastră,* „Prudenţa".

— Vii tocmai la ţanc — zise el — voiam să te văd. În legătură cu chestiunea despre care ţi-am vorbit.

Aşteptă să plece Clara, care scotocea într-un clasor. Jimmy o vedea din spate, stînd aplecată, cu trupul bine reliefat sub rochia subţire, foarte lungă, purta pantofi cu tocuri joase, legaţi cu şireturi, care o făceau să semene cu o dansatoare. „Prost am fost" se gîndea el. Era asaltat de toate năzbîtiile tinereţii lui, dar nu-şi dădea seama. Fusese momit de îndemnurile unei reclame sexuale care dădea năvală în viaţă cu ajutorul jurnalelor, al cinematografului, al străzii. Un nemaipomenit talmeş-balmeş de coapse, sîni, surîsuri, de combinezoane şi ciorapi. Nimic care să nu fi fost privitor la sex. Înclinai să crezi că toată su-

flarea conducea trenuri, bătea la maşină şi gătea mîncare numai pentru a-şi potoli o dorinţă naturală în tovarăşia celor mai tulburătoare fete din lume. Ca el erau milioane de oameni cărora toată ziua li se perinda pe dinaintea ochilor acest caleidoscop al picioarelor ca pînă la urmă să-i atragă în capcana unei căsătorii. Iată adevărul. Acum, totul reîncepea şi el nu se atinsese nici de Clara, nici de alta. De nici una, în afară de Lucy...

— Miss Boyles, fii drăguţă şi lasă-ne o clipă singuri.

— Desigur, domnule White.

Se uită la Jimmy. Obrazul îi era alb şi răutăcios. Dar era perfectă, cu desăvîrşire fără nici un cusur.

— Ei bine! domnule, zise Jimmy, vă voi spune fără înconjur. Primesc propunerea dumneavoastră în legătură cu Albany. M-am sfătuit îndelung cu soţia mea. Ştiţi ce însemnează asta. Nu poţi lua singur o hotărîre. Nu-i aşa? Ei bine, soţia mea consimte. Desigur, îmi va părea rău să părăsesc New-Yorkul, dar în fine, nu pot da cu piciorul la o astfel de ocazie... nu?

— Ai spus ceea ce trebuia, Jim. Totdeauna mi-ai făcut impresie bună. N-ai să regreţi.

Pe faţa lui White se citea o mulţumire sinceră.

— E nevoie la Albany de un om ca dumneata. Înainte de toate, este şi o chestiune de prestigiu. Nu trebuie să uităm că, la urma urmelor, Albany e capitala statului. Ei bine, sînt de aceeaşi părere cu Dewey: Asta e America, înţelegi, orăşelul de provincie, acolo sălăşluieşte inima ţării. Nu-i aşa?

— Desigur, sînt de aceeaşi părere, domnule White.

Acum puţin îi mai păsa. Era mai bine să isprăvească odată cu visele. Albany, bine. Albany, lîngă Lucy şi copii, şi fără Clara, şi funcţia de la Legiune şi, de ce nu, şi o strană la biserică, tot timpul cît va fi acolo. Da, de ce nu, că doar d-aia există strane... White luă cu vîrful degetelor o ţigară de foi şi i-o întinse.

— În fond, vezi, cam dăm uitării că acolo se pot încheia afaceri de mare însemnătate pentru New-York.

Știu prea bine că nu sînt toți de aceeași părere. Dar în sfîrșit, newyorkezii, fie că vor fie că nu, sînt la cheremul celor ce conduc la Albany. Nu poți mări nici cu 10 cenți leafa unui polițai de aci, fără aprobarea celor de-acolo. Și pe aceștia cine îi cunoaște? Nimeni. Știi ce se spune: Congresul reprezintă pe cine vrei, numai poporul, nu.

— Da, domnule White.

Îi venea să se ridice și să-i astupe gura cu țigara ca să tacă odată. Nu era destul că viitorul lui atîrna de acest individ, mai trebuia să-i înghită și toate tîmpeniile care n-aveau nici un rost.

— Da, domnule, sînt cu totul de părerea dumitale, dar trebuie să vă mărturisesc că în ceea ce mă privește, nu prea cunosc acest fel de chestiuni. Niciodată n-am privit lucrurile sub acest aspect, nu...

— Nu e vorba de politică, totul e să înțelegi ceea ce orice individ trebuie să înțeleagă pînă nu e prea tîrziu. Cînd mă gîndesc la Albany, o fac numai în interesul New-Yorkului. Îți dai seama de ceea ce se întîmplă aci, ca și în întreaga țară? Dacă lucrurile vor merge tot așa, va veni o zi în care orice american se va simți străin în America. Acesta e adevărul. Cred că toți oamenii de sînge american trebuie să lupte pentru a împiedica acest lucru. Și cînd spun Albany, mă gîndesc la indivizii de acolo care au înțeles și sînt hotărîți să întreprindă ceva. De aceea îți spuneam adineauri că mișcarea va porni din orașele mici. Aci, niciodată nu știi ce gîndește individul cu care stai de vorbă.

Bătu cu degetul în masă.

— Crede-mă că am oarecare experiență în această direcție. În unele instituții se cheltuiesc mii de dolari pentru a identifica lichelele ca apoi, într-o bună zi, cînd gluma se îngroașe, să te trezești că indivizii pe care te bizuiai cel mai mult, sînt contaminați. Roșii au pătruns peste tot, iată adevărul. Indivizi care urăsc America și n-așteaptă decît să aibă prilejul să te jupoaie. Asta este...

*

Pe măsură ce vorbea, White lua o altă înfățișare. Cu greu recunoșteai în el omul care cu puțin înainte părea să fie un bun tată de familie, zdravăn, liniștit, plin de încredere în viitor. Numai un european care ar fi cunoscut Germania de altădată, aceea a iubitorilor de muzică și a tacticoșilor fumători de pipă și apoi deodată, Germania crispării și a furiei, ar fi putut înțelege această schimbare. Și White era încă din cei oarecum mai potoliți. Nu aproba excesele grupărilor fasciste care luau ființă pretutindeni. Ca și Dewey, eroul lui, se declara în același timp împotriva roșilor, a Klanului și a indivizilor din Frontul Creștin. Și poate că era de bună credință cînd afirma că nu era de acord cu Asociația Crucea și Drapelul. Referitor la aceasta, avusese chiar în ajun o discuție cu un individ de la Indianopolis care trecuse să-l vadă. Acolo, la marele cartier general al Legiunii Americane, cei îndîrjiți se ridicau împotriva direcțiunii pe care o găseau prea blîndă. Era vorba de un grup care își însușise întocmai programul lui Smith și alte șmecherii de felul acesta. Bineînțeles, față de toată lumea continuau să declare că luptau pentru democrație, pentru America tradițională, că erau împotriva deosebirii de rasă și, din cînd în cînd, mergeau pînă acolo încît să numească un negru care să prezideze o comisiune fără însemnătate, în timp ce în rîndurile lor circulau broșuri asupra „Imperiului secret" și „Conspirația împotriva sîngelui". Individul de la Indianopolis îi arătase lui White articolul unui adept de-al lui Smith, al cărui nume îi scăpa. În ajun, cu mintea liniștită, White nu fusese de acord cu acest articol, în schimb acum, fără a-și da seama, îl analiza cuvînt cu cuvînt: „singurul mijloc de a pune capăt dominației evreiești, scria acest nobil domn, este izolarea totală a celor care nu sînt de rasă albă. Aceste elemente străine trebuiesc îndepărtate din cartierele în care locuim noi. Trebuie trezită conștiința rasială a albilor, trebuie ca frații noștri de rasă să înțeleagă că au datoria să-și urmeze destinul. White găsise această proclamație antiamericană, dar în realitate, ea zgîndărise lucruri care

mocneau de mult în el. Şi după toate, mai venea şi concertul lui Robeson. Jurnalele începuseră să comenteze faptul şi el era încredinţat că trebuia să se facă ceva în această privinţă. În tot cazul, la Legiune se luaseră măsuri. White urma să ia contact a doua zi la Rockfield, cu indivizi de-ai organizaţiei locale pentru a înjgheba ceva. Bineînţeles că nu vor lăsa pe acest negru să întărîte cetăţeni americani, fără să fie tulburat de nimeni...

Se adresa acum lui însuşi şi unor ascultători nevăzuţi ca şi cum ar fi uitat cu totul că Jim era acolo. Doar nu pentru asta ne-am rupt noi oasele în 918? Nu? Unde erau flăcăii ăştia în 918?"

Dacă în clipa aceea cineva i-ar fi amintit că ruptul oaselor pentru el se mărginise la un simplu accident pe una din şoselele americane, ar fi sărit în sus. În mintea sa totul era în aşa fel orînduit, ca orice lucru să poată merge bine şi toate mergeau bine. N-au să vină ei aci să se dedea la mîrşăvii împotriva americanismului, de asta pot să te asigur...

Era cu o falcă-n cer şi una-n pămînt. Jimmy îl privea cu nedumerire şi îngrijorare. Îi trecu deodată prin minte că şi el era invitat la acest blestemat de concert, dar în tabăra adversă, desigur: „Ei drăcie, ce încurcătură. Numai Clara era de vină. Dacă nu m-aş fi simţit vinovat faţă de Lucy, n-aş fi primit, fără să mă gîndesc, invitaţia telefonică a lui Bielinsky. Ce cutră şi Clara, îl mai întreba dacă s-a distrat bine! Sigur că va ticlui totul după cum va voi şi îi va povesti lui White. Îi va spune că se întîlniseră din întîmplare şi că el se purtase groaznic. Bătrînul va sări în sus. Nimeni nu-l va duce de nas, pe el. Fără glumă. Asta era deviza".

Pe Jimmy îl străfulgeră deodată gîndul că la Rockfield ar putea da peste White. Îl apucă un fel de spaimă.

Parc-ar fi mers pe dibuite, printr-o negură în care seara din ajun, Lucy, copiii, tot, cu desăvîrşire tot şi chiar el însuşi nu mai erau decît nişte umbre, mişcîndu-se într-o lume moleşită, plină numai de spaimă şi nenorociri.

— Dacă White îl va întîlni la concertul acelui negru puturos, cum spunea el, bineînţeles că nici nu mai putea fi vorba despre şmecheria aceea cu Albany, şi asta încă treacă-meargă. Dar nu-i era numai de Albany, adevărul e că a doua zi s-ar trezi zvîrlit în stradă. Şi ceea ce era mai rău, cu bileţelul în spate: „Destituit fiind comunist". Şi ce va mai păţi după aceea? Şi pentru ce? Pentru o chestiune care nu-l privea, despre care nu ştia nimic, despre care nu avea nici o părere...

White vorbea într-una. Jimmy nu era atent. Cuvintele întrebuinţate de bătrîn deveniseră arhicunoscute, citite şi răscitite în ziare sau îndrugate la radio. Vorbe goale tot atît de lipsite de înţeles ca şi o reclamă luminoasă sau ca textul constituţiei. De cîţiva ani încoace, toate acestea îi dădeau lui White impresia că ajunsese să cugete adînc. Dacă, acum treizeci de ani, i s-ar fi spus că într-o zi va ridica în slavă „civilizaţia creştină" sau că va vorbi despre piedici „fundamentale" şi alte bazaconii de felul acesta, s-ar fi prăpădit de rîs. Şi totuşi, asta era. America începea să înţeleagă, după cum spunea el adineauri, „îşi dădea seama de misiunea ei, nu-i aşa?"

— Sigur, domnule.

*

Clara se întoarse în birou. Acum sta aplecată spre White, cu amîndouă mîinile sprijinite de cristalul biroului. După ce se scuzase că e nevoită să-i întrerupă, începuse să-i spună ceva lui White în şoaptă. Ocolise privirea lui Jimmy.

„Ce-o fi spunînd oare? Nu, nimic. Chestiuni în legătură cu biroul. E o fată frumoasă, orice s-ar spune, e frumoasă şi dacă viaţa s-ar mărgini numai la asta, nimic n-ar fi mai plăcut decît s-o mai strîngi odată în braţe... Dar vezi că nu aşa stăteau lucrurile."

Jimmy îşi îndreptă privirea în altă parte. Ştia că o urăşte. Clocotea de amărăciune şi ură.

„Trebuia să isprăvesc cu prostiile. Ori cele întîmplate în ajun, ori cele de azi dimineaţă, tot una era.

Voiau să-i dea cu piciorul din cauza unui fleac de concert la țară ?

Bun ! Dacă-i așa, mă voi duce, mă voi duce la concertul lor și o să vedem noi. Măcar, în felul acesta n-o să mai am de ales. Tot sînt hotărît să plec. Voi pleca fiindcă nu se mai poate trăi așa."

Nu le mai dădea atenție, nici lui, nici ei. Se simțea cu totul liber. Îi plăcea să-și închipuie că e în Europa, că duce o viață aleasă, rafinată, într-o lume pe care nu putea să și-o reprezinte limpede, dar despre care știa prin intuiție și dintotdeauna că se deosebește de cea de aici. Poate că Parisul îți putea oferi mai mult decît Italia, din acest punct de vedere ? Italia prea o fi semănînd cu micile restaurante din New-York. La Paris își va întocmi un program : nu, nu se va lăsa pradă atracțiilor ieftine în ale căror mreje căzuseră rînd pe rînd generații de turiști. Cel mult dacă se va duce prin Montmartre sau pe Champs-Elysées. La Paris erau și anumite străzi vechi cu portărese înarmate cu tîrnuri, sergenți de stradă și adevărate terase de cafenea unde se putea bea la mescioare de marmură. Găseai fete deștepte, plăcute...

— Miss Boyles, zise White, știi că domnul Reeds ne va părăsi ?

Ea spuse :

— În adevăr ?

Fața îi încremeni într-un surîs.

— Da, zise Jimmy.

Nici nu se uita la ea. Mai avea încă în mînă țigara pe care i-o oferise White.

— Da, mai adăugă el, într-un fel ori altul, cred că da. Domnul White are bunăvoința de a-mi oferi o situație foarte importantă, dar va trebui să părăsesc fără îndoială New-Yorkul...

Știa că în acest moment ar fi trebuit să se ridice în picioare și să-i insulte pe amîndoi. Pe ei și toată societatea. În loc de asta însă, îi venea să vorbească împotriva lui însuși, împotriva imaginației sale căreia nu-i putea pune frîu. Dorea ca totul să se întîmple ca și cum ar fi primit în adevăr postul de la Albany

chiar şi cu nota de la sfîrşit, în „Albany Journal“: „...s-a stabilit în oraşul nostru acum treizeci de ani, în calitate de director al sucursalei societăţii *Prudenţa...*“ Îşi ceru iertare şi se ridică să plece. Bătrînul părea încîntat. „Ce bine e, se gîndea el, cînd totul merge strună şi cînd dai peste indivizi de treabă care vor să parvină. Straşnic! Iată oamenii care ne trebuiesc pentru a merge înainte pe calea cea bună. Dar ce? e cineva de altă părere?“

Clara îl urmărea. Privirile ei erau pline de ciudă şi de un fel de dispreţ atît de nesuferit, încît Jimmy îşi zise că n-o poate scoate altfel la capăt, decît dacă mai prelungeşte, un timp, toată prefăcătoria. Dar îi pierise pofta. Nu mai voia să lupte. Orice s-ar fi întîmplat, trebuia să fugă...

IX

La Albany, guvernatorul Dewey îl chemase pe Muselli, procurorul districtului. La drept vorbind, toată această încurcătură începea să-l plictisească. Pe biroul său era telegrama Comitetului de organizare a concertului, care pomenea despre articolul din *„Rockfield Evening Star“*: „După părerea noastră — scria în telegramă — astfel de declaraţii îndeamnă cetăţenii la cruzimi ilegale împotriva unei manifestaţii paşnice. Vă rugăm respectuos să luaţi toate măsurile necesare pentru a garanta că atît concertul, cît şi artiştii, organizatorii şi publicul se vor bucura de protecţia legii şi-şi vor putea exercita în linişte drepturile lor de cetăţeni americani. Stop“. Citi textul cu glas tare şi duse cu un gest maşinal degetul arătător la obraz. Muselli rîdea pe înfundate.

— Am primit şi eu una la fel, zise el, se tem să nu mănînce chelfăneala pe care o merită.

— Ascultă, Muselli, reluă Dewey (îşi modula cu deosebită atenţiune vocea, amintind prin aceasta neîncetat că, pe vremuri, se pregătise să devină bariton. Felul său de a vorbi puţin cam preţios, ţinuta sa

ţeapănă, toată înfăţişarea lui trădau pe omul care a dat din coate să parvină, dar care nu era încă sigur că reuşise), ascultă, Muselli, am dizolvat Klanul, să fim înţeleşi, dar cineva trebuie să menţină ordinea în locul lui. Dacă n-o facem noi, o vor face ei, mai bine ori mai rău...

— De ce nu lăsaţi această iniţiativă pe seama autorităţilor locale?

— Cunoşti părerea mea în privinţa autorităţilor locale... În această ţară toţi aleşii municipali sînt nişte cretini, fără nici o excepţie...

— Aţi spune acest lucru într-un discurs public?

— Am spus-o — reluă Dewey — şi asta m-a costat scump, dar mai cred încă ceva, cred că cei care spun că această ţară n-are o temelie sănătoasă sînt nişte nătărăi...

Îşi înălţă trupul scund din fotoliul în care se fotografiase odată pentru campania prezidenţială punîndu-şi două cărţi de telefon sub el.

Prin fereastră se zărea o livadă şi la o oarecare depărtare, în marginea unei pădurici, o turmă albă. Muselli îşi amintea de vorbele de pomină ale guvernatorului, care-i atrăseseră, credea el, o mulţime de voturi din partea fermierilor: „La Pawling, vacile mele dorm pe paie uscate".

Beţia puterii îl otrăvea pe Muselli. Cu firea lui de napolitan, procurorul districtului se lăsa cu uşurinţă furat de visuri. Numai faptul că se afla acolo, aşezat pe braţul fotoliului, în faţa şefului, îl ameţea...

— Cînd spun autorităţi locale, e un fel de a vorbi, cred că înţelegeţi, domnule guvernator. Mă gîndeam doar la încercările de protest care ar putea veni din partea lor. Pentru că ceea ce ne interesează este să ştim dacă roşii sînt acei care provoacă. Nu? cine a început? Orice om cu bun simţ şi chiar cel din urmă timpit şi-ar da seama că aci e mîna roşilor... Nu-i aşa? Şi ei provoacă poporul american: oamenii de aci.... Aşa se prezintă chestiunea, nu? Deci, poporul trebuie să răspundă. Acesta e adevăratul răspuns care trebuie dat comitetului lor. În ceea ce priveşte restul, de sigur că ordinea va fi respectată cu aju-

torul poliției. După părerea mea, poliția are datoria să împiedice ca cetățenii pașnici să cadă în cursa întinsă de comuniști...

Ochii negri ai lui Muselli scăpărau de plăcere. Dar chipul fără expresie al lui Dewey nu trăda nici un sentiment. Cu arătătorul încă la obraz, cu capul plecat, guvernatorul îl asculta pe procuror ca și cum acesta și-ar fi făcut rechizitoriul înaintea unei Curți, sub oblăduirea drapelului.

— Noi sîntem în legalitate, zise el în sfîrșit...

Legalitatea era marota lui Dewey. El nu uita că datora ascensiunea sa politică energiei pe care o dovedise în 1931 în lupta dusă împotriva gangsterilor din New-York. Dar acest propovăduitor al conștiinței umane, oricît de drepte ar fi fost pe atunci motivele acțiunii sale, nu șovăise să-și sacrifice cinstea numai pentru a-și satisface ambiția de a birui. New-Yorkul își mai amintea că el nu se dăduse în lături de a recurge la mărturii false și la arestări arbitrare, pentru a sfărîma puterea gangsterilor care, la drept vorbind, nu comiteau mai multe nelegiuiri decît înainte. Ceva mai mult, cînd se înscrisese la alegeri pentru ocuparea postului de procuror general, ceruse voturile Partidului Muncitoresc și al acestor roșii pe care azi îi tîra în noroi. Lipsa totală de umor ținea la el locul principiilor. Cît timp trăise La Guardia, primarul New-Yorkului, Dewey își dăduse seama care erau calitățile pe care el le ura mai mult: generozitatea, puterea de imaginație, dragostea înflăcărată pentru dreptate. Adică tocmai ceea ce făcea din această „floare", cum fusese poreclit, un om profund uman. După moartea lui La Guardia și a lui Roosevelt, Dewey rămăsese față în față cu propria lui imagine. Îi plăcea numai vorbăria. Devenise atît de antipatic încît foarte mulți oameni, care n-aveau de ales, începuseră să-l prefere pe Truman. La epoca aceasta, omul din Missouri mai avea încă renumele de a fi modest, de a nu se crede Moise pe muntele Sinai. În ceea ce-l privea pe Dewey, el înghițise Tablele Legii și acum le expectora sub formă de scurte sentințe.

— Poziția noastră legală este clară, urmă el. Chestiunea responsabilității va fi hotărîtă mai tîrziu de către marele juriu. Dar de pe acum trebuie să procedăm ca și cum manifestația din Rockfield ar fi fost pusă la cale cu intenția precisă de a tulbura ordinea publică. Ca și cum ar face parte din strategia roșilor pentru a atița ura de religie și de rasă. Deci, din acest moment, e de datoria dumitale, Muselli, să dovedești dacă e așa, sau nu. Acesta-i rolul procurorului, nu-i așa? Din punct de vedere legal, așa trebuie să fie.

Muselli nu se putu împiedica de a-și exprima admirația cu oarecare naivitate. El își va organiza mica lui anchetă în numele libertăților fundamentale — și din punct de vedere legal nu i se putea aduce nici o critică, absolut nici una — totul era legal pînă în măduva oaselor. Într-un cuvînt, nu era vorba decît de a sprijini dreptul unor americani de treabă de a manifesta împotriva urii de religie și de rasă, nu? Prea bine, era tocmai ceea ce cereau indivizii din comitet în telegrama lor... Atunci? De ce aveau să se plîngă?

Din partea altcuiva decît Dewey, Muselli s-ar fi așteptat la o clipire din ochi în semn de complicitate sau la comentariile cu care se încheiau afacerile privitoare la politică, dar cu guvernatorul, nici vorbă de așa ceva... Dacă avea sau nu îndoieli, nu puteai ști, era ceva care se petrecea în adîncul conștiinței sale în care nu pătrundea nimeni. Îmbrăcase odată pentru totdeauna costumul lui Thomas Dewey și îndeplinea cu sfințenie toate riturile acestui personaj. Tot așa în tinerețe, acest creștin făcuse oficiul de cantor într-o sinagogă. Punea să i se transcrie textele ebraice cu litere latine și cînta — fără pic de credință — imnuri care-l slăveau pe dumnezeul lui Israel, cu convingerea celui mai minunat rabin. Asta numea el putere de caracter.

Muselli nu îndrăznea să recunoască ce adîncă impresie îi producea acest politician. Potrivit firii sale, procurorului i-ar fi plăcut mai mult genul de senator care știe să toarne la fiecare pas asemenea înțepții,

încît să-şi atragă atenţia publicului. Aci însă, în acest birou sobru, în faţa fotografiei doamnei Dewey, simţea că se naşte în el o vocaţie de cruciat.

Îi propuse totuşi lui Dewey, ca răspunsul împotriva protestelor să fie dat de către subalternul său, procurorul regional. Era o cale ca oricare alta, de a împiedica stricăciunile. Puseră la punct un text foarte nedesluşit prin care garantau „că se vor lua toate măsurile pentru ca legea să aibă cuvîntul", ceea ce nu constituia o minciună, dar care nu spunea lămurit în ce fel se va exercita puterea legii...

*

Cînd îşi băteau capul cu alcătuirea textului, sosi şi procurorul regional. O umbră stearsă a lui Muselli care aduse cu sine o atmosferă de furtună. Spunea că la Rockfield totul lua proporţii cu fiecare ceas care trecea. Micul oraş se afla sub un potop de manifeste şi steaguri: „America, trezeşte-te!" Antisemitismul care întotdeauna mocnise la Rockfield, acum era făţiş. Inscripţii de felul: „Evreii să se ducă la ei acasă, afară cu Israel!" erau scrise cu păcură pe pereţii prăvăliilor şi ai caselor evreieşti. Procurorul regional mai spunea că în satele şi oraşele de pe malul fluviului domnea o atmosferă care amintea, după spusele unor foşti emigranţi germani, pe aceea din ajunul unui pogrom.

— Toate astea n-au nici un rost, zise Dewey.

Dar părea îngrijorat. El propuse ca *„Rockfield Evening Star"* s-o întoarcă şi să publice un îndemn la linişte. De exemplu, contramanifestanţii ar putea fi sfătuiţi să nu se adune chiar pe locul unde se ţine concertul, ci în faţa primăriei. De ce nu? Procurorul raional fu de acord.

Cu toate că de obicei împărtăşea pe de-a-ntregul ideile lui Dewey şi ale procurorului de district, contactul său mai strîns cu populaţia îl îndemna să fie cu oarecare băgare de seamă în chestiunile care, direct sau indirect, priveau antisemitismul. Manifestaţiile cu caracter anticomunist l-ar fi lăsat rece. El le atrase atenţia că procurorul general, bătrînul

Goldstein, va fi de sigur foarte neplăcut impresionat. Doar nu i se putea cere tocmai lui să consimtă la un fel de pogrom!

— Să nu se uite New-Yorkul! zise el. Fără să mai vorbim de primar care se va folosi de această ocazie pentru a se pune bine cu clientela evreiască...

Privită astfel, problema îl interesa pe Dewey, dar nu putea face nici o mişcare de teama Klanului despre care afirmase cu toată seriozitatea, puţin mai înainte, că îl desfiinţase. K.K.K.-ul îl mai acuzase odată de complicitate cu iudeo-comuniştii. Nu voia să se compromită cu Muselli şi cu procurorul regional, ci să acţioneze de-a dreptul prin şerif, care va trebui să vegheze ca manifestanţii antisemiţi să nu depăşească „limitele constituţionale", cum le numea el.

„La urma urmei, Constituţia da voie oricui să răspîndească broşuri şi să lipească afişe. In ceea ce priveşte restul chestiunii, poate să se muşamalizeze... se gîndea el."

Îşi reluă înfăţişarea obişnuită şi îşi arătă încă odată încrederea în „această ţară cu temelie sănătoasă".

X

In timp ce aceşti înalţi magistraţi căutau mijlocul de a pune silniciile sub scutul legii, îndemnul la pogrom din Rockfield şi împrejurimi lua o extindere de care n-avea habar nici chiar procurorul regiunii. Nici o casă locuită de evrei, nici o prăvălie evreiască nu era cruţată de mîzgălituri. Inscripţii, uneori însoţite de o cruce încîrligată, glăsuiau astfel: „Comunismul este o trădare. In spatele comunismului, este evreul. La luptă pentru patrie, împotriva evreului".

Ehrlich, întorcîndu-se de la Comitetul de organizare, văzuse aceste instigări scrise cu cretă albă de-a lungul drumului. O clipă, îi reveni în minte o noapte, la Karlsruhe, în 1933. Dar era mult de-atunci...

Adineauri, cînd se lăsase pradă pesimismului şi deplînsese îndobitocirea oamenilor, o făcuse mai de-

grabă din nevoia de a-şi respecta dorul de curăţenie sufletească, de desăvîrşine, care-l aruncase la marginea vieţii. Nimic nu i se părea destul de pur, destul de demn de aprobarea generală, destul de drept. Fără îndoială era mai bine să stai deoparte. Se întreba chiar dacă n-ar fi mai înţelept să se retragă din Comitetul de organizaţie.

Ehrilch ar fi rămas nedumerit, desigur, cînd i s-ar fi demonstrat că, în realitate, el începuse să creadă ca şi Dewey, că evreii, negrii şi roşii erau aţîţătorii.

Auzise pe vremuri vorbindu-se în Germania de astfel de lucruri şi n-o spuneau numai hitleriştii, ci chiar evreii social-democraţi care, la tot pasul, propovăduiau liniştea şi respectarea legilor, şi înclina şi el să creadă că aceşti oameni aveau dreptate. Poate că animalul neaţîţat ar fi rămas liniştit. „Cu atît mai mult aci, se gîndea el, sînt lucruri care nu se pot întîmpla în America", de asta era pe deplin convins.

Fără îndoială că ar fi dorit o Americă mai bună, şi apoi prea erau multe litere de-astea albe pe drum...

Se îndrepta acum spre vila sa îmbălsămată de mirosul florilor. Era, pe drept cuvînt, cea mai frumoasă proprietate din regiune, numai 200 de acri, dar extraordinar de bine orînduită.

Se înfăptuise astfel un vechi vis al familiei de a avea într-o zi o casă mare în mijlocul unei pajişti liniştite, înconjurată de iarbă verde şi de coline, cu o mică fermă unde să miroasă a lapte şi a paie, de unde să poţi privi necontenit pădurile care îşi schimbă aspectul în fiecare anotimp. Era primul an pe care-l petrecea cu soţia lui în această regiune şi primul an în care făcea o mai strînsă cunoştinţă cu toamna. Toamna specifică nordului, care pentru el mai era încă un izvor de încîntări, datorită coloritului atît de felurit al frunzelor care se veştejeau alene. Viaţa la ţară îi potolise o veche teamă : nesiguranţa şi duşmănia oraşelor. De cum avusese putinţa nu şovăise să părăsească New-Yorkul pentru a se stabili la Orchard Grove, cu toate că asta însemna o mare pierdere de timp. Numai aşa putea îndura frămîntarea

New-Yorkului și clocotul acela pentru care nu fusese pregătit de tînăr. Descindea dintr-o veche familie de avocați evrei din Renania, cu rădăcini temeinice acolo. După venirea lor în America, în 933, tatăl său deschisese un birou de afaceri, care mersese atît de bine încît, în 945, cînd a murit bătrînul, familia era cu mult mai înstărită decît fusese în Europa. Acum, cînd traiul îi era asigurat și nu avea de ce se teme, Ehrlich se gîndea că era momentul să joace un oarecare rol politic. Credincios unei vechi tradiții liberale, se alăturase celui de al „Treilea Partid". De-atunci încoace avusese ocazia să intre în relații cu soții Wallace care locuiau la o mică depărtare de el. Îi plăcea la Wallace firea lui fericită : fantezia omului care e capabil să se ducă în Danemarca să-și procure ouă de rață selecționate și care pune pe ferma sa același preț ca și pe campania electorală. Simțea o ușurare cînd vedea atîta simplitate și atîta prietenie.

Se simțea obosit. După ce băgă mașina în garaj, se duse să bea un pahar cu lapte, apoi își făcu de lucru cîtva timp prin bibliotecă. Biblioteca era încă în cea mai mare parte germană ; aparținuse tatălui său. Îți făcea impresia că tot ce se scrisese mai important în domeniul juridic era de proveniență germană. Cel puțin problemele fundamentale, acelea care constituie principiile acestei științe. Ehrlich nu voia să admită că în toiul persecuțiilor chiar, în toiul războiului, nu se putuse lepăda de o tainică și adîncă admirație pentru vechea lui patrie. Volumele grele, zecile de mii de pagini savante și cam pretențioase, îl împiedicaseră să vadă batalioanele de S.S., pumnii strînși în jurul vînei de bou și văpaia roșie a incendiilor.

Privirea îi luneca de pe o carte pe alta, și fiecare dintre ele reprezenta un moment din tinerețea sa, sau o conversație cu tatăl său. Trase la întîmplare din seria operelor lui Hegel, *Principiile filozofiei dreptului.* Paginile erau pline de însemnări în limba germană, cu scrisul lui caracteristic, de care nu se putuse dezbăra cu totul de cînd scria în limba engleză : un scris colțuros, mîndru, prelung și nervos ca o ogivă.

Îi plăcea liniştea deplină care domnea în casă. De două zile Ethel şi copiii plecaseră pentru o lună în Florida.

Aşa că acum, toată viaţa i se desfăşura înaintea ochilor, într-o perspectivă panoramică. Putea gîndi nestingherit, desprins de toate. El avea dreptate. Aşa trebuia procedat. Nu era indicat pentru un intelectual să întreacă măsura, pentru că din momentul acela începeau compromisurile care duceau, fatal, la o denaturare a sensului acţiunii începute. Deoarece nu încetase o clipă să se gîndească la această problemă, i se părea că la 35 de ani avea dreptul să privească lucrurile cu seninătate. Se lăsă furat de frînturile de frază care pe vremuri îl încîntaseră: „Numai ajuns la maturitate poţi distinge idealul de realitate. Cînd cenuşiul filozofiei se suprapune peste cenuşiu, o latură a vieţii încetează să se manifeste. Nu poţi reîntinderi viaţa suprapunînd cenuşiu pe cenuşiu, cel mult ajungi să o cunoşti. Numai odată cu căderea amurgului îşi ia bufniţa Minervei zborul". Şi se temea că acest moment sosise. Se mai gîndea apoi că era chiar de folos pentru cauza libertăţii ca oameni de felul lui să nu se abată de la cugetările lor. Şi dacă ai fi insistat, poate că ar fi mers pînă acolo încît să-şi mărturisească credinţa că o gîndire dreaptă, chiar neîmpărtăşită, constituie un triumf. Însuşi faptul că el, Ehrlich, era acolo în liniştea nopţii şi că avea astfel de preocupări, era răspunsul cel mai potrivit, singurul cu putinţă, la urletele dobitociei care se dezlănţuia atît de aproape de el.

Amurgul se lăsase mai de vreme şi odată cu el îi revenise şi conştiinţa, deoarece sufletul îi era scăldat de lumină. În felul acesta se justifica el.

*

Se culcă pe divan şi se lăsă furat de un fel de visare nedesluşită din ce în ce mai ştearsă, în care i se înfăţişau chipuri necunoscute. Somnul îi îngreuna pleoapele.

Şi deodată se văzu la Karlsruhe într-o frumoasă seară de primăvară, mergînd de-a lungul unui bu-

levard care străbătea cartierele elegante ale oraşului, printre case pătrate, bine construite şi masive ca nişte fortăreţe.

Saluta fete tinere, duioase, blînde şi simţitoare. Nu putea înţelege cum de putuse părăsi această ţară şi acest trai unde totul părea fericit, dar deodată auzi ţipete în jurul casei.

Primăvara dispăruse, acum era o zi din noiembrie 1933. La Paris, un evreu german împuşcase un diplomat nazist şi la Karlsruhe, de cum se făcuse ziuă, cete de tineri cu cizme şi căşti, a căror curea le tăia bărbia, se grupaseră în faţa caselor locuite de evrei. Ei cereau răzbunare. Toţi bărbaţii fuseseră ridicaţi cu o seară înainte. Bătrînul Ehrlich plecase fără o vorbă, cu ochii împăienjeniţi în dosul ochelarilor. Un individ îl îmbrîncise pe scară, iar el lunecase pe cîteva trepte, deşi se ţinuse strîns de balustradă.

Îi înghesuiră pe toţi, lîngă gară, în magazii de mărfuri golite în acest scop.

Acum tăbărîseră asupra femeilor, copiilor şi tineretului. Aceleaşi tinere fete care îi plăcuseră lui Ehrlich pentru drăgălăşenia şi blîndeţea care li se citea pe feţe, erau acum în stradă dinaintea casei lui, alături de indivizii cu căşti şi glasurile lor ascuţite întreceau pe cele ale băieţilor. Ele ţipau : „La Ierusalim ! Otrăvitori ai Germaniei ! Porcilor ! Ruşinea naţiei ! Profitorilor !“ Mamă-sa şi el se baricadaseră în casă.

Pietrele loveau ca grindina în obloanele închise. Mamă-sa se aşezase într-un fotoliu din bibliotecă. Şedea cu capul proptit în mîini, cufundată în tăcere, pînă cînd începu s-o zguduie plînsul. În momentul acela spusese : „Dacă tatăl tău se întoarce, vom pleca, vom spune adio Germaniei...“ Şi discutaseră despre America. Numai gîndul la „America“ îi ajutase să îndure aceste ore de groază. Acolo erau oraşe în care poliţia nu-ţi însemna numele cu o cruce roşie, acolo toţi oamenii se înfrăţeau şi nu-i păsa nimănui dacă te numeai Goldenstein în loc de Smith sau Jones.

Apoi formaţiile S.S. dăduseră foc în stradă cărţilor şi jurnalelor. Flăcările lor împrăştiau pîcla dimineţii.

Ehrlich se trezi tresărind. Pieptul îi era sfîşiat de aceeaşi nelinişte pe care o simţise cu şaisprezece ani în urmă. Aceeaşi spaimă şi aceeaşi umilinţă. Dar acum era linişte. Anii trecuseră. Hitler murise şi totul nu mai părea decît un vis urît.

Îşi zise că e tare idiot şi se duse în bucătărie să bea un whisky. În vestibul văzu scrisori pe tava de aramă. Adineauri nu le observase. Îi scrisese Ethel. Îl informa ce bine se simţeau copiii şi că dînsa încercase să facă acvaplane.

Se gîndi că în jurul ei trebuie să roiască mulţi bărbaţi. Dar hotărîse odată pentru totdeauna să alunge aceste gînduri care-l făceau nefericit şi să-i îngăduie soţiei sale să se bucure de aceeaşi libertate ca şi el. Să fie cu totul alta. Să fie o fiinţă cu totul nouă pentru el, numai a lui dacă voia şi ori de cîte ori voia, avea dreptul acesta, ca orice fiinţă liberă. Aşa începe libertatea, se gîndea el, oricît de dureros ar fi.

N-ar fi avut dreptul să ceară libertate, dacă ar fi asuprit el însuşi, fie chiar numai o singură fiinţă. Nu poţi spune fără teama de a greşi cum e mai bine să procedezi, chiar cînd e vorba de fiinţele cele mai dragi. Găsea că e o pretenţie nelalocul ei aceea de a te simţi obligat să judeci în numele lor şi de a te gîndi la propria ta conştiinţă, fără a ţine seama de dorinţele lor. Nici o lumină din afară nu-l călăuzea spre adîncurile sufletului lui Ethel şi această taină făcea ca fiinţa ei să fie străină de a lui, să rămînă aşa mereu fără nădejde de a se schimba situaţia; nu vor ajunge să se cunoască decît în urma unei explicaţii dureroase.

★

Deschisese maşinal celălalt plic şi citea fără să dea atenţie cuvintelor. În primul moment, nu observase că scrisoarea nu avea nici o formulă de adresare. Cu toate acestea, era sigur că îi era adresată lui, ca şi cum ar fi aşteptat-o de multă vreme. Aproape îi venea să spună: „În sfîrşit!" Desluşi cuvintele bine:

„A sosit timpul, ca în această țară să se spună lucrurilor pe nume, să vă spunem vouă, evreilor, că ați întrecut răbdarea celor care v-au primit aci. A sosit timpul să vă luați tălpășița și să vă duceți în altă țară în care să vă dedați ocupațiilor voastre de predilecție: violul, jaful și trădarea, pe care rasa voastră le-a practicat dintotdeauna în toate țările. Klanul devine tot mai puternic, pe zi ce trece, în Statul New-York, în ciuda interdicțiilor oficiale. Un singur lucru trebuie să vă intre în cap, vouă, evreilor, că vom începe o campanie pentru a ne întări și mai mult. Avem sute de noi aderiuni chiar din partea celor din această regiune și ați fi uimiți aflînd numele celor cari vor lupta alături de Klan, PRIN TOATE MIJLOACELE, împotriva iudeo-comunismului. În mijlocul nostru se află înalți demnitari, oameni care joacă un rol de mare importanță în administrație, care au înțeles în sfîrșit pericolul de a fi trădat de eternul evreu.“

Rămase o clipă nemișcat. Se uită la foaia de hîrtie ca și cum ea i-ar fi anunțat moartea celei mai dragi ființe. Știuse că aceste lucruri existau. Dar nu pătrunseseră niciodată în viața lui, așa că nu putuse să-și dea cu adevărat seama de importanța lor. Acum era altceva.

Fu mulțumit cînd constată că nu-i era teamă, ba dimpotrivă, pe măsură ce recitea acele rînduri se simțea năpădit de o furie care-l înneca și pe care simțea nevoia să și-o reverse imediat. Ar fi vrut să lovească. Era sigur că dacă i-ar fi apărut chiar atunci în față unul din indivizii aceia, ar fi găsit puterea necesară să-l răpună. Își aminti cu groază de cele petrecute în aceeași seară la mrs. Ferguson. Ce vor fi gîndit despre el? Ce impresie i-o fi făcut lui Robeson? Cuvintele lui Robeson îi răsunau în urechi ca un fel de imputare la adresa lui, numai a lui: „Simt cum arde în mine, da, chiar așa, arde în mine, și nu sînt dintre cei care se sperie ușor...“ Puse scrisoarea pe masă și chemă pe mrs. Ferguson la telefon...

Bătrîna doamnă îi răspunse cu un glas somnoros.

— Iată ce este — zise el — vă rog să mă iertați dacă vă tulbur, dar voiam să vă spun ceva; dacă astă seară vi s-a părut că șovăi, nu e vina mea, și n'aș vrea să rămîneți cu această impresie. Aș vrea să vă spun numai că sînt hotărît și cu totul alături de dumneavoastră și de ceilalți și cu totul la dispoziția dumneavoastră, oricînd va fi nevoie. Și vreau să mai adaug că, în ceea ce mă privește, acesta nu e decît un început.

Ea mormăi ceva în acest fel: „nu trebuie să te enervezi, totul va merge bine" și îi ură noapte bună.

Dar pentru el nu putea fi o noapte bună, somnul îi era alungat de remușcări. În același timp însă curajul și voința îi pătrundea în fiecare fibră. Adormi abia în revărsatul zorilor. Pentru prima dată simți o fericire care-i era necunoscută pînă atunci.

*

La zece dimineața, se duse la Dewey cu scrisoarea anonimă în buzunar. Era sigur că Dewey va înțelege gravitatea situației. Îi trimise cartea sa de vizită. Trecea drept o personalitate în regiune și chiar la New-York. Dewey îi trimise vorbă că îi părea nespus de rău, dar nu-l putea primi, fiind într-o conferință cu procurorul districtului.

Uitîndu-se la cartea de vizită, Dewey nu-și putu ascunde surprinderea.

— Este un individ din regiune, îi spuse lui Muselli, îl cunoști?

Îi întinse cartea de vizită.

— Da, zise procurorul, e un comunist și pe deasupra și american de dată recentă.

— Nu cred să am timp, zise Dewey, dar principial trebuie ascultată toată lumea, absolut toată lumea, în definitiv toți sîntem cetățeni americani, nu?

— Așa este, zise procurorul, dar știam că aveți alte treburi în dimineața asta, domnule guvernator, nu?

— Oamenii nu-şi dau seama ce înseamnă această meserie, reluă Dewey, înmînînd cartea de vizită secretarului (Spune-i acestui individ că-mi pare în adevăr rău, dar mi-e imposibil). Nu, nu-şi dau seama. Întotdeauna am spus că guvernatorii de stat ar trebui să dispună de patru ani, iar nu de doi. N-ai timp nici să întorci capul măcar. Şi după toate astea trebuie să te mai războieşti şi cu o administraţie plină de incapabili tocmai buni pentru a fi aleşi.

Se gîndi la procuror şi adăugă pe un ton plin de răceală :

— Cu excepţia cîtorva, bineînţeles.

XI

De trei sferturi de oră, Ward discuta rînd pe rînd cu „stîlpii" sindicatului. Se gîndise că era mai bine să nu umble cu viclenii, ci să pună chestiunea făţiş. Ceilalţi ştiau că e comunist şi de altfel el nu ascunsese niciodată acest lucru. Dar mai ştiau şi că era sprijinit cel puţin în ceeace-l privea, de un foarte mare număr de docheri de pe coasta de răsărit şi că avea un număr şi mai mare de simpatii, pe coasta de apus, unde mişcarea luase un caracter mult mai politic decît în părţile acestea.

— Nu vă cer, spuse Ward, să faceţi decît ceea ce oricare lucrător american trebuie să facă într-un caz ca cel de faţă. Este vorba să se ştie dacă vom îngădui indivizilor Klanului şi unor bande de spărgători de greve să-şi impună legea lor în statul New-York. Dacă nu luăm nici o măsură împotriva indivizilor din Rockfield, ne vom trezi, într-o bună zi, cu ei în faţa noastră, pe cheiuri, cu ciomagul în mînă. Asta nu e politică. Într-o Americă fascistă n-ar mai exista nici urmă de sindicate. Aşa se prezintă chestiunea. Cînd ne-am hotărît să votăm pentru Roosevelt contra lui Dewey, însemna că facem politică, şi totuşi aveam dreptate.

Blandish nici nu voia s-audă. Era tipul desăvîrşit al parvenitului sindical, un fel de copie în mic a lui Green sau Lewis. Luptele din tinereţea sa, aspra meserie de docher rămăseseră ca o amintire foarte îndepărtată. El socotea ridicarea sa în fruntea sindicatului ca o reuşită proprie, asemănătoare cu aceea, de pildă, de a ajunge proprietarul unei societăţi de navigaţie după ce ai fost mai înainte vînzător de ziare. El spunea că are un venit de 1200 dolari pe lună, dar cu diferitele învîrteli pe care le făcea trebuie să fi cîştigat cam de trei-patru ori mai mult. Afară de aceasta, sindicatul îi mai punea la dispoziţie o locuinţă cu zece încăperi luxoase, la Long Island, sub motiv că trebuie să facă impresie. Cînd discuta cu patronii nici mamă-sa nu l-ar fi recunoscut.

— Ascultă, Ward — zise el — în numele dumitale poţi face ce voieşti, dar aci, în sînul Uniunii, nu vrem să avem de-a face cu astfel de chestiuni. Dacă există indivizi cărora nu le place muzica lui Robeson este treaba lor. Cînd trebuie să apărăm salariile docherilor, da, admit, ne priveşte pe noi. Dar să nu ne amestecăm unde nu ne fierbe oala...

Ward se hotărî să i-o spună pe şleau.

— Dar ia spune, Blandish, săptămîna trecută cînd te-ai dus la Washington, n-ai impresia că te-ai cam amestecat, ce zici ?

Blandish nici nu clipi. „Nu înţeleg ce vrei să spui..." În acelaşi timp, se întreba cum de aflase Ward despre negocierile dintre el şi Casa Albă. Preşedintele convocase vreo zece şefi sindicali aparţinînd marinei comerciale, porturilor, şi docurilor, aleşi pe sprînceană. Le cerea să ia o atitudine făţişă în favoarea Pactului Atlanticului şi la momentul potrivit să se aşeze în fruntea unei adevărate cruciade, în oraşele maritime, pentru a grăbi trimiterea de armament în Europa, împotriva comunismului. În schimb, statul ar face sacrificii în ceea ce priveşte revendicările şi s-ar declara încă o dată împotriva legilor antimuncitoreşti Taft-Hartley. Prietenii lui Blandish habar n-aveau. Jigniţi de a nu fi fost în-

cunoştiinţaţi făcură imediat front comun cu Ward şi cerură lămuriri. Blandish făgăduise celor de la Washington să fie discret. Spunîndu-le acum ceva, negocierile ar fi putut cădea în baltă, aşa că socoti că e mai bine să dea înapoi.

— Ascultaţi prieteni — zise el — nu înţeleg ce vrea să spună Ward. E adevărat că săptămîna trecută am fost la Washington pentru treburi fără importanţă, care nu mă privesc decît pe mine. N-o să ne certăm din cauza asta, nu? Nici în privinţa celeilalte chestiuni. La urma urmei, Ward are întrucîtva dreptate cînd spune că ne priveşte şi pe noi dacă sindicatele galbene şi indivizi de-ai Klanului încearcă să-şi facă de cap în Statul New-York.

*

Cei patru membri ai biroului Uniunii care asistaseră la discuţia cu Ward nu se mirară de această neaşteptată schimbare a lui Blandish. Pierduseră de mult obiceiul dezbaterilor. Aşa că bănuiră că le ascunde un anumit gînd, una din acele urzeli de care numai el era în stare, pe care numai el le cunoştea, şi fură îndată de părere că trebuie făcut ceva. Dar ce? Ward propusese ca Uniunea să publice un apel prin care să se ceară muncitorilor să se ducă duminică la Rockfield în linişte, dar cu hotărîrea de a asigura desfăşurarea manifestaţiei. Blandish era cu totul împotriva acestui lucru şi Ward înţelese că dacă ar fi stăruit prea mult, risca să piardă poziţia cîştigată datorită aluziei sale cu privire la întrevederea de la Washington. Aşa că el însuşi dădu ideea unui protest care să nu semene a chemare. „Punînd problema în felul acesta — îşi zicea el — destui indivizi ar putea fi convinşi să ia parte cu adevărat la sprijinirea manifestaţiei". Ward trebuia să ţină seamă de faptul că în sînul celor mai înaintaţi reprezentanţi ai clasei muncitoare sălăşluia încă ideea de legalitate şi un respect faţă de direcţiunea sindicatelor, cărora nu te puteai încă împotrivi. Se gîndi de asemenea că ar obţine un protest asemănător din partea sindicatului blănarilor, în deosebi de simţitor la toate manifestaţiile împotriva

xenofobiei şi antisemitismului, şi poate chiar din partea funcţionarilor municipali din New-York, care cel puţin se vor bucura de binevoitoarea neutralitate a primarului, de vreme ce la urma urmelor, era vorba să-l faci pe guvernator să-şi dea seama de răspunderile pe care le are. In ceea ce-i privea pe electricieni ştia că în principiu erau pregătiţi să protesteze... Începură să discute asupra textului unei scrisori către guvernator. Ward, oricît de deprins ar fi fost cu astfel de întorsături, fu uimit totuşi cînd îi auzi pe laşii aceia propunînd acum ei înşişi formule cu totul politice, fără cea mai mică teamă de a se contrazice. La urma urmelor, această purtare era o dovadă de curaj. „Mulţi dintre ei — gîndea el — nu sînt corupţi în măsura în care sînt conducătorii sindicatelor reformiste din Europa. Orbi, da, dar în stare încă să se înfăcăreze, chiar dacă îi conduceau pe lucrători după placul patronilor, se vedea că nu se îndepărtaseră cu totul de ei.“ Era totuşi o deosebire între un Lewis şi un Fleurot. De altfel ajungea să-i priveşti. Ward îşi reamintea de şeful sindicalist francez trîntit într-un fotoliu al barului de la O.N.U., blazat, mincinos din obişnuinţă, laş din fire, cu faţa puhavă şi făcea o comparaţie între acest manechin fleşcăit şi mutra chinuită şi furioasă a lui Lewis. Bineînţeles că asta nu însemna nimic.

Căzură la înţelegere asupra textului unei telegrame către procurorul general prin care cereau ca libertatea cuvîntului să fie garantată şi în care afirmau că întreaga mişcare sindicală se bizuia pe această apărare legală, deoarece din momentul în care s-ar ajunge la violenţe ilegale, nu mai putea fi vorba nici de greve, nici de pichete de grevă.

XII

Ward îşi dăduse întîlnire cu Stratchey şi Stewart într-o mare berărie, la cinci minute de Foley Square. Luase acolo de mai multe ori masa împreună cu ei.

Se bucura la gîndul de a-l regăsi pe avocat încă înfrigurat de peripeţiile şedinţei tribunalului din dimineaţa aceea. În metro văzu că în jurnalele de la amiază se găsea o dare de seamă asupra procesului. În acelaşi timp observă însă că nu o citea nimeni. El ştia că dările de seamă denaturau în mod sistematic declaraţiile acuzaţilor pentru a scoate în evidenţă cuvintele înţelepte ale judecătorului şi ale procurorului ; dar ar fi dorit mai degrabă ca oamenii să-şi smulgă ziarele din mînă... decît această totală lipsă de interes. „Din atîtea milioane de oameni, cîţi vor fi aceia în care se va trezi flacăra conştiinţei ? Cîţi se vor mai ridica, în acest an, să demaşte înşelăciunea care clădea o lume imaginară din hîrtie de gazetă, cerneluri şi culori copilăreşti ? Şi nici nu s-ar fi putut spune măcar că bieţii oameni nu-şi dădeau seama : lumea lor, lumea reală, propria lor fiinţă, înăbuşită, măsluită, falsificată, încetase aproape să existe pentru ei."

„Nu era de mirare, gîndea Ward, că : săracii se credeau bogaţi, oamenii cinstiţi visau să devină gangsteri, taţii de familie erau îndrăgostiţi de cîte o Gildă [1], proletarii s-ar fi aruncat în foc pentru a apăra modul de viaţă al bătrînului Rockefeller, iar negrii visau să aibă părul lins şi buze subţiri, o faţă lipsită de buze, ca cea a bătrînului Rockefeller. Chiar acolo, în metroul care înainta zdrăngănind printre lumini orbitoare, nu era desigur bărbat ori femeie care să nu fi dorit pacea. Şi totuşi, cîţi dintre ei ştiau măcar cît de cît ce se petrece în lume ?" Ward se încruntă. Îşi aminti deodată de cuvintele pesimiste ale lui Ehrlich şi iată că şi el acum cădea în acelaşi păcat... „Nu, nu se poate. Sălăşluia încă în acest popor o nemărginită putere." El, Ward, ştia acest lucru. Oricine ar fi cutreierat ca dînsul America, de la un capăt la altul timp de cincisprezece ani, din port în port, putea spune de ce e în stare poporul american. Un mare popor, în care, slavă domnului, găseai cu duiumul oameni de treabă, curajoşi şi mîndri. Îşi amintea de o convorbire cu bătrînul Foster care încercase şi el de toate

[1]. Unul din rolurile Ritei Hayworts

dintr-un capăt la altul al Americii, cu cîtă dragoste şi încredere neţărmurită vorbea William Foster despre poporul american... Acesta era adevărul. Cei care se îndoiau, chiar cînd pretindeau că o fac în numele progresismului, chiar cînd dădeau în vileag uneltirile şi faptele criminalilor care duceau America de rîpă, chiar dacă erau cinstiţi şi erau cu siguranţă, toţi aceia făceau, dacă judecai bine, ceva josnic. Îi mai răsuna în urechi vocea cumpănită, puţin cam dogită a lui Bill, pe care şi-o punea la unison cu bătăile inimii sale bolnave, cînd îi povestea despre călătoriile lui prin Oregon, despre plutitul lemnelor pe fluviu şi despre oamenii cu care se întîlnise pe locomotive, pe cînd muncea din greu. E drept că sînt tot felul de oameni, chiar şi criminali, dar există milioane de oameni care trăiesc de azi pe mîine, zvîrliţi încoace şi încolo, vînduţi, lăsaţi zălog, în sufletele cărora, încetul cu încetul, se aprinde flacăra.

*

Îi găsi pe Stratchey şi Stewart aşezaţi la masă în berăria din Foley Square.

Avocatul era îngrijorat. În şedinţa de dimineaţă, Medina, în urma unui răspuns care nu-i fusese pe plac, condamnase pe mai mulţi dintre acuzaţi la cîte zece luni închisoare sub învinuirea de a fi ultragiat Curtea. Condamnarea fusese rostită pe loc, fără drept de apel, iar oamenii părăsiseră tribunalul cu cătuşele la mîini.

— Dar era destul să vezi mutrele judecătorului şi procurorului şi ale celor mai mulţi dintre jurnaliştii din sală ca să-ţi dai seama cui îi e frică. L-au pus în lanţuri pe Davies, dar tot lor le era frică. Lui Medina parcă i se făcuse greaţă dintr-o dată. Oamenii ăştia sînt nebuni...

— Ce păcat că n-ai venit mai devreme, adăugă Stratchey, adresîndu-se lui Ward. Ai fi avut ocazie să-i vezi pe-ai noştri la ieşirea din Tribunal, înainte de a-i umfla în duba poliţiei. Ben întindea mîinile pentru a-şi arăta cătuşele mulţimii care se adunase în

jurul pichetelor și afișelor noastre. Ben glumea. Mai bine să nu fi văzut mutra sticleților...

In timp ce Stratchey vorbea, lui Ward i se păru că toți cei din restaurant trăgeau cu urechea.

Incepură să discute despre atmosfera de poliție din ce în ce mai apăsătoare. Stewart se obișnuise cu ea din Universitate, era asemănătoare cu cea din uzine unde directorii cheltuiau sume însemnate pentru organizarea și întreținerea unei poliții industriale.

— Dar culmea e, zise Ward, că și de rîndul acesta au găsit mijlocul să o camufleze sub pretexte științifice și morale. Își denumesc copoii „consilieri pentru relațiile dintre oameni", mai e vorbă! Pare să fie mai „constructiv" decît spionajul obișnuit. Asta înseamnă că nu vei fi zvîrlit numai afară din uzină, cu un picior în spate, dar că mai ai și dreptul la o predică!

— Da — reluă Stewart — asta nu pot înțelege cei din Europa. Lor li se pare că e vorba de fascism doar atunci cînd li se aplică evreilor steaua galbenă pe haină sau cînd se închid sindicatele. Dar burghezia noastră e nițeluș mai șireată. Învăluie toate acestea în paginile Bibliei și ciomagul în textul integral al Constituției. Și există oare vreo lege nedreaptă în Statele Unite?

— Există, cum nu, zise Stratchey, știi că în Statul Missouri este oficial interzisă propaganda *împotriva* rasismului și a discriminării?

— Asta e-n sud, zise Stewart, dar în restul țării...

— In restul țării, partidul comunist a fost desființat în Maryland...

— Da, dar ceea ce vreau să spun e că astfel de lucruri nu sînt prevăzute în Constituție și că cu legi juste se poate transforma această țară într-un stat polițist de o sută de ori mai ticălos decît tot ce s-a văzut în Europa sau în America Latină, și culmea e, că mai dai în Europa și peste indivizi care să cadă în admirație în fața libertății americane. Asta urmăresc, asta vor, și pentru a-și ajunge ținta, vor merge pînă acolo încît se vor preface că lovesc în fasciști. Cînd te gîndești că tocmai un individ ca Dewey a dizolvat K.K.K-ul în Statul New-York, îți vine să te tăvălești

de rîs, nu ? Dewey cu o barbă ca a lui Abraham Lincoln, cu păr în urechi şi cu drapelul înstelat prins în jurul jobenului !

— Şi totuşi, zise Ward, veţi vedea că nu se vor putea preface multă vreme. La Rockfield, de pildă, au şi început să se trădeze. Puteau interzice manifestaţia fascistă sau să ceară ca aceasta să se ţină în alt loc. Nu-i aşa ? Dar n-au făcut-o şi nici nu o vor face, pentru că se folosesc tocmai de acest prilej pentru a da fasciştilor din aceea regiune un fel de asigurare că oricît de departe ar merge, ei sînt aceia care au dreptate şi că în cazul unei ciocniri serioase se vor bucura de sprijinul poliţiei şi al întregului aparat de stat. Aceeaşi situaţie era şi în Germania în 1932. Erau arestaţi *şi* naziştii, din cînd în cînd, atîta doar că, în timp ce comunistul ieşea pe targă sau de loc, SS-ul înjura poliţistul, înainta o plîngere şi primea scuze.

Fiindcă veni vorba de Rockfield, mă voi duce acolo spre seară, zise Stewart. Aş vrea să-mi dau seama la faţa locului, de ceea ce pun la cale. Par a fi în mare fierbere.

— Vor da de bucluc, zise Ward. Sînt sigur că se vor găsi ici-colo, cîţiva tineri care nu vor admite să fie călcaţi pe picior. Pentru că în momentul în care răfuiala are loc între un docher şi un încărcător din Rochester, ştiu dinainte care va ieşi învingător.

Stewart făcu haz.

Dar se gîndi la toţi cei care vor veni acolo şi care nu vor fi oameni căliţi. Familii care voiau să se bucure de o duminică frumoasă în mijlocul unei pajişti, ascultîndu-l pe Robeson, cîntînd, sau chiar oameni în felul soţilor Reeds, care vor veni fără să ştie nimic, doar fiindcă i-a adus Bielinsky. Stewart protestase cînd Bielinsky făcuse un tablou idilic din această mică petrecere. Cu toate acestea stăruise să vină soţii Reeds. Nu putea tăgădui că la baza acestei stăruinţe era o oarecare curiozitate, un lucru care n-avea nici o legătură cu Robeson, nici cu concertul, nici cu orice altceva. Poate era numai dorinţa de a o revedea pe fetiţa aceea răsărindu-i înainte ca din întîmplare în mijlocul luminişului tom-

natic. „Ce fel de individ o fi soţul ei? Face parte din Legiunea Americană, după cîte spune Bielinsky. Ce-are a face! sînt şi băieţi buni printre ei, unii chiar foarte cumsecade, aproape toată America e formată din oameni cumsecade..."

Stratchey se cufundase în cititul ziarelor. Din cînd în cînd mormăia:

— Ce putreziciune! Ce murdărie!

— Ţine-ţi firea, zise Ward.

Rîdea cu toate încreţiturile feţei. Stratchey se uită la mîinile lui şi se linişti. Nu întîlneau des un individ cu astfel de mîini în salonul doamnei Ferguson. Ţigara de foi de cincisprezece centi dispărea aproape cu totul între degetele lui puternice, încă jupuite de drugii de fier şi de butoaiele de păcură pe care le cărase de la Vancouver la Seattle, pe orice vreme. Trupul său legat, dar slab, trăda pe omul care nu se hrănise cu fripturi şi pui înăbuşit, ci a mîncat de cele mai multe ori la masa de seară numai o bucată de cîrnat prăjit.

Stratchey se reîntorcea la Foley Square, iar Ward la sindicat. Stewart se hotărî să plece îndată la Rockfield.

In piaţa din faţa trubunalului se opriră un moment pentru a privi manifestanţii aşezaţi în şir unul după altul; se învîrteau fără astîmpăr purtînd pancarte albe pe care se putea citi: „Opriţi acest proces care pîngăreşte America!" „Puneţi în libertate pe Ben Davies!" „Anticomunismul înseamnă război!" „Hitler n-are ce căuta în America!" „Luptaţi pentru pace!" Sus, pe înaltul cerului se desprindea inscripţia cu litere de aur aşezate deasupra palatului tribunalului din Foley Square: „O bună împărţire a Dreptăţii stă la temelia oricărei ocîrmuiri".

XIII

Maşina ajunse fără poticniri la Rockfield. Era mai mult decît nădăjduise Stewart, dar această rablă îl făcea să creadă în minuni. Din tot şirul de maşini de

ultimul tip, care păreau împinse de vînt, doar a lui se auzea. La vederea ei, mulţi trebuie să-şi fi amintit că odinioară automobilul fusese, ca şi calul, un mijloc de locomoţie nesigur, supus toanelor, cu o personalitate proprie, gata să-ţi dea lovituri neaşteptate. Gară maşina în parcul din centru, în faţa bisericii şi a băcăniei-farmacie şi îşi începu cercetările. Rockfield era un orăşel destul de artificial: se întreţinea aproape numai de pe urma turiştilor şi a excursioniştilor. Casele sale albe, în stil colonial, înconjurate de pajişti erau o imitaţie ieftină a Noii-Anglii. Totul era în aşa fel întocmit, pentru a te face să uiţi New-Yorkul. Era o reconstituire luxoasă a unui sătuleţ englezesc din veacul al XVII-lea, la care se adăugau de bună seamă, boturile de crocodil ale maşinilor nichelate cu perne roşii de piele. Imbrăcămintea locuitorilor avea o notă de simplitate costisitoare care face parte din modestia celor bogaţi. In magazine, o cămaşă de lînă cu desen scoţian costa mai mult decît un rînd de haine pe care-l puteai cumpăra la New-York, în strada a II-a. Barurile, cu firme medievale, dar luminate cu tuburi de neon, erau frecventate de tineri care aveau acea înfăţişare sportivă, sănătoasă, igienică, pe care o capeţi numai datorită traiului în aer liber, călăritului în pădure, înotului şi biftecurilor în sînge. O oră petrecută la Rockfield ar fi convins pe duşmanul cel mai înverşunat al politicii Departamentului de Stat, de superioritatea modului de viaţă american.

Stewart îşi dădu seama numaidecît că fasciştii căutau să se folosească de situaţia din Rockfield, pentru a da impresia că sînt sprijiniţi de populaţie şi se vedea bine că aşa era, deoarece această populaţie constituie de fapt o adunare de oameni proveniţi din cartierele elegante ale New-Yorkului, veniţi acolo — ca în fiecare an la acea vreme — chipurile să vîneze; cabanele de lemn în care se adăposteau erau înzestrate din fericire cu frigider, cu trei-patru aparate de radio şi cu un ferăstrău mecanic. Era un fel de Monte-Carlo silvestru, răcoros, unde locul ruletei îl

ţineau aparatele de joc mecanice, doar trebuia ca totul să fie simplu, fără pretenţii!

Burghezia americană are o slăbiciune pentru simplitatea vieţii de la ţară, asemănătoare cu aceea a aristocraţiei franceze din veacul al XVIII-lea pentru ferme şi palate gen Trianon. O dată pe an regii conservelor se distrează mulgînd vacile, iar fabricantul cuptorului cu radiaţii infra-roşii îşi frige un cotlet deasupra unui foc de buturugi. Dar, datorită frumuseţii poziţiilor şi a relativei ieftinătăţi a unor cabane de lemn construite mai în inima pădurii, veneau la Rockfield şi „intelectuali" dintre care unii, puteau, la nevoie, să fie socotiţi ca progresişti. Şi mai erau şi destui evrei, dintre care unii îşi arătară intenţia lor de a părăsi staţiunea şi de a rezilia contractele de închiriere, ţinînd seama de valul de antisemitism care se năpustise asupra regiunii. Aşa că Stewart putu să constate că ceea ce se spusese la reuniunea de la doamna Ferguson nu corespundea nici pe departe adevărului. Articolele din *Rockfield Evening Star* creaseră o adevărată atmosferă de pogrom. Stewart citi zecile de inscripţii antisemite, scrise în mijlocul drumului, cu vopsea albă. Pe zidurile anumitor case se vedeau caricaturi de evrei, în genul celor din Stürmer[1]. Obloanele erau trase, oamenii dinăuntru nu îndrăzniseră să iasă din casă nici pentru a-şi curăţa zidurile.

*

Stewart intră la „Cerbul bătrîn", un fel de imitaţie a unui han englezesc, dar împodobit, nu se ştie de ce, cu o sumedenie de sticle de vin italieneşti şi spaniole. Se aşeză la bar şi ceru un whisky. Patronul stătea de vorbă cu un individ de vreo cincizeci de ani, cu ochelari de aur pe nas, cu faţa rotundă şi părul alb, care avea o înfăţişare sănătoasă şi distinsă. Deşi nu-l cunoşteau pe Stewart, prezenţa lui nu-i stînjeni. Discuţia era cam aceasta: „Cînd reprezinţi

[1]. Stürmer — ziar editat în Germania nazistă, care făcea propagandă antisemită.

opinia publică, nu-i aşa ?... Doar sîntem la noi acasă, nu ?... Cui nu-i place, n-are decît să-şi ia tălpăşiţa..."

Stewart se stăpîni şi cu aerul nevinovat al unui comis-voiajor care vinde aspiratoare, întrebă despre ce e vorba. Patronul se feri să răspundă, dar bătrînul cu ochelari de aur atît aşteptă.

— Uite despre ce e vorba, zise el, Rockfield se pregăteşte să înveţe minte o ceată de evrei, de negri şi de comunişti care vor să vină aci să se apuce de treburile lor murdare...

— Vor să ţină o adunare ? întrebă Stewart cu aerul cel mai nevinovat.

— Oricare cetăţean are dreptul să participe la un miting — zise bătrînul — dar în momentul cînd toate lepădăturile plătite de către roşii din California au pretenţia să se adune aci, în ţinutul nostru, împreună cu individul acela, Robeson, care e trimis chiar de Moscova, nu mai poate fi vorba de un miting, ci de un atentat la bunele sentimente americane, asta este.

Patronul hanului „Cerbul bătrîn" încuviinţă şi împinse paharul în faţa lui Stewart.

— Mă numesc Wilkie, zise Stewart.

— Pe mine mă cheamă White, răspunse bătrînul; încîntat de a te fi cunoscut, eşti în trecere ?

— Cam aşa ceva, zise Stewart. Mă duc la Albany. Sînteţi din Rockfield ?

— Intrucîtva, zise White.

— Intrucîtva, zise patronul „Cerbului bătrîn", făcînd cu ochiul.

Stewart văzu îndată că avea de a face cu un individ venit anume.

— Pe mine — zise el — politica nu mă interesează, dar admit că în America n-au ce căuta indivizi care sînt tot ce vrei, numai americani nu...

In timp ce vorbea, îl înspăimînta uşurinţa cu care se prefăcea. Dacă un om ca el putea spune astfel de lucruri fără să-şi caute cuvintele, însemna că acest fel de a vorbi îi devenise obişnuit. Nu degeaba înghiţise, ca toată lumea, de ani de zile, mii şi mii de astfel de cuvinte, mereu aceleaşi, în aşa măsură, încît acum le putea pronunţa fără să trezească cea mai

mică bănuială. Ce să mai spui despre cei care înghiţiseră şi ei aceeaşi poveste, şi acum o dădeau înapoi fără să bănuiască măcar că nu izvorăşte din adîncul conştiinţei lor ?

White păru încîntat că a găsit pe cineva care să-l poată înţelege.

— Ştii ce fel de indivizi sînt ăştia ? Cînd spun „antiamericani" ! nu e destul. Sînt indivizi care au pierdut orice sentiment omenesc. Asta este.

Era vădit că bătrînul îşi înveselise turneul său de propagandă cu un număr respectabil de lichioruri şi whisky-uri. Duhnea a băutură şi părea dispus să se avînte în probleme psihologice şi umanitare.

— Ce vreţi să spuneţi prin „pierderea oricărui sentiment omenesc" ? întrebă Stewart.

— Ştiu foarte bine ce vreau să spun, reluă White. Iată, să-ţi dau un exemplu : aveam un individ care lucra la întreprinderea mea. Un tînăr cum nu se poate mai bine. Un vechi luptător ca şi mine. Un membru de-al Legiunii Americane, îţi dai seama ce-nseamnă asta, nu ?

— Da, zise Stewart cu un uşor respect prefăcut.

— Ei bine ! individul ăsta s-a prăbuşit cît ai bate din palme, s-a prăbuşit, mă-nţelegi, nu ştiu cu cine o fi avînd de a face, dar mi-a tîrît secretara în Harlem şi a început să-i cînte, ştii, cum fac ăştia de obiceiu : „Sîntem toţi la fel". „Toţi sîntem fraţi". Şi culmea, s-a apucat să pipăie fata. Un om însurat. Aşa sînt toţi. Şi ăla era un tînăr american cumsecade, dar cînd începi cu astfel de maimuţăreli, nu te mai opreşti, ăsta e adevărul ! Apoi, nu văd de ce nu te-ai putea îndrăgosti şi de o bleagă ? Nu ?

— Mărturisesc că nu văd prea bine care e legătura.

White da din cap uitîndu-se la el cu privirea pătrunzătoare a unuia care a înţeles totul, dar care deţine o taină pe care n-o poate împărtăşi. Şi taina era că, din dimineaţa aceea, gelozia îl chinuia cum nu-şi închipuise vreodată că ar fi cu putinţă. Nu, niciodată. Clara îi povestise despre cele întîmplate în seara aceea, bineînţeles ticluind lucrurile şi introdu-

cînd o poveste cu un negru dintr-un bar, cu care Jimmy se îmbătase, aşa că ea a trebuit să-i cîrpească o palmă ca să-l înveţe minte. Fiindcă de, ea era o fată cuminte. Treptat, treptat, în timp ce-şi făcea turneul prin Rockfield, lui White îi intrase în cap că Jimmy era un roşu camuflat, un spion sovietic, intrat în Legiunea Americană pentru a-i compromite.

„Iată de ce voia să meargă la Albany, mîrşavul! La Albany, în capitala statului. Şi tocmai eu îl trimiteam, ca un dobitoc!"

— Ascultă, îi spuse el lui Stewart, ştii ce-nseamnă să ai încredere într-un individ şi apoi, pe neaşteptate, să descoperi că e un roşu? Ei bine! lucrul acesta se întîmplă adesea acum, crede-mă. Au pătruns peste tot. Am curajul să spun că şi Casa Albă e ticsită de ei, tot aşa şi Externele. Se vîră oriunde. Sînt tot ce vrei, pînă şi amirali, şi primesc instrucţiuni de-a dreptul de la Moscova, asta este. Ascultă-mă pe mine, individul care dă mîna cu un negru sau cu un evreu nu se va opri aci. Nişte neisprăviţi, asta sînt, nişte neisprăviţi care vor să scape cu faţa curată, băgînd toată lumea în foc.

Stewart se temu să nu-l privească cu prea mult interes, ceea ce ar fi dat de bănuit. Aprobă aşa dar din cap şi-şi goli paharul dintr-o sorbitură.

— Mai luăm unul? zise White.

Nu putu să refuze. White îl luă în primire pe patronul „Cerbului bătrîn":

— Înţelegi ce-ţi spun, toţi tinerii din Rockfield să fie acolo şi să le tragem o chelfăneală zdravănă, s-o pomenească. Au dezlegarea poliţiei, de asta te pot asigura. S-a vorbit în acest sens cu Ruscoe, şeriful. Nu-şi vor face ei de cap nici aici, nici la New-York, aşa curînd. Vor viola şi vor jefui în altă parte, crede-mă pe mine.

— Nu mă îndoiesc, zise patronul.

Stewart îşi înghiţi, whiskyul, fără să scoată o vorbă. Îl cuprindea un fel de greaţă. Nu din pricina celor două pahare. Pierduse însă obişnuinţa să audă astfel de lucruri spuse aşa pe faţă. De multă vreme nu le mai discuta decît cu prietenii, fiindcă ceilalţi

îl ocoleau sau se fereau. Asta trebuie să fie, își zicea. Un milion, zece milioane ca White și în spatele lor cei care trag sforile. E atît de adevărat, încît ți se pare tîmpit. Sînt șmecherii de care nici nu-ți vine să vorbești, atît îți par de tîmpite pînă cînd nu întîlnești un onorabil tată de familie care își deșartă sacul.

*

Își luă ziua bună, făcînd un gest nelămurit cu mîna și străbătu în mașină străzile orășelului. Se întuneca. Privirea îi fu atrasă de o flacără albăstruie și de nori negri de fum care se zăreau la marginea pădurii. De-a lungul drumului, în bătaia farurilor, se desprindeau siluete omenești. Opri mașina lîngă un grup de oameni în cămăși care discutau cu doi polițiști în uniformă.

— Un incendiu ? zise Stewart.

— Cam așa ceva, răspunse unul dintre polițiști.

— Casele astea de lemn trebuie să se aprindă ca niște chibrituri.

— Nu atît de ușor cum ar fi de dorit, zise un glas. Sînt neinflamabile.

Polițaiul se apropie, și băgînd capul pe ușa mașinii, zise :

— Nu ești din localitate, nu-i așa ? Ai face mai bine s-o ștergi. Se-ntîmplă lucruri urîte pe aci.

Stewart zări în josul șoselei o mașină de pompieri, dar furtunurile erau nedesfăcute și oamenii ședeau liniștiți, fără să le pese de incendiul care, cam la o depărtare de o sută de metri, se înteța tot mai mult. Deodată auzi deslușit zgomotul unei împușcături, apoi altul.

— Ei, băieți, v-ați cam întrecut, zise polițaiul. Dar făcea haz.

— Ce se-ntîmplă ? zise Stewart.

Începură să vorbească toți deodată.

— I se dă o lecție unui jidan spurcat. Vor trebui să înțeleagă că n-au ce căuta aci.

Stewart văzu în mîna unuia dintre oameni o carabină cu tragere repetată.

— Sînt oameni înăuntru ?

— Nu, zise cineva, ne purtăm cu omenie. Ai fost vreodată la vînătoare de vulpi ? Fumul le face să iasă din vizuină.

Poliţistul se apropie :

— Ia ascultă, Mac, prea vrei să ştii multe, dac-aş fi în locul tău, aş lua-o din loc.

Stewart simţea clocotind în el o furie care-i întuneca privirea. Indivizii se apropiau în tăcere. Le văzu chipurile schimonosite de ură. Porni maşina fără un cuvînt. Flăcările se înălţau neîncetat. Mirosul de benzină se amesteca cu mirosul reavăn al pădurii. Un timp, la fiecare zece sau douăzeci de metri îi apărură în faţa ochilor inscripţii în felul acelora pe care le citise Ehrlich : „Comunismul este o trădare... În spatele comunismului este evreul..."

XIV

A doua zi după turneul bătrînului la Rockfield, soţii White primiră o scrisoare de la Tom :

„In fine, scria Tom, *iată-mă sosit şi instalat. Aci nu e ca la Tokio. Ploaie, frig şi toate neajunsurile. Sînt „pe undeva pe front", pot să spun liniştit acest lucru, fiindcă e front în toată regula. Ruşii sînt la o bătaie de puşcă de aci, cu toate că nu se-arată niciodată, dar se ştie că azi, mîine, va trebui să ne întîlnim. Toată lumea e convinsă că aşa nu poate merge. Toţi diavolii galbeni de aci şi din cealaltă parte sînt împotriva noastră, cu excepţia cîtorva de aci unde, între noi fie vorba, e o putreziciune grozavă. Dar conducerea nu se prezintă rău ; le-a aranjat nişte mici alegeri straşnice începînd prin a-i scutura pe roşii, se face apoi tot ce e cu putinţă pentru a le înjgheba o armată. La momentul potrivit, se vor năpusti şi pot să vă asigur că-n două, trei, zile totul va fi lichidat. Dacă nu dăm ruşilor o lecţie aci, atunci unde ? Iată ce trebuie să ne intre în cap. Din nenorocire însă, am avut ocazia, încă la Tokio, să ne*

convingem că nu sîntem înțeleși — adică noi, armata. De astfel de oameni ar avea nevoie America. Vă asigur că sînt cu totul altfel decît senatorii voștri zaharisiți.“

— Ei! zise White, își ia avînt...

Mrs. White tăcea. Citise și recitise scrisoarea lui Tom toată după amiaza, tulburată de tot felul de presimțiri, închipuindu-și-l deodată pe băiat într-o tranșee pradă viscolelor, amenințat de oameni galbeni cu privirea vicleană, la cîțiva metri departe de ruși. Era groaznic și totuși n-avea nici un motiv să se îngrijoreze, de vreme ce la urma urmei nu era război. Chiar Tom spunea: „Roșii atacă poliția locală, dar pînă în momentul de față nu s-au atins de americani. Asta e sigur.“

— Trebuie să-l aducem înapoi, zise ea în cele din urmă. Nu văd pentru ce ar sta acolo. De ce el și nu altul? Toate astea se vor sfîrși prost, într-o zi.

Papa White clătină din cap. Se simțea înciudat fără să-și dea seama de ce. Tom era în vîltoare, numai „la o bătaie de pușcă“ după cum spune chiar el, pe cînd cei de aici continuau să discute, să se tocmească asupra creditelor, să se înnămolească în textele legii (vorbă să fie) în loc să isprăvească odată cu roșii. Să-i prindă pe toți în plasă și să-i chelfănească bine, așa ar trebui. Duminică, la Rockfield li se va da o mică lecție... ca să știe ce-i așteaptă...

...„*Am stat două zile la K... înainte de a veni aci să-mi iau serviciul în primire*, scria Tom. *Cunosc acum întrucîtva regiunea. E ceva cu totul dezgustător: puzderie de copii în zdrențe se agață de jeepuri pentru a cerși ciocolată. Murdărie și noroi. Băieții care au fost în China, spun că aci e mai rău decît acolo. Dar se fac afaceri bune, sînt ofițeri care se învîrtesc de încă 300—400 de dolari peste soldă. Banii aceștia sînt trecuți la rubrica „cîștiguri la poker“, nimic nu se face fără plată. Cu trei zile înainte de a sosi noi la K... roșii s-au răsculat puțin. Trebuie să vă spun că au fost săpuniți. Noaptea am auzit împușcăturile plutoanelor și se pare că situația*

aceasta ţinea de trei zile. Bineînţeles, peste tot s-a pus sîrmă ghimpată. Noi nu ne atingem de nimic. Toată treaba o fac indivizii lui Li Sin Man, tineri coreeni de 17—18 ani. Principial vorbind, asta nu e legal. Dar cum spui tu, tată, cu legalitatea unde am ajunge..."

— Afurisit băiat, murmură White. Chipul îi strălucea de plăcere. La vîrsta lui aveam eu astfel de preocupări? Nu. Tinerii de astăzi nu mai sînt copii. Şi asta nu sîntem în stare să înţelegem.

— Poate că era mai bine altfel, zise Mrs. White. O îngrijora soarta lui Tom.

Lumea devenea din ce în ce mai greu de înţeles. Şi ea era de părere că trebuie să se sfîrşească odată pentru totdeauna cu această situaţie. „În acest secol al maşinilor de ce mai era încă nevoie de oameni?" Îşi amintea că deunăzi, la Reeds, soţul său povestise ce se vorbea la Legiune, la Indianopolis. „O singură bombă deasupra Moscovei şi totul ar fi gata. „Da, ar fi cu mult mai simplu, cu mult mai bine, decît să trimiţi băieţii la mama naibii, în ţări nesuferite, friguroase şi pline de noroi.

— Doarme în cort, zise ea.

— Să nu exagerăm, toţi am trecut prin asta.

*

Era nemaipomenit cu cîtă linişte spunea acest lucru. Fără cea mai mică şovăială. Fără cea mai mică remuşcare. „Da, firește, luase parte la marele război din Europa, clocotise în blestematul ăla de cazan. Se simţea aproape de tinerii de acum, de cei din Ardeni şi de cei care aşteptau gata pregătiţi la zece metri de ruşi în Asia şi la Berlin..."

Mormăi:

— Prefer să am un astfel de băiat. Cînd văd cîtă putreziciune e peste tot. Oameni pe care credeai că te poţi bizui, descoperi într-o bună zi că sînt mai răi decît ceilalţi! O porcărie de neînchipuit!

Îi venea în minte chipul Clarei pe cînd îi povestea seara petrecută cu Jimmy. „Se purtase cu ea ca şi cum ar fi fost o prostituată oarecare. Un om însu-

rat! Scandaluri cu negri și evrei. Acești indivizi nu se puteau uita la o femeie albă fără gînduri rele. În toată țara se petreceau astfel de isprăvi. La Martinsville tăbărîseră șapte deodată asupra unei femei, mîrșavii. Și acum se mai și jurau că nu există probe! Totdeauna există probe fiindcă negrii nu se gîndesc decît la asta. Dacă n-ar fi polițiștii și scaunul electric și o nuia din cînd în cînd, nici o femeie albă n-ar putea ieși pe stradă! Dar mai rău fac albii cari îngăduie astfel de lucruri! De-aia a dus-o acest individ pe Clara la Harlem, pentru ca ceilalți să-și poată desfăta privirile. Un mîrșav! Și el, White, care a încălzit acest șarpe la sîn...

Jimmy distrugea tot: lucrurile cele mai frumoase, pe Clara de pildă. White știa că nu *putea* să lucreze dacă ea nu era acolo. Destul s-o vadă aplecîndu-se deasupra lui pentru a-i da o hîrtie și totul îi părea schimbat, lucrurile aveau alt rost. Acum cîtva timp, cu ocazia uneia din adunările Legiunii, cînd își dăduse în petic cu femeia aceea, se întîmplase numai din cauza Clarei, a cărei imagine îl urmărea." Își privea soția așezată în fotoliul verde din fața lui, cu o carte pe genunchi și ochelarii ei înrămați în aur, pe vîrful nasului. Ridicase ochii și se uita cu un aer pierdut la fotografia lui Tom de pe cămin, cu mutra lui energică și cu ochii negri care priveau în gol.

— Mamă, zise el, trebuie să fii înțeleaptă. Sînt sigur că o duce al naibii de bine, acolo.

Bănuia viața lui Tom în Japonia, care se desprindea din micile frînturi de fraze discrete strecurate în scrisorile lui (ca mama să nu înțeleagă). Parcă se vedea și el acolo... Fetele acelea pe care le putea avea pe nimica toată! Strengarii, și care îți mai și cîntau înainte!...

„În băi, se pare, în băi cu apă caldă. Mai e vorbă! Da, dar unii au plătit-o scump la Okinawa și în alte părți. Cu toate că Tom era destul de tînăr. Avea noroc băiatul ăsta. Făcea parte din generația acelora care vor culege roadele de pe urma sacrificiilor altora..."

— Sînt stăpîni acolo...

„...diavolii galbeni au fost puși la treabă, scria Tom. *Să vezi ce bine merge. Sînt pe cale să ne înjghebe o mică popotă... ce mai vrei, cu un bar de mahon și toate cele necesare. Au devastat un muzeu, în vederea asta, sau mai bine zis ce mai rămăsese din el, pentru că mai înainte trecuse pe acolo un individ din guvernămîntul militar care a cărat cîteva zeci de lăzi. Noi ajungem întotdeauna prea tîrziu. Dar din alt punct de vedere e mai bine, fiindcă s-a mai curățit locul de lichele. Un ofițer care a fost aci cu comandamentul militar, de la început, ne-a povestit cum au operat ei. Bineînțeles că cei din America ar fi scandalizați. Dar aci e vorba de Asia și trebuiau lăsați japonezii să opereze. Numai ei sînt în stare să înțeleagă această mentalitate. Cînd e vorba de galbeni trebuie să-ți zici că cel mai bun lucru pe care-l poți face este să renunți la orice pretenții, încă de la aerodrom, înainte de a te vîrî în toate porcăriile astea. Sînt mai rău decît maimuțele, și știu ce spun. Dar fiți liniștiți că nu vor fi lăsați să-și facă mendrele... Mi-a povestit ofițerul acela că a văzut roșii scărmănați de poliție și de cei de la „Asociația pentru Marea Coree", de la Seul. Ce mutre stîlcite mai aveau. Numai de și-ar băga mințile în cap".*

— Bineînțeles, reluă White, se poate citi printre rînduri că acolo nu e chiar ca în Japonia. Se vede bine că nu poate spune prea mult. Secret militar. Dar îți dai seama că se pune ceva grozav la cale.

„...Se circulă peste tot cu mitraliera — scria Tom — *și nu numai șoferii, ci și noi, cu toate că, la urma urmelor, nu sîntem decît o comisie militară. La Seul există o ceată de jurnaliști care încearcă să-și vîre nasul peste tot, dar chestiunile astea nu-i privesc pe civili. Adevărul e că aci e război și asta nu-i privește pe reporteri. La serviciul presei, ocupația noastră de căpetenie e să-i punem pe goană. Sînt curioși și prea vorbăreți și pe lîngă toate astea gata să se înduioșeze. Așa că e un lucru care trebuie să ne intre în cap: aici se află armata, e Tokio, iar cei de la Washington să facă bunătatea să-și vadă de treabă."*

Mai întreba de anumiți prieteni și îi adresa cîteva cuvinte drăgălașe mamei sale: *„Să nu fii îngrijorată, și să nu-ți faci gînduri rele"*. Pe White îl pufni rîsul. În privința „gîndurilor" Tom putea fi liniștit. Nici o teamă. Nu era chip s-o faci să se intereseze cu adevărat de ceva. Și totuși era o femeie bună. O femeie admirabilă.

White avu un sentiment de duioșie pentru dînsa. Îi propuse să meargă la cinematograf.

*

Ploua și trebuiră să stea mai mult timp la coadă sub streașină, în mijlocul mulțimii tăcute, muiate de ploaie. Fuseseră nevoiți să-și lase mașina la o oarecare depărtare. Ea spuse că nădăjduia să înceteze ploaia pînă la terminarea spectacolului. El îi promise că se va duce după mașină și va veni s-o ia. După un timp îl întrebă ce film rula. Nu știa nici el, dar spuse că în-tot-cazul-era-un-film-bun. La urma urmei ce importanță avea? Era doar cu Bob Taylor.

— Un foarte bun artist, zise White.

— Da, întări ea, și atît de frumos!

Nu-și mai amintea în ce-l văzuse ultima oară, dar era, fără discuție, cu desăvîrșire extraordinar. Ploaia o făcu să se gîndească din nou la Tom. Sigur că nu ducea lipsă de nimic în armată. Dar cu toate astea... Ce nenorocire, acest nou război. Și totul se întîmpla fiindcă oamenii își pierduseră credința, nu se mai purtau ca adevărați creștini. „Îmbrăcați-vă visele în Pylo-jamas, pijamaua care te îmbie la vise", spuneau reclamele. Ca și cum ar fi fost cu putință așa ceva! Ea era mamă! O mamă americană! Nu era decît atît și acum mai mult ca oricînd. Oamenii aceia din Coreea trebuie să fie groaznici. Orice s-ar spune, nu sînt oameni ca noi. Sala cinematografului era măreață. De sus, de la înălțimea plafonului se revărsau lumini albe orbitoare. Dacă Tom ar muri acolo, într-o zi, ce s-ar întîmpla? Ar mai merita să trăiască alături de White? Cu ce se alesese din viață, în

afară de Tom? Acum era nevoită să priceapă că venise vremea părului alb. Nu mai putea fi altceva decît o mamă. O adevărată mamă. Şi ce, nu era bine? În care altă ţară mai erau mamele atît de stimate, atît de răsfăţate? Cine conducea totul? Mamele, şi era un lucru drept. Dar aşa era într-adevăr? Li se cerea oare mamelor vreo părere? Da, după ce-şi pierdeau fiul, da, erau ridicate în slavă prin cimitire. Se spunea că nu exista ceva mai minunat decît mama americană şi li se ofereau trandafiri şi maci şi plăci de bronz, iar preşedintele le adresa scrisori semnate de propria lui mînă. Cît suferiseră mamele americane! E drept că America pierduse mai puţini tineri decît Europa, dar se putea potrivi una cu alta? Cît preţuieşte viaţa pentru un rus, sau pentru un polonez, chiar pentru francezi? Aci viaţa însemna într-adevăr ceva, dovadă că în armată nu se recrutau decît cei mai buni. Cînd Tom fusese examinat, 60% din seria lui fuseseră respinşi pentru o nimica toată, pentru un dinte cariat. Dar Tom fusese ales imediat. Ar fi fost bun pentru aviaţie. De ce nu o fi vrut să se facă aviator? Dacă ar izbucni un război acum, cînd există avioane şi maşini mînuite de la distanţă, prin electricitate, şi mai ales bomba atomică, aproape că nici n-ar mai fi nevoie să fie trimişi băieţii în Europa. Cineva dintr-un birou de la Washington ar putea conduce totul de la distanţă. Toate ar fi automate. Aci ar fi de ajuns o gardă naţională, formată din băieţi care ar veni acasă seara după instrucţie, sau poate i-ar ţine numai două sau trei săptămîni într-o tabără, ceea ce nu le-ar face decît bine, mai ales că lui Tom îi plac atît de mult sporturile. Să fi vrut numai să rămînă la Universitate. S-ar fi descurcat ca oricare altul. Numai tată-său îi băgase tot felul de idei în cap. Se aplecă spre bătrîn:

— Te duci într-adevăr la Rockfield pentru chestiunea aceea? De ce n-o laşi pe seama celor tineri?

— Vom vorbi despre asta mai tîrziu, zise el, nu fi proastă.

*

Era cu totul absorbit de film. Unde s-or fi găsind oare fete formidabile ca cele pe care le vezi mereu în filme? De unde le-or fi dibuind, doamne? Sigur că scotocesc toate ungherele ţării. Deodată răsună o voce patetică, parcă ar fi vorbit picioarele trandafirii ale lui Dolorès del Rancho:

„M-ai fugărit ca pe un animal, pentru că am credinţă în dumnezeu".

Ce piept! E o cruzime să arăţi aşa ceva bărbaţilor care după aceea trebuie să se întoarcă acasă cu soţiile lor. Iar se gîndi la Clara, trebuia să recunoască totuşi că şi ea a fost de vină. A primit să iasă împreună cu el, nu-i aşa? Doar n-a vîrît-o cu forţa în maşina lui. Să nu-i spună astfel de bazaconii. Era obosit. Îl fura somnul. Ce se mai întîmpla? Se tîrăsc, se duc, vin: veşnic acelaşi subiect tîmpit. Acum în culori. Pe de o parte e mai bine, pentru că îţi dă impresia de ceva real. Se văd porii pielei şi cel mai neînsemnat defect. Ea n-ar primi niciodată să se lase atinsă de un cîine bătrîn ca mine. Trebuie să se resemneze. Ce naiba! E o fată mai degrabă potrivită pentru Tom! Pehlivan afurisit, cîte va avea de povestit! Orice s-ar spune, obişnuinţa de a comanda formează caracterul unui tînăr. Fără îndoială că-i învaţă ei minte pe banditii de acolo, n-ar fi rău să se ocupe şi de cei de aci. Nişte nemîncaţi, veniţi de te miri unde, să se îngraşe în America.

„Ţi-am luat răsuflarea cu sărutările mele de gitană. N-ai să mă uiţi niciodată. Niciodată, m-auzi? De aci înainte nu mă vei putea părăsi niciodată". „Totuşi, merg cam prea departe" se gîndi White, văzînd-o pe Dolorès del Rancho cum se lipeşte de spatele individului culcat în iarbă şi cum îşi amestecă părul cu al lui. Pe ecranul mărit brusc nu se mai vedea acum decît ceva violent mişcîndu-se în sunetele unui potop de muzică întretăiată de suspine şi de şuierăturile vîntului printre lianele unei păduri tropicale. Sfîrşit.

Apoi apărură pe ecran un tată şi un fiu care începură să se măsoare, naiba ştie de ce. Poate pentru progresele ştiinţei. Şi fiul era cu mult mai înalt

decît tatăl, care avea înfăţişarea unui biet italian pipernicit, cu chip de paiaţă şi mîini mari, cu vine proeminente. In schimb, fiul era un vlăjgan frumos, drept, şi avea pe pîntece iniţialele şcolii lui, mari de-o şchioapă...

„Ei bine! tata nu e supărat că fiul e mai mare decît el. E mîndru de băiatul său şi e mîndru de America, ţara lui de adopţiune, care a mai adăugat cîţiva centimetri la înălţimea familiei. In ce mod? Datorită unei mai bune alimentaţii, plusului de vitamine şi în special descoperirilor Societăţii americane de produse lactate şi derivate Kraft care vă garantează că mîine veţi fi cu mult mai mulţumiţi decît astăzi."

— E adevărat că Tom e mai înalt ca tine? zise mama.

— Da, aşa este, zise White. Şi ce-i cu asta?

XV

Jimmy găsise că era mult mai simplu să-i ia pe Bielinsky cu ei. De vreme ce fusese ideea lor, era mai nimerit să meargă împreună. Plecară pe la ora unu după amiază, după ce lăsară copiii în grija femeii de serviciu care primise să vină şi duminica. Lucy ar fi dorit să-i ia şi pe ei, dar Jimmy nu fusese de părere. Din convorbirea cu White, despre care nu-i pomenise nimic lui Lucy, reieşea că în orice caz, nu va fi o serbare cîmpenească obişnuită. Maşina mergea în linişte de-a lungul pădurii. Oricum, aveau noroc de o vreme minunată. Nu era o căldură înăbuşitoare, ca în miezul verii, ci plăcută, de toamnă. Frunzele cafenii tremurau la fiecare adiere de vînt. Lucy şedea în faţă, lîngă Jimmy, iar soţii Bielinsky în spate. Nu se mai săturau admirînd priveliştea minunată de pe malurile Hudsonului. Pe alocuri, fluviul uriaş, strecurîndu-se de-a lungul pădurilor, îşi recăpăta frumuseţea lui naturală: numai apă şi arbori şi la răstimpuri un vapor mare cu co-

şuri înalte, ca şi cum, de veacuri, nimic nu se schimbase, ca şi cum America rămăsese un pămînt virgin, sălbatic, în voia micilor cete de oameni care o cucereau şi seara aprindeau focuri în tăcerea luminişurilor, ascultînd cîntecele păsărilor nemaiîntîlnite, desfătaţi de copacii al căror nume le era necunoscut, îmbătaţi de miresme ciudate. De cîtă libertate se bucurase acest pămînt! Ce demn fusese de dragostea oamenilor! Nicicînd nu mai existase pe lume un alt ţinut, în care omul singur să fi avut odinioară atîtea posibilităţi şi atît de puţine răspunderi, în care el să fi fost, — chiar numai cîteva luni, cîteva zile — cu totul stăpîn pe viaţa lui, descătuşat cu totul, de trecut. Îţi venea să crezi că aşa era peste tot dincolo de oraşe, pe întinderi de sute şi sute de kilometri pînă la Marile Lacuri şi mai departe, de-a lungul pădurilor canadiene, pînă în ţinuturile îngheţate ale nordului.

Jimmy se gîndea la toate acestea în chip nelămurit, fără a-şi da prea bine seama care era pricina acelui sentiment de mulţumire care-l cuprinsese, se mira însă că pentru el fericirea era legată întotdeauna de-o fugă. Uneori îl purta gîndul, ca deunăzi în Central Park, la explorările lui de copil, uneori îl apuca dorul de ducă, la New-York chiar, căuta tot ce-i amintea Europa la care visa mereu, alteori îl chinuia dorinţa nemărturisită de a face ca oamenii aceia care părăsesc totul şi iau drumul vestului, îndreptîndu-se spre o fermă singuratecă din Arizona sau oriunde ar fi...

— În tot cazul, frumoasă zi, spuse Bielinsky.

El începea să se întrebe dacă nu cumva şi unii şi alţii se speriaseră degeaba, dacă totul nu se mărginea la o plăcută serbare cîmpenească, unde va răsuna pe pajişte vocea lui Robeson, purtată de o adiere blîndă. Trecuseră pe lîngă mai multe autobuze încărcate cu băieţi şi fete îmbrăcaţi ca de excursie; chipuri surîzătoare şi semne prieteneşti cu mîna. Erau sănătoşi şi se simţeau în largul lor. Lui Bielinsky îi păru bine că veneau oameni obişnuiţi,

nu așa cum spusese propaganda dușmană, o ceată de ratați posomoriți și înăcriți.

Cu cît se apropiau de Rockfield, numărul mașinilor și autobuzelor era mai mare. Fură nevoiți să intre în șir și nu mai înaintară decît foarte încet. De-a lungul drumului mergeau familii întregi. Cîteodată, tatăl își ducea copilul în cîrcă pe umeri. Lui Bielinsky i se păru că erau și destui intelectuali, sau în sfîrșit, oameni cu ochelari. E drept însă că nu aduceau nici pe departe cu americanul-tip creat de lumea filmului. Nu aveau nimic din înfățișarea unui rumegător furios, care tot mestecă la mere, scuipă la sîmburi și mormăie, care e veșnic în stare de apărare sau gata să sară asupra cuiva: erau blînzi și cinstiți așa cum se găsesc milioane, zeci de milioane de oameni în întreaga Americă.

Se treziră deodată la marginea pajiștei unde urma să aibă loc concertul. La o bună depărtare, spre centru, se zărea, lîngă un copac, tribuna pe care erau așezate un pian cu coadă și microfoane. Un mare drapel american era înfipt în partea dreaptă. Pe un fel de trepte ședeau oameni în cămăși, negri și albi la un loc. Mulți purtau capela vechilor luptători. Cîmpia de la poalele dealurilor împădurite era străbătută în lung și în lat de pîlcuri de spectatori. Autobuzele și mașinile îngrămădite în stînga, străluceau în bătaia soarelui. La o distanță de o sută de metri erau înșirați, aproape cot la cot, pe un singur rînd, oameni care formau în jurul luminișului un cerc de apărare; stăteau cu brațele încrucișate sau cu mîinile la spate, dar nu ca niște statui, vorbeau între ei și rîdeau. Cea mai mare parte erau în cămăși sau îmbrăcați cu bluze de culoare deschisă. Bielinsky își dădu seama că se procedase așa cum propuseseră Ward și Steward. Jimmy și Lucy întrebară ce era cu oamenii aceia. Bielinsky le spuse că făceau controlul biletelor deoarece concertul era cu plată. Jimmy fu oarecum mirat, dar se gîndi că oricum organizarea era cît se poate de bună. Din mulțime se ridica un freamăt ușor, senin și vesel care era luat de vînt și împrăștiat departe sub soare.

Mașinile, în număr tot mai mare, erau rînduite într-un parc stabilit în pajiștea din partea cealaltă a șoselei. Bielinsky se îndreptă într-acolo. Abia atunci observară că la cîțiva zeci de metri depărtare de parc, drumul era barat de poliția municipală: vreo cincizeci de oameni în uniformă, pantaloni de călărie, cizme, cămăși kaki, șapca dată pe ceafă, pistolul la cingătoare și bastonul de cauciuc în mîna dreaptă. Indivizii rîdeau și făceau cu ochiul.

În spatele lor, ceva mai departe, se zăreau pîlcuri de civili, majoritatea bărbați tineri, dar păreau să vorbească liniștit unii cu alții și nu se putea ști dacă veniseră cumva pentru a tulbura concertul. Bielinsky și Reeds cu soțiile se întoarseră pe jos luînd-o pe pajiște, dă-a dreptul spre tribună. Dădură îndată de Stewart. Era în cămașă, ciufulit și aprins la față de cît alergase încoace și încolo pentru a fixa cordoanele de apărare.

— A, da — zise el — merge bine, e lume.

Dădu mîna cu Jimmy.

— Noi ne cunoaștem, zise Lucy.

El începu să rîdă. Se miră cît de departe era totul. Atît de fără rost. Deodată își dete seama că toate închipuirile cărora li se lăsase pradă cu privire la Lucy, n-aveau nimic comun cu realitatea. Văzînd-o acolo în fața lui, după atîția ani, i se părea că o rază de soare a alungat negura. Ea nu se schimbase, nu, decît foarte puțin. Dar între Lucy Goldman și mrs. Reeds se așternuseră zilele, lunile și anii unei existențe de care el n-avea nici o cunoștință.

— Vă cunoașteți? întrebă Jimmy.

— Da, răspunse Stewart, am învățat la aceeași școală.

— Era elevă bună?

— Potrivită... zise Stewart.

Era de necrezut, dar nu-i bătea de loc inima. Pentru a i se redeștepta vechile emoții, ar fi trebuit să vorbească îndelung, să se steargă tot trecutul lui de la ultima lor întîlnire la New-York cînd îl înștiințase că se va căsători. După aceea nu mai aflase alt-

ceva decît noul ei nume, faptul că locuia la Sunny Hill şi uneori, cîte o aluzie de-a soţilor Bielinsky. Dar mai ştia şi că unul din motivele pentru care se legase la început de familia Bielinsky, fusese ca ea să nu dispară cu totul din viaţa lui. Lucy încerca să-şi libereze mintea de amintirile care o năpădeau. Era cît p-aci să-i spună că tocmai se gîndise la el acum cîteva zile. Şi, la drept vorbind, era aşa cum şi-l închipuise. Ciufulit, şi de sigur că venise aci într-un Ford vechi. N-avusese noroc în viaţă.

— Ai continuat să studiezi biologia ? întrebă ea.

El făcu o mişcare nehotărîtă cu mîna.

— Da, dar acum mă ocup în special cu economia politică. Îţi dai seama că ideile mele sînt puţin, cum să le numesc, subversive, deci e natural ca acest lucru să nu-mi înlesnească prea mult o carieră universitară în timpurile de azi...

Bielinsky spuse că Stewart îşi pierduse catedra fiind considerat roşu şi că acum se descurca cum putea la Jefferson School. Jimmy încerca un sentiment ciudat, se simţea oarecum stingherit că se afla în faţa unuia dintre oamenii care nu şovăiau să sacrifice de dragul ideilor lor, tot ce i se părea lui atît de însemnat, atît de necesar. Dar în acelaşi timp îşi zicea : „Iată cum ar fi trebuit să fiu, iată cum ar fi trebuit să procedez dacă aş fi avut în adevăr curajul să pun capăt tuturor neroziilor. Şi cînd colo, sînt pe cale de a-mi pregăti o viaţă de manechin, acceptînd o slujbă tihnită în provincie.“ În acelaşi timp se dezvinovăţea însă, zicîndu-şi că de sigur oamenii de felul acelora nu sînt înşuraţi. Lui nu-i era îngăduit să trăiască de azi pe mîine, să dea frîu liber fanteziei sale şi, fiindcă îi trecură prin minte White şi Clara, se posomorî şi începu să-i pară rău că venise.

Fu mulţumit că Stewart îi aşezase foarte aproape de tribună fiindcă aci primejdia de a se întîlni cu ceilalţi, era mai mică. Cordonul de poliţie pe care-l zărise cu puţin înainte cînd se duseseră să gareze maşina în parc, îi apăru deodată învestmîntat cu toată autoritatea. Asta se cheamă libertate, totul se

va desfășura cum trebuie, în liniște. Se gîndea cu bunăvoință la figurile polițiștilor care glumeau și căuta cu tot dinadinsul să îndepărteze orice temere.

*

Mulțimea era în număr din ce în ce mai mare. Veniseră multe fete tinere, femei și copii. Totul lua aspectul unei chermese. Erau destui negri printre spectatori. Surîdeau și se mișcau încoace și-ncolo. Fără îndoială că erau oameni la fel cu cei din Harlem, și cu toate astea, se gîndea Jimmy, atmosfera era cu totul alta. Bineînțeles, nu numai din cauza pajiștei și a soarelui, ci fiindcă pentru prima dată negrii păreau să fie oameni la fel cu toți ceilalți. Jimmy nu văzuse niciodată așa ceva, nici chiar în armată, nici chiar la Universitate, unde în definitiv, îi fusese peste putință să se împrietenească cu un negru, în ciuda cîtorva încercări mai mult sau mai puțin sincere. Se gîndea la seara groaznică petrecută în Harlem și la nenorocitul care intrase în bar pentru a cere un pahar cu apă. Simți din nou că o urăște pe Clara, cu o ură nouă, reîmprospătată, dar în același timp tremura la gîndul că ar putea să se ivească acolo dintr-o dată și că l-ar putea trăda. De sigur că i-a povestit totul lui White și acesta îl va alunga ca pe un cîine. Și Lucy? Și copiii? Ce se va alege de Lucy și de copii? El nu era ca Stewart, un om fără familie, un visător. Iată ce ar fi trebuit ei să înțeleagă, înainte de a atrage oamenii într-o capcană. Se simți din nou înfricoșat. Le purta pică soților Bielinsky, ca și cum i-ar fi întins o cursă.

— Nu știu dacă vom putea sta pînă la sfîrșit, zise el, din pricina copiilor.

— Bine, zise Lucy, dar femeia de serviciu a spus că va sta atît cît va fi nevoie, îi e tot una... din moment ce putem fi și noi odată liberi o duminică. Pentru mine, acest concert e o adevărată plăcere.

Lui Jimmy începu să-i fie silă și de ea, văzînd-o atît de inconștientă. Venise acolo, își zicea el, ca și cum s-ar fi dus la un concert de gală la Metropoli-

tan-Opera, sau la altă drăcie de felul acesta unde şi-ar fi putut pune rochia verde. Îşi aminti că îi promisese oarecum acest lucru. Dar se gîndise la cu totul altceva.

La un adevărat spectacol de gală, cu spectatori în frac şi cu un dirijor a cărui siluetă să fie înconjurată de un nimb de lumină orbitoare.

Asta era o capcană, nu altceva, apoi nici nu înţelegea la ce ar putea folosi. Întrucît se schimbă lucrurile dacă Robeson cîntă într-un luminiş lîngă New-York? Se împărţeau broşuri în care scria că Robeson va cînta pentru pace. Dar era greu de priceput în ce măsură, faptul de a cînta o veche baladă din sud i-ar putea stingheri pe indivizii care cloceau bomba atomică la Oak-Ridge sau în vreun colţişor din Alaska. Era o neghiobie, o prostie şi o capcană în care-l atrăseseră soţii Bielinsky. Dacă or fi în adevăr roşii, aşa cum îi făcuse lui impresia uneori? Lucy îi spusese adesea că îi socoteşte oameni cu totul deosebiţi. Fără îndoială felul în care discuta Jack nu-i displăcea, ba în unele privinţe era chiar interesant să-l auzi vorbind împotriva minciunilor din gazete. În felul lui, era o personalitate. În nici un caz un om ca White. Ultima convorbire avută cu White depăşise puterea de îndurare a lui Jimmy. Dar îşi dădea seama că White era o excepţie. În realitate nu întîlneai mulţi indivizi ca el. Cei mai mulţi erau nişte bieţi nenorociţi cu care discutai ba una, ba alta. Aceasta era tragedia, îşi zicea el. La drept vorbind, nu era decît o mare neînţelegere. Nu se îndoia cîtuşi de puţin că, deşi unii indivizi vor fi venit cu gîndul să facă tărăboi, în momentul cînd va începe Robeson să cînte, vor asculta şi ei ca toţi ceilalţi, fără să facă vreo prostie.

★

Dintr-un colţ al luminişului se ridicară murmure, şi toate capetele se întoarseră într-acolo. Venea Robeson. Nu mai răzbea să strîngă atîtea mîini şi să răspundă la salutul oamenilor care îl aplaudau şi îi zîmbeau. Jimmy nu-l văzuse niciodată de aproape.

I se păru că în acest luminiş seamănă mult cu personajul pe care-l crease în filmele sale, acum învechite...

— L-am văzut în *Emperor Jones* spuse el Lucy-ei.

Ea nu-şi aducea aminte. Poate l-o fi văzut pe vremea cînd nu era însurat. Jimmy îşi reamintea acest trup enorm, această forţă neobişnuită. Se vedea cît de colo că Robeson fusese campion înainte de a-şi începe cariera.

El nu ştia că Robeson devenise acum un adevărat *Emperor Jones,* nu mai era o imitaţie de împărat sau de rege negru, ci apărătorul şi simbolul poporului său. Cînd se urcă la tribună, mulţimea se linişti imediat. El spuse că va începe cu *Joe Hill,* deşi era singurul cîntec de acest fel pe care-l va cînta, dar ţinea să fie primul. Mai spuse apoi că le mulţumea tuturor acelora care veniseră acolo fără a ţine seamă de ameninţările şi zvonurile împrăştiate. „Acest lucru dovedea că erau oameni liberi în America şi vor fi din ce în ce mai mulţi cu ajutorul lui dumnezeu, el va duce mai departe această luptă prin glasul pe care dumnezeu i-l dăruise." Vorbi aproape la fel ca la întrunirea organizatorilor concertului de la Mrs. Ferguson. Dar aci, cuvintele sale nu exprimau numai o convingere de ordin personal. Erau un apel care depăşea marginile pădurii aceleia, ale oraşului şi ale statului. Ele vor pătrunde pînă la urmă prin mii de glasuri, în inima bietului negru din sud şi chiar a albilor — a muncitorului agricol, a funcţionarului din farmacie, a mecanicului, a şoferului de tracţiune grea, a lucrătorului din ţesătorie şi a turnătorului de fontă şi oţel. „Cu aceştia, spuse Robeson, trebuie să se unească negrii, dacă vor să-şi scuture lanţurile."

De la o oarecare depărtare, din spre parcul de maşini, unde văzuseră adineauri poliţia, venea un zgomot străbătut de cîteva ţipete. Apoi se auziră fluierături ascuţite, care nu se ştia, sînt semne de aprobare, sau dimpotrivă, de duşmănie. Robeson povestea despre toate greutăţile pe care le întîmpinase, despre campania de insulte şi violenţe dezlănţuită

împotriva lui. Şi cum gălăgia se înteţea, glasul îi devenea mai adînc, mai stăruitor, ca şi cum ar fi voit să smulgă din inima fiecăruia, pentru a o zvîrli spre soare, acea părticică de curaj şi de cinste care există în orice om, chiar dacă viaţa l-a transformat într-o maşinărie lipsită de simţire...

— „Ei mă ocărăsc, mă insultă, încearcă să mă încolţească din toate părţile. Prea bine. O. K... n-au decît. Glasul meu a acoperit zgomotul fanfarelor Legiunii şi huiduielile puse la cale de cei care au încercat să mă împiedice să cînt în Harlem pentru Congresul drepturilor omului. Dar glasul meu va întrece urletele intoleranţei.

„Armele mele sînt paşnice, prin pace vom cîştiga pacea. Cîntecul libertăţii va ieşi învingător."

Miile de oameni care se îngrămădiseră în jurul tribunei îl aclamară. Jimmy se pomeni în picioare, aplaudînd fără să-şi dea seama. Îi fu ruşine de Lucy, dar descoperi pe figura ei o încordare şi un interes cum nu văzuse niciodată pînă atunci, în tot timpul vieţii lor comune. Şi începu să se întrebe dacă în fond dînsa nu era o fiinţă cu totul deosebită de femeia gingaşă şi molatică pe care el însuşi o plăsmuise pentru propriul său uz, pentru a se simţi liniştit, pentru a-şi motiva propria-i slăbiciune şi egoismul. Robeson cînta stînd în picioare în faţa microfoanelor, alături de drapelul american. Cu mîna dreaptă dusă la ureche, aşa cum avea obiceiul, pentru a stăvili vibraţiunile pianului, şi a-şi controla glasul, de parcă trupul ar fi fost un instrument.

Tînguirea lui Joe Hill, poetul-muncitor, luptătorul sindical insultat, apoi împuşcat — pîngărit mai întîi de minciuna legală, apoi zvîrlit în ghiarele morţii cum fuseseră Sacco şi Vanzetti, cîntecul acela grav şi puternic, se potrivea de minune împrejurărilor. Nu atît publicului din luminiş, printre care era doar un mic număr de muncitori şi numai cîţiva oameni şi femei dintre cei care să fi luat parte vreodată în viaţa lor la o grevă sau la o acţiune oarecare. Dar, pentru că dincolo de cercul acesta restrîns, chiar fără ca cei de faţă să-şi dea prea bine seama, ultimele cu-

vinte ale lui Joe Hill înainte de a muri: „Nu mă plîngeți, organizați-vă", căpătau încetul cu încetul un înțeles tot mai larg: Era un apel care după ani de zile poate, va înflăcăra națiunea, va readuce America pe drumul ei de la început, va face din statuile lui George Washington și Abraham Lincoln altceva decît niște simulacre deșarte. Era doar țara în care sute de mii de oameni muriseră într-un război dus împotriva sclaviei, în care alte mii își vărsaseră sîngele pentru a făuri libertatea printr-o răscoală împotriva stăpînirii coloniale. Era doar țara care adăpostise, la începuturile ei, cel mai mare număr de oameni destul de curajoși, destul de aprinși, destul de hotărîți pentru a nu mai îndura mizeria și intoleranța, pentru a încerca jocul spinos și uneori amăgitor al unei noi vieți. Pentru a rupe cu trecutul, a sfărîma și a începe totul de la capăt.

„L-am visat pe Joe Hill noaptea trecută
Era viu ca noi toți.
Dar tu de zece ani ai murit, Joe.
N-am murit, îmi zice, n-am murit.
Dar stăpînii te-au ucis, Joe!...
Un om moare de alte arme, nu de pușți, îmi zice, eu n-am murit.
Joe Hill n-a murit, îmi zice,
Joe Hill n-a murit și oriunde
Muncitorii sînt în grevă
Joe Hill e-alături de ei
Joe Hill e-alături de ei
Din San Diego pîn' la Main
În mine și uzine
Oriunde e grevă, oriunde oamenii se organizează
Îl veți găsi pe Joe Hill, zice, îl veți găsi pe Joe Hill.

*

Cînd Robeson termină de cîntat, zgomotul care se auzise tot timpul, nu numai dinspre parcul de mașini, dar și dinspre șoseaua ascunsă în dosul copacilor, zgomotul acela, la început nu mai mare decît vuietul vîntului prin frunziș, crescu, apoi se prefăcu

în țipete ascuțite, isterice. Robeson se încorda, mușchii feței sale negre, emoționate, exprimau aceeași patimă, aceeași voință, care imprimă o expresie de durere pe obrazul alergătorului ajuns la cîțiva metri de țintă. Repetarea ultimei fraze a cîntecului.

„Nu sînt mort, îmi zice!

părea o sfidare.

În timp ce cînta, lumea din apropierea tribunei se rărise. Contramanifestația începu să provoace pe nesimțite un tumult care schimbă cu încetul aspectul mulțimii. Stewart plecă îndată cu Ward spre pichetul de apărare așezat chiar în fața parcului de mașini. Le duseră ca întăriri o parte din oamenii care fuseseră plasați la început în marginea pădurii. Între pichetele de apărare și provocatori se așezase poliția pe un singur rînd, dar îndreptată către cei din pichet care stăteau nemișcați cot la cot, unii zîmbind, alții cu fața încordată, dar toți tăcuți și parcă înmărmuriți de insultele pe care li le strigau ceilalți. Ward chiar, care era deprins cu violența spărgătorilor de grevă, nu-și amintea să fi văzut ceva asemănător. Isteria le schimonosea fețele. Erau femei care făceau gesturi obscene către bărbații din pichetul de apărare. Din mulțimea de descreierați se ridicau strigăte care amenințau cu moartea: „Nu veți ieși vii de-aici! Porcilor! Să vedem cum o să plecați de aici! Ticăloșilor!"

„Vă arătăm noi vouă solidaritate! O să vi-o îndesăm pe gît!"

„O să vă protejeze Dewey, hai! Vorbă să fie!"

O fată îmbrăcată în pantaloni și flanelă albă îl scuipă, peste umărul unui polițist, pe unul dintre oamenii pichetului de apărare. Polițistul, cu brațele întinse alene, cu pîntecele revărsat peste cingătoarea de piele neagră, făcea haz. Se auzeau strigăte de acestea: „În Rusia cu negrii! În Rusia! Evrei puturoși!"

Din cînd în cînd cîte un polițai glumeț mormăia: „Luați-o domol, băieți, aveți toată vremea..."

În luminiș, orchestra execută un concert de Vivaldi. Pe Stewart îl impresionă contrastul dintre muzica plină de noblețe și manifestările acelea de isterie. Totuși printre indivizii aceia existau fete și băieți care palavrageau despre muzică, care se simțeau datori să se ducă la un concert o dată pe săptămînă pentru a-și menține prestigiul, pentru a se convinge pe ei înșiși că sentimentele alese, emoțiile în fața artei, rafinamentele civilizației aparțineau numai oamenilor de categoria lor, pentru a-și dovedi lor înșiși că nu erau nici evrei, nici negri, nici polonezi, nici șomeri și că nu făceau parte, și nu vor face *niciodată* parte din lumea care bate străzile și se înăbușe din lipsă de aer proaspăt. Specie nobilă, fii de zei, cam așa se proclamau, deși pe chipurile lor se citea în același timp îndoiala.

Ward își dete seama că nu vor porni la atac imediat ; din potopul de insulte se desprindeau neîncetat strigătele : „Nu veți scăpa cu viață ! Ne vom răfui în curînd !"

Constituia întrucîtva o victorie faptul că datorită prezenței pichetelor, concertul se desfășurase aproape în liniște. Cea mai mare parte a spectatorilor habar n-avea de ceea ce se întîmpla. Trebuia numai să se organizeze evacuarea, ținînd seamă de faptul că, desigur poliția nu va interveni, sau poate va trece chiar în mod fățiș de partea manifestanților. Cineva veni să-l anunțe pe Ward că era chemat la intrarea pajiștei, de partea cealaltă a parcului de mașini. Se îndreptă într-acolo. Îl aștepta Muselli, procurorul districtului.

— Recunoaște, spuse el lui Ward, că totul decurge în mod legal...

Ward nu răspunse. Nu voia să spună nici un cuvînt, deoarece știa că, oricum, tot rău va ieși. Muselli îi ceru să împingă cordonul de apărare cu cîțiva zeci de metri mai spre mijlocul luminișului.

— Este chiar în interesul spectatorilor, spuse el.

Ward răspunse că nu putea lua această hotărîre fără a cere încuviințarea Comitetului de organizare, era o chestiune de legalitate, și din punct de vedere

legal comitetul era acela care răspundea. Muselli spuse că va aştepta. Era întruchiparea Legii.

*

Ward o luă înspre tribună unde îl găsi pe Stewart şi pe Ehrlich. Ei fură de părere că în tot cazul trebuiau să cîştige timp, aşa că vor sta de vorbă cu Muselli : pe Ward îl mira hotărîrea lui Ehrlich :

— Nu trebuie să dăm înapoi, chiar dacă n-are nici o însemnătate, e o chestiune de principiu. Avem dreptul asupra întregii pajişti, nu există nici un motiv pentru a ceda vreun petic acestor indivizi.

Ward şi Stewart care îşi aminteau de şovăielile lui Ehrlich la întrunirea Comitetului de organizare, aveau în faţa lor cu totul alt om.

— I-am auzit adineauri, zise el. Cunosc aceste strigăte, le-am mai auzit şi altădată în viaţa mea. Nu aci. La Karlsruhe. Asta te pune pe gînduri, vă asigur.

Vorbea încet. Pe pajişte răsuna glasul puternic al lui Robeson. Strigătele reîncepură dar păreau biciuite şi împrăştiate de vînt. Robeson cînta un cîntec din sud :

„Coboară, Moise, coboară spre Egipt. Spune-i bătrînului Faraon să-mi lase poporul să plece. Să nu mai fie niciodată sclav. Dă drumul poporului meu, lasă-l să plece."

Jimmy văzu lacrimi în ochii unui bătrîn, a unui negru care sta în picioare, în faţa lui, lîngă tribună, el însuşi, era emoţionat şi năpădit de amintiri din copilărie. În fundul sufletului lui sălăşluia o mare dragoste pentru sud. Nu-l revolta nedreptatea de acolo. Mai mult decît atît, avea sentimentul că nedreptatea de acolo e mai dreaptă şi mai puţin crudă decît aşa zisa dreptate din nord. Îl iubea pe acest bătrîn din faţa lui, dar nu-l putea socoti cu adevărat om. Şi era mai bine aşa, fiindcă îl iubea.

„Cei din nord nu pot înţelege lucrul acesta, îşi zise el. Negrii au plecat din sud, mulţi au părăsit Egiptul, după cum spunea cîntecul. Dar peste ce au

dat în nord? Ce însemna protecţia legii pe lîngă afecţiunea, pe lîngă legăturile foarte strînse care existau odinioară, şi încă şi azi poate, între stăpîni şi sclavi. *Noi făceam dragoste cu femeile lor, noi, părinţii şi bunicii noştri ne culcam cu femeile lor*", se gîndea el. *Aproape toţi tinerii, prima lor legătură amoroasă cu o femeie neagră au avut-o.*"

Îşi dădu atunci seama că nu mai era cu adevărat un om de-al sudului, pentru că niciodată nu se culcase cu o negresă. Oare, o fi adevărat că au pielea netedă şi moale ca mătasea? Jimmy era fericit că Robeson cîntase cîntecul acela negru religios. Aşa era într-adevăr un negru. Stăpînii îndrăgiseră de multă vreme muzica sclavilor, cîntecele şi chiar tînguirile lor, dar fireşte uitaseră adevăratul lor înţeles. Le plăcea să-şi petreacă serile ascultînd melodii din New-Orleans, dar aceasta nu-i împiedica să fie în fundul sufletului lor, rasişti. Pe Robeson îl învinuiau tocmai pentru că prin comportarea sa, prin viaţa sa, redase semnificaţia acestor cîntece. Cîntată de oricare altul, această rugă adresată lui Moise, ar fi părut doar ceva vechi, emoţionant şi alegoric, dar în gura lui Robeson era un strigăt de revoltă, toată lumea înţelegea că poporul care se săturase de sclavia Egiptului, nu era cel din Biblie, ci cele cincisprezece milioane de negri din Statele-Unite.

*

Jimmy se uita la Stewart care discuta cu Ward. Încetul cu încetul gîndul că Lucy îl cunoscuse pe vremuri i se înfigea în minte. Dar nu-şi dădea seama de îngrijorarea care punea stăpînire pe el, de micile muşcături ale geloziei. Se aplecă spre Lucy:

— Acest Stewart, a fost iubitul tău?

Ea dădu din umeri. Era cît se poate de sinceră cînd zicea că nu. Totuşi, dintr-un anumit punct de vedere, Stewart fusese mai mult decît iubitul ei. Fusese dragostea ei, prima ei dragoste, aşa dar ceva mai important şi în tot cazul cu totul deosebit de ceea ce urmase mai tîrziu.

Se uita la el cum se agită: era cu totul alt om. Îmbătrînise, dar mai era ceva...

Simţea renăscînd într-însa o veche duioşie. Îşi amintea felul lui de a da cu piciorul la toate, de a face tocmai pe dos decît ar fi trebuit. Nu se mira că fusese îndepărtat din slujbă fiind socotit roşu. Dar în acelaşi timp se întreba ce s-ar fi ales de ei dacă s-ar fi căsătorit, dacă ar fi avut copii, şi se simţi în siguranţă lîngă Jimmy. I se părea că îl iubea cu adevărat pe Jimmy şi cum acompaniatorul lui Robeson executa un vals de Chopin se lăsă furată de imaginaţie şi îşi închipui că fusese pe deplin fericită; o durea însă faptul că nu găsea cuvinte proprii prin care să-şi povestească viaţa şi că era mereu nevoită să se gîndească la vreo povestire asemănătoare cu acelea pe care le citise de sute de ori în revistele ilustrate. Îşi dădea seama că lucrurile nu se petrecuseră chiar aşa, dar în clipa de faţă nu-i răsărea în minte altceva, decît un salon extraordinar al cărui parchet strălucea pînă în depărtare şi Jimmy, frumos ca un zeu, dansînd cu ea sub privirile pline de admiraţie ale femeilor frumoase. O scenă asemănătoare cu cele din filmele care zugrăveau viaţa din sud. Ca milioane şi milioane de femei i-ar fi plăcut şi ei să fie acea Scarlett O'Hara din *Pe aripile vîntului*. E tare nostim să-ţi închipui că bătrînul pianist cu părul creţ, cărunt, ar fi servitorul tău credincios. „Da, domnule Reeds; nu, domnule Reeds."

Doamna Scarlett Reeds O'Hara.

„La urma urmei Jimmy era din sud, aşa se şi explică duioşia, blîndeţea şi cavalerismul lui. Pentru că la drept vorbind dăduse dovadă de curaj şi de mare dragoste cînd se însurase cu ea, cu mica Lucy Goldman. Bineînţeles era un lucru obişnuit în America şi apoi, în fine, ea nu avea aerul... Ce fel de aer, adică? În sfîrşit. Pe cînd soţia lui Bielinsky, de!... Fără să vrei te făcea să te gîndeşti la asta... Dar oamenii erau atît de drăguţi, încît pe drept cuvînt aceasta n-avea nici o importanţă. Toată lumea era tare drăguţă."

Robeson se pregătea să cînte din nou, dar de rîn-

dul acesta de abia se apropie de microfon că zgomotul care venea dinspre fundul pajiștei se mări într-atît încît acoperi aproape sunetele pianului care atacase primele acorduri. Sute de spectatori întoarseră capul. Bielinsky se ridică în grabă și alergă la Ward și Stewart care-i făceau semne. Doamna Ferguson veni lîngă el. Ea insista ca pichetele să fie împinse spre interiorul pajiștei. Spunea că trebuie să se dea ascultare legii, să se respecte regulile.

— În asta constă puterea noastră, spunea ea.

— Vorbești ca Muselli, zise Ehrlich. Îmi pare rău că trebuie să ți-o spun, doamnă Ferguson, dar tot acesta e și punctul de vedere al procurorului.

— Ai înnebunit de-a binelea, pe cuvîntul meu! bombăni bătrîna.

Își aminti de telefonul lui Ehrlich din noaptea adunării Comitetului de organizare. Ehrlich își aminti și el de această convorbire telefonică și îi păre rău de mărturisirile făcute. „Va mai trebui, se gîndea el, să mă dezbăr și de această manie de a lua totul în tragic. Oricare activist sindical care înjghebează un pichet de grevă, dovedește de o sută de ori mai mult curaj și hotărîre decît am avut eu o viață întreagă. El nu are nevoie de citate din Hegel pentru a porni pe drumul Damascului."

*

În partea dinspre șosea, o fanfară a Legiunii americane începu să cînte asurzitor un cîntec bine cunoscut. Indivizii suflau în instrumente cu atîta putere, că era să li se spargă vinele. Printre pomi se zăreau sclipind căștile lor caraghioase. Ehrlich începu să rîdă într-un fel ciudat:

— Ce s-a întîmplat? întrebă Stewart.

— Cunoști fraza lui Hegel: *„Numai în amurg își ia zborul bufnița Minervei."* Vor aștepta să se întunece pentru a ne da la cap... Iată înțelesul acestei fraze, pe care-l descopăr abia acum.

— Norocul dumitale că ești cult, zise Stewart surîzînd amar, asta îți folosește în viață. Nu?

În clipa aceea văzură o mare parte dintre spectatori ridicîndu-se și privind spre marginea pădurii.

Sunetele orchestrei abia mai răzbăteau prin hărmălaia claxoanelor, mărită de fanfara Legiunii. Din cînd în cînd, în gălăgia infernală pîlpîia ca o lumină cîte o frază din Bach. Ward o luă pe doamna Ferguson de braţ.

— Daţi-mi voie, fără nici o supărare, să vă dau o mică lecţie practică cu privire la legalitate, zise el.

Îi arătă marginea pădurii. Cordonul de apărare, din rîndul căruia unii înaintaseră spre luminiş cu aproximativ un sfert de milă, era acum prins între două rînduri de poliţişti. Aceştia înaintau spre mijloc, către ultimele şiruri de spectatori care mai şedeau încă pe scaune.

— Vedeţi, zise Ward, Muselli n-a aşteptat încuviinţarea dumneavoastră.

— N-or să se preteze la un astfel de joc ! zise ea.

— Dar nu e nici un joc — zise Ward încetişor — nu există nici un fel de regulă. Trebuie doar să cîştigi.

Acum, era mai greu să se organizeze evacuarea spectatorilor. Fusese hotărît ca lumea să iasă prin pădure şi să se ducă la maşini în grupuri. Organizatorii nu mai puteau să indice însă această cale, trebuiau să iasă toţi deodată, dacă bineînţeles poliţiştii ar binevoi să alunge cele cîteva sute de perturbatori care se îngrămădiseră la cele două ieşiri.

Comitetul de organizare luă hotărîrea să-l întrebe pe şeriful din Rockfield ce avea de gînd să facă. Ruscoe purta haina civilă, nu avea decît o insignă aurie pe revers. Îi primi pe organizatori cu aroganţă. Jocul lui Muselli era prea subtil pentru el. Îi informă că poliţiştii nu vor executa decît ordinile şefilor lor, dar că, în orice caz, ar avea nevoie de mai multe ore pentru a libera una din ieşiri.

— N-am decît nouă sute de oameni, zise el.

— Şi cu nouă sute de oameni nu poţi alunga în zece minute o mie de indivizi care au baricadat ieşirea ? întrebă Stewart.

Îşi aminti de reflecţia beţivanului cu păr alb pe care-l întîlnise la Rockfield, la „Cerbul Bătrîn" :

„S-a vorbit cu Ruscoe, e de ai noştri".

Se vede bine că şeriful nu era numai de aceeaşi părere cu perturbatorii, ca Muselli, dar că se dase chiar de partea lor. Trebuiau aşa dar, să iasă cu forţa.

Pe cînd discutau cu şeriful, un grup de participanţi la concert se adunase în jurul lor. Încurajaţi de prezenţa şerifului, provocatorii începură să-i batjocorească şi să-i înjure în gura mare. Ehrlich înaintă spre ei.

Inima îi bătea cu putere.

— Ia ascultaţi le strigă el, am mai văzut lucruri de-astea. Dar nu aci, în America, ci în Germania, aşa făceau cei din S.S. Exact ca voi.

Cineva îi strigă să-şi ţină pliscul. O voce din mijlocul scandalagiilor urlă :

— Sîntem de-ai lui Hitler, vom duce la bun sfîrşit opera lui ! Vă vom arăta noi ce sîntem în stare, puchinoşilor.

Ehrlich făcu un pas spre şerif. Îşi dădea seama că n-avea nici un rost, că s-ar fi putut crede că e o provocare şi că ceilalţi doar atît aşteptau. Dar nu se putuse împiedica să facă acest pas. Nu era numai o chestiune de onoare. Trebuia să se convingă pe sine însuşi că devenise alt om. Nu, nu-şi va lua tălpăşiţa cum i se poruncea în scrisoarea anonimă. Făcu un pas înainte şi zise cu un glas şovăielnic :

— Sînt cetăţean american ca şi dumneata, nu ?

Primi o lovitură de ciomag peste ureche şi simţi îndată gust de sînge în gură. Auzi un glas care striga :

— Luaţi hoitul ăsta de aici !

O fi fost poate vocea lui Ruscoe.

Simţi o nouă durere, cumplită, de parcă i s-ar fi smuls ochii, apoi îşi pierdu cunoştinţa.

XVI

Vestea că a avut loc o încăierare şi că Ehrlich a fost ciomăgit, se răspîndi ici colo prin mulţimea spectatorilor. O uşoară neliniştе înlocui plăcerea pe care

mulți dintre ei o simțiseră pînă atunci în acea frumoasă după amiază însorită.

Mireasma ierbii, freamătul frunzelor, totul le apărea acum altfel, ca la război, cînd privelișteа se schimbă deodată la auzul primului foc de armă tras de cine știe unde. Unii spuneau că Ehrlich murise pe loc, în urma unei fracturi a craniului și Jimmy ar fi vrut să plece îndată, dar n-avea curaj să-i spună lui Bielinsky pe care trebuia să-l ia în mașina lui. Ca să-și liniștească conștiința își spunea că e îngrijorat din pricina Lucyei: Firește pentru ea îi era teamă, nu pentru el. Dacă ar fi fost singur pe lume, își zicea, ar fi fost cu totul alt om. Cîte n-ar fi făcut dacă nu s-ar fi însurat! Cîtă imaginație, cît curaj pierdea America și lumea din cauza acestei fete neînsemnate, dar drăguțe, numai pentru simplul fapt că era soția lui Jimmy Reeds, și-l obliga să nu fie altceva în viață decît un porc pus la îngrășat într-un oraș de funcționari și mici burghezi tîmpiți! „Un porc pus la îngrășat", asta era.

Se simți din nou amărît, gîndurile îi alergau încoace și-ncolo izbindu-se de lucruri contradictorii. Îi venea să lase totul baltă, dar n-avea curajul. Nimerise acolo din întîmplare, nu credea nici în ceea ce se făcea acolo, nici în ceea ce se spunea, cu toate acestea se ridicase în picioare odată cu ceilalți și aplaudase cînd Robeson rostise acele cuvinte răscolitoare: *„Simt cum arde în mine"*... Ce fel de oameni! Dar existau alții și mai răi. Fără să-și dea seama, acum cînd același pericol îi amenința pe toți spectatorii, se simțea solidar cu ei. Și era într-adevăr, deoarece ca să poată ieși de acolo, trebuia să se bizuie pe ei toți, pe felul lor de organizare, pe voința și sîngele rece pe care-l aveau datorită unei credințe pe care el n-o avea deloc, și pe care nici nu o putea înțelege. Și se mai găseau și alții ca el acolo, sute de inși, poate cei mai mulți. Oameni veniți, așa, numai de dragul naturii și al muzicii, pentru a face pe plac unor prieteni, care deși li se păreau cam înflăcărați de niște chestiuni idioate, erau totuși indivizi de treabă. Și iată că deodată acești oameni

care veniseră unul cîte unul, se contopeau acum, își încredințau viața, fără să-și dea seama, pichetelor de apărare, fiind nevoiți să ia o atitudine, chiar dacă la început n-ar fi voit. Și cu totul altfel decît și-ar fi închipuit.

Așa dar, cînd glasul unuia dintre organizatori răsună la microfon, se făcu o tăcere adîncă, toți ascultară cu atențiune ca și cînd deveniseră dintr-odată o armată și nu mai erau o mulțime obișnuită de oameni veniți să se plimbe. Li se spuse să se prezinte în ordine și liniște la intrarea parcului de mașini pe care poliția era pe cale să o libereze. Mulți se liniștiră la auzul acestei știri. Numai cîțiva știau din experiență ce va să zică brutalitatea și înșelăciunea. Oamenilor cărora li s-a repetat din copilărie că legea este aceeași pentru toți, le intră greu în cap că nu acesta este adevărul. Ei se vor duce să se înscrie cum au făcut atîția evrei din Europa, pe listele unui recensămînt oarecare. Vor pleca spre taberele morții luîndu-și cele necesare pentru a se stabili în Madagascar sau în ținuturile din răsărit și chiar în camera de gaze, tot vor mai aștepta să cadă din stropitoarea fixată în tavan, dușul cald prevăzut în „regulament".

Organizatorii și îndeosebi Stewart și Ward nu-și făceau nici o iluzie în ceea ce privește intențiile poliției. Dar se gîndeau că dacă un mare număr de oameni s-ar îndrepta spre parc, polițiștii s-ar vedea siliți să libereze ieșirea. Chiar dacă ar face-o numai pentru a nu se vedea prinși între spectatori și manifestanți. In adevăr, așa se și întîmplă. Ruscoe își schimbă îndată planul și le dădu ideea provocatorilor să se înșiruie de-a lungul drumului, pe care în mod firesc trebuiau să apuce mașinile particulare și autobuzele, chiar prin mijlocul pădurii... Fasciștii înțeleseră îndată ceea ce li se cerea.

*

Stewart văzu numaidecît primejdia și ceru din nou să vorbească cu șeriful. Fu împiedicat însă de o mare

învălmășeală care se iscă în clipa aceea. Un negru fusese scuipat în obraz și ridicase mîna. Polițiștii în uniformă și în civil se năpustiseră îndată asupra lui. Unul îl apucase de păr și-i dădea capul pe spate, alți doi îl țineau de cămașa zdrențuită, iar un individ cu pălărie îl lovea cu bîta peste obraz și-l înjura cum îi venea la gură. Stewart recunoscu în omul cu fața chinuită, pe Bullard. Era un vechi luptător al organizațiilor progresiste americane. El fusese primul aviator negru în timpul primului război mondial. Pe vremuri, îl sărbătoriseră ca pe un erou. Prin el se dovedise oamenilor de bună credință că nu există deosebire de rasă în Statele Unite. Fața lovită îi era scăldată în sînge, dar din piept nu-i ieșea nici un strigăt. Acest asasinat făcut la rece produse în jurul micului grup o zonă de tăcere. Chipurile fasciștilor care priveau cu atenție sadică, încremeniseră. Se auzea numai zgomotul pașilor pe pietriș și gîfîiala polițistului care lovea orbește. Spectatorii care și porniseră spre mașini se întoarseră înapoi în neorînduială ; cineva strigă :

— Nu dați apă la moară provocatorilor ! Păstrați-vă cumpătul !

Bullard sta întins la pămînt, cu capul în țărînă. Umerii săi puternici erau scuturați de friguri. Trecînd pe lîngă el, un individ îi dădu un picior în șale.

Lîngă tribună, orchestra reîncepuse, dar cablurile difuzoarelor fuseseră tăiate, fără îndoială. Vîntul aducea numai frînturi de muzică. Mulțimea care se îndrepta spre ieșire lăsase goluri mari în mijlocul luminișului. În felul acesta poliția, strecurîndu-se în grupe mici, cîștigase pe nesimțite teren. Cei care făceau parte din pichetele de apărare porniseră către parc și se regrupau. Se hotărîse ca ei să plece după ce se va fi retras toată lumea. Evacuarea părea să se efectueze acum în mod normal.

Cîteva pîlcuri de perturbatori rămăseseră în apropierea parcului dar se mulțumeau să scoată numai strigăte dușmănoase, în timp ce mașinile și autobuzele luau drumul pădurii. Stewart avu impresia că

ziua luase sfîrşit şi că învinseseră. Oricum, era o izbîndă că concertul avuse loc în faţa publicului fără să fie întrerupt. Faptul că 25.000 de persoane se adunaseră la New-York, într-un moment ca acesta, pentru a asculta pe Robeson, fără a ţine seama de ameninţări şi insulte era desigur de foarte mare însemnătate. Bineînţeles, presa de abia va pomeni de aceasta, dar cele întîmplate se vor afla şi majoritatea oamenilor care veniseră acolo fără să aibă vreo părere precisă, se vor întoarce acasă cu învăţăminte şi cu credinţa că nu erau singuri. Stewart îi zări pe soţii Bielinsky care se pregăteau să plece cu familia Reeds. Se duse spre dînşii şi îi întrebă dacă le plăcuse concertul, ca şi cum ar fi fost vorba de un lucru oarecare, de o distracţie plăcută.

— Robeson are o voce extraordinară, zise Lucy.

— Care dintre cîntecele lui ţi-a plăcut mai mult?

— Cele specifice din sud, zise Lucy.

— E foarte sentimentală — spuse Jimmy — doar ştii asta...

Începea din nou să-l roadă neroada de gelozie. L-o fi iubit ea oare cu adevărat pe acest om? Jimmy nu se putea împăca cu gîndul că o bună parte din viaţa Lucyei îi era necunoscută. Nu, nimic nu era mai trainic, nimic mai util, la drept vorbind, decît sentimentul că stăpîneşte. La urma urmei, aceasta era dragostea, ar însemna să minţi dacă ai spune că îţi vine uşor să renunţi la această stăpînire.

— Vrei să te luăm cu noi? zise Bielinsky. Jimmy îţi va face loc, nu-i aşa?

— Vă mulţumesc, zise Stewart, dar nu pot pleca chiar acum şi de altfel, sînt cu rîşniţa mea... Nu-i ea grozavă, dar ar fi întristată dacă aş părăsi-o într-o zi ca asta...

*

Jimmy răsuflă uşurat. Simţi dintr-odată nevoia să fie amabil. Voia să-şi dea iluzia că împărtăşeşte şi el vederile celorlalţi.

A fost în adevăr o zi minunată, zise el. Am învăţat multe lucruri.

El nu putea traduce în cuvinte cele ce simțea. Își dădea seama numai că, pentru prima dată în viața sa, afară poate numai de timpul cînd fusese mobilizat, cercul în care fusese îngrădit se sfărîmase. Nu putea spune că avea aceleași vederi ca Bielinsky sau ca oamenii de felul lui Stewart. La drept vorbind nici nu înțelegea prea bine despre ce era vorba. Dar pentru el era ceva nou să descopere că mai exista și altceva în afară de viața sa proprie, altceva decît Lucy și copiii și că existau unele probleme pe care nu le putea dezlega singur. Era aproape mulțumit, cînd deodată, îl străfulgeră din nou gîndul că White o fi venit și el la concert, dar de partea cealaltă a baricadei și simți că se prăvălește și că e gata să comită orice lașitate. Nu putea să înțeleagă de ce, numai că-l ascultase pe Robeson cîntînd, însemna că a luat parte la ceea ce White numea „o porcărie antiamericană". Dar, de vreme ce așa stăteau lucrurile, nu-i rămînea acum altceva de făcut decît să nu dea ochii cu White. Trebuia să lase impresia că venise aici din întîmplare, singur cu Lucy, „ca să vadă și ei". Le spuse soților Bielinsky :

— Poate că voi vreți să mai rămîneți puțin. Noi sîntem nevoiți să plecăm, din pricina copiilor. Nu ați vrea să vă întoarceți cu Stewart ?...

Se simțea atît de nemernic încît de abia putu vorbi.

— Nicidecum, zise Bielinsky, mergem cu voi. De altfel e mai bine să nu fiți singuri. De la astfel de indivizi te poți aștepta la orice.

— Da — zise Stewart — niște bătrîni respectabili în care a dat strechea.

Tocmai zărise într-un mic grup, din spatele cordonului polițienesc, pe bețivanul cu păr alb, de la „Cerbul Bătrîn".

— Îl vedeți pe individul acesta cu părul alb, de aici, din fața noastră, care vorbește cu șeriful ? L-am întîlnit ieri într-un bar din Rockfield unde mă dusesem să văd care e pulsul, ca să spun așa...

— Dar e White, zise Lucy.

— Da, parcă așa îl cheamă, îl cunoașteți ?

— E directorul lui Jimmy, spuse în şoaptă Lucy.

Totul se încîlci în mintea ei. Aşadar, această după amiază ar putea să-i schimbe viaţa, pe cea a copiilor. Intreaga ei viaţă, planul cu Albany. Fericirea şi liniştea vieţii ei.

— Tipul ăsta e un smintit, zise Stewart. Era beat, ce-i drept, dar să-l fi auzit ce îndruga... Incepuse să-mi facă destăinuiri. După cîte am priceput, americanismul lui se reduce la propria-i secretară.

Văzu o schimbare pe faţa lui Jimmy.

— Cred că e mai bine să nu te întîlneşti cu el... spuse dînsul... deşi... acuma-i tot una...

— Intr-adevăr există multe lucruri neprevăzute... spuse Jimmy.

Stewart fu mulţumit că se oprise la timp. Fără nici o greutate — fără chiar să-i treacă prin minte — ar fi putut să povestească de faţă cu Jimmy şi Lucy cele ce se petrecuseră în noaptea aceea la Harlem. Parcă auzea glasul plin de răutate al lui White la „Cerbul Bătrîn".

„Şi după toate astea a început să pipăie fata. Un om însurat!"

— Haideţi, spuse el.

Bătrînul se îndepărtase cu Ruscoe şi după cîte se părea, nu-l zărise pe Jimmy. Porniră printre două şiruri de poliţişti în spatele cărora se îmbulzeau indivizi în cămăşi cadrilate şi femei în short. Ocările curgeau cu nemiluita, aveau impresia că va trece o veşnicie pînă să ajungă la parcul de maşini, aflat numai la cîţiva metri de acolo. Poliţiştii urlau într-una :

— Hai, căraţi-vă! curăţaţi locul!

Oamenii care formaseră pichetul de apărare al concertului şi mai era încă acolo, se îngrămădiseră la capătul făgaşului, gata să sară în ajutor. Dar nu mai avură timp. Deodată se năpusti poliţia cu bastoanele în mînă. Spectatorii care ieşeau se pomeniră deodată zvîrliţi înainte, spre parc. Jimmy se trezi singur cu Lucy. O apucă de mînă şi o luă la goană. Ea gîfîia.

— Unde sînt soţii Bielinsky ? întrebă apoi.

— Dă-i dracului.

XVII

Nu-i era de loc ruşine. Nu voia din pricina învălmăşelii, să fie luat drept unul dintre oamenii aceia. I se părea că totul e o groaznică neînţelegere. Cînd ajunseră aproape de maşină, careva zbieră :

— La Ierusalim cu jidanii ! Ştergeţi-o de aici !

O clipă îi stătu pe buze să strige :

— Eu nu sînt evreu !

Dar în acelaşi timp, şi pentru de-a pururi, chipul Lucyei îi răsări în minte, îşi dădu seama că ea era Lucy Goldman. O zvîrli pur şi simplu în maşină, şi porni imediat.

— Dar Bielinsky ? zise ea.

— Or să se descurce şi singuri. M-am săturat de toate astea !

Ea tăcu. Jimmy nu observă că ochii i se umpluseră de lacrimi. Ieşi din rîndul maşinilor şi apucă spre stînga, pe un drum de ţară. La o cotitură, mai jos de drum, zări un pîlc de oameni în picioare cu mîinile deasupra capului. Unii din ei aveau feţele însîngerate. Erau încercuiţi de copoi cu revolverele în mînă. Făcuseră parte din picheţele de apărare şi fuseseră arestaţi de poliţie care îi ducea la Rockfield, ca pe nişte prizonieri de război. Lui Jimmy i se întunecă vederea de ruşine şi furie, iar mîinile îi tremurau pe volan. Opri maşina, îşi aprinse o ţigară şi deschise uşa. Se găsea în mijlocul unui fel de luminiş. Dădu drumul la radio şi imediat izbucniră strigăte : „In Rusia cu negrii, să plece în Rusia !“ Era reportajul întîrziat al C.B.S.-ului. Lucy vru să închidă aparatul.

— Lasă, zise el.

Era deva nemaipomenit să poată asculta toate astea numai ei doi singuri :

„Iată acum — spunea spicherul — o formaţie de vechi luptători. Parada de protest se desfăşoară după cît se pare, pe secţiuni. Secţiunea aceasta este condusă de un vechi căpitan al armatei de uscat, urmează un soldat de marină, un simplu soldat, doi marinari, un sergent...“ Auziră bubuituri de tobă,

apoi instrumente de alamă... Vocea spicherului răsună din nou veselă și liniștitoare: „În fruntea lor merge conducînd fanfara, o frumoasă fată blondă, pe cinstea mea, frumoasă fată, un minunat tambur major..."

Jimmy închise aparatul.

— Am să plec, șopti el, am să plec, m-am săturat de țara asta.

Lucy îl întrebă încet:

— Pe mine nu mă iei?

El zise:

— Nu cred, ce facem cu copiii?

O apucă de umeri:

— N-am înnebunit, sînt în toate mințile mele cînd spun că vreau să plec. Nu vreau să-mi schimb viața, vreau doar să văd Europa. Să duc o altă viață cîtva timp. De mult mă municește acest gînd. Ți-am mai vorbit despre asta. Să-ți spun drept, nu m-am bucurat că ne vom instala la Albany. Cred că e ceva care nu se potrivește cu mine, e ceva aici care nu se mai potrivește cu mine...

Lucy tăcea. Sta cu ochii ațintiți la șirul de dealuri luminat încă de soare, în vreme ce valea și pădurile se cufundau puțin cîte puțin în umbră.

— Pentru prima dată, spuse ea, discutăm astfel de lucruri. Mă iubești?

— Da, te iubesc. Dar n-are nici o legătură cu toate chestiunile acestea. Poate am pornit-o pe un drum greșit. Dar nu e vina mea. Nu știam că mai există și altceva pe lume. Nu-mi dau seama acum ce voi face, dar trebuie să încerc. Oricum n-am de ales...

— Dar eu — zise ea — trebuie oare să plec la Ierusalim?

Insultele o răniseră atît de adînc, încît nu credea să se poată vindeca vreodată. Își aminti de bunica Goldman care venise din Polonia și era atît de mîndră că devenise „cu adevărat" americană. Deci, totul nu fusese decît o amăgire, o comedie. Toată viața asta tihnită, copiii...

— Am cumva... aerul? întrebă ea.

Nu-i venea să pronunțe cuvîntul „evreu". Ar fi vrut să se privească într-o oglindă.

— Nu cred, zise el, nu m-am gîndit la asta niciodată.

Dar acum știa că se va gîndi, că această insultă era ca o picătură de acid care îi va mînca sufletul și va distruge pe încetul ceea ce mai rămăsese încă sănătos și curat într-însul.

— ...Zbierau și ei așa, ce le venea la gură, zise el.

— Nu cred.

— O strînse mai aproape de el.

— Nu fii proastă.

Ea plîngea.

— De mult n-am mai stat împreună, singuri, zise el, în mașina oprită pe loc.

Își amintea de întoarcerile lor, noaptea, pe vremea cînd o conducea acasă și de obrazul ei de fată tînără pe care se oglindea jocul reclamelor luminoase.

— Dar cred că dacă mă duc în Europa, va trebui să plec singur. Se petrec în mintea mea tot felul de lucruri, nici nu mi-aș fi putut închipui.

— Ce-o să mă fac? întrebă ea. Dar copiii?

— Nu va dura mult, doar cîteva luni și avem cu ce face față. În ceea ce mă privește, voi trăi pe nimica toată în Europa. La urma urmelor, am drept la bursă ca G.I., nu?

— N-aș dori s-o obții, zise ea.

Mai avea încă ochii scăldați în lacrimi.

— Poate că va fi greu, în adevăr.

Se gîndea la White. Aluzia lui Stewart își făcuse efectul, se și vedea denunțat ca roșu, pierzîndu-și nu numai slujba, ceea ce era sigur, orice-ar fi făcut, din cauza neghiobiei aceleia cu Clara (bătrînul trebuile să-l urască de moarte), dar mai grav decît atît, dat afară din Legiune și persecutat de ea. Fără îndoială că Bursa de G.I. era un drept... Dar acum, știa el ce însemnau drepturi și legi scrise negru pe alb...

— Oricum, zise el, cred c-am s-o duc acolo cîteva luni. La înapoiere, voi găsi, poate, mai ușor de lucru.

Ea încetase de a mai plînge. Avea faţa înmărmurită, pustiită.

— Pleci fiindcă nu mă mai iubeşti, zise ea.

El se înarmase cu răbdare. Ca şi cum plecarea lui era un fapt împlinit. O fatalitate căreia nu i se putea împotrivi.

— N-ai dreptate, spuse el încetişor. N-are nici o legătură cu dragostea noastră. De mult mă gîndeam la acest lucru şi acum găsesc că e momentul potrivit, atîta tot.

— Şi dacă va izbucni războiul ?

— Nu ştiu. S-ar putea. Desigur, s-ar putea să izbucnească. Şi rîse cu amărăciune :

— „Prudenţa" îşi asumă riscurile războiului. Noi putem s-o facem. Societatea are încredere în înţelepciunea guvernului".

— Ce mai e şi asta ?

— Este o expunere a lui White asupra chestiunii, zise el. Îmi cîştig existenţa repetînd aceste fraze.

*

Se vedea instalat la biroul său din holul gotic avînd în faţă pe nelipsita doamnă Hallybby. Zi de zi : îndrugînd minciuni. O viaţă fericită, asigurată împotriva oricărui risc şi totuşi, războiul bate la uşă, criza e pe drum. Numai „Prudenţa" rămîne în picioare. Şi el ar fi rămas în picioare. Numai să fi primit să joace această comedie şi ar fi rămas în picioare. Nu i se cerea decît să lase impresia că ar crede cu toată convingerea în ceea ce spune şi să vorbească despre fericire şi belşug, în timp ce sufletul îi era secătuit, iar gîndurile i se învălmăşeau în minte.

— Dacă va izbucni războiul — zise — mă voi găsi chiar în inima lui. Nu cred să mă trimită şi de data aceasta tot în Illinois !

Zîmbi răutăcios :

— La urma urmelor, sîntem americani, nu ?

— Da — zise ea — ca şi aceşti indivizi care ne-au insultat, ca şi Robeson, nu-i aşa ?

— Ce să-i faci ? zise el. Asta e situaţia. Dar e ceva care nu mai merge.

Se întunecase aproape, cînd văzură în depărtare, pe coama dealurilor împădurite, o cruce în flăcări, apoi a doua, apoi încă una.

Jimmy recunoscu crucea Klanului. Dar nu spuse o vorbă.

— E o iluminaţie ? întrebă Lucy.

— Cam aşa ceva.

El mai văzuse aceste cruci, odinioară, în sud. Manifestanţii trebuie să fi ars efigia lui Robeson. Şi se mai spunea că Ku-Klux-Klanul fusese dizolvat, în Statul New-York...

— E crucea Ku-Klux-Klanului, zise el în cele din urmă, cu un glas şovăielnic.

— Dar ce fac ? întrebă Lucy.

Inima îi bătea cu putere. Avea impresia că toţi munţii se vor aprinde şi că din pădurea de flăcări vor ţîşni oameni nebuni, cu sudalma pe buze : aceeaşi sudalmă de adineauri, care de cîte ori îi revenea în minte, pătrundea tot mai adînc şi-i sfîşia viaţa bucată cu bucată.

— Hai să mergem — zise ea — mi-e frig.

*

Jimmy o apucă pe drumul care trecea prin pădure. Merseră un timp prin tăcerea şi singurătatea desişurilor. Lucy îşi rezemase capul de umărul lui. Jimmy se simţea fericit şi ca descătuşat. Acum, se putea uita în jurul lui ca un călător. Nimic nu-l mai privea cu adevărat. Nici chiar acest păr mătăsos care-i atingea obrazul. O putea iubi pe Lucy, acum cînd ea îi devenise străină şi cînd rupsese legăturile create de obişnuinţă şi răspunderi. Era ca şi cînd ar fi fost cu o altă femeie, ca şi cum ar fi răpit-o altui bărbat. Îşi dădea seama că dorise acest lucru de multă vreme şi poate acesta era motivul pentru care, cîteodată, îi vorbise pe un ton aspru şi nedrept. Să nu mai existe între dînşii acea duioşie firească a căsătoriei, ci ceva tulburător ca la începutul dragostei lor.

Frînă brusc. La o cotitură şoseaua era luminată de o flacără mare, un fum apăsător şi picios de benzină şi cauciuc ars îi înecă deodată. Auzi o femeie

strigînd după un aparat de stins focul şi se pomeni fără să-şi dea seama chiar la locul incendiului, aruncînd împreună cu alţii nisip şi pămînt jilav amestecat cu muşchi şi frunze veştede.

De partea cealaltă a şoselei se oprise un autobuz. Cu toate geamurile plesnite. Umbre se mişcau încoace şi încolo şi zgomot de glasuri nedesluşite se amestecau cu pîrîitul focului care atingea înălţimea copacilor. Erau acolo vreo treizeci de persoane. „Şi aşa kilometri întregi — spunea un glas — zeci de kilometri. Ne-au dat jos din autobuz. Ne-au scuipat în obraz".

O văzu pe Lucy şezînd pe un trunchi de copac lîngă o femeie foartă bătrînă ; o ţinea de după umeri şi-i vorbea. Un grup de oameni făcuseră cerc în jurul lor. Mulţi erau negri. Unii aveau hainele numai zdrenţe şi la lumina puternică a incendiului li se vedeau feţele pustiite. Un om îşi arătă mîinile însîngerate. Bătrîna îi povestea Lucyei ce se întîmplase. Glasul îi era obosit, resemnat şi vorbea cu un accent ciudat, firav şi melodios :

— Şoferul autobuzului l-a auzit pe un poliţist din Westchester spunînd unuia dintre colegii lui : „Ar trebui bombardaţi în picaj cîinii ăştia..."

Omul cu mîinile însîngerate povestea că un poliţist se repezise cu gîrbaciul drept la ochii lui. A întors capul, dar lovitura i-a sfărîmat arcada. Cînd a căzut jos, poliţaiul a văzut că are mîna pansată — suferise un accident în timpul lucrului — şi i-a smuls pansamentul cu tocul cizmei.

— Da, cu tocul cizmei, şi răcnea : „Vino-ncoa', corcitură roşie, hai vino-ncoa'."

— O maşină a ajuns din urmă autobuzul nostru, continuă cu glas slab bătrîna, era un bărbat înăuntru; cînd a ajuns maşina în rînd cu noi, cel care conducea s-a aplecat în afară. M-a văzut şi a început să zbiere : „Negresă spurcată !"

Bătrîna clătina din cap ca şi cum toate nenorocirile din lume s-ar fi abătut asupra ei.

— Vorbea cu ură, din adîncul inimii. Şi eu nu-l mai văzusem în viaţa mea, jur, nu-l cunoşteam, nici nu

i-am făcut vreodată un rău. Mă ura doar fiindcă sînt neagră...

— Nu-i urăsc numai pe negri, zise Lucy. Nici nu-mi vine să cred că se întîmplă astfel de lucruri în ţara noastră.

— Şi strigau: „America, trezeşte-te!" zise cineva. Asta numesc ei America...

*

Maşina încetă să mai ardă. Sta răsturnată pe marginea drumului ca o imensă insectă moartă, cu roţile în sus, fumegîndă, răspîndind un miros de benzină care se amesteca cu acela nedesluşit al sîngelui, de cum te apropiai de grupul călătorilor.

— Trebuie să luăm o hotărîre, zise careva, doar n-om rămîne aci.

— Dacă n-aveţi nimic împotrivă — zise Jimmy — bătrîna poate să vină cu noi.

Se gîndea că o va instala în fundul maşinii şi că, aşa, nu va fi văzută. La urma urmei era un cetăţean obişnuit ca oricare altul, nu-i aşa? Nu se dusese la o manifestaţie roşie. Ci mersese la pădure cu soţia lui, ca un îndrăgostit. Nimeni nu l-ar fi putut lua drept unul dintre oamenii aceia...

Lucy îi ajută bătrînei să se urce în maşină. Ea repeta într-una:

— Mulţumesc, domnule, mulţumesc, ca şi cum i s-ar fi făcut cine ştie ce hatîr.

Era veşnica mulţumire faţă de un domn alb, pentru tot ceea ce se putea obţine de la el, fie bunăvoinţă, fie ticăloşie.

„Faimoasa politeţe a sudului" se gîndea Jimmy. Era amărît şi aproape deznădăjduit. O văzu pe Lucy instalîndu-se în fundul maşinii lîngă bătrînă, dar nu spuse nimic. Tocmai cînd să plece, apăru un cap la uşa maşinii, era Bielinsky.

— Hello — zise acesta — ne-am rătăcit unii de alţii adineauri...

O fi crezut în adevăr ce spunea? Lui Jimmy i se uscase gîtul.

— Unde ţi-e soţia ? întrebă Lucy.

— S-a urcat în alt autobuz. Nu mai era nici un loc. Cu atît mai bine. Cu acesta s-a întîmplat ceva îngrozitor.

Jimmy nu îndrăznea să-şi ridice ochii, dar bănuia că Bielinsky are buzele zdrelite. Îi vedea doar batista cu pete cafenii de sînge pe care şi-o ducea la gură în timp ce vorbea.

— Suie-te — zise el — noroc că ne-am întîlnit.

Nu-şi lua ochii de la drum. Pe alocuri, în bătaia farurilor scînteia sticla spartă amestecată cu pietre, adevărate morminte care trebuiau ocolite. I se păru că vede pe pămînt pete cafenii ca de sînge, dar poate erau doar umbre.

— Ce zi ! spuse Bielinsky. Dar să ştii de la mine Jim, că e o zi importantă. Nu numai pentru cei care au fost acolo, ci pentru milioane de oameni, înţelegi ?

Trecură şi pe lîngă alte maşini răsturnate la marginea şoselei. La lumina farurilor se vedeau grupuri de oameni în mişcare.

— Dar poliţia ce-a făcut ?

— Ne-a forţat să coborîm din autobuze şi a trebuit să trecem printre două şiruri de poliţişti înarmaţi cu bîte. Şi să fi auzit numai, ce înjurături grosolane...

— Ascultă — zise Jimmy — aş vrea să-ţi spun ceva, nu cred că m-am rătăcit *cu adevărat* la ieşire.

Bielinsky îi puse mîna pe umăr. Dar Jimmy nu avea curajul să se uite la el.

Se apropiau de periferia oraşului. Maşinile se înmulţiseră. Peste cîteva clipe nu vor mai fi aceeaşi oameni. Vor deveni din nou un fel de gîndaci, iar capul le va fi plin numai de titlurile din jurnale şi de luminile oraşului.

— E din vina mea — zise Bielinsky — noi am întîrziat.

— Îmi pare rău.

Lucy fu de părere s-o conducă pe bătrînă pînă în Harlem.

— Bineînţeles, zise Jimmy.

Se gîndea că la înapoiere se vor opri la un bar să bea ceva. Firește că în altul... În mintea lui totul mai era încă tulbure.

La un stop, zări un afiș cu titlul unui jurnal de seară :

PUTERNICUL PROTEST AL UNOR PAȘNICI CETĂȚENI IMPOTRIVA PROVOCĂRILOR ROȘILOR LA ROCKFIELD. GUVERNATORUL DEWEY DECLARĂ: „NU VOM ADMITE ÎNCĂLCAREA LEGII".

Bielinsky întinse o monedă vînzătorului care se strecura printre automobile. În jurnal era publicată o declarație oficială a guvernatorului, care anunța constituirea unei comisii pentru anchetarea acestui caz. În declarația sa, Dewey îi numea pe auditorii lui Robeson *„partizani ai totalitarismului roșu, care îndeamnă la violență și la suprimarea libertății individuale"* și încheia: *„Sigur că incidentele au fost provocate de către comuniști."* Cît despre manifestanți, părerea lui Dewey era că *„ei căzuseră în cursă."*

— De ce mint în halul ăsta ? zise Jimmy.

— Dar ce te-ai fi așteptat să facă ?

Bielinsky era încîntat. Însemna ceva să vezi un om croindu-și drum prin minciuni și beznă. Chiar dacă numai un mic număr de oameni, își zicea el, a găsit astăzi calea adevărului, tot înseamnă o mare victorie.

PARTEA A DOUA

I

James H. Dingy, în momentul cînd fusese numit la Paris, înţelesese că începea să joace un rol important. Era un cunoscător al problemelor ruseşti şi al oricărei chestiuni în legătură cu comunismul şi, ca mulţi dintre funcţionarii Ministerului de Externe, îşi făcuse ucenicia prin Ţările Baltice înainte de 1939. Vorbea la perfecţie limba rusă, însă marele prestigiu de care se bucura se datora în deosebi cunoaşterii — mai mult sau mai puţin superficiale — a teoriilor lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin. Comparat, de pildă, cu jumătate dintre politicienii Congresului, ar fi putut trece drept un tehnician şi teoretician. El nu credea că rușii se hrănesc cu rădăcini, ori că nu sînt în stare să bată un cui fără a-şi strivi degetele. În cerc restrîns recunoştea că adevărata problemă consta în a distruge Rusia înainte de a ajunge la un nivel de producţie egal, în toate ramurile, cu cel al Statelor Unite.

— În ziua în care pe străzile Moscovei vor circula tot atîtea automobile ca şi pe străzile New-Yorkului, vom fi pierduţi, spunea el.

James H. Dingy era ceea ce în America se cheamă un „frumos exemplar". Felul lui de a se purta era simplu şi prietenesc. Gazetarii îl băteau cu bunăvoinţă pe umăr, iar el era de asemenea foarte prevenitor cu

ei. La întrebări care îl puneau în încurcătură din cauza stîngăciei cu care-i erau adresate, răspundea printr-un hohot de rîs, dînd la iveală nişte dinţi minunaţi, iar în ochii săi albaştri, de obicei destul de reci, licărea o lumină de veselie...

In fiecare dimineaţă se ducea la orele 9, la biroul său din strada Gabriel şi studia rapoartele cu grija unui general care cercetează situaţia frontului în primejdie. Spre deosebire de ambasador, care era foarte sensibil la atenţiunile cercului restrîns de colaboraţionişti, în care evoluau cele două fiice ale sale, Dingy nu se lăsa amăgit de dovezile de prietenie cu care „lumea bună" burgheză de la Paris îi copleşea pe americani.

— Le accept — spunea el — pentru că ştiu cît de scump le plătim şi fiindcă sînt necesare. Dar realitatea... e o altă poveste.

Il uimea corupţiunea şi laşitatea politicienilor francezi. Era destul de ciudat faptul că Dingy, care cunoştea bine Europa, nu-şi putea reprezenta America decît foarte schematic. Pentru el, un senator din Ohio, oricîte cusururi ar fi avut, era *totuşi* altfel decît aceşti funcţionari francezi care lucrau la planul Marshall, nişte otrepe pe care îşi ştergea picioarele cu destulă neîncredere. Ambasadorul, mîrţoagă bătrînă, care se tîrîse prin toate „convenţiunile" partidului democrat, era din acest punct de vedere destul de blazat.

— Peste tot e la fel, spunea el. Lucrul de căpetenie e ca atît acolo cît şi aici să avem alături de noi oamenii de jos. Şi îi avem.

— Ce vă face să credeţi ? întreba Dingy.

Se gîndea la felul caraghios în care dăduse greş „Trenul Recunoştinţei", încărcat cu nasturi de pantaloni, măciulii de bastoane şi cu jobene.

— Majoritatea e cu noi — spunea ambasadorul — e un lucru constatat.

— Fără îndoială, spunea Dingy. Dar cine formează această majoritate? Nu ştiu ce s-ar întîmpla cu ei dacă într-o bună zi li s-ar cere să facă sacrificii. Plătind nişte umili secretari ai planului Marshall cu cîte 120.000 franci pe lună, vom avea totdeauna oameni...

Dar apoi? Niște cretini pe care naziștii i-ar fi atras la Majestic numai cu o rație de țigări... Și de multe ori chiar aceeași oameni poate...

*

Totuși, puterea de înțelegere a lui Dingy nu mergea mai departe.

Ticluia el însuși, pentru broșurile de propagandă ale Planului, mici istorioare despre felul de viață din America pe care nici un american nu le-ar fi putut citi fără să rîdă. Tinerelor franțuzoaice le punea la îndemînă o expunere poetică despre tînăra-americană-care și-a făcut-studiile-spălînd vase, și care trăiește, destul de bine cu 30 de dolari pe săptămînă la New-York, așeptînd să se mărite cu „un băiat interesant", din întîmplare sublocotenent de marină pe undeva prin Mediterana...

Credea oare Dingy cu adevărat în aceste nerozii? Nu, nu prea. Relațiile lui trecătoare de pe vremuri cu acești oameni care cîștigau numai 30 dolari pe săptămînă fuseseră de ajuns ca să-și dea seama despre ce e vorba. Dar el făcuse din înșelătorie o datorie patriotică. Izbutise să se convingă că sistemul pentru care lupta în Europa, la Paris, chiar dacă n-o fi fost cel mai drept, era totuși cel mai uman, cel mai potrivit cu natura omenească. Critica pe care o aducea comunismului se întemeia mai ales pe credința că e cu neputință să-l faci pe om să lucreze cum se cuvine fără să-l momești cu cîștigul.

— Comunismul nu poate fi primit de bună voie decît de îngeri, spunea el.

Trebuia așadar ca oamenii să *nu fie îngeri*, să-i ponegrești, să dai mereu la iveală latura josnică a firii lor. Dingy găsea că revoluția rusă fusese un accident supărător al istoriei și că lumea care va exista veșnic, lumea obișnuită, era aceea a capitalismului. Toate revoluțiile, de la 1917 încoace, nu fuseseră, după părerea lui, decît rezultatul unui lanț de acțiuni puse la cale de conspiratori ruși. Conspirator el însuși, din convingere și fiindcă așa avea chef, nu

cunoștea existența unui alt sistem de acțiune. Iată greșeala lui. Și acest fel conspirativ de a privi lucrurile îi ascundea în întregime adevărul social și politic.

De cîtăva vreme îl preocupau mișcările muncitorești din porturile franceze împotriva debarcării de material american, dar socotea că nu-i decît un sabotaj pus la cale în mod sistematic de cîțiva specialiști.

Cu toate acestea, pe Dingy îl îngrijora sprijinul de care se bucuraseră aceste mișcări din partea populației porturilor. Pentru a se lămuri chibzuise că n-ar fi rău să însărcineze pe un gazetar să întreprindă o anchetă într-un spirit cu totul deosebit de cel al agenților săi. Prin mijlocirea atașatului de presă Rye, îl găsi pe Bill Williams de la ziarul *Picture*. În momentul de față Williams era prin apropiere de Cherbourg, iar Dingy aștepta cu interes rezultatul cercetărilor sale. Prin Rye, și aflase că gazetarul se plînsese de proasta primire ce i se făcuse. Și asta nu numai din partea celor de la C.G.T...

*

Ambasadorul nu se arăta însă prea încrezător în acest fel de anchete. Din fire nu era un om de lume. Dar de cînd venise la Paris, voia să pară o personalitate. Ambasada constituia răsplata a douăzeci de ani de sforărie politică, de lingușiri și de legături cu persoane mai mult sau mai puțin dubioase. Acum se terminase cu toate acestea. Venise vremea să ajungă gentleman, ca englezii, ca Acheson chiar. Și împinsese această rîvnă pînă acolo, încît nu mai folosea în discuții expresii triviale ori cuvinte mușcătoare care îi îndeamnă totuși pe oameni să spună ce au pe suflet. Nu mai spunea nici *da,* nici *nu,* cum făcea pe vremuri : ci „eu socotesc" sau „rămîne de văzut". Se simțea obligat să viziteze expozițiile de pictură și de două ori pe lună înghițea cu conștiinciozitate cîte un concert de muzică clasică. Nu-i făcea nici o plăcere, dar avea impresia că în felul acesta creștea prestigiul

funcțiunii sale. Nu făcea oare America atîtea sacrificii tocmai pentru ca aceste lucruri să fie cu putință ?

Ca să mai poate exista încă în acest colț al bătrînei Europe „indivizii cu totul extraordinari" care erau moștenitorii civilizației creștine. Ambasadorul nu prea vedea vreo legătură între civilizația creștină și picturile acestor „indivizi cu totul extraordinari". Maniera de a pune culoarea și de a desena a celor care expuneau în Faubourg Saint-Honoré îl uimea. El prefera pictura veche. Ceva în felul portretelor lui George Washington. Dacă ar fi îndrăznit, și-ar fi făcut rost de un portret de familie în acest fel.

Primarul O'Dwyer avusese această îndrăzneală. Își trimisese într-o zi soția la depozitul Muzeului Municipal din New-York să caute un portret de irlandez : „Oricare, numai de irlandez să fie". Azi soții O'Dwyer aveau portretul în ulei al irlandezului agățat deasupra scării de onoare. „Un portret în adevăr bine lucrat și nu se putea spune că individul n-avea aspectul unui irlandez, nu-i așa ? De vreme ce era *într-adevăr* un irlandez...

Dar aici, la Paris, totul mergea de o sută de ori mai greu. Nu era destul să pretinzi că te interesezi de anumite lucruri, trebuia să le și comentezi, arătînd pricepere, credea el. Și în același timp nu trebuia să lași să se vadă „prea mult" că puteai discuta despre ele. Să faci numai aluzii. Tocmai cu asta se hrăneau francezii, cu aluzii.

— Burghezii dumitale sus puși sînt prieteni foarte gingași, spunea Dingy. Primesc bucuros dolarii și armele noastre, dar nici măcar ei nu țin la noi cu adevărat. Ne disprețuiesc. Amintește-ți de Mauriac. Ne fac vinovați de mercantilism, de lipsă de cultură, de brutalitate. Sigur că sînt prea fericiți să-i apărăm de roșii, dar ar mai vrea să le ascultăm și sfaturile, să ne schimbăm !

Ambasadorul nu voia să recunoască marea îngrijorare pe care i-o pricinuiseră cîteva articole ale lui Mauriac, în care scriitorul nu se arăta prea încîntat de civilizația americană. Americanofilia celor cîțiva tineri din cercul fiicelor sale nu izbutea întotdeauna

să-i alunge temerile. Dingy îi spunea că ceea ce îi anima pe acești tineri era în deosebi dragostea de automobile. „Dacă lucrurile ar sta așa, se gîndea ambasadorul, atunci nu ne-am putea bizui *cu adevărat* decît pe politicienii de carieră".

Toate poveștile acestea erau prea complicate. Cîteodată se gîndea cu mare părere de rău că, în ciuda sacrificiilor și sforțărilor făcute, francezi și americani, cum spunea el, nu ajungeau să se înțeleagă. „Ce o fi în capul lucrătorilor și al comisionarilor acelora cu bicicletă care ne ocărăsc cîteodată șoferul în plină stradă?"

★

Toate acestea îi treceau din nou prin minte, cînd veni secretara să-i amintească de prînzul pe care trebuia să-i ia cu Dingy și cu profesorul Slaugherty. Ei îl și așteptau... Nu-l prea încînta: Dar vor merge la țară, la vreo cincizeci de kilometri de Paris. Pentru luna martie era o vreme nemaipomenită! Ambasadorul nu-l cunoștea pe Slaugherty decît din fotografiile apărute în ziare cu ocazia publicării cărții sale *Spre izbîndă*. Dingy îi prezentă în biroul său un om scund, cu fața rotundă, ale cărei trăsături trădau o oarecare moliciune, ceea ce era destul de uimitor la un teoretician al „măsurilor violente". Nu semăna nici pe departe cu fața unui american tipic: pătrată, plesnind de sănătate, liniștită. Dimpotrivă, era un individ mărunt, nervos și moleșit totodată. Dingy îl stima foarte mult.

— America — zicea el — trebuie să înțeleagă că a trecut vremea măsurilor luate în grabă. Rușii, după cum știți, au o teorie a lor. Dacă noi nu vom găsi nimic cu ce s-o combatem, degeaba vom avea și B. 29 și avioane cu reacție, nu ne vor folosi la nimic.

Își punea într-o oarecare măsură nădejdea în Slaugherty că va înjgheba un fel de antikominform. Înființarea lui fusese luată dealtfel în discuție acum cîtva timp la Washington, atîta doar că nu voiau să i se dea o formă legală, oficială.

Era mai de grabă vorba de un fel de organ consultativ format în cea mai mare parte din intelectuali

anticomuniști. Slaugherty îi va folosi cum va crede mai bine. El însuși fost comunist, va ști cum să le vorbească pentru a-i cîștiga, deoarece mai toți „trecuseră pe acolo". Acesta era planul măreț al lui Dingy. Trebuia să se combată doctrina comunistă printr-una anticomunistă, fără teamă de a părea paradoxală și violentă : să se atace reacționarii, bancherii și marii capitaliști care nu sînt în stare să se înțeleagă și să facă sacrificiile necesare cauzei comune.

In cartea sa *Spre izbîndă,* Slaugherty nu-i cruța pe politicienii americani democrați și republicani. Îl ataca zdravăn pe Acheson, a cărui politică șovăielnică și plină de contraziceri o dădea în vileag. Nici chiar Truman nu era scutit de critica sa. Slaugherty și prietenii săi ajunseseră pînă acolo încît doreau ca Președintele să se găsească dintr-odată în fața unei situații de așa natură, încît să fie obligat să ia hotărîri sîngeroase și să nu mai poată da înapoi. O dată luată ofensiva n-ar mai fi putut face altceva decît să se sprijine pe un partid de mînă forte, adică pe militari. Ceea ce ar fi însemnat sfîrșitul politicii de stare pe loc și începutul „acțiunilor violente" în toate colțurile lumii în care era cu putință, după cum preconiza Slaugherty.

*

Se duseseră să ia masa pe malul apei, într-un chioșc cu geamlîc, în fundul unei grădini singuratice. Dingy cunoștea bine Ile-de-France și-i plăcea localitatea. Casele scunde, bătrînești, piața satului cu monumentul ridicat în cinstea morților, și scara pompierilor îl emoționau cu adevărat. Fără îndoială că duioșia aceasta era ecoul a ceea ce mai rămăsese curat și copilăresc în el. I-ar fi plăcut ca după masa aceea la care băuseră vin alb, străveziu și ușor, să se gîndească puțin și la alte lucruri, să asculte susurul apei care clipocea printre roțile morii acoperite cu mușchi. Dar Slaugherty era neobosit. Se apucase acum să facă psihanaliza comunismului iar ambasadorul, se vedea bine, îl urmărea cu greutate, plimbîndu-și pri-

virile printre pleoapele întredeschise de la biserica însorită de primele raze ale unei primăveri timpurii, la mugurii castanilor. Mărunțelul, puțin înfierbîntat din pricina vinului, vorbea pe un ton doctoral:

— Am ajuns — spunea el — la concluzia, că în primul rînd trebuie să scăpăm de acest complex de inferioritate față de comunism. Nu știm să ne opunem. Trebuie să ne eliberăm de sentimentul culpabilității pe care comuniștii au reușit să ni-l insufle și care ne face, fără să vrem, să admitem „Weltanschaung"-ul lor. Atîta timp cît vom împărtăși, indiferent în ce chip, felul lor general de a privi lumea, vom fi ca paralizați de un sentiment de inferioritate.

— Foarte interesant, zise ambasadorul.

— Ceea ce înțelege Slaugherty prin „Weltanschaung" — reluă Dingy, care avea motive temeinice să se teamă că celălalt nu înțelesese nimic — cred că este un punct de vedere general, cum ar fi de pildă lupta de clasă. Dacă noi înșine începem să credem că există în adevăr o luptă de clasă, atunci vom fi ispitiți să justificăm dominația uneia din clase asupra celeilalte și ô vom face cu rea credință, bineînțeles. Ceea ce trebuie să facem neapărat este să combatem sistemul lor *în întregime.*

— Dar, în întregime, zise Slaugherty. Toată filozofia lor, dar în același timp să vorbim pe limba lor.

— Îi cunoști mai bine decît noi, zise ambasadorul.

El știa numai că Slaugherty, în tinerețe, fusese directorul unei reviste obscure, *Proletariatul în marș,* sau cam așa ceva. Dar se spunea că niciodată nu fusese un „stalinist" și că de multă vreme chiar „rupsese cu orice fel de ortodoxism", după cum scriau biografii în dările de seamă asupra cărților sale.

— Trebuie să admit că îi cunosc bine, zise Slaugherty strîmbîndu-se.

Faptul că „trecuse pe acolo" îi conferea o autoritate de netăgăduit, dar se întreba uneori dacă oamenii de felul ambasadorului și chiar indivizii din conducerea statului n-or fi avînd pentru el un dispreț nemărturisit...

— Îi cunosc bine. Şi aş putea spune chiar, bineînţeles nu pentru că aş fi şi eu în cauză, că oamenii care au fost cîndva comunişti ne pot aduce cele mai mari servicii în lupta împotriva comunismului. Unii dintre cei care conduc statul stau la îndoială dacă să se folosească de foştii comunişti, pentru că nu le inspiră încredere. Ei bine! după părerea mea lucrurile stau tocmai invers. În acest domeniu, ca şi în medicină, imunitatea dobîndită în timpul vieţii e mai trainică decît imunitatea din naştere... Şovăiala de a-i folosi pe aceşti indivizi denotă un fel de sfială din partea conducătorilor ţării noastre. S-ar spune că n-avem curajul propriilor noastre opinii! Şi observaţi că acelaşi lucru se petrece în toate domeniile. Ne oprim întotdeauna la jumătăţi de măsuri. Trimitem un ajutor masiv Europei pentru a înfrîna comunismul şi în acelaşi timp slăbim puterea noastră în China. Ne vîrîm într-o alianţă atlantică, care n-are nici un rost dacă nu e îndreptată împotriva U.R.S.S. — iar pe de altă parte susţinem într-una că U.R.S.S. nu este vizată!...

— Noi apărăm pacea, zise ambasadorul.

Slaugherty începea să-l enerveze de-a binelea. El recunoştea că e îndreptăţită critica adusă politicii Ministerului de Externe, dar nu putea să uite că e funcţionar. Şi apoi concluziile pe care le puteai trage din această critică îl înspăimîntau.

— Cît de departe socoteşti dumneata că s-ar putea merge? adăugă el. Pînă la a rupe orice relaţii? Asta ar însemna război, mai curînd sau mai tîrziu...

— Trebuie să priveşti lucrurile în faţă, reluă Slaugherty. Nu foloseşte la nimic să te ascunzi înapoia unor vagi considerente asupra „păcii", a „legii internaţionale", a prieteniei şi colaborării... Aceste încîlceli nu oglindesc decît şovăielile noastre. Nu avem curajul să privim în faţă un fapt de cea mai mare importanţă şi anume, că nu există decît o singură ţintă către care trebuie să se îndrepte politica externă a Statelor Unite: distrugerea comunismului...

*

Chelneriţa veni să-i întrebe dacă doreau lichioruri. Dingy şi Slaugherty aleseră un rachiu alb de corcoduşe dacă e bun, fiindcă vedeţi ce e — zise Slaugherty corcodusa nu admite mediocritatea. Ori e bun, ori mai bine lipsă."

— Ca şi politica Departamentului de Stat, adăugă el în englezeşte.

— Atunci — zise ambasadorul — daţi-mi voie să procedez în spiritul funcţiei pe care o am şi să comand un coniac.

Rîseră. Era o zi neobişnuit de frumoasă pentru anotimpul acela. Se uitară după fată, cum trece pe aleile grădinii, prin bura luminoasă şi cadenţată răspîndită de vîrtelniţa care stropea o pajişte cu iarba abia încolţită.

— Frumos ţinut, şopti Dingy. Ile-de-France mi-a plăcut întotdeauna foarte mult.

Nu şi-l putea închipui altfel decît cu aceste case vechi, înăuntrul cărora nu pătrunsese niciodată, locuite de o lume plină de vrajă, romantică, de fete atrăgătoare şi de bătrînei şireţi fumînd din lulea. In mijlocul acestui decor pastoral, se vedea pe icicolo cîte un impunător conac de prin veacul al XVII-lea transformat în han, unde găseai măsuţe acoperite cu feţe de masă curate; pe malul rîului, liniştea fermecătoare a apei aproape încremenite între copaci şi orele rotindu-se pe cadranul unei clopotniţe atît de vechi încît ai fi putut crede că de veacuri nu se schimbase nimic şi nici nu se va schimba. Ca mulţi americani el voia ca starea actuală a lucrurilor să ţină veşnic şi să existe de-a pururi oameni săraci; îl bucura însă deopotrivă faptul că se inventează maşini noi, că avioanele ating o viteză tot mai mare, că laminoarele sînt mai perfecţionate şi nu voia să admită că aceste două dorinţe ale lui se contrazic şi că nu rezolvi nimic închizîndu-te între zidurile unei căsuţe liniştite din mijlocul unei poiene care are legătură telefonică cu biroul din Manhattan, unde oamenii muncesc din greu cu cămaşa lipită de trup, visînd să stea cum stau ei in această după amiază acolo şi să bea un lichior fabricat cu drag de către

un mic proprietar din Alsacia sau Charente, în timp ce lumea era plină de reclame uriaşe, ridicînd în slavă coca-cola.

— Pînă cînd nu vom fi convinşi că misiunea Americii este o misiune spirituală, nu vom putea opune nimic valabil comunismului, urmă Slaugherty. Nu putem atrage fruntaşii comunişti cu discursuri îmbîcsite asupra apărării valorilor creştine. Trebuie să-i atragi prin discuţii teoretice cu un nivel ridicat. Ca de pildă, să zicem, despre productivitate ori despre tehnică...

— Da, dar se poate face politică cu aşa ceva? zise ambasadorul. Şi apoi, e plictisitor...

— După cîte înţeleg, zise Dingy, Slaugherty nu propune o politică, încearcă mai degrabă să definească o atitudine. Şi din acest punct de vedere, cred că are dreptate, ar trebui să sfîrşim odată cu copilăria de a face o propagandă care, în ţări cum e Franţa, mai ales, n-are nici un răsunet.

— Fără îndoială, zise Slaugherty. Dacă vrem să acţionăm cu folos, ţinta noastră nu trebuie să fie convertirea unui deputat reacţionar oarecare. De altfel noi nici nu sîntem reacţionari.

— Firește că nu, zise ambasadorul.

*

O fi crezut oare ce spune? S-ar putea. Simţise deodată că-i iubeşte pe oamenii de rînd. Aşa cum sînt iubiţi negrii în sud. Părinteşte. Europa îi făcea impresia unei rude bătrîne care trăieşte pe spinarea nepoţilor.

— Noi nu sîntem reacţionari, continuă mărunţelul.

Se uita cum joacă o rază de soare în rachiul de corcoduşe. O senzaţie de mulţumire pusese stăpînire pe el. Şi nu ca la ceilalţi doi, numai din pricina după amiezii aceleia frumoase, însorite. La el era fericirea omului care, umilit multă vreme reuşise în sfîrşit să se ridice.

Acum zece ani, cînd scria la *Proletariatul în marş*, cine l-ar fi luat în seamă? Doar oameni ca Dingy. Dar pe cine nu lua Dingy în seamă. El îşi vîra peste tot nasul. Nu făcea decît să caute tot ce ar putea fi folositor. Cu ambasadorul era însă altceva. Dacă el, Slaugherty, se afla în grădina aceea şi vorbea cum vorbea cu înaltul demnitar însemna că se schimbaseră multe. Era ceva cu totul nou că aveau nevoie de oameni ca dînsul. Putea bătrînul să se prefacă oricît şi să-şi dea aere de părinte distins, în realitate ştia prea bine că va trebui să ţină pas cu vremea, altfel l-ar înghiţi vîltoarea acestei noi diplomaţii, acestei diplomaţii totale, căreia însuşi Departamentul de Stat i se alăturase, vrînd-nevrînd.

— Noi nu sîntem reacţionari, dimpotrivă chiar, faţă de birocratismul lumii staliniste, noi reprezentăm avîntul mişcării revoluţionare. Da, revoluţionare. Să nu ne speriem de cuvinte. Şi asta e cu atît mai adevărat într-un oraş ca Parisul. Înseamnă ceva pentru noi dacă muncitorul anarhist de la Belleville, urmaşul celor care au luptat în timpul Comunei îşi îndreaptă ochii spre America. Uitaţi-vă la Force Ouvrière [1]...

Dingy se strîmbă.

— Nu-i prea înbărbătător.

— Poate, pentru moment. După părerea mea n-am plătit destul. Cîteva milioane mai mult ar fi dat acestor oameni putinţa să lupte de la egal la egal cu C.G.T.-ul.

— Cred totuşi — reluă Dingy — cu toate că sînt cu totul de părerea dumitale în ceea ce priveşte principiile generale ale unei astfel de acţiuni, cred totuşi că îţi faci oarecare iluzii. Există un proverb franţuzesc care spune că muştele nu se prind cu oţet, nu e destul să repeţi într-una că America vrea să lupte împotriva comunismului, luptînd împotriva mizeriei, cînd oamenii încep a-şi da seama că, cu cît le venim mai mult în ajutor, cu atît impozitele sînt mai grele

[1]. Grupare sindicală scizionistă.

şi cînd uzinele se închid. Şi în Asia e şi mai rău. Vă mai amintiţi ce spunea Wedemeyer? În China am aruncat milioane de dolari pentru a întreţine o clică atît de coruptă, încît chiar oamenii de afaceri americani îi preferau pe comunişti...

— Ceea ce s-a petrecut în China nu face decît să-mi întărească spusele, zise Slaugherty. În China n-am ştiut să ne sprijinim pe singurele puteri reale. Am îmbuibat familia Song şi am crezut că prin asta toată ţara va fi cu noi. Trebuia procedat tocmai invers.

— Ei bine! zise ambasadorul — pe scurt, pentru a-ţi atrage oamenii ar trebui să faci la fel ca comuniştii: să împarţi pămîntul şi să naţionalizezi uzinele. Dar în clipa aceea, nu ştiu zău...

— Nu e tocmai aşa, zise Slaugherty. La urma urmei, ce vrem noi? Să păstrăm sau să punem mîna pe baze cît mai apropiate de U.R.S.S. oriunde avem posibilitatea de a aplica „politica de forţă" cum spuneţi dumneavoastră cei de la Departamentul de Stat. Bun. Şi să ne vindem produsele. Bun. Avînd în vedere că ţinta principală este distrugerea comunismului, orice măsură pentru îndeplinirea acestui plan este bună. Celelalte sînt proaste. Forma nu contează

*

Văzu că ambasadorul aţipise. Bătrînul trebuie să se fi plictisit zdravăn. Fericirea de pînă atunci îl părăsi pe Slaugherty deodată. Îşi dădu seama de zădărnicia acestor discuţii. În fundul sufletului său mai exista, pe lîngă dorinţa arzătoare de a trece la fapte şi convingerea că nu era chip să schimbe ceva. Că războiul şi pacea, după părerea lui, erau fenomene cosmice, metereologice. Aşa cum va ploua va fi şi război. Sau pace. Oare ce era mai bine? Rîdea în sinea lui cînd se gîndea ce fel de om era în realitate, la firea lui şovăielnică. Dintre sutele de mii de oameni care citiseră cartea sa ca pe o evanghelie a puterii, ar fi putut bănui măcar unul că-l roade un

scepticism de nevindecat ? Cu cît se îndoia mai mult, cu atît găsea că e mai util să se înţepenească într-un dogmatism care dădea tuturor scrierilor sale o aparenţă ştiinţifică. Dar numai o aparenţă. Se simţi dintr-o dată slab şi fără curaj. La fel ca atunci cînd scrisese ultimul capitol din *Spre izbîndă*. Trebuia să justifice titlul. Dar îl cuprinsese o mare tristeţe şi cartea din care voise să facă o biblie a imperialismului, se termina cu semne de întrebare. În definitiv, nu mai credea decît într-un singur lucru : nimicirea Rusiei cu bombe atomice. Numai aşa poţi tăia capul balaurului, dacă-l loveşti drept în inimă. Restul nu sînt decît lucruri mărunte, încercări de apropiere mai mult sau mai puţin necesare.

Aici ori dincolo, cu unul, ori cu altul. N-avea nici o importanţă. Convingerea lui cea mai adîncă de altundeva izvora. Imaginîndu-şi catastrofa finală universală, îşi regăsea nihilismul din tinereţe. În felul acesta rămînea credincios faţă de el însuşi, în ciuda aparenţelor. Şi era conştient. Ştia că niciodată nu-i iubise pe oameni. În nici un fel. Nici poporul, e drept, dar nici pe burghezi. După părerea lui, acest dispreţ pentru omenire îl ajuta să iasă din haosul în care se zbătea. Era singurul lucru pentru care trăia. Iar după noi ? Potopul. Oamenii care construiseră castelele acelea încîntătoare, admirate atît de Dingy, construiseră castelele, dar urcaseră şi treptele eşafodului, războaiele se ţinuseră lanţ şi muriseră milioane de oameni care, oricum... tot n-ar mai fi existat astăzi, ceea ce era o consolare. Dar castelele încîntătoare erau tot acolo cu micile lor lacuri pe care pluteau lebedele liniştite.

Simţi din nou cît e de plăcut să stai în fotoliu de răchită pe malul unei ape neclintite ! Frămîntarea lumii nu era în lucruri. Era doar în mintea oamenilor de felul său. Dar fetei care aducea nota de plată nici prin gînd nu-i trecea aşa ceva.

Ambasadorul, verificînd nota, nu se putu abţine să nu facă o mică strîmbătură :

— Totul se scumpeşte în ţara asta... zise el.

II

De aceeaşi părere era şi Jimmy, doar lucrul acesta îl nemulţumea. La drept vorbind, ar fi putut sta şi în altă parte, nu numai la „Hôtel d'Univers". Cei şaptezeci şi cinci de dolari pe lună pe care îi obţinuse în calitate de fost combatant însemnau la urma urmei douăzeci şi şase de mii de franci ; cu ei şi cu ce-i mai rămăsese din banii lui, după ce le lăsase Lucyei şi copiilor pentru trai, ar fi putut-o duce cele cîteva luni în condiţiuni mai bune. Dar nu voia să se despartă de strada aceea. Dimineaţa sta în pat, cu fereastra deschisă şi privea soarele strălucind printre pomii unei minunate grădini de biserică. După două zile petrecute într-un hotel din apropierea gării Saint-Lazare, nimerise cu totul din întîmplare în acest cartier atît de asemănător cu ceea ce-şi dorise, încît uneori se întreba dacă nu era un decor de film. Şi totuşi se deosebea oarecum de Parisul văzut la cinema. Era mai puţin pitoresc decît şi-l închipuise. „Hôtel d'Univers" era o clădire din veacul al XVIII-lea, construită după vechile legi ale arhitecturii : văzîndu-i zidurile înclinate credeai că stă să se năruie. Cum de mai dăinuia ? Cum de mai existau lucruri atît de vechi, fără să fie muzee sau palate şi cum de se putea trăi în ele ? „Hôtel d'Univers" avea temeliile mîncate de marile inundaţii de pe la începutul secolului. Patronul îi povestise lui Jimmy într-o englezească de vechi barman, că pe atunci ajungeai cu barca la primul etaj.

— Erau alte timpuri, spunea el. Timpuri bune.

Oare aşa să fi fost în adevăr ? De secole, acelaşi soare şi acelaşi cîntec de orgă se înălţa dinapoia grădinii de zarzavaturi a mănăstirii în care călugăriţele ordinului sfîntului Vincenţiu răsădeau salate. Cu bonetele lor albe aplecate spre pămînt aduceau, fără voia lor, slavă realităţii — singura de netăgăduit : aceleia a salatelor, a pămîntului şi a băligarului, aceleia a cartofilor şi a prăşitoarelor. Duhul sfînt plutea pe deasupra, dar foarte sus — la înălţimea ultimului etaj al Turnului Eiffel care se zărea în zi-

lele senine ca schiţa în cărbune a unui zgîrîie-nor mai real şi mai semnificativ de cît tot ceea ce se construise de atunci încolo, în acest gen, la New-York şi la Chicago. Iată de ce veneau americanii de la o depărtare atît de mare, ca să vadă acest Turn mai puţin înalt decît Empire State Building. Mai veneau de asemenea şi pentru a admira Champs-Elysées şi Place de la Concorde, deşi existau unele cu mult mai întinse, mai măreţe, mai puternic luminate la Washington sau Los Angeles. Cum de nu-şi dădeau seama că ceea ce admirau mai mult la Paris, era luxul, bulevardele, care în multe oraşe americane şi în special la New-York constituiau adevărate modele faţă de care Parisul părea cam provincial, neînsemnat şi pentru a spune curat destul de prăpădit. Care grădină din Paris putea fi comparată cu Central Park, de unde vedeai ţîşnind în înalt măreţele construcţii ? Ce spectacol putea fi mai liniştitor decît acela al puterii omului şi al nemărginitei sale îndrăzneli ?

*

Jimmy simţea toate acestea nelămurit. Nu le formula aşa. Numai rareori izbutea să-şi închege o idee generală despre lucruri, dar de cînd era la Paris aceasta i se întîmpla mai des, ajunsese chiar la concluzia că atunci cînd nu aveai ce face, preocupările acestea puteau constitui o ocupaţie şi că nu era nevoie să mai cauţi altceva cu care să-ţi omori timpul. Dar toate gîndurile acestea — care se reduceau în fond la întrebarea, ce e fericirea şi cum se ajunge la ea — nici nu simplificau, nici nu făceau viaţa mai lesnicioasă. De aceea şi scria negru pe alb : „Cu cît ştii mai mult cu atît suferi mai mult".

Dar la Paris, pe măsuţa de noapte a camerelor de hotel, nu se afla această Biblie care la New-York era pusă ca să îndemne la cugetare pe oamenii de afaceri şi pe comis-voiajori. Nu întîlneai de loc ori aproape de loc predicatori şi teozofi, în afară doar de cîţiva fluieră-vînt care încercau — de ce oare ? — să transpună la Paris misticismul nămolos care stîrnea poporul în oraşelele din Vestul american.

Fără cuvinte răsunătoare. Cu totul altele, firește: Libertate, Egalitate, Fraternitate, Afișajul interzis, al căror sens era tot atît de misterios, dar care aveau meritul că nu răscoleau acel ghiveci sacru care ținea loc de religie milioanelor de nătărăi gata să pornească o cruciadă. „Rușilor nu le plac filmele mele — a scris odată vestitul regizor Erik Herdiger — pentru că am introdus un personaj pe care ei nu-l pot suferi". „Pe Robert Taylor?" „Nu — spunea producătorul — pe dumnezeu." Această frază citită odată, demult, încă înainte de începerea cruciadei, îi dădea acum tîrcoale lui Jimmy care sta întins pe pat în camera lui de la „Hôtel d'Univers."

Și aci cînta orga, bineînțeles, dar cîntecul ei se înălța dintre zidurile unei mănăstiri minunate în jurul căreia creșteau salate. Toate aceste vechi baliverne ale Europei, transplantate în America, își pierduseră însă orice farmec și deveniseră în același timp de două, de zece ori mai umflate și mai țipătoare. Salate uriașe, călugărițe motorizate cu bonete de nylon, coapse mai lungi ca niște fuioare, dinți mai simetrici, mai albi, buze mai netede... În special dumnezeu se perfecționase; nu mai vorbea prin ciripitul păsărilor sau freamătul pomilor, ci prin microfonul de la C.B.S. Dumnezeu luase înfățișarea Gildei, care era zugrăvită pe corpul bombei atomice și pe spatele tatuat al marinarilor. Dumnezeu se refugiase pe zidurile catedralelor de un fals stil gotic, făcute din bucăți desperechiate copiate după cele din Reims și Milano. Dumnezeu propovăduia cu litere albastre, prin tuburile cu neon, care străluceau seara în Harlem: „Să nu ucizi". Dar doamne, cine se gîndea să ucidă? Problema care se punea pentru majoritatea oamenilor era de a nu fi omorîți „en gros" sau „en detail". Confesori militari pregăteau întoarcerea Rusiei la vechea credință. „Este absolut necesar ca noi să avem o mistică pe care s-o opunem acestor oameni" îi spusese ziaristul Bill Williams lui Jimmy. Dar glumea. „Interesant tip", se gîndea Jimmy. Pentru prima dată cunoștea mai îndeaproape un ziarist, dar Billy n-avea nimic din aspectul gazetarului din

filme, al vlăjganului care intră mestecînd un măr, se așază la mașina de scris și-ți ticluiește un articol în cinci minute de dragul fiicei gangsterului care se va pocăi. Nu, Billy era un om serios. Cînd i-a trecut prin cap — așa deodată — să facă cercetări cu privire la docheri (de ce?) se poate spune că s-a apucat serios de treabă, nu așa de mîntuială, a citit tot ce s-a scris în legătură cu problema aceasta, a studiat geografia, mișcările muncitorești din porturi și rezultatele ultimilor alegeri municipale. Bill era un om serios, nu un exaltat, un fanatic. Uneori te întrebai chiar dacă o fi crezînd cu adevărat în ceea ce se scrie în ziarul la care colabora. Cînd Jimmy i-a povestit cele întîmplate la Rockfield, l-a cuprins mînia. „Cam asta m-a făcut și pe mine să plec", a adăugat Jimmy. „Da! te înțeleg foarte bine!" i-a spus Billy. (Îl înțelegea cu atît mai bine, cu cît și el căutase tot felul de pretexte și se ferise cît putuse să nu se întoarcă în America. Își prelungea oarecum marea vacanță care începuse o dată cu debarcarea din 1944). În sinea lui găsea că America nu era de suportat decît în Europa: ca un stindard, ca o politică. În realitate însă, cînd, după sfîrșitul acestei lungi vacanțe vei fi nevoit să te întorci acolo!... cînd vei voi să-ți creezi acolo în mic o Europă pentru a avea impresia că știi să mănînci mai bine, să iubești mai bine și chiar să privești lucrurile cu mai multă seriozitate după ce vei fi cunoscut o altă lume. Ei, nu mai merge! Își dădea seama că nu-și făcuse bine socotelile și că, oricum, această emigrare nemărturisită nu rezolva nimic. Nu, viața nu devenise nici mai simplă, nici mai lesnicioasă, nici mai ușor de înțeles!

„Ce folos le aducem noi acestor oameni cu mistica noastră? zisese Jimmy. Ce-i putem noi învăța? Bineînțeles, dacă America ar fi atacată, s-ar schimba povestea. Atunci, nu mai încape vorbă..."

★

Jimmy auzi zbîrnîitul unui ceasornic-deșteptător ca la o depărtare de o sută de metri, poate în strada cealaltă. Deodată își dădu seama cîtă liniște dom-

neşte în oraş. Ceea ce era minunat la Paris şi nu întîlneai decît acolo, era liniştea din pragul dimineţii. N-o tulburau, cel puţin în acest cartier, decît zgomotele gospodăreşti, simple, cu care erai deprins.

Mai întîi, treceau strîngătorii de zdrenţe şi scoteau în stradă lăzile cu gunoi (învoiţi cu portarul care le dădea cîte un bacşiş) ; apoi, după un ceas veneau gunoierii municipiului şi le deşertau cu zgomot între două duduituri de motor ; după aceea apărea camionul de distribuire al Lăptăriei Parisului. Atunci începea uruiala bidoanelor tîrîte pe jos. Ţinea cam cinci, cîteodată chiar zece minute şi se încheia cu zăngănitul învelişului metalic al sticlelor cu lapte pasteurizat — şi strigătul vizitiului — apoi tropotul cailor. Orbi şi supuşi. Nu că n-ai fi putut auzi şi în altă parte aceste zgomote... Tot la acea oră se ridicau şi de pe străzile New-Yorkului lăzile de gunoaie. Lăzi de gunoi mai scumpe, pline cu rămăşiţe din care biata Europa ar fi mîncat pe rupte : cutii goale de conserve, hîrtie celofan — lăzi trădînd mese luate în fugă. Învelişuri de scoici şi carapace care vor servi uzinelor Oyster Shell la fabricarea nasturilor de sidef şi care, pisate, vor furniza calcar sutelor de mii de găini, biete maşini de fabricat ouă, lăzi de gunoi pline cu cartoane şi cu lucruri care aci, în Franţa, reprezintă amintiri de familie care nu folosesc la nimic, dar pe care nu te înduri să le zvîrli, pentru că ştii cu ce preţ au fost făcute şi că o cîrpă e totuşi o cîrpă şi banul e ban, din păcate !

Se făcu tăcere deplină. Dintr-o clipă într-alta se va auzi clopoţelul unei biciclete : un lucrător care-şi are serviciul foarte departe. Dar nu se auzi nimic şi Jimmy îşi aminti atunci că era duminică. Cel cu bicicleta o fi lenevind în pat. Jimmy îl cunoştea pentru că de multe ori ieşise la ora aceea la fereastră să respire aerul proaspăt al străzii aproape pustii. După înfăţişare părea destul de tînăr. Şi pedala aproape culcat pe cadranul bicicletei. Jimmy nu-i văzuse decît spatele şi o claie de păr blond. Ce-o fi fost în mintea lui ? Poate era la fel de interesant ca şi un pescar napolitan sau un toreador mexican, dar nu

avea cum să știe mai mult despre el. Singurul fapt sigur era că se ducea cu bicicleta la lucru și că, firește, pedalînd dimineața pe răcoare, de unul singur, învăluit de miasmele care ieșeau din gurile de canal, nu-i treceau prin minte aceleași gînduri ca acelora care mergeau cu metroul. Jimmy se gîndea cu plăcere că Parisul era încă un oraș în care omul se putea mișca după bunul lui plac, aproape singur și pe ce străzi voia. Făcea să vii din America, să vezi așa ceva : un om singur care pedala pe străzile unei capitale din Europa, printre case și palate atît de vechi încît nu mai știai ce culoare aveau — și care putea merge așa netulburat, unde voia.

*

„Și știu prea bine, că nu acesta e adevărul, își zicea Jimmy în același timp. Tînărul merge cu bicicleta fiindcă n-are bani de metrou. Și nu se duce unde vrea, ci tocmai acolo unde n-ar voi să se ducă și, în timp ce eu sînt în vacanță, trîndăvind, reflectînd doar asupra vieții din Europa, lui îi trec prin minte aceleași lucruri ca și individului care, în curînd, la New-York, va fi trezit din somn de soarele care în clipa aceasta lunecă spre mijlocul Atlanticului.“ Într-o oarecare măsură era adevărat. Aceleași gînduri îmbrăcate în alte cuvinte și urechile asurzite de același zgomot al mașinilor de scris, în ochi mai stăruind încă lumina electrică de pe birou și oglindirea lămpii în ceașca cu cafea. Zilnic același lucru, în fiecare dimineață, în fiecare seară. Întors acasă seara, cu capul plin încă de vuiet. Citind cîteva rînduri dintr-un ziar idiot. Copiii care scîncesc. Șaizeci de dolari. O plimbare la Coney Island într-o duminică frumoasă ca cea de azi ; gălăgia de pe pontoane și zgomotul unui manej plin de praf. Pe plaje un furnicar de sute de mii de oameni care sorb o fărîmă de viață din mare. Puțină libertate. Ca și într-o zi de sărbătoare pe malul Marnei. Dar aci mai au și vinul roșu care sporește veselia. Și friptura are alt gust. Acolo în America, bucuria e searbădă, ca ninsoarea fulgilor desprinși de pe boabele de porumb

cînd pocnesc în maşina de făcut floricele şi sar în cuşca lor de sticlă. Toţi oamenii aceia sînt ca nişte purici de mare. Cu miile pe fiecare ţărm. Ce vor? Şi Jimmy fusese aproape la fel cu ei. Aproape. Fiindcă nu era tocmai acelaşi lucru: dimineaţa, în maşină, pe podul din Brooklyn se simţea singur. Întrucîtva stăpîn pe el, în şirul acela de maşini.

*

Şi apoi? Ca şi individul care trecuse mai adineauri: din claxon în pedalare, din claxon în pedalare, şi reîncepe acelaşi refren: „Bună ziua, domnule White!" „Duminică plăcută, domnule White!"—„Vai! ştii eu, familia..." Ce-o fi făcînd Lucy? Primise de la ea trei sau patru scrisorele.

Nu-şi dădea seama dacă le citise cu atenţie. Flecăreală. Din seara aceea de la Rockfield, cînd spusese acolo, pe deal, că are intenţia să plece în Europa, se purtase cu el ca o găină care a scos un pui de raţă. Firește, pentru a-şi explica această fugă, ea nu putuse găsi alte motive decît cele obişnuite. Motivele pe care le invoci înaintea judecătorului într-un proces de divorţ: nepotrivire de caracter, plictiseală. Ea nu putea să înţeleagă senzaţia de înăbuşire care devenea tot mai apăsătoare şi-l făcuse să-şi dorească, ca pe o uşurare, o dimineaţă ca aceasta. În sfîrşit, avea şi el o tinereţe. În sfîrşit! Iată pe ce dăduse banii, pe tinereţe, şi nu la 60 de ani ca acei indivizi care străbat 6000 de kilometri din Missouri pînă la Paris ca să asculte într-un bar o şansonetă demodată de pe la ei, pe care n-au avut niciodată timp s-o asculte acolo. Nu, o tinereţe care-i mai putea schimba încă viaţa, îl putea îndrepta pe un drum cu totul nou — nemaipomenit. Nu ştia care şi nici unde îl vor duce toate acestea pînă la urmă. În vacanţă. Peste cîteva clipe se va îmbrăca şi va coborî la cafenea să bea o cafea cu lapte groaznică, pe urmă se va duce să-şi cumpere jurnale, unul franţuzesc, pentru a învăţa limba, şi *Herald*-ul. Încerca să descifreze titlurile cu un dicţionar. În fiecare zi lua alt ziar, cumpărase de cîteva ori chiar *l'Humanité*. Îl

distra să poată ţine în mînă acest ziar periculos, explozibil. Făcea parte tot din vacanţă, era cu totul altceva decît să cumperi *Daily Worker* la New-York. Şi apoi, aci vînzătorul de jurnale nu se uită la tine ca şi cînd i-ai cere o revistă pornografică.

Dar azi, nu se găseau nici un fel de jurnale. Era duminică. Ar putea să treacă pe la tipul din colţul străzii care vinde *l'Humanité* pe lîngă alte publicaţii, rînduite frumos, şi care trebuie să se fi şi instalat acolo cu scaunul lui. În tăcere, deocamdată, pentru a nu trezi oamenii. Dar nu va face aşa. Jimmy ştia că dimpotrivă se va feri să treacă prin faţa vînzătorului, pentru a nu se simţi deodată stingherit de cămaşa sa cu pătrăţele, de pantalonii albaştri, de felul acela de a zvîrli picioarele înainte ţinînd corpul aproape ţeapăn care-i face pe toţi să şoptească dispreţuitor: „Iată un american!"

Îşi amintea de un student de la Harward care vizitase Italia de curînd şi-i povestise că prin cartierele sărăcăcioase din Roma oamenii scuipau în urma lui. Studentul îi spusese că fusese mîhnit, cu atît mai mult cu cît îi înţelegea.

— Le-am construit o gară — spunea el — şi în oraşul acela unde întîlneşti la tot pasul înscripţii care amintesc de August sau de Isus Christos, am pus şi noi una prin care încunoştiinţam poporul italian că am cheltuit nu ştiu cîţi dolari pentru construirea gării. Asta îmi aduce aminte de povestea aceea cu generalul care credea că bombardierele noastre au distrus Coliseul...

Fiind duminică, va coborî pînă la Saint-Germain-des-Prés să se uite la dughenele anticarilor. Era uimitor cîte lucruri ciudate şi într-adevăr frumoase adunase această ţară timp de veacuri. Se găseau mai ales aristoane. Jimmy îşi dorea o cutie din aceea de sidef, mai mică chiar decît cel mai mic aparat de radio care cîntă cu capacul deschis, mereu acelaşi cîntec, e drept — fără îndoială un fel de vals. Dar nu era cu putinţă, trebuie să coste peste cincizeci sau şaizeci de dolari! Nu? Lumea îşi închipuie că americanii se scaldă în aur. Ei bine! dim-

potrivă, aici i s-a întîmplat poate pentru prima dată să aibă răgazul să-şi dorească lucruri ce nu şi le putea cumpăra. Lucruri pe care nu aveai impresia că le şi posezi, ca acolo, în America, numai pentru că le vedeai reproduse cu toate însuşirile lor caracteristice, în sute şi sute de jurnale. Lucruri care, fie că îţi aparţineau fie că nu, le descoperiseşi totuşi singur, habar n-aveau de ele milioane de oameni... ca acest ariston, de pildă. Ca Françoise, care îl aştepta la prînz, la „Royal", pe terasa însorită. Se cunoscuseră cît se poate de firesc, deşi nu tocmai la întîmplare. La drept vorbind, pentru că ştia englezeşte. Schimbaseră cîteva vorbe într-o seară, la o cafenea, dar nu prea aflase cine ştie ce despre viaţa ei, atîta doar că locuia într-un hotel din cartier unde el nu fusese niciodată şi că lucra la un birou american.

*

Nici ea nu venise la el niciodată, cu toate că o rugase în nenumărate rînduri sub diferite pretexte. Avea doar voie să-i sărute ochii. Atîta tot. Această intimitate în care conversaţia ocupa locul de frunte era ceva cu totul nou pentru Jimmy. Îl înflăcăra ca o descoperire. Ştia că n-o iubeşte pe Françoise, aşa cum iubise de pildă pe Lucy, şi cum o mai iubea încă. In legătură cu Françoise nu-şi făurea nici unul din visele care acolo se cheamă „romantism" şi unde imaginii unei frumuseţi desăvîrşite, din cale afară de desăvîrşită, i se adaugă viziunea plină de poezie a unei colibe în mijlocul brazilor. Nu i se părea că aude glasul ei în muzica plină de nostalgie a unui pian electric de cinema. Nu primea în dar dela Ea o cravată înviorată de surîsul care dă la iveală nişte dinţi strălucitori. Nu ghicea pe chipul ei de fată tînără, trăsăturile — încă regulate — ale unei bunici cu părul albăstrit, îngăduitoare şi plină de înţelegere, cu sufletul înmuiat de melancolia amintirii.

Nu, faţa ei nu era desăvîrşită. N-ar fi ales-o şi nici n-ar fi dorit-o. Avea ceva molatic în profil, nasul şi gura prea mari pentru gustul lui. E drept însă că îi plăceau ochii ei adînciţi în orbite cu priviri de nepă-

truns din pricina umbrei în care erau aproape întotdeauna cufundaţi. Nu-ţi dădeai seama dintr-odată de felul ei de a fi. Jimmy avea impresia că n-o va scoate niciodată la capăt cu ea, că se poate aştepta la surprize, că spune lucruri neprevăzute şi că fără îndoială îl va face să sufere. Era cochetă, dar într-un fel care lui îi era necunoscut şi care îl dezorienta. Nu, ea nu era nici nedreaptă, nici chinuitoare. Niciodată nu-i dăduse să înţeleagă că i-ar fi plăcut să şi-l facă sclav sau să-l transforme într-un cavaler gata oricînd s-o servească (cum sînt imbecilii aceia tineri sclivisiţi, cu garoafă la butonieră, care plătesc mese şi dansuri; m-am-legat-la-gard-pentru-douăzeci-de-dolari-şi pentru ce Doamne? Ce îndrăcită!) Ea nu cerea s-o asigure că e un om de viitor, că şeful lui văzîndu-i destoinicia, îi va oferi în curînd o slujbă bună de tot. Mai de necrezut încă: primise cu indiferenţă — sau cel puţin ca pe un lucru care nu-i dădea de gîndit — vestea că e însurat, ba îl întrebase chiar cum arătau soţia şi copiii săi.

Dar cochetăria aceasta era şi mai uluitoare: tocmai pentru că nu reacţionase aşa cum se aştepta el — tocmai pentru că el se aştepta să-l chinuiască să-şi joace rolul, să funcţioneze ca o maşină de plictisit bărbaţii. Gîndindu-se la toate acestea, se simţi fericit şi se sculă fluierînd.

*

Se duse la fereastră să respire aerul din grădină şi i se umplu sufletul de bunăvoinţă şi veselie. Cîntecul orgii de la mănăstire se înălţa mai puternic de dinapoia reţelei de frunze proaspete de un verde deschis. Apoi se auziră glasurile unui cor de femei. Poate că Bill Williams avea dreptate. „Asta da, asta e civilizaţie!" Dar se ştia dinainte ce-ar scoate de aici un individ ca Bill. Poveste morală: „O mănăstire undeva prin Noul Mexic cu aurării peste tot, călugăriţe violate de roşii (care au trecut graniţa) sau de negri, să fie şi cîţiva negri presăraţi printre roşii. Nici aşa nu-i rău. Da, violate. Se văd flăcările incendiilor pîlpîind ca în *Pe aripile vîntului:* culori frumoase de

sînge închegat. Dar, bineînțeles, nu vor fi violate numaidecît (să fim serioși) fiindcă... (urmarea în numărul viitor, adică peste două ore, la următoarea ediție, asta te va forța să cumperi același jurnal neserios de două ori într-o seară) fiindcă... tocmai apare lunganul cel blond cu vlăjganii săi din poliția călare și cu cîțiva cetățeni cumsecade. Ei văd începutul de viol (tocmai cît trebuie ca să trezească interesul cititorului) și începe o învălmășeală strașnică. Peste tot numai sînge. Dar ca prin minune sfîntul potir n-a fost prihănit și nici bunele călugărițe. Și dacă ar mai adăuga și că lunganul cel blond își regăsește în mănăstire pe logodnica lui de odinioară care își închinase viața domnului? Lunganul cel blond o salută plin de respect. Sînt amîndoi în capela mînăstirii, după încăierare, și ea îi cîntă la orgă un imn, cu ochii înecați în lacrimi..."

Jimmy se întreba dacă n-ar fi trebuit să se apuce să scrie. De ce nu? La Paris găseai zeci de americani care scriau. Nu prea știai exact despre ce, dar în sfîrșit, scriau. Dacă n-ajungeau la mare lucru, era din cauza leneviei. Trebuia să recunoști însă că exista o concurență groaznică. Pentru o poveste tîmpită cum era aceea cu mănăstirea trebuie să te asiguri de „drepturi rezervate" înainte de a fi scris vreun rînd. Fiindcă altfel, garantat că în mai puțin de trei săptămîni o vei vedea apărută într-o revistă ilustrată. Cu atît mai mult cu cît e o povestire morală, și deci o „povestire cum se cere".

Se bărbieri cu grijă și se îmbrăcă. Simțea lipsa dușului. Se fricționă cu un șervet ud, dar îi venea greu să se obișnuiască cu această lipsă de confort. Cîteodată înclina să creadă, așa, în derîdere, că misiunea Americii, îndatorirea ei, era să schimbe toate acestea, să cheltuiască milioane pentru ca să curgă apa caldă, să se sape piscine și să se adape Europa cu băuturi de la ghiață. Apoi, își zicea că la urma urmei acestea nu erau lucruri chiar atît de importante. Dovadă: trăia acolo și încă mult mai fericit decît fusese vreodată! Umblînd pe jos și spălîndu-se într-un lighean,

Cînd Jimmy intră în bodegă, patronul discuta cu un client. I se păru cunoscut, dar nu-şi mai amintea unde îl văzuse. Patronul îi servi imediat cafeaua, fără ca el să fi apucat să-i ceară ceva. Îl încîntă gîndul că era socotit „un obişnuit de-al casei". Încercă să prindă ceva din conversaţie, dar îi era greu. Înţelegea binişor numai dacă i te adresai lui direct şi dacă vorbeai rar. Amesteca de zor cu linguriţa zahărul acela ciudat care nu voia să se topească şi privea în jurul său, mulţumit ca un turist care nu mai e un simplu spectator, ci începe cu adevărat să ia parte la viaţă, să priceapă. Era răsplata mai multor săptămîni în timpul cărora făcuse mari eforturi să privească totul cu interes şi simpatie. Eforturi foarte mari, de care a fost în stare numai datorită neaşteptatei revolte care pusese stăpînire pe el în America şi-l aruncase în această aventură a goanei după fericire, credea el. Oricum, această bodegă era o binecuvîntare. În tot Parisul nu găseai ceva mai specific, un decor care să semene într-atît cu ceea ce ţi-ai fi putut imagina la Indianopolis sau Boston. Patronul, de patruzeci de ani nu făcuse nici o modificare. Nu schimbase nici zincul, zinc veritabil, nici vitrina de pe care se şterseseră din loc în loc de multă vreme litere, lăsînd un cabalistic : I N S R E S R T. „Cei care vor să înţeleagă, înţeleg, ceilalţi ducă-se dracului", spunea patronul, care nu alerga după clienţi. Avea destui şi aşa. De altfel, nici nu se putea numi că ţine un restaurant, fiindcă de multă vreme, nu servea decît melci, specialitatea casei.

Un reprezentant care habar n-avea de una ca asta venise într-o zi să-i ofere coca-cola. „L-am dat afară în brînci, ba i-am mai tras şi un picior în spate... auzi neobrăzare !" Dar la al treilea atac, a capitulat şi acum divinele sticle care se potriveau acolo ca nişte borcane farmaceutice în bucătăria unui han, împodobeau prăvălia, rînduite în lădiţe standard, aşezate în ordine perfectă. Tîmpite, înşelătoare, învăluite în taină. Neconţinînd altceva decît impresia pe care ţi-o făceau. Triumful reclamei. Sînge proaspăt din trupul sfînt al lui

Isus întrupat în gherocul negru bine croit al cardinalului Spellmann.

În toată Europa învinsă, aceste sticle erau semnalul de adunare pentru unii tineri de nimic care tînjeau după viaţa plină de poezie din Florida sau California. Nătărăi împietriţi, cu capete de păsări, ei îşi dădeau osteneala să ude cu această băutură biftecul lor cu cartofi prăjiţi, încredinţaţi că în clipa aceea şi prin gestul acela, primeau ca la împărtăşanie sfînta cuminecătură a secolului american, împărţită de profeţii cu cravate ţipătoare care proroceau pe culoarele Congresului venirea unui Mesia atomic.

Acest gust ciudat de limonadă cu ciocolată, întărită cu un sirop iodotanic, străbătută de băşicuţe de aer ozonificat, pe care îl simţeai nu atît pe limbă, ci în palma uimită de a nu recunoaşte străvechea formă a sticlelor, cilindrice, pîntecoase care conţinuseră beaujolais, nuit saint-georges, saint-émilion (sticle zdravene, incomode, care chiar la beţie cereau o sforţare, o voinţă limpede, o atenţie politicoasă), singur acest gust stîrnea în mintea zecilor, sutelor, miilor de oameni de nimic, îngrijoraţi şi dezamăgiţi, un val de visuri care-i purta pînă la înălţimea buildings-urilor de basm, pe crestele acestui Himalaya impunător de pe care vedeau la picioarele lor acele pampas doldora de pepită, Cadillacurile înşirate unul după altul pe autostrada de oţel, sînii Gildei şi surîsul ei atît de desăvîrşit, încît devenise simbolul dorinţei celei mai gingaşe, celei mai perverse, celei mai măreţe pe care o puteai obţine pentru neînsemnata sumă de 40 franci.

Patronul mai avea însă şi cîteva sticle de vin bun, dar deverul i-l făcea mai ales un vin alb, de butoi, bunicel, destul de tare, nu prea limpede, care te înveselea însă şi cerea stridii. Cît ţinea sezonul, vindea zilnic un coş două de stridii, iar carapacele le strîngea grămadă, într-un colţ lîngă tejghea.

Cafeaua o pregătea la bucătărie patroana, o strecura printr-o lingură şi o lăsa să se limpezească ; nu era ea atît de bună şi tare ca cea care picură din filtru, zbuciumîndu-se şi gîfîind, dar oricum nici zeamă de prune.

— Frumoasă vreme azi, domnule Jimmy, zise patronul.

Jimmy întoarse capul surîzînd binevoitor și-l recunoscu, după păr, pe clientul rezemat de tejghea ; era lucrătorul pe care-l zărea adesea trecînd pe bicicletă dimineața, în zorii zilei.

— Domnul e american, spuse patronul.

— Aha ! — zise clientul, silindu-se să pară încîntat — asta nu însemnează însă că e de aceeași părere cu Truman...

Jimmy sorbi din cafea.

— Domnule Jimmy — spuse patronul — Roger ar vrea să vă roage ceva, e vorba de o petiție. De aceea i-am atras atenția că sînteți american, fiindcă firește...

— Nu este ceva împotriva Americii, spuse Roger. Este un protest împotriva bombei atomice. Vreți să vedeți ?

Îi întinse lui Jimmy o foaie de hîrtie cu cîteva iscălituri pe ea.

Jimmy începu să citească cu atenție.

— Mă iertați, zise el în cele din urmă.

N-avea curajul să întoarcă capul și nici nu voia să-l privească în față pe omul acela. I se părea că-l cunoaște de multă vreme. I-ar fi fost mai ușor să refuze pe indiferent cine, dar nu putea să uite că fața aceea pe care o vedea pentru prima dată de aproape, o față rotundă, foarte colorată, cu mici pete negre ciudate în piele, pe obrajii luminați de doi ochi albaștri, cam copilărești, era fața biciclistului din zorii zilei pe care-l crezuse un om cu totul deosebit, cum nu găseai în altă parte, cu desăvîrșire singur și altfel decît ceilalți. Scutură din cap.

— Eu nu sînt comunist.

— Nu trebuie să fii comunist, zise individul. Au iscălit oameni de toate felurile. E firesc să fii împotriva bombei atomice. Nu știu dacă ai familie, copii...

— Am, zise Jimmy.

Se simți deodată stingherit și plictisit în același timp, îi venea s-o apuce la fugă ca atunci la Rockfield, la concertul lui Robeson. Pentru nimic în lume nu și-ar mai fi pus acum numele pe această hîrtie. Gla-

sul lui White îi suna în urechi: „Indivizi care urăsc America şi care abia aşteaptă să ne dea la cap". Dar nu, nu acesta era motivul. Altceva îl împiedica. Se întreba dacă nu cumva îi e frică — frica de a-şi aşterne numele pe o bucăţică de hîrtie, numai la amintirea mutrelor întrezărite la Rockfield. În curînd America va încăpea pe mîna unor oameni ca White şi atunci se va ţine seamă de tot, ei vor şti tot şi vor veni să-ţi vîre sub nas iscălitura. Şi la ce-ar folosi asta?

— Sînt străin, zise.

Vorbea cu greutate, tot mai împiedicat. Văzu cum se luminează faţa liniştită a lui Roger.

— Nu-i nimic, zise acesta. Ce dacă eşti străin? Lucrul de căpetenie e să fim mulţi, milioane de oameni care să ceară interzicerea armei atomice.

— Şi Rusia? zise Jimmy.

— Şi Rusia, firește. Se spune că *„primul"* guvern care va face uz de arma atomică... Atît se spune. Şi Rusia ca oricare altă ţară.

Jimmy ar fi voit să spună ceva, dar nu găsea cuvintele. Se mulţumea să dea numai din cap. Avea pică pe acest individ care-i stricase liniştea unei dimineţi de duminică. Nu pentru asta venise la Paris şi renunţase la toate. Venise aci ca să fie lăsat dracului în pace şi cînd colo, totul începea dela capăt...

— Nimeni n-are nimic cu poporul american, zise Roger. Se ştie prea bine că şi acolo e ca la noi. Sînt şi buni şi răi.

— Astea sînt lucruri care cad în sarcina guvernelor, zise Jimmy.

Roger începu să-i explice că guvernele pot fi înrîurite. Îl lua ca martor pe patron. Alegea cu grijă cuvintele, îşi dădea toată osteneala să-l convingă. Nu era de loc o cuvîntare pregătită dinainte. Se înflăcărase, deşi avea poate pentru a suta oară în faţa lui un bărbat sau o femeie, care şovăia, de care-l despărţea un zid de prejudecăţi, de temeri nemărturisite, ideea care li se băgase în cap că ori ce-ai face e zadarnic, că războiul sau pacea, sărăcia sau bogăţia, nenorocirea sau fericirea, toate sînt în firea lucrurilor. Dar Roger avea răbdare — nu întotdeauna — dar în cazuri

de acestea da, se străduia să aibă. Şi ce străduinţă, pentrucă la drept vorbind îi venea să le strige în faţă că sînt nişte dobitoci. Mai ales femeilor. Văzuse zeci de femei în pragul uşii, repetînd cu încăpăţînare : „Nu ştiu, soţul meu nu e acasă". „Nu mă bag în politică". „Eu... cu copiii. Am destule pe cap". „Nu ştiu, nu mă bag în politică. Nu ştiu". „Dacă soţul meu, soţul meu".

Şi acum şi americanul ăsta, un student totuşi, care trîndăveşte toată ziua, citind jurnale, crede şi el că e treaba guvernelor ! „Aş prefera să am de-a face cu fasciştii, se gîndea Roger. Cu mîrşavii te iei la trîntă, dar cu cîrpele astea, dumnezeule !"

— Nu vi se cere decît atît, zise el. O iscălitură, nimic mai mult. Înţelegeţi însă că dacă se vor strînge milioane de semnături, faptul ar da de gîndit guvernelor.

— Da, zise Jimmy.

Toate acestea îi păreau îndepărtate şi cu neputinţă. Individul ăsta strica tot. Jimmy puse o hîrtie de douăzeci de franci pe tejghea.

— Atunci, nu vreţi ! zise Roger.

Se uita la american cu uimire. Jimmy făcu un gest nelămurit şi ieşi.

În stradă simţi o uşurare amestecată cu oarecare părere de rău. Cine se putea gîndi serios la război pe o astfel de dimineaţă însorită ? Încercaseră să-i strice vacanţa şi el se apărase, atîta tot !

— Ce ticăloş, zise Roger, uitîndu-se după Jimmy. O adunătură de ticăloşi. Ascultă-mă pe mine, canaliile astea vor război. Foarte bine ! Dacă-l vor cu tot dinadinsul, or să vadă ei ce-nseamnă ! Se-nşeală amarnic dacă îşi închipuie că ne vom duce ca vitele la abator pentru ei. Se-nşală al dracului...

— Poate că n-a înţeles prea bine despre ce e vorba, zise patronul.

III

Bill Wiliams se înapoiase din turneul întreprins prin porturile franceze cu o sumedenie de însemnări şi cu un sentiment de ruşine. Încetul cu încetul, alergînd

dela Cherbourg la Brest și de la Brest la Saint-Nazaire, punînd întrebări docherilor, conducătorilor de sindicate și chiar persoanelor oficiale, își dăduse seama că mai pretutindeni americanii erau priviți cu ură... În aceeași măsură în care fuseseră și naziștii. Numai mizeria putea slăbi puterea de rezistență a docherilor și Bill era nevoit să admită că tocmai acest lucru trebuia speculat. Redactase o serie de articole dîndu-și silința în mod sistematic să nu străbată nici un fel de emoție. Făcuse un fel de raport sec, care ar fi putut folosi foarte bine ca notă către statul major. Dealtfel aceasta și era. Jimmy descurajat, îl asculta cum își deapănă impresiile.

— Într-o zi — spunea Bill — mă aflam la sediul sindicatului din Cherbourg pentru a lua un interviu conducătorilor. Cineva deschide ușa. Mă vede, spune cît se poate de firesc: „Pute a american pe aici", și iese trîntind ușa. Acolo unde oamenii sînt de partea noastră, însemnează că mizeria e atît de mare, încît îi putem face pe cîțiva nenorociți să renunțe la orice demnitate. O persoană oficială, crezînd că-mi face plăcere, mi-a spus: „Cînd i-or vedea docherii pe galbeni la lucru își vor zice: «Mari proști am fost că am dat cu piciorul și la lucru și la bani»." O gură spurcată și vicleană. Avea dreptate în ceea ce ne privește. La urma urmei, de aceea și eram acolo, nu? Făceam parte din tagma lui. Îmi venea să-i ard una peste bot. Așa stau lucrurile.

Bill bău din whisky și se lăsă furat de plăcerea momentului. În acest bar de pe Champs-Elysées totul era în așa fel aranjat, încît americanii să nu se simtă cîtuși de puțin străini. Încetul cu încetul, la Paris lua ființă un fel de cartier rezervat, un fel de concesiune, ca pe vremuri în China: o lume deosebită, zăvorîtă, a cărei liniște nu era tulburată de cît de zgomotul shakerelor, de lunecarea somptuoasă a T.T.X-urilor și de apa fîntînilor arteziene care cădea în ploaie deasupra florilor. Cine s-ar fi îndoit acolo că Franța nu se ridică văzînd cu ochii, datorită ajutorului american? Și Franța aceea se ridica, în adevăr, și cum încă!

În galantarele vînzătorilor de stridii nu se văzuseră niciodată atîtea crustacee și languste. Fripturile nu fuseseră niciodată mai groase. Niciodată nu se iviseră mai multe prilejuri de a admira pe mîini leneșe, atîtea bijuterii despre care puteai face prinsoare, fără teamă de a pierde, că nu sînt false. Un whisky la „Peewik" reprezenta patru ore de muncă a unui miner, sau un prînz pentru trei persoane într-un restaurant muncitoresc, sau salariul pe zi al unei lucrătoare din manufactura de tricotaje de la Montceau-les-Mines. Dar aici cine se putea gîndi la toate astea ? Cealaltă lume se găsea dincolo de Bois de Boulogne numai la cîteva minute de drum cu mașina printre case cu fațada scorojită. Îndată după aceea se iveau șoseaua minunată, însorită, apele strălucitoare ale Senei printre falezele ca de cretă, fețele albe ale pînzelor și dincolo de ele Deauville și marea care nu e a nimănui.

— Numai dacă te duci la fața locului îți dai seama de adevărata situație, reluă Bill. Dacă nu întreprindem ceva, azi-mîine începe încăierarea. Nu știu dacă îți dai seama că sînt familii care trăiesc cu douăzeci de dolari pe lună?

— Mai puțin decît are un muncitor agricol la noi, în sud, zise Jimmy.

— Ți-am mai spus că n-o să rezolvăm chestiunea comunismului numai cu tancuri, zise Bill. Dacă nu le vom putea opune un crez, vom da greș. Dar dacă e vorba de crez...

Parcă vedea pe străzile care duceau spre port, de-a lungul sîrmei ghimpate, santinele cu căști, doi cîte doi, cu arma la umăr sau cu mitraliera pe pîntece și într-o curte noroioasă femei care făceau coadă pentru a primi un pumn de orez sau cîteva boabe de mazăre uscată.

— Oamenii cinstiți ne urăsc, zise el... Și mai e ceva, amintirea pe care au lăsat-o bombardierele americane în orașele acestea, nu e prea bună, firește. Nu știu cum au procedat ai noștri, dar trebuie să recunoști că atunci cînd vezi un cartier de locuințe numai dărîmături și alături, instalațiile portului neatinse... Ia pune-te în locul acestor oameni...

— Oricum, ce-a fost a trecut, așa cred, zise Jimmy.

— Dar pe morți nu-i mai poți învia. Știi ce-mi spuneau oamenii „Intră în care casă vrei, nu e familie să nu fi pierdut pe cineva din pricina bombardamentelor voastre. Nemții făceau haz."

— Și unde o să ajungem ? Săptămîna trecută într-o bodegă un individ mi-a cerut să semnez drăcia aceea împotriva bombei atomice.

— Cred că n-ai semnat ?

— Nu. Deși nu știu de ce...

— E pur și simplu o invenție de-a Moscovei.

— Se poate. Dar bomba atomică ? Vorba dumitale, ia pune-te în locul acestor oameni...

*

Rîse cam în silă. Jurnalele erau pline cu amănunte înspăimîntătoare în legătură cu viitorul război. Numai despre aceasta se vorbea. Dar nimeni nu le lua în serios. După cum nu fuseseră luate în serios nici orașele despre care vorbea Williams și care trebuia să admiți că existaseră. Parcă însemnau cine știe ce lucru ? Despre bombardarea porturilor franceze nu apăruse decît un comunicat de cîteva rînduri în jurnalele de seară. „Aviatorii noștri au făcut o ispravă frumoasă". Bineînțeles că în august 1945, în ziua cînd a căzut bomba atomică la Hiroshima, faptul a făcut senzație. Fiindcă era ceva nou, fără îndoială. După aceea s-au aflat amănunte : 175.000 de morți, oameni cu trupurile umflate, alții cu florile de pe kimono intrate adînc în piele, și cu carnea desprinzîndu-se fîșie cu fîșie de pe oasele devenite radio-active. Bun. Dar Japonia capitulase și se isprăvise cu nenorocirile pentru toată lumea, în orice caz, pentru el, Jimmy, se sfîrșise cu plictiseala și îngrijorarea fiindcă, dacă asta ar mai fi ținut, ar fi plecat pe front și odată cu el milioane de tineri, rămași astăzi în viață. A cui era vina ? Trebuia să se dea un răspuns la Pearl Harbour.

— Comuniștii, după cum vezi, nu sînt chiar așa de naivi, zise Williams. Cînd au început să vorbească de povestea aceea a apelului de la Stockholm nu i-a dat nimeni nici cea mai mică atenție. A trebuit să treacă

un timp ca să bage de seamă că ar putea să devină primejdioasă şi acum însuşi Acheson se vede nevoit să intervină.

— Aşa e, zise Jimmy. I se părea însă destul de ciudat, că un individ ca cel din bodegă, care mergea cu foaia lui de hîrtie din casă în casă, putea să dea de furcă Departamentului de Stat.

— Mă întreb — urmă Williams — dacă nu cumva ţinem prea puţin seamă de factorul uman. Din acest punct de vedere am învăţat multe. Nu e destul să ai de partea ta pe prefect şi pe comisarul de poliţie, fiindcă pînă la urmă, dacă oamenii de rînd sînt împotriva ta, se duce totul de rîpă. Cum era individul care ţi-a propus să semnezi ? Ce fel de om ?

— Un om obişnuit, zise Jimmy. Cu totul obişnuit, aş putea zice un băiat de treabă. Pînă la urmă s-a înfuriat. Tocmai îmi beam cafeaua. Colindă aşa, din casă în casă.

— Dacă ai fi iscălit — zise Williams — ar fi tăbărît cu toţii asupra numelui tău. Îţi dai seama, un american! La Saint-Nazaire mi-au arătat scrisoarea unui student american prin care îi felicita pe docheri. Le trimisese cutii cu conserve şi un trico. Mi-au arătat scrisoarea, dar docherul a pus degetul peste semnătură ca să n-o pot vedea. Sînt convinşi că toţi ziariştii americani sînt reacţionari sau spioni...

— Trebuie să recunoaştem că există destui reacţionari, după cum spui, zise Jimmy. Eşti întrucîtva o excepţie, Bill...

— E drept, zise Williams. Dar turnător, nu. Numai dacă nu te consideră turnător pentru faptul că ai stat de vorbă cu vreunul de la ambasadă...

*

In glasul lui se simţea o enervare abia stăpînită... Ştia că se apăra împotriva unei acuzaţii care răscolea în sufletul său fapte petrecute de mult. Nu, spion nu era. Dar nu mai era nici omul de acum cincisprezece ani, cînd ca tînăr ziarist, dăduse pe faţă minciuna şi făţărnicia presei senzaţionale. Mai adineauri, recitind seria de articole pe care le scrisese cu privire la situa-

ţia din porturile franceze, îl cuprinsese un fel de desgust şi descurajare. Tot ceea ce scrisese era adevărat, purul adevăr şi totuşi lipsea celălalt adevăr, adevărul pe care l-a cunoscut pe măsură ce-l cuprindea ruşinea, da, ruşinea de a se afla acolo şi de a face ceea ce făcea. Adevărul e că îi venise să le frîngă gîtul galbenilor, dar meseria lui era de a-i vorbi de bine. Nu-i vorbise de bine, dar nici nu le frînsese gîtul, nici nu-i vorbise de rău. Scrisese doar atît cît era strict necesar ca să facă faţă cerinţelor ziarului. Dar nici de cum ceea ce îi impunea conştiinţa sa. Dar ducă-se dracului!

— Mai iei ceva?

— Un scotch, dar n-aş vrea să te stingheresc, zici că trebuie să te întîlneşti cu Rye.

— Nu mă stinghereşti de loc, va fi încîntat să te cunoască. De altfel i-am şi vorbit despre dumneata.

— De bine?

— Fireşte că de bine. Ce vei fi crezînd? Rye şi cu mine avem exact aceleaşi vederi. Ai să vezi, e un liberal, un socialist în felul lui.

— Destul de ciudat — zise Jimmy — dar am impresia că în viaţa mea nu m-am ocupat atîta de politică. Şi venisem aici pentru odihnă! Cum se înşeală omul!

Bill rîse binevoitor.

— Doar pentru atît? Ai? Dar tînăra cu care te-am întîlnit?

— Ah! nu contează, zise Jimmy.

De patru zile n-o văzuse pe Françoise. Trebuia să-i telefoneze, dar n-o făcuse.

Din duminica pe care o petrecuseră împreună, plimbîndu-se pe bulevarde, prin mulţime, încet, tăcînd aproape tot timpul, începuse să se întrebe unde vor duce toate acestea. Şovăiala care-l paraliza cînd era vorba de cele mai neînsemnate întîmplări ale vieţii îşi arăta acum efectele într-un domeniu în care se crezuse cu totul liber. Se gîndea neîncetat la seara petrecută cu Clara şi la neînţelegerea inexplicabilă care-l despărţise de Lucy. Era un simplu spectator la o comedie pe care o juca faţă de el însuşi şi faţă de ceilalţi, cu seriozitate, cu pricepere, dar fără con-

vingere. Drept urmare, de cînd se afla în Europa — în afară doar de strîngerea mîinii lui Françoise într-ale sale, ceeea ce, e drept, îi făcea inima să bată cu putere — nu se alesese cu nimic mai mult decît la New-York: o oră petrecută într-o cameră urîtă cu o prostituată care desigur îi aplicase tariful pentru străini. Încerca să-şi alunge toate acestea din minte, însă simţea o şi mai mare amărăciune. Îi venea greu să-şi mărturisească că acest Oraş la care o lume întreagă visa ca la un paradis cu plăceri la îndemîna oricui, nu-i oferise nimic nou. În cele din urmă ajunsese să-şi petreacă multe seri la o masă dela O. K., ca să asculte, în timp ce bea un pernod, pe mica Anna Myers cîntînd şansonete din Middle-West, acompaniindu-se la ghitară. Avea oroare de asta. Nu înţelegea cum de putea să-şi spună că trăia timpul cel mai minunat din viaţa lui şi că în acelaşi timp niciodată viaţa nu-i fusese atît de deznădăjduit de tristă şi goală. Îl înăbuşea singurătatea. De aceea voia s-o iubească pe Françoise. De aceea trebuia să încerce o dragaste mare. Îi era tot una ce s-ar fi putut întîmpla după aceea. Principalul era să trăiască şi să rişte cît mai mult pentru fericire...

Williams îl trezi din visare, bătîndu-l pe spate.

— Iată-l pe Rye, zise el.

*

Văzu înaintea lui un bărbat cu faţa foarte tînără, rece, cît se poate de deosebit de tipul obişnuit al americanilor pe care îi întîlneşti în cercurile studenţeşti şi la Saint-Germain-des Près.

Acesta e Jimmy Reeds, zise Williams.

Rye se aşează la masă şi ceru un suc de fructe.

— Sînt la regim, zise el. Am cam întrecut măsura aseară...

Zîmbi cam în silă şi-şi aprinse o ţigară cu mişcări afectate. În timp ce sufla fumul îşi plimba privirile voit pătrunzătoare ale ochilor lui negri asupra celor din jur. Pe Jimmy îl izbi paloarea feţii lui. O atribui însă faptului că în ajun „cam întrecuse măsura", cum spunea el. Se vedea că era convins de

importanța rolului său într-atît, încît socotea că orice bunăvoință însemna slăbiciune.

— Ia spune — zise el — cum găsești viața aici? Nu e rău, nu-i așa?

Vorbea cu accent englezesc. Lui Jimmy îi era rușine că purta haină pepită. „Trebuia să-mi pun cel puțin o cravată", își zicea.

— Bill mi-a vorbit despre dumneata.

— Da. Și ce v-a spus?

— Ei, asta e... lucruri foarte bune.

— Ia ascultați, întrerupse Williams cu o veselie oarecum silită, ce-i aici, ședință de psihanaliză?

Începură să discute despre seria de articole cu privire la porturi care începuseră să apară în *Picture*. Rye găsea că Bill nu făcuse bine cînd insistase asupra faptului că numai interesul material i-ar putea face pe docheri să cedeze.

— Nu știu dacă e de prea mare folos să arătăm că n-am putea obține ceva din partea muncitorilor, decît amenințîndu-i că-i vom lăsa să crape de foame, zise el.

— La Cherbourg mi s-a spus — zise Williams — că noi am zădărnicit sosirea vaselor cu cărbuni, care urmau să fie descărcate în port, numai pentru a mări șomajul și a-i forța pe indivizi să cedeze în chestiunea armelor...

— Se poate, zise Rye. Dar altfel se pune problema. Dacă ne apucăm să tălmăcim și să explicăm propria noastră acțiune, în loc să ne ocupăm de roșii, o să fie cam greu...

De cîteva clipe, Jimmy se întreba unde mai văzuse această figură și, deodată, își aminti de Rockfield. Bineînțeles, nu era chiar același lucru. Nu exista nimic comun între un individ ca White și Rye. Dar îți puteai lesne închipui ce s-ar fi întîmplat dacă ar fi căzut masca pe neașteptate...

— Vezi, Jack, eu sînt ziarist, spuse Williams. Relatez ceea ce văd și aud, asta-i tot. Restul vă privește pe voi ceilalți...

— Nu prea înțeleg de ce se face această deosebire, zise Rye. (Cu gura țuguiată dădea drumul la roto-

coale de fum albăstriu). Nu foloseşte la nimic... La noi, în America, e altceva, dar aici sîntem toţi deopotrivă. Tragem la acelaşi jug.

Un moment domni linişte. Apoi Jimmy bîigui ceva cam în felul acesta: „Ei! cred că s-a făcut tîrziu..." Dar ei protestară şi-l îndemnară să mai comande un pahar. Rye încercă să se arate drăguţ:

— Bill şi cu mine — zise el — avem darul de a plictisi oamenii cu chestiunile noastre profesionale. Dumneata ai norocul să fi venit aici pentru a te odihni cu adevărat. Nu cred să studiezi ceva anume, nu?

— Nu — zise Jimmy — încerc totuşi să învăţ franţuzeşte.

— Dar vii mai mult în contact cu americanii?

— Da, cam aşa.

— Cu studenţii?

— Da... spuse Jimmy.

De fapt, din cele cîteva mii de beneficiari ai burselor de foşti luptători care erau în acel moment la Paris, numai cîţiva urmau în adevăr cursurile unei facultăţi. Ceilalţi justificau bursa printr-o simplă dovadă de înscriere.

— Nu cred că se scaldă în bani, zise Rye.

— Nu tocmai — zise Jimmy — dar bănuiesc că se descurcă. Oricum bursa echivalează cu aproximativ 26.000 de franci pe lună. Chiar dacă ar risipi, să zicem, douăzeci de dolari pe una, pe alta, tot o scot la capăt.

— Mulţi dintre ei sînt scriitori, zise Williams, jumătate în glumă, jumătate în serios. Au descoperit suprarealismul şi-şi scriu jurnalul intim.

— Cred că sînt şi unii care nu fac numai atît, zise Rye. După cîte se pare se ţin de năzdrăvănii, făcînd pe revoluţionarii. Se vorbeşte mult despre asta la Asociaţia Veteranilor, vrute şi nevrute. Dumneata nu ştii? zise el adresîndu-i-se lui Jimmy.

— Cîte ceva — răspunse Jimmy — am citit în jurnale.

— Credeam totuşi că te ocupi de politică, zise Rye. Bill mi-a povestit impresia pe care ţi-a făcut-o întîmplarea dela Rockfield, trebuie să-ţi spun că sînt

cu totul de părerea dumitale, astfel de întîmplări n-aduc nici un bine Americii. De ele se folosesc mai degrabă roşii. Şi pe urmă, oamenii nu mai ştiu ce să creadă...

Nu se mai uita la Jimmy, aruncă din nou o privire pieziş în jur, oprindu-şi de astă dată ochii asupra unei fete blonde. Ciugulea măsline.

— Da, nu mai ştiu ce să creadă şi printre ei sînt şi oameni de treabă, cinstiţi. Se speculează buna lor credinţă... Încearcă apoi de spune, că te-ai dus la Rockfield, pur şi simplu fiindcă ai vrut să-l auzi pe Robenson cîntînd sau pentru că te-au luat nişte prieteni! Cu atît mai mult cu cît e foarte posibil ca prietenii în cauză, să aibă idei ceva mai precise... Vă asigur că în ceea ce mă priveşte n-aş imputa niciodată nimănui că vine în contact cu progresiştii. Totul depinde de împrejurări. Uită-te la Bill, tot timpul se învîrteşte printre roşii. Îi place meseria asta...

— Sînt ziarist, zise Williams.

*

Urmă o clipă de linişte în care Jimmy avu deodată impresia nelămurită că Rye vrea să-l tragă de limbă şi că Bill îi e complice. Dar nu era prea sigur. Simţea pur şi simplu că izbucnise ceva nou în viaţa lui. Ştia că ziua aceea de la Rockfield lăsase urme adînci în sufletul lui şi că în bună parte din pricina celor întîmplate acolo ajunsese la Paris. Din pricina celor ce văzuse acolo, simţise nevoia să plece şi să se lămurească bine. Dar era cu totul altceva decît aluzia destul de directă făcută de Rye din care reieşea că poate făcuse o imprudenţă. Se înfricoşă dintr-o dată! Auzise vorbindu-se de zeci de cazuri asemănătoare. Indivizii denunţaţi ca americani de rea credinţă, pentru că primiseră într-o zi pe un negru în casa lor şi deschiseseră uşa principală. Alţii care-şi pierduseră slujba fiindcă nu ştiuseră ce să răspundă la întrebarea: „Ce părere aveţi despre editorialele din New-York Times?", sau să spună cu precizie ce jurnal citeau de obicei. Se simţi deodată apăsat de ceva nelămurit şi greu în acelaşi timp, cuprins de braţele

nenumărate ale unui animal uriaş şi moale. Se vedea întorcîndu-se în America şi, abia debarcat, chemat în faţa unei comisii, prins într-o ţesătură de întrebări tîmpite şi şirete, doborît de propria-i nevinovăţie...

— Firește — urmă Rye — este extrem de interesant de ştiut ce cred aceşti tineri despre situaţia actuală, care sînt preocupările lor. Nu-i greu de înţeles că trebuie împiedicată înfiltrarea agenţilor comunişti în asociaţiile studenţeşti, cu atît mai mult în Asociaţia Veteranilor. Bineînţeles, se poate afla mai mult sau mai puţin cine e răspunzător de toate astea, dar nu oameni ca mine se pot duce să vadă. Nu! Dar dacă, de pildă, oamenii aceştia ar avea prieteni ?...

— Nu-mi plac astfel de lucruri, zise Jimmy.

Vorbele îi ieşiră din gură fără să vrea. Se ridicaseră din străfundurile lui. Toate o dată. Le spusese pe nerăsuflate şi acum era uimit de ceea ce făcuse, inima îi bătea cu putere. Îşi aprinse o ţigară, dar mîinile îi cam tremurau.

— Sînt lucruri care nu ne plac, dar care trebuiesc neapărat făcute, zise Rye.

— Ei, ei! prea serioasă conversaţie pentru aperitiv, zise Bill.

— Dar bine, despre ce vorbesc oamenii în general ? zise Rye. Fără îndoială, că din ce în ce mai mult despre politică. Chiar şi cei care pretind că îi plictiseşte. Sînt sigur că dacă s-ar cerceta s-ar găsi că cel puţin 80% din conversaţii se învîrtesc în jurul acestor chestiuni.

Se aplecă spre Bill :

— Ai citit cartea lui Slaugherty ? E la Paris, ştii ? Cred că n-ar fi rău să te întîlneşti cu el. E un om tare, un individ care vede lucrurile aşa cum sînt, nu-şi face iluzii.

— Şi care-i părerea lui ? întrebă Jimmy.

— Părerea lui e că trebuie să ne dăm seama de un lucru : că sîntem în război. Iată adevărul. Bineînţeles lucrul acesta ar schimba mult felul de viaţă al oamenilor. Poate că s-ar isprăvi cu vacanţele.

Începu să rîdă, tăios.

Toate astea nu-s de loc hazlii, zise Jimmy.

*

Nu știa cum ar face să plece mai repede. Bill și Rye luau masa împreună. Îl invitară și pe el, dar pretextă o întîlnire pe care n-o avea. Cu Françoise nu putea să se întîlnească în seara aceea. Voiră să-l conducă cu mașina, dar insistă să plece singur pe jos.

Pe Champs-Elysées reclamele luminoase aruncau flăcări întretăiate. Afișe uriașe reprezentau soldați americani plecînd la asaltul Iwo-Jimei. Mulți dintre trecători vorbeau englezește. Jimmy merse o clipă în spatele unui ofițer american care ținea o fată la braț. Aparatul fotografic îl izbea peste șold. Cu mîna dreaptă strîngea fata mai aproape de el... „Gay Paris". Jimmy avea inima grea. Își aminti că Lucy nu-i scrisese de două săptămîni și îl cuprinse o dorință crîncenă să primească o scrisoare, mai ales vești despre copii. Deodată faptul că se afla la Paris i se păru de neînțeles. Ce treabă avea acolo? Ce căuta? Orice ar fi făcut, viața dinainte se ținea scai de el, poate mai mult acolo decît la New-York. S-o mai fi întîlnit oare Lucy cu individul acela, cu Stewart? Nu-i scrisese niciodată despre el, numai de Bielinsky. Va să zică îl întîlnise. Un mic animal necruțător începu să-i roadă inima. Femeia pe care o văzuse cu ofițerul era poate căsătorită. Și totuși, va avea îndrăzneala să se întoarcă acasă diseară cu fața senină. De ce nu? La urma urmelor toate acestea n-au nici o însemnătate. Cum n-avea nici el, de altfel. Nici chiar Lucy. Nici copiii. Nici el. Nici nimic. Simți nevoia să se îndepărteze și mai mult de lume. Intră într-un cinematograf, la întîmplare, în timpul jurnalului și se așeză cu bărbia în mîini, mestecînd chewing-gum pentru a-și potoli nervii în timp ce se înșiruiau veșnicele imagini: helicopterul, schi-ul pe apă, femeiușca în costum de baie, posesoarea celor mai frumoase șolduri din California și, ca întodeauna și din ce în ce mai mult, tancuri și iar tancuri, bombardiere, avioane de vînătoare cu reacție, indivizi care apar în fața microfonului și cer mai

mulți bani, mai multe eforturi, pentru a salva această splendoare de civilizație. Și unde te întorci, numai copoi, peste tot copoi. Chiar și indivizi ca Bill sînt poate copoi: „Avem nevoie de un crez, așa zicea Bill."

Plecă în timpul desenului animat: zvîrlise pe gîrlă o sută șaizeci de franci. Dar, la urma urmei consumația de adineauri o plătise Rye. Avea chef să bea zdravăn și să nu se mai gîndească la nimic. Mai bine așa, decît copoi. Nu, niciodată. „Nu, domnule White, asta nu, domnule White! Și înainte de toate, zise el vorbind de unul singur dau dracului Legiunea să nu mă mai împiedic de ea". Dar îi trecu îndată prin minte că va avea fără îndoială nevoie de Legiune dacă îl vor purica în legătură cu concertul acela. Își zise că va trebui să fie cu băgare de seamă. Simțea că îi e frică și-l cuprinse rușinea. Ce urît! Totuși, așa stăteau lucrurile, îi era frică.

IV

Într-o zi de primăvară Françoise primi să vină la el la „Hôtel de l'Univers". Jimmy socotea că e o coincidență minunată, vedea în aceasta un semn că totul se va schimba că nu va mai fi constrîns să se mintă pentru a se convinge că viața pe care o duce e însuflețită și într-adevăr nouă. După întîlnirea cu Rye și Bill în barul „Peewick" își dăduse deodată seama de primejdia care-l amenința: nu numai de a cădea într-o cursă pe care altădată nici nu și-ar fi putut-o închipui, dar poate și mai rău: de a fi amenințat să-l înghită micul cerc de americani de la Paris, în așa măsură, încît să nu se mai poată bucura de locurile acestea străine unde-și dorise atît de mult să vină. „Ce ironie—se gîndea el—să fi părăsit totul, să-mi fi zdruncinat viața într-o clipă de nebunie pentru a ajunge să mă îngrădesc aici, la Paris, într-un mic New-York și mai absurd decît celălalt". De aceea avea mai mult ca oricînd nevoie de Françoise, își închipuia că prin ea, cu ajutorul ei,

ar putea lua parte, nu numai ca turist, ca spectator, ci ca toţi oamenii la viaţa Franţei, care pînă atunci i se păruse doar un simplu decor de teatru.

*

In sfîrşit venise, el încerca să-i vorbească în franţuzeşte. Aşa cum putea; căuta cuvintele, nu le găsea, rîdea încetişor. Îi plăcea să se poarte ca un copil. Dacă ar fi vorbit englezeşte, ar fi fost pe de-a-ntregul el însuşi, cu tot trecutul lui, cu Lucy, dar ceea ce spunea într-o limbă străină n-avea mare însemnătate pentrucă nu vorbea el cu adevărat, ci o altă persoană: „Jimmy Reeds din Paris" — şi situaţia aceasta nu va ţine cît lumea. Franceza era limba marilor vacanţe. Ea îi spuse că a făcut progrese, în realitate însă, cuvintele pe care le pronunţa nu erau ale lui. Le învăţase dintr-o carte şi se mira singur cum de puteau avea un înţeles. Era ca şi cum i s-ar fi spus: „Apasă pe acest buton şi va ţîşni o rachetă roşie" şi această rachetă roşie ar fi ţîşnit cu adevărat.

— Ai venit, zise el. Ar fi vrut să spună: ai venit „totuşi", sau „în sfîrşit" ai venit, dar nu găsea cuvîntul.

Ea zise:

— Da, am venit! Am curaj, nu?

Se aşezase pe un scaun lîngă fereastră şi se uita în grădina mănăstirii, urmărind cu ochii o bonetă albă care trecea printre răzoarele cu varză.

— Stai bine aici, zise ea; ai impresia că eşti la ţară în mijlocul Parisului.

Nu ştiu ce să-i răspundă. Îşi pusese toată nădejdea în această vizită şi acum nu ştia ce să-i spună. O întrebă dacă vrea ceai. Françoise ceru să-l pregătească singură. Se uită la profilul ei şi se întrebă din nou de ce o fi dorit să ţină acest obraz în mîinile lui. Dacă într-o zi i s-ar pune întrebarea: „Ei! Cum a fost la Paris?" cu gîndul la cine ştie ce aventuri romantice cu femei misterioase şi elegante, la drept vorbind nu prea deosebite de dansatoarele de french cancan sau ceva asemănător — blănuri şi lămpi cu

gaz aerian, fum de ţigară suflat în obraz, foşnetul rochilor de mătase, lumina aurie oglindită în cupele de şampanie — el va trebui să facă cu ochiul şi să rîdă pe înfundate, lăsînd să se înţeleagă toate aceste lucruri, care nu existau, sau nu mai existau şi pe care, de altfel, nici nu le dorise.

Françoise sta aplecată deasupra ceainicului electric.

Jimmy se uita la ceafa ei şi la felul cum se mişca. Se gîndi că iar se apuca să-şi închipuie bazaconii cînd, în realitate, totul era cu mult mai simplu.

— De ce ai venit ? întrebă el.

— Pentru că m-ai invitat! Ţi se pare atît de ciudat ?

Voi s-o cuprindă pe după umeri, dar ea se feri şi îl întrebă unde e ceaiul.

În faţa acestei simple întrebări se simţi deodată aproape deznădăjduit. Nu ea trebuia să facă ceaiul. Numai Lucy putea face acest lucru. Nu şi-o putea închipui pe Lucy pe terasa cafenelei „Flora", mergînd alăturea de el pe bulevarde, de aceea n-avea nici o importanţă dacă în astfel de împrejurări era împreună cu o femeie străină. Dar „unde e ceaiul"... nu putea să-l întrebe decît Lucy. Faptul că îl întrebase altă femeie era aproape tot atît de nesuferit ca şi clipa cînd te trezeşti după o noapte petrecută cu cineva, care în fond îţi e cu totul străin.

— Mă întreb uneori ce caut eu aici, zise în englezeşte.

— Nu prea eşti amabil.

— Dumneata n-ai cum să înţelegi. Nu mă gîndeam doar la după amiaza aceasta, mă întreb de ce am venit aici. Ce caut aici ?

Françoise îşi îndreptă spre el privirile întunecate, dar ca întodeauna el nu izbuti să i le prindă pentru că avea ochii adînciţi în orbite.

— Te-a cuprins dorul de ţară, spune drept, te plictiseşti.

— Nu mă plictisesc, zise el. Dimpotrivă, m-am simţit foarte bine aici. Şi mă bucur mult că ai venit astăzi. Totuşi îmi face impresia că mă prostesc,

deoarece nu-i înțeleg pe oameni. Înțeleg într-o oarecare măsură ce spun, adică numai cuvintele lor. Dar pe ei, nu-i înțeleg.

— Ești în adevăr prostuț, zise ea.

*

Îi luă obrazul în mîini și-l privi cu drăgălășenie. Îi plăcea tocmai această stîngăcie a lui. Acest amestec de naivitate și brutalitate. Și-l închipuia sănătos și cumpănit. Totuși nu-i păruse așa de la început, nu de aceea îi plăcuse. Își aminti de prima seară cînd șezuseră de vorbă pînă la două dimineața în barul „O. K." Era puțin amețit și repeta mereu cu deznădejde și amărăciune: „Nu știi ce înseamnă să fii «junior executiv» la «Prudența», nu? Firește, n-ai de unde să știi. Mai mult chiar, să fi spus numai un da și m-aș fi trezit pentru tot restul vieții într-o slujbă însemnată la Albany. Îți poți face o idee despre New-York — da, dar despre Albany și copii, despre nevastă-mea și partidele de bridge, despre astea nu". Îi spusese că era mulțumit în Franța și își impusese să bea în seara asta un pernod. Nu era sigură că îi plăcea această băutură. Dar o impresionaseră eforturile pe care vedea că le face pentru a-și însuși gusturile franțuzești închipuindu-și că în felul acesta va afla secretul fericirii. Avea în buzunar o carte de gramatică pe care o deschidea din cînd în cînd și citea cu glas tare: „Vă rog, domnule, puteți să-mi spuneți unde e gara?" Părea tot atît de nefiresc, tot atît de departe de adevărata limbă și de adevăratul pernod servit la tejgheaua de zinc, ca și dialogurile pe care le găsești în vechile manuale de conversație rusă care nu s-au mai retipărit din 1900: „Vă rog, Excelență, îmi puteți împrumuta suma de 500 de ruble pe care i-am pierdut adineauri la ruletă?" Ea îl găsea frumos pe Jimmy și n-ar fi recunoscut în ruptul capului că îi plăcea tocmai fiindcă era străin. Slăbiciunea aceasta o avea din 945, de cum se iviseră americanii. Nu, nu din pricina uniformei. Ar fi îngrozit-o acest gînd. La urma urmei toate armatele purtau aceeași uniformă. Ea și-i în-

chipuia cu totul altfel pe aceşti băieţi. Îi plăceau pentrucă o făceau să se gîndească la altă lume. Ei nu cunoşteau cîtuşi de puţin viaţa din Franţa şi mai cu seamă nu puteau nici bănui măcar cum trăieşte ea. Erau uimitor de stîngaci şi romanţioşi cînd ştiai cum să-i iei. Apoi în tovărăşia lor puteai visa la o altă viaţă.

— De ce vorbeşti America de rău? zise ea, sînt sigură că mie mi-ar plăcea să trăiesc acolo.

Fusese cît pe-aci să plece odată cu un tînăr care era un fel de ziarist la Dakota. Dar s-a opus familia băiatului şi el nu a mai scris. După aceea a citit în ziare scrisorile înlăcrămate ale unor soţii de soldaţi americani care plecaseră la Hollywood să ducă o viaţă de desfătare la umbra palmierilor şi care în loc de asta se treziseră într-un orăşel prăpădit şi tiranic, fără maşină şi cu individul care nu găsea întotdeauna de lucru sau şi mai rău încă, o slujbă prost retribuită. Du-te în Middle-West să speli cratiţele şi să dădăceşti pruncii, mulţumesc... ştia ea ce-nseamnă asta. De aceea îşi pusese frîu dorinţelor, dar tot se mai gîndea că o fi fost o întîmplare, un ghinion şi că trebuie să existe totuşi şi felul acela de viaţă care-ţi dă putinţa să comanzi prin telefon masa de seară pe care o vei lua în apartamentul ultramodern, să-l aştepţi liniştită pe El, pregătindu-te pentru teatru, răscolind într-un morman de ciorapi nylon, neştiind ce rochie să-ţi alegi, apoi drăguţa negresă să deschidă uşa, iar el să apară cu braţele încărcate de flori şi să te strîngă la piept cu respect şi duioşie înainte de a începe să prepare cocktailurile într-un shaker de argint.

Dar, bine înţeles, rămăsese cu mintea întreagă şi nici nu mai pomenea de toate astea. Era doar felul cum vedea ea paradisul acesta închipuit. Multe alte femei înlocuiseră de asemenea nădejdea în mîngîierea vieţii de apoi cu imaginea vieţii minunate pe care ar trăi-o dacă totul s-ar petrece ca în America. Atunci casele dărăpănate ar fi înlocuite cu buildings-uri de marmură, micile maşini Renault de patru cai putere ar dispărea, iar în locul lor ar apărea Studebakere

cum se şi văd pe Champs-Elysées. De altfel ea se şi înfrupta puţin din această viaţă, de vreme ce găsise o slujbă de dactilografă în birourile planului Marshall, şi avea un salariu de trei ori mai mare decît oricare altul dintr-un birou francez. Bineînţeles, situaţia aceasta era puţin cam neobişnuită. Un prieten o dată, mai în glumă, mai în serios o numise „collabo" şi făcuse haz cînd ea îi arătase broşurelele pe care le bătea la maşină pentru Dingy.

— Da, sînt sigură că mi-ar place. Dumneata nici nu-ţi poţi da seama cît de grea e viaţa aici.

Jimmy dădu din umeri. Nu voia să înceapă o astfel de discuţie. La urma urmelor, dacă ei îi făcea plăcere să creadă aşa...

— Desigur, e foarte frumos ceea ce citeşti în broşuri — zise el — dar lucrurile nu stau chiar aşa. Crede-mă...

Îşi aminti de povestirea aceea *Pamela, tînăra americană* pe care i-o arătase ea şi care era marele succes al lui Dingy.

— Dacă nici cu asta nu atragem midinetele, înseamnă că totul e zadarnic! îi spusese ministrul lui Rye.

De grozavă-i grozavă. Doamne, ce viaţă!

„Povestea vieţii unei tinere americane este atît un basm în care totul se sfîrşeşte bine, cît şi o statistică", scria în prefaţă. Pe de o parte aveau dreptate, basmul era basm, iar statistica tot basm. Cel care scrisese această capodoperă îi mulţumise cu vîrf şi îndesat pe cei care îl plătiseră; nu lipsea nimic, vă dau cuvîntul meu de onoare: frumosul John care-ţi oferă sîmbătă seara o camelie, Universitatea la care Pamela îşi făcuse studiile, cîştigîndu-şi totodată existenţa, spălînd vasele, cucerirea unei situaţii în doi timpi şi trei mişcări, călătoria în Mexic şi ca încheiere drumul la Paris (avînd în vedere că Bob era prin Mediterana şi că i se va da poate o permisie pentru a veni s-o primească la gară...).

„Introdu şi un locotenent de marină, în povestire, spuse Dingy. E nevoie de un bărbat în viaţa acestei tinere!"

— N-am putea vorbi și altceva în afară de politică? zise Jimmy, cu oarecare sfială.

Ea rîse.

— În Franța, toată lumea vorbește despre politică, a ajuns o manie. Nu știai?

— Ba da, zise el, mi-am cam dat seama. Dar e nevoie să vorbim și azi?

— Nu, poate că nu.

*

Îl privea cu ochii ei stranii și Jimmy își dădu deodată seama că ceea ce-l turbura pînă la enervare în privirea aceea, era un fel de stăruință oarecum smintită. Cînd voi să se apropie de el, se sperie și o respinse instinctiv.

— Adevărul e că nu-ți plac de loc, zise ea...

— Ba da, răspunse el în franțuzește.

Françoise zîmbi cu amărăciune.

— Nu — zise ea — de altfel n-ai cum să știi. Dumneata te afli în călătorie. În vacanță. Petreci. Îți spui: o franțuzoaică, e distractiv. Face parte din decor. Nu, dumneata nu poți înțelege.

Nu înțelesese prea bine ce voia să spună, dar simțea oarecum că avea dreptate, că era chiar cu mult mai adevărat decît își închipuia ea, că totul nu era decît decor, iar el un fel de actor. Nu, adevărata lui viață era în altă parte. Își aminti de ziua în care, acolo pe deal, deasupra Rockfieldului, în mașină cu Lucy, luase hotărîrea să plece pentru că era sătul de viața fără sens, nefirească pe care o ducea. Și totuși aceea era viața lui, aci nu era decît un turist, un fugar.

— Spuse: „Nu, ți se pare" și o strînse în brațe. Îi plăcea parfumul ei. Dar se temea în același timp de nervozitatea și de mîinile ei încleștate pe ale sale. Nu se așteptase la asta, își dădea seama că nu va avea curaj, dacă mai înainte nu vor ieși să bea ceva. Tînjea după o seară ca aceea petrecută cu Clara la New-York.

Părul cam ciufulit al Françoisei, părea o urzeală cenușie, în lumina ferestrei care da spre grădină. Dar starea lui sufletească nu era de loc potrivită cu

această privelişte. Altceva şi-ar fi dorit, nu această încordare a ei şi liniştea din jur, ci dimpotrivă sîngele rece pe care ţi-l dă alcoolul şi iluminaţia străzilor nesfîrşite, drepte, pline de oameni, dar unde te simţi copleşitor de singur.

El îi vorbea în englezeşte, la ureche şi-i spunea că o iubeşte. Niciodată nu-şi simţise inima mai de gheaţă ca acuma. Nici măcar n-o ura. De-abia aştepta s-o vadă plecînd şi se gîndea la Lucy cu o duioşie de care nu se mai credea în stare.

— Nu eşti fericit? zise ea.

— Ba da, sînt foarte fericit.

Dar se îndepărtă şi începu să toarne ceaiul, cerîndu-şi scuze că nu avea decît o ceaşcă. Ea se aşezase pe divan şi-l privea cu bărbia în mîini:

— Sînt o proastă — zise ea — mi-e plin capul de prostii. De fiecare dată mă port ca prima oară, deşi ştiu că n-are rost. În sfîrşit, nu-i nimic.

Refuză ceaşca cu ceai şi aprinse o ţigară. Lui i se păru că fumează dîndu-şi aere. Clipea din ochi şi scotea fumul pe nări.

— Nu înţeleg întotdeauna ce spui, zise el.

— Poate fiindcă vorbesc prost englezeşte.

— Nu — zise el — e altceva, toate celelalte. Încep să mă întreb dacă merită să pleci din ţara ta. Pînă la urmă nu afli nimic, fiindcă e o prea mare deosebire.

Tăcură o clipă. El, nemaiştiind ce să spună se uita la ea stăruitor. Dar nu era firesc. Îşi dădu silinţa s-o privească astfel încît să o facă să creadă că ceea ce se întîmplă între ei e grav şi important. Ştia că la drept vorbind n-avea nici un rost şi nici o importanţă. Dacă ar fi dorit-o, ar fi fost bineînţeles altceva. Dar n-o dorea, aşa că stăteau unul în faţa celuilalt, inventînd tot felul de bazaconii pentru a-şi complica viaţa şi a se chinui.

— Ce face soţia dumitale? zise ea. Ai mai primit veşti de acasă?

Nu-i vorbise despre Lucy decît o singură dată. Îi făcea impresia că îi pusese această întrebare pentru a-i arăta şi pentru a se convinge pe ea însăşi că de aci înainte nu vor fi decît prieteni.

— E o femeie foarte drăguță, zise el. Și are marele merit că suportă un individ ca mine. Mi-a dat voie să plec. Totuși, bănuiesc că-și face tot felul de gînduri în legătură cu plecare mea. Bineînțeles, gînduri pe care și le-ar face oricine. Fiindcă nu-i mai puțin adevărat că dintr-un anumit punct de vedere, plecînd, am dat cu piciorul la tot, la toată viața noastră. Ți se pare curios, nu?

— Da, întrucîtva — zise ea — oricui i s-ar părea ciudat, mai ales dacă vă înțelegeați unul cu altul. Și nu s-a întîmplat nimic între voi...

— Nu, nu s-a întîmplat nimic între noi. În afară de lucruri mărunte, poate, obișnuite. Dar nu-i pot imputa nimic. Înaintea mea, bine înțeles, poate că...

Îi răsări din nou în minte Stewart alături de Lucy, pe pajiștea de la Rockfield și dintr-o dată micul animal începu să-i roadă, să-i rontăie inima.

— Poate o fi ca mine, zise ea. Nu știu. Nu. Nici nu vreau să știu.

El simțea însă că în clipa aceea era singurul lucru care-l interesa. De ce-i vorbise Lucy în scrisori numai despre soții Bielinsky și niciodată de Stewart? Tocmai această tăcere dădea de bănuit.

Françoise îl apucă de mînă și zise:

— Ce e cu dumneata?

El își retrase mîna.

— Nimic. Absolut nimic.

Nici n-o mai vedea. Singurul lucru care mai exista pentru el era chipul individului aceluia alături de Lucy, în luminișul din Rockfield.

— E o viață idioată în America — zise el — mai ales din acest punct de vedere, e o viață idioată. Se spune că ești liber. Îi spui unei femei: „Poți face ce voiești." În realitate însă nu-i de loc așa.

— După cît se pare, peste tot e la fel, zise ea.

El dădu din cap. Era descurajat. Avea impresia că trăise pînă atunci cu Lucy fără să se gîndească vreodată serios ce înseamnă acest lucru, și acum se întîmplase, ceea ce trebuia să se întîmple...

— Nu știu ce înseamnă asta, zise el. Ochii i se înpăienjeniră. Își auzea propriile cuvinte ca prin vis și

în acelaşi timp îşi dădea seama că niciodată nu-şi iubise soţia cu mai multă patimă ca acum.

— Nu ştii cît de mult iubeşti pe cineva, spuse el.

Françoise se ridică şi se duse spre fereastră. Grădina era cufundată în întuneric.

— Eşti foarte drăguţ că-mi spui toate astea, zise cu o ironie forţată.

Lui i se păru vulgară, dar simţea în acelaşi timp nevoia să se răzbune. Era plin de contraziceri şi dezgust.

Cînd veni spre el şi-l sărută uşor pe gură, o luă în braţe, dar de rîndul acesta se smulse ea.

— Nu — zise — nu vreau să ţin locul alteia. În nici un caz astăzi.

*

Jimmy băgă de seamă că privirile ei, care îi păreau uneori de neînţeles, sînt doar lipsite cu totul de expresie.

Fu mulţumit cînd o văzu că pleacă. Bău restul de ceai, se întinse pe divan, aprinse o ţigară şi se lăsă pradă amărăciunii.

Îşi zicea că, la drept vorbind, viaţa i se tulburase numai din pricina soţilor Bielinsky. „Am simţit întotdeauna că sînt nişte oameni ciudaţi. Nu ştiu ce gînduri au." Îşi aminti de discuţia avută, cu Rye şi Williams la „Peewik". E drept totuşi că roşii distrug tot ce le iese în cale. Apoi, soţii Bielinsky or mai fi şi evrei. Ca şi Lucy, în fond, ca şi Lucy. Aşa că nu era de mirare ceea ce se întîmpla, nu era de loc de mirare. Individul acela, Stewart, nu era evreu, dar nici nu se deosebea de ei. Unii oameni sînt împotriva a tot ce e sănătos şi vrednic de respect. Zîmbi răutăcios :

„Dar tu, adineauri cînd erai cu fata aceea aici în cameră, ce făceai ? Să nu-mi spui că nu e acelaşi lucru. Şi asta e tot o idee de-a indivizilor acelora ; toată lumea e la fel : negri, femei şi bărbaţi. Ce minciună ! Ar fi trebuit să ştiu că într-o bună zi, cînd mă voi aştepta mai puţin, am să-mi dau seama că m-am însurat cu Lucy Goldman. Fiindcă oamenii aştia nu sînt ca noi."

Căuta să înțeleagă ce-l făcea să creadă că Lucy nu e la fel cu el, cu familia lui, cu prietenii lui, dar îi apăreau mereu înainte soții Bielinsky cu raționamentele lor încîlcite. „Ei criticau totul, iată adevărul. Și tocmai asta îi plăcea Lucyei. Se prefăcea doar că n-o interesează nimic... Ea nu se mai împăca cu viața obișnuită, cu viața pe care o ducea el, Jimmy, dar nu spunea nimic, mințea. Trăise ani de zile cu un dușman, cu cineva care nu era la fel cu el. Familia ei venise din Polonia. Ei bine, oamenii aceștia nu pot deveni niciodată americani adevărați. Iată adevărul, e în zadar orice spoială... Într-o bună zi crapă și spoiala. Nu e așa ? Nu sînt atîtea exemple ?

Și individul acela, Stewart, cine știe ce nume o fi avînd. L-o fi chemînd Sam Levy sau așa ceva..."

Clocotea de ură și amărăciune. Și-o închipuia pe Lucy în brațele lui Stewart dansînd la „Cuckakoo".

De ce n-am dus-o oare mai des să danseze, ori la concerte ? Îi făgăduisem s-o duc la un concert, ca să aibă prilejul să-și pună rochia verde de seară, dar pînă la urmă n-am dus-o. Numai eu stric. Și bine-înțeles, în timpul dansului și-or fi depănînd amintirile din tinerețe, de le universitate, și s-or fi strîngînd în brațe mai tare, obraz lîngă obraz. Apoi într-o zi, poliția va face cercetări. Fiindcă în cele din urmă un individ ca Stewart va fi înhățat. Doamne, cu atît mai bine ! Indivizi ca ăștia distrug totul. Oricîte acuzații li s-ar aduce, e prea puțin, niciodată nu vor fi zdrobiți cum ar trebui...

*

Îi era silă de el că avea astfel de gînduri. Dar simțea în același timp că nu le putea stăvili. Îl mîna gelozia să caute o justificare și o găsea în această otravă care se prelingea din toate părțile și-i cuprindea trupul bolnav. Nu numai propriul său trup, ci al întregii Americi și al celorlalte națiuni din partea aceea a lumii unde viața nu era decît o bătălie pe care o dădeau în ascuns oamenii între ei. O trîntă josnică pentru a stăpîni, o pornire furioasă de a fi mai tare ca ceilalți, de a păstra totul pentru sine.

Se mira cum de-i puteau trece prin minte astfel de gînduri. Altădată, dacă ar fi avut asemenea izbucniri, nu i-ar fi părut rău, nu şi-ar fi făcut o problemă din asta. Dacă vreun individ l-ar fi îmbrîncit pe stradă, ar fi auzit doar un glas molcom ridicîndu-se în el şi zicînd: „Negru împuţit". Apoi ar fi uitat tot.

Îi răsăriră din nou în minte mutrele celor de partea cealaltă a cordonului de poliţişti dela Rockfield, pumnii ameninţători şi îngrozit, îşi zise că era cu neputinţă să ajungă la fel cu oamenii aceia! Nu era cu putinţă că ajungă ca White. „Nu se ştie care-i adevărul — se gîndea el — nu se ştie nimic. Loviturile şi ocările porneau din ambele părţi dar asta nu dovedea nimic, absolut nimic. Ar fi vrut să trăiască singur, cu desăvîrşire singur, bineînţeles, nu în vacanţă ca acum... Cu totul singur, fără dragoste, fără familie şi să nu se întîlnească cu oamenii decît din întîmplare, în cîte o seară, pentru cîteva minute. Să stea puţin de vorbă cu ei. Să plece de cum va vedea că începe să se înfiripe vreo legătură între el şi ei. Dar asta nu era cu putinţă. Nu se putea trăi aşa. Atunci? Poate ar fi mai bine dacă s-ar abate asupra lumii un cataclism? Psihanaliştii spun că războiul vindecă bolile mintale şi goleşte azilele de nebuni. „In clipa cînd încetezi să te mai gîndeşti la tine, eşti vindecat." Îi plăcu această idee. O frămînta în minte fără a-i da prea mare crezare. „Acum, îşi zicea, cele ce se vor întîmpla vor aduce mari schimbări în viaţa oamenilor". Cu frînturile de anunţuri din *Times* şi cu desenele întrezărite din care nu-i mai rămăsese decît imaginea unei ciuperci noroioase ţîşnind din inima oraşului, reuşise să-şi făurească o idee despre noaptea aceea mai strălucitoare decît miezul zilei, în care se revărsa însă o altfel de lumină, asemănătoare neonului şi rachetelor metalice ale unui arc electric, despre noaptea aceea în care totul se sfîrşea cu urlete de sirene şi talazuri de mare otrăvite. Într-un zgomot asurzitor, care ar face să amuţească glasurile lăuntrice, părerile de rău şi scîrba, pricinile atîtor zbuciumări. Se gîndi la individul care-i ceruse să iscălească hîrtia aceea împotriva bombei atomice. Scrîşni, şi-l

cuprinse mai mult amărăciunea. „Iată ce-ar fi trebuit să-i spun, se gîndi el : adevărul : că nu sînt împotrivă bombei atomice, deoarece oamenii sînt atît de mîrşavi şi viaţa atît de timpită, încît e mai bine să se termine aşa !"

Se domoli o clipă, se simţi liniştit şi bucuros că e singur şi ocrotit împotriva propriilor sale gînduri de oraşul acela străin, de milioanele şi milioanele de oameni care în clipa aceea se întorceau de la muncă, fericiţi de a-şi fi cîştigat un crîmpei de viaţă liberă : un biet crîmpei de viaţă liberă între intrarea în metro şi casă, unde vor da din nou ochii cu mizeria, o bucată de stradă luminată de ferestrele bodegii şi ale mezelăriei strălucitoare. Luminată de dragostea cu care îşi vor găsi — jinduind la primele cireşe prea scumpe ale fructăresei — pe soţia lor cu care, peste cîteva clipe se vor culca de vreme, fiindcă erau nevoiţi să se scoale în zori şi vor încerca să se mintă unul pe altul, că erau oameni liberi şi că moartea nu-i pîndea.

V

Sigur că asta trebuie să fi fost viaţa milioanelor de oameni dintre care mulţi, fiind pur şi simplu prea obosiţi, n-aveau nici timpul, nici curajul să se întrebe ce e cu ei, de ce o duc atît de greu şi de ce nu îndrăznesc să se gîndească la viitor. Dacă li s-ar fi spus acestor oameni că cele mai mici întîmplări din viaţa lor zilnică atîrnau de ceea ce mulţi dintre ei numeau cu dispreţ „politica", ar fi tăgăduit cu înverşunare. Nu voiau să aibă nimic de a face cu politica. De aceea, îndeobşte, citeau ziare care li se păreau a fi neutre şi care dădeau numai informaţii din acelea pe care cum le citeai le şi uitai. Credeau că lucrurile importante le hotărau de mai înainte persoane misterioase care nici nu erau de acelaşi fel cu ei : ambasadori, preşedinţi, generali, oameni ale căror nume le întîlneşti în ziare şi care se ciorovăiesc între ei fără să ajungă să schimbe cît de cît situaţia. Pe de o parte

această stare de spirit te făcea să dai dreptate celor ca Dingy şi Slaugherty, care hotărau soarta Franţei în timpul unui prînz la ţară, sorbind cu nesaţ dintr-un rachiu de corcoduşă.

Numai de ar rămîne tot aşa liniştiţi oamenii aceştia a căror viaţă se reducea, în adevăr, la o muncă îndobitocitoare al cărei ritm se accelera zi de zi, la ore nesfîrşite petrecute în tunelele metroului şi cînd se putea, cînd bătrîneţea, copiii şi boala nu spulberau totul, la iluzia că singurul scop al vieţii era să-şi ţină în braţe soţia în mica lor locuinţă, în mijlocul unei mizerii sfinte şi neîncălcate de nimeni, numai de ar rămîne toate aşa, că vor veni zile bune pentru „diplomaţia totală" a lui Slaugherty şi a prietenilor săi.

Din fericire însă nu era chiar atît de simplu, Dingy avusese dreptate cînd spusese în timpul prînzului luat pe malul Oisei, că „muştele nu se prind cu oţet".

Se găseau şi oameni din ce în ce mai mulţi, ca Roger Craux, cel cu lista de semnături, care i-o întinsese lui Jimmy fără nici o teamă şi alerga cu ea de colo pînă colo fără a-şi pierde curajul. Sute de mii de bărbaţi şi femei datorită cărora „muncitorii din Belleville" cum zicea Slaugherty, nu se vor lăsa niciodată ademeniţi în capcană de minciunile unei „revoluţii" ai cărei adepţi erau bancherii.

Se aflau bărbaţi şi femei care în seara aceea chiar, cu toate interzicerile şi riscurile de a-şi pierde pîinea, de a primi o lovitură grea, aveau să strige în gura mare ceea ce alţii gîndeau în ascuns, ceea ce ar fi gîndit fără îndoială, dacă ar fi ştiut ce li se pregăteşte, cît le este de ameninţată biata lor viaţă mohorîtă şi grea, pînă şi această viaţă.

*

— Trebuia să se întîmple una ca asta, pentru ca să iau metroul, spuse Roger. Ce ticăloşie!

Era în primele zile ale lunii aprilie, într-un metro de şase seara, prost luminat, urît mirositor, ticsit de pachete boţite, îmbîcsit de sudoare şi de duhori, în care mirosul de varză luat din hale se amesteca cu

parfumurile ieftine ale fetişcanelor cufundate în lectura romanului bulevardier *Ea* şi *El*.

„...Gonzague de Verguedieu îndrăzni atunci să-şi ridice ochii spre Aceea care întruchipa pentru el tot farmecul ş distincţia vechi familii Entrecastaux. Cécile — murmură el — cred că... — Opreşte-te, Gonzague.

O umbră se aşează între aceste două fiinţe: aceea a tînărului conte de Cézigue, care se lupta acolo, în Indochina...“

Peste umărul tinerei, Roger îşi mută privirea de la întîmplările încîlcite ale lui Gonzague de Verguedieu la titlul jurnalului de seară care anunţa eşecul unei manifestaţii comuniste de pe Champs Élysées.

— Ce îndrăzneală, zise el, nici nu începuse...

— Lasă-i să vorbească, zise Lachaume.

Lui Lachaume totul i se părea „firesc“. O dată stabilit şi admis că regimul era un putregai, nu mai aveai de ce să te miri. Lachaume îşi bătea joc de toate. Era mai de grabă uimit că represiunea şi nerozia nu mergeau mai departe şi mai repede. Aştepta cu sînge rece închisoarea, moartea şi chiar bomba atomică, fără a avea, e drept, cea mai mică îndoială asupra deznodămîntului final. Găsea că războiul e de neînlăturat, dar nu îndrăznea s-o spună, de teamă să nu treacă drept defetist. Cu toate acestea, evenimentele îi aduceau zilnic o confirmare şi simţea o plăcere plină de amărăciune. Nu trebuia să-i demonstrezi tocmai lui că Truman avea intenţii agresive. Mai curînd era uimit că americanii nu tăbărîseră încă şi, pe de altă parte, îi venea aproape să le impute ruşilor că nu le-o luase înainte. „Ce tot aşteaptă? spunea el cînd îşi deschidea sufletul. Ce-or fi aşteptînd? Ca americanii să aibă 60 de divizii blindate pe Elba?“ Aceste gînduri i le împărtăşise şi lui Roger, care-l luase peste picior, ajungînd chiar să-i spună că se purta ca un provocator.

— Aşa dar, eşti pentru război? spunea Roger.

Lachaume se răzvrătea.

— Nu sînt pentru război, zicea el; dar de vreme ce tot va izbucni, e bine să nu te laşi mai prejos.

— Nu trebuie să răspunzi la provocări, spunea Roger. La fel ca şi la o manifestaţie.

— Da — zicea Lachaume — dacă unul din R.P.F. mă pocneşte peste bot, eu să-mi netezesc pardesiul şi să-i spun : „Iartă-mă domnule, dar nu răspund provocatorilor." Ce dracu e asta ? Încearcă de le explică băieţilor...

Roger spunea că nu era chiar atît de simplu. Şi că fireşte nici prea plăcut. Cînd ruşii anunţau că ridică baraje şi plantează pomi, Lachaume era pe de o parte mulţumit mai ales atunci cînd auzea de scăderea preţurilor. Însemna că acolo totul merge bine. Dar în acelaşi timp, se întreba dacă „tovarăşii sovietici" n-ar trebui să fie „cu ochii în patru" şi să dea puţin iama prin blindate şi avioanele cu reacţie. Roger îi răspundea : „nu te aprinde aşa uşor", dar simţea totodată că era ceva nelalocul lui atît în cele ce spunea Lachaume cît şi în răspunsul pe care i-l dădea.

Roger era mulţumit că Lachaume fusese totuşi de acord să strîngă semnături pe apelul de la Stockholm şi să vină în seara aceea să manifesteze împotriva lui Le Journal, la Champs Elysées. Oricum, însemna că avea idei destul de precise. Într-adevăr Lachaume nu şovăise o clipă : atîta doar că îşi spusese în sinea lui că trebuie să facă acest lucru de dragul disciplinei, din spirit de solidaritate, „ca să se afle în treabă", altfel, la drept vorbind, era „ca şi cum ai fi bătut apa în piuă".

„Deîndată ce pun mîna pe iscălitura lăptăresei, o şi trimit lui Truman", spunea Lachaume şi rîdea cu amărăciune : Truman o să-şi piardă capul ; o să trimită după Bradley sau după vreunul ca el şi o să-i spună : „Ce zici, generale, ai văzut ? toate planurile noastre au căzut baltă, pînă şi lăptăreasa lui Lachaume a iscălit apelul de la Stockholm... Vorbă să fie !"

Roger îi arătă că nu e chiar aşa, fiindcă bineînţeles, dacă ar fi vorba numai de lăptăreasa lui Lachaume, nu s-ar schimba nimic, dar zeci, sute, de milioane de oameni ar putea să schimbe totul. Ca dovadă, ame-

ricanii îşi şi dau seama că n-o să fie bine de ei. Se gîndea la refuzul americanului pe care-l agăţase la cafenea.

*

Mergeau pe gangurile metroului de la Châtelet, împinşi de mulţimea de sub pămînt care se îndrepta grăbită spre controlorii neîndurători. Noroc că fiind prea obişnuiţi cu acest spectacol care le era familiar din copilărie, nu băgau de seamă şi ceea ce era îngrozitor, ceea ce te făcea să-ţi piară pofta de a mai întreprinde ceva pentru aceşti bărbaţi şi femei pe care atelierele şi birourile îi zvîrleau seara, secătuiţi, pămîntii, negîndindu-se la nimic altceva decît la somn, pentru a o lua a doua zi de la capăt, încă adormiţi: se aplecau asupra ştirilor privitoare la războiul care se pregătea, erau zgîlţîiţi de frîna pusă pe neaşteptate, îşi simţeau viaţa tot mai gîtuită de statisticile asupra urcării preţurilor, se înnămoleau în orezăriile din Tonkin, gălbejiţi, străvezii, căpătînd pe încetul culoarea scărilor care duceau spre locuinţele lor groaznice — cu uşi care dădeau de-a dreptul în coridorul gălăgios absorbind aerul rece îmbibat de mirosurile bucătăriilor greţoase — cu zdrenţe de tapet înflorat, şi portretul mătuşii cu plastronul ei de dantelă neagră. (Apleacă-te cînd treci pe sub rufele copiilor întinse în cameră la uscat). Unde să te aşezi? Unde să poţi gîndi? Unde să dormi un adevărat somn mulţumit? „Tăceţi din gură, broscoilor, sînt obosit. Coboară după pîine. Eu n-am avut timp". O viaţă cu totul îngrozitoare din cauza lipsei de aer. Aerul, asta lipsea, aer.

— Nu-i destul aer aici — zise Lachaume — ar putea totuşi să se facă ceva în această privinţă.

— Se foloseşte cresyl sau un produs special. Aşa ceva.

Nu ştiau că aerul despre care vorbeau şi de care simţeau atîta nevoie, nu putea să li-l dea nici un cresyl, nici un dezinfectant. Era acel faimos „aer curat", nelipsit în coversaţiile celor săraci, care înseamnă pentru ei fericirea. (Ne vom muta la Garenne;

o să fie ceva cheltuială şi pierdere de timp, dar acolo ai cel puţin „aer curat".

Dacă-l duceţi la aer curat, totul va fi în regulă, spunea doctorul.

Auzi vorbă! Păi, sigur, cînd eşti *fericit* totul e în regulă, mai încape vorbă! Dar îşi făceau greşit socoteala. O simplă adiere nu era de ajuns. Se cerea o explozie, un uragan care să curețe totul. Şi asta o ştiau şi Lachaume şi el.

Mai adăugă: Ştiu eu ce înseamnă ganguri!" Îşi amintea că le străbătuse în timpul ocupaţiei, cînd era nevoit să schimbe metroul la Châtelet, cu traista plină de jurnale, ameninţat să găsească la capătul scării un şir de indivizi în uniformă şi din spate să strîngă cercul în jurul lui agenţii în civil care fuseseră pînă atunci amestecaţi prin mulţime. Nu era chip să te întorci înapoi, erai luat îndată la ochi. Aşa că nu se întorsese înapoi. Încercase tot ceea ce fusese cu putinţă, punîndu-şi nădejdea într-o învălmăşeală, într-un moment de neatenţie a vreunuia dintre indivizi care ar fi fost cu gîndul în altă parte. Dar n-avusese noroc.

— Aici m-au înhăţat sub ocupaţie, spuse el.

— N-ai haz, zise Lachaume cu asprime.

— Spun şi eu, aşa.

Dar nu era adevărat. N-o spunea doar aşa. Adevărul e că locul pe unde treceau îi redeşteptase durerea cumplită pe care o simţise cînd se repeziseră cu pumnii la el şi-i zdrobiseră faţa...

— Spun şi eu aşa, dar recunoaşte că după patru ani, să vezi SS plimbîndu-se în linişte prin Paris şi scriind în jurnale...

— Era fatal, zise Lachaume.

— E fatal şi nu e fatal, cum vrei s-o iei.

— E fatal să aibă nevoie de naziști — spuse din nou Lachaume — aşa că naziştii vin înapoi, asta-i tot.

— Te cred, dar nu e fatal, zise Roger; altfel, n-am avea altceva de făcut decît să ne ducem la culcare.

Dar se gîndi că şi el scăpase din mînă pe americanul acela. „Era greu, firește, însă ce exemplar frumos ar fi avut! Cînd îi spusese că „era treaba guver-

nelor", nu-i răspunsese cum trebuie. Nu. Nu era de ajuns să-i spună că iscălitura lui putea pune guvernele pe gînduri. Nu argumentase cum trebuie. Nu privise lucrurile din punctul de vedere al celuilalt. Dar de unde să-l cunoască pe un astfel de individ! De unde să știe cum trăia? Ce-o fi în mintea lui? În America se pare că sînt mulți proști! O grămadă! N-ai decît să le vezi mutrele prin filme... Mutre de copoi și de cei care parcă spun, „vedeți-mă!". E drept că ăla, totuși, n-avea mutră de copoi. Sigur că erau și tineri cum se cade printre ei, ca oriunde. În fine..."

— Nu e fatal — zise Roger — vrei o dovadă? Află că am cerut unui american să iscălească „Apelul"; e un student care locuiește în același cartier cu mine.

— Și? zise Lachaume.

— Ei bine! A iscălit...

— Îți bați joc de mine, zise Lachaume...

*

Se aflau acum într-un vagon de pe linia care urcă spre Étoile. Nu mai erau aceeași călători. Aveau parcă o înfățișare mai puțin plictisită, mai odihnită. Era ceva mai puțină lume pe peroanele mai puternic luminate de lumina egală și mai firească rezervată stațiilor din cartierele elegante. Nici mirosul nu mai era același, miasmele halelor dispăruseră, mîinile care țineau ziarele nu mai erau brăzdate de tăieturi înnegrite, care, pentru a se șterge, trebuiau să treacă ani. Unghiile semănau a unghii, pielea se vedea că folosise la altceva decît la pompatul uleiului și al păcurii, unele fețe mai erau încă bronzate de soarele unei vacanțe neobișnuite, luată în toiul iernii.

Nici Roger, nici Lachaume, nu se simțeau la largul lor în acest Paris, în care abia de puneau piciorul o dată pe an. Nu voiau să și-o mărturisească, dar îi cuprindea un fel de neliniște la gîndul că vor manifesta pe străzi cu care nu erau obișnuiți, care nu știau unde duc, ce ascunzișuri au și unde îi urmăreau, de la ferestrele închise, de după obloane, mii de priviri dușmănoase. Străzi unde porțile de intrare ale caselor erau capcane, cu ai căror trecători greu ar fi

putut fi confundaţi. Străzi neprimitoare, urîte, în care nu pulsa viaţa, despre care nu ştiau aproape nimic, atîta doar că pe ele era oprită trecerea camioanelor şi camionetelor. Îngăduită doar limuzinelor lungi, late, cu nichel şi aluminiu, florilor, cîinilor îmbăiaţi şi tunşi, cafenelelor, în care, se gîndeau ei, femei gătite zilnic în straie de duminică, mîncau prăjituri la ora patru după masă, fără să le fie foame, numai pentru a-şi omorî timpul. Străzi pe care ofiţerii americani se plimbau tacticos la braţ cu femei parfumate, încîntaţi că se bucură de prietenia oamenilor binevoitori, aşa cum se bucuraseră şi predecesorii lor cu cîţiva ani în urmă, tineri în uniforme cenuşii, trecînd în maşini Opel descoperite, spre Bois şi Avenue Foch, unde îi aşteptau, în saloane somptuoase, tainice ospeţe alese, şampanie, în timp ce din pivniţă răzbătea zgomotul înfundat al loviturilor care căzeau peste şalele unui individ doborît la pămînt.

— Nu-mi plac cartierele astea, spuse Roger. Aici sînt ca la ei acasă.

Coborîră la Concorde, de teamă ca staţia de la Rond-Point să nu fie blocată de poliţie şi începură să urce spre Étoile mergînd pe trotuarul din stînga. Pe străzile laterale zăriră grupuri de copoi ţepeni, cu căşti. Nu puteau să-i vadă la faţă. O ceată de vreo doisprezece tineri care coborîseră din metro o dată cu ei, mergeau ţinîndu-se de braţ. Ajunşi în dreptul Pieţii începură să strige cu glas puternic: *Le Journal,* ziar fascist! *Le Journal,* ziar fascist!..." Lachaume şi Roger li se alăturară. Piaţa era pustie. Clădirea ziarului cu ferestrele închise le făcea impresia unei case de toleranţă. Nu era nici un copoi la intrare. Piaţa putea fi la îndemîna oricui. Alte grupuri, de copoi, stăteau ca nişte popice în mijlocul ierbii. Manifestanţii înaintau acum în grupuri compacte, ca talazurile mării, intonînd *Marseieza,* la început cu glas nesigur, apoi din ce în ce mai tare. Deodată, popicele se mişcară, porniră şi nenumăraţi paşi răpăiră pe asfalt, apoi se auzi scîrţîitul ghetelor pe nisipul aleelor, iar după aceea, cînd toată gloata trecu prin iarba pajiştilor, se făcu oarecum linişte...

La primul etaj al clădirii, Slaugherty care de un sfert de oră se închisese cu ziaristul Raoul Bernard în salonaşul Ludovic al XVI-lea, se sculă din fotoliu şi se duse să privească în piaţă printre jaluzele.

— Se pare că va fi o ciocnire, murmură el.

Bernard dădu din umeri.

— Un bîzîit de muşte, spuse el. În fond asta reprezintă un minunat contrapunct în discuţia noastră. Nu găseşti ?

— Găsesc că eşti extraordinar, zise Slaugherty.

Şi era sincer.

— Dacă am avea mai mulţi intelectuali ca dumneata în America, lucrurile ar merge ceva mai bine. Îmi sparg pieptul pentru a face pe cei de la ambasadă să înţeleagă acest lucru.

Îi povestise lui Bernard discuţia pe care o avusese cu James Dingy şi ambasadorul, atunci cînd prînziseră pe malul apei. Bernard pricepuse numaidecît punctul de vedere al profesorului. Pînă atunci nu-l cunoştea pe Slaugherty decît din scrierile sale pe care le găsea îndemînatice, dar puţin cam prea polemice. Omul însă îi plăcuse. I se părea că citeşte pe chipul molatic şi sensibil al americanului propria sa îngrijorare, acel pesimism fundamental pe care-l ascundea, în scrierile sale, prin fraze tăioase, cu aspect ştiinţific. Bernard trebuia să-i iniţieze pe cititorii lui *Le Journal* de două ori pe săptămînă în strategia şi analiza filozofică a situaţiei internaţionale. În timp ce Maurice răscolea inimile şi îi învăluia pe cititori în atmosfera melancolică şi plină de măreţie a unei cuvîntări funebre, în timp ce bietul Rassis urma punct cu punct notele normative primite de la Quai d'Orsay şi strîngea cu sfinţenie mărturisirile cine ştie căror *Fantomas* ai revoluţiei mondiale, Bernard îşi cîştigase renumele de om serios, cu o gîndire adîncă, glacială, plicticoasă chiar.

Slaugherty se aşează din nou în faţa ziaristului. Ochii îi scăpărau.

— Închipuie-ţi ce ar zice indivizii din stradă, dacă

ne-ar vedea împreună. Cred că te-ar lua drept agent de-al americanilor...

Se abţinu să adauge: „Şi culmea e că ar avea dreptate..."

— Prefer să nu mă gîndesc zise Bernard, silindu-se să zîmbească.

De data aceasta nu merita lauda pe care Slaugherty i-o adusese adineauri pentru fraza cu bîzîitul muştelor. Obrajii i se pleoştiseră şi nu-şi putea reţine un slab tremurat al buzei inferioare. Ştia că nu-l ameninţă nici o primejdie, dar acest zgomot îndepărtat al mulţimii şi faptul de a se şti apărat numai de cordoane de poliţie (unde erau cititorii, prietenii *Jurnalului?*) îl făceau să simtă dinainte gustul unei situaţii al cărui spectru îl hărţuia zi şi noapte. Se bucura printre ai săi de renumele unui om sever, curajos şi îşi dădea mari silinţe să şi-l păstreze. Denunţa frica celor care îşi cumpărau vile la Casa şi Tanger, îşi bătea joc de oamenii de afaceri şi de industriaşii care recurseseră la psihanalişti pentru a-i scăpa de teama obsedantă a pericolului roşu, dar în acelaşi timp îl cuprindea amărăciunea, cînd se gîndea mai puţin pătimaş la mersul neîndurător al Istoriei, ale cărei legi fusese nevoit în cele din urmă să le recunoască. Această amărăciune străbătea şi în articolele lui pe ici pe colo, sub formă de avertismente care-i făcea să freamăte pe cei mai mulţi dintre cititori şi uneori să-i împingă pe cîte unii la hotărîri deznădăjduite.

Ca şi cum i-ar fi ghicit gîndurile, Slaugherty adăugă:

— Şi după cum vezi, această situaţie e cu desăvîrşire caracteristică. Ce există între ei şi noi? Poliţia, Statul. Atîta tot, din punct de vedere practic, atîta tot. Iată problema. Situaţia nu se poate schimba cu adevărat decît dacă ajungem să creăm în această ţară, în toate ţările, un curent favorabil nouă, să lucrăm în aşa fel, încît să se ridice partizani, da, partizani.

— Cruciaţi, zise Bernard.

In ochi îi străluci o lumină veselă.

— Da, zise Slaugherty, cruciați, de ce nu? Pentru o cruciadă în numele adevărului...

— Te vezi predicînd pe la răspîntii?

— Nu se mai predică la răspîntii, dar există ziduri pentru lipit afișe, P.T.T.-iști pentru manifeste. E un întreg aparat care trebuie pus în mișcare. Un aparat. O cruciadă științifică. O organizație întemeiată pe datele sociologiei, ale psihologiei maselor.

Spusese tocmai ceea ce trebuia. Bernard făcea caz de sociologie. Avea mania statisticii și trăgea întotdeauna din fapte, exacte în sine, concluziile cele mai nebunești, cele mai neașteptate.

— Din păcate, zise el, noi nu posedăm cu privire la Franța date atît de exacte ca voi, americanii, asupra țării voastre.

Își amintea că Slaugherty în *Spre izbîndă,* dăduse o cifră exactă, stabilise procentul de tîmpiți din Statele Unite, *„20% din populație face parte din categoria celor îndobitociți,* scria Slaugherty. Oare către aceștia își îndrepta el gîndurile?

— La cît socotești că se ridică procentul de îndobitociți în Franța? urmă el.

— De unde să știu — zise Slaugherty puțin buimăcit — poate e mai mic decît în Statele Unite, să spunem 15%.

— Și crezi oare că faptul acesta ar mări sau ar micșora șorții noștri de izbîndă?

Slaugherty rîse, dar în silă, cinismul lui Bernard nu-i plăcea decît în parte. Începea să-i pară rău de laudele pe care i le adusese ziaristului pentru înalta sa ținută morală și intelectuală. „Oamenii aceștia sînt inconștienți — își zicea el — privesc lucrurile cu o ușurință de care nu se pot dezbăra. Nu vor să fie salvați? Ei, și? Va trebui pur și simplu să-i mînăm din urmă".

*

Bernard clătină din cap. Pentru a adera la politica de reînarmare a Germaniei, trebuise, fără îndoială, să facă oarecari eforturi, dar, fiind evreu, socotise că e o chestiune de onoare să treacă peste acest considerent, tocmai pentru a nu lăsa să se stre-

coare în judecata sa un element, sau, să spunem, un instinct personal.

Slaugherty continuă :

— Împotriva acestui lucru trebuie dusă lupta şi nu numai cu ajutorul cordoanelor de poliţie. Nu e de ajuns să înăbuşi o manifestaţie că cea de azi. Ar fi trebuit ca ea *să nu fie cu putinţă*, să nu se găsească nimeni care s-o facă. Bineînţeles că nu se pune problema reabilitării unor indivizi ca Skorzeny, dar să li se redea locul în istorie. Să se păstreze ceea ce a fost pozitiv în făgăduielile lor, în ciuda abuzurilor, de neînlăturat poate.

— În nici un caz nu sînt de părere să se înceapă cu asta, zise Bernard. Întîi trebuie doborît zidul de ignoranţă şi minciună. Ai dreptate.

De Germania ne vom ocupa mai tîrziu. Constituie o altă etapă. Acum e rîndul poporului, aici trebuiesc însufleţite masele populare. Îmi dau seama de acest lucru, dar trebuie să recunosc în acelaşi timp că n-am nici o înclinare pentru acest fel de muncă...

Deveni de o seriozitate care-l făcea aproape caraghios.

— Sînt un intelectual, o ştii, şi ceea ce e mai tragic, un intelectual francez. Îţi dai seama ce-nseamnă asta ? Mă vezi oare pe mine redactînd textul afişelor lungi de zeci de metri, şi poate şi în culori ?

— De ce nu ? zise Slaugherty cu vioiciune. Acelaşi lucru se poate spune în diferite feluri şi toate sînt de folos. Îmi aduc aminte că într-o zi, fiind şi eu de faţă, i s-a imputat lui Percie Bliss, care era pe atunci directorul ziarului *New-York Times*, că se consacrau coloane întregi unor drame pasionale stupide. Parcă îl aud şi azi pe Bliss : „Cînd presa populară tipăreşte astfel de lucruri, e o adevărată porcărie, dar cînd le publică New-York Times, e vorba de sociologie". Vezi, tocmai de aceea ne trebuiesc afişe, broşuri redactate de oameni care să cunoască bine, adică vreau să spun, din punct de vedere ştiinţific, psihologia cititorilor lor. Pînă acum trebuie să admitem că am izbutit de minune să convingem oamenii gata convinşi.

— Te referi la cititorii lui *Le Journal?*

Observaţia lui Slaugherty răscolise în el o îngrijorare tainică. Ştia că în realitate aşa era.

— Să privim lucrurile în faţă, urmă americanul. Raporturile noastre cu clasele de mijloc şi cu cele de sus sînt în general bune. Ele ne sprijină şi ne înţeleg. Dar de bunăvoinţa lor ne-am bucura oricum. Altceva trebuie să facem. *Vocea Americii* are însemnătatea ei, bineînţeles. E primul pod aerian. Apoi şi buletinul de informaţii. Iau cunoştinţă de el 30.000 de persoane. Dar ne putem mulţumi cu atît?

— Mai mult sau mai puţin, zise Bernard. N-are nici un rost să reproduci unele intervenţii de ale senatorilor voştri. Nu ajută la nimic!

— Asta-i altă chestiune, zise Slaugherty. Eu aş fi mult mai aspru dacă ar fi să-i judec. Unii dintre indivizii aceştia au întrecut marginile obişnuite ale cretinismului. Dar şi asta e o altă chestiune. Ar trebui revizuită întreaga problemă. În bloc. Să se creeze un adevărat organ de propagandă.

— Îţi vor arunca în faţă cuvîntul „propaganda-staffel" şi să ştii că aşa ceva e rău văzut aici. Foarte rău.

— Eu nu cred — zise Slaugherty — nu, nu cred. E ciudat, dar vorbeşti de parcă ai fi un intelectual american. Ei îi cred pe francezi scîrbiţi. Ei bine! Eu nu cred asta. După părerea mea, ar trebui să existe o persoană oficială pe lîngă Departamentul de Stat, care să verifice şi să pună la punct toate programele guvernamentale relative la informaţii. Şi acest individ ar trebui să aibă destulă autoritate pentru a putea, cum să spun, să se apropie de şeful serviciului de informaţii francez, căruia să-i dea de pildă ideia înfiinţării unui comitet guvernamental...

Şovăi o clipă, părîndu-i-se că vede pe figura lui Bernard semne de plictiseală. În realitate, celălalt asculta cu încordare, cîntărind şansele, întrezărind posibilităţi, înfricoşat şi aţîţat totodată de perspectivele care i se deschideau. Totdeauna avusese în egală măsură, deşi se contraziceau, fobia activităţii publice şi nevoia aproape bolnăvicioasă de a influ-

enţa opinia publică, de a transforma secreţiunile mohorîte ale creierului său într-o forţă materială.

Slaugherty se înflăcăra. Îl cuprinsese, cum i se întîmpla uneori, romantismul acela care-l înspăimîntase pe ambasador şi care trezise chiar în Dingy scepticismul.

— ...Specialiştii comitetului ar combate orice atac comunist, pe fiecare zid, în fiecare uzină, ar lupta împotriva mitingurilor prin mitinguri, împotriva minciunilor prin adevăruri. Ar lua ofensiva de cîte ori s-ar ivi vreun prilej. De fiecare dată cînd comuniştii ar trăda vreo slăbiciune oarecare, i-ar şi cadorisi pe muncitori, chiar a doua zi, cu un afiş.

— Şi... ei l-ar citi ?

— L-ar citi. Bineînţeles dacă ar fi scris cum trebuie. Nu te supăra, dar fireşte, nici n-ar putea fi vorba de articolele dumitale. Oameni ca dumneata lucrează la bazele ştiinţifice ale unei astfel de activităţi, apoi însă, pentru a le pune în practică, e nevoie de altă categorie de indivizi — ştiu şi eu, un politician radical-socialist, un negustor de unt şi ouă care să ştie ce e aia, strada...

Bernard se încruntă.

— Ştiu ce gîndeşti, urmă Slaugherty. Cerem un efort deosebit din partea oamenilor ca dumneata. Dar, în sfîrşit, n-avem încotro.

Şovăi o clipă :

— De altfel nici dumneata.

— Interesant, zise Bernard.

Acum simţea că-l urăşte pe american. O pornise pe un drum îngust, pe o fundătură împrejmuită cu ziduri. Parisul se acoperea de lozinci timpite şi Bernard îşi zicea că tocmai el, care nu trăise decît pentru a arăta şi a păstra, cu mare greutate şi grije, „o anumită imagine a omului“ cum îi plăcea să spună, tocmai el să fie vinovat de toate astea !

— Ei l-au pus pe Picasso să le deseneze groaznicul ăla de porumbel al Stockholmului, dar noi le vom arăta alţi porumbei. Mii, zeci de mii de porumbei cu totul altfel. Franţa, dragul meu Bernard, nu

e porumbița lui Picasso, e *Le canard enchaîné*. Nu-i așa ?

— Nu-mi place acest ziar, zise Bernard.

Era amărît. Se gîndi, cu durere, că se afla acolo din pricina celor 180.000 de franci pe lună.

VI

Zgomotul care acompaniase conversația lor ca un contrapunct și pe care Bernard îl numise într-o clipă de semeție bîzîit de muște, se mărise pe măsură ce se apropia și părea să vină acum chiar de pe Champs-Élysées. Strigătele de : „N-avem nevoie de naziști la Paris", ajungeau pînă la ei mai deslușite.

— Nazist ! zise Bernard. Îți dai seama, eu nazist! Și ceea ce e mai groaznic e că sînt momente cînd înclin să cred că naziștii aveau dreptate. În privința oamenilor aceștia, în orice caz. Recunosc că au întrecut măsura. Că au făcut greșeli. Una din ele e antisemitismul. Nici nu-și dau seama ce-au pierdut, atrăgîndu-și ura evreilor bogați. S-au lăsat abătuți din calea lor de fleacuri. Dacă ar fi luptat numai împotriva comunismului, Rusia ar fi rămas singură. În privința celorlalte chestiuni, crede-mă, sînt uimit, cînd văd cît de bine au pus problema. Problema civilizației. Două lumi așezate față în față, numai o întîmplare tragică a făcut ca nici dumneata, nici eu să nu fim în tabăra cuvenită, ci amestecați printre dușmanii noștri de moarte, împotriva prietenilor noștri abătuți de pe calea cea dreaptă. Hitler a comis această crimă. O patimă neghioabă a întunecat una din privirile cele mai clarvăzătoare ale timpului nostru. Merg prea departe ?

— Nu se poate ști pînă unde trebuie să mergem, zise Slaugherty.

Se uită la ceas.

— Bill ar fi trebuit să fie aici, zise el.

— Poate n-a putut ajunge pînă la redacţie. Recunoaşte că ziua n-a fost prea bine aleasă pentru o astfel de întîlnire.

— Adineauri spuneai tocmai contrariul...

— Da... vreau să spun că nu e prea bine aleasă... din punct de vedere practic.

Slaugherty fixase întîlnirea cu Bill la orele şapte, cu gîndul să pipăie mai înainte terenul între patru ochi cu Bernard. Din clipa în care ideea unei cruciade a adevărului s-a închegat în mintea sa, l-a rugat pe Rye, ataşatul de presă, să-i indice cîţiva corespondenţi de la Paris care ar putea fi folosiţi. Rye i-l recomandase îndată pe Bill.

Ataşatul de presă fusese foarte impresionat de raportul ziaristului asupra cercetărilor făcute de el în porturi.

„E un individ care vă va înţelege, îi spusese el lui Slaugherty. I-am atras atenţia că nu trebuia să insiste atîta asupra faptului că numai interesul material i-ar putea hotărî pe docheri să se plece. Dar el a pus degetul pe rană. Asta e adevărul, nu sîntem iubiţi. Ne urăsc.

Bineînţeles, adăugase Rye, aruncîndu-i o ciudată privire piezişă, după părerea mea nu trebuie numaidecît să facem pe psihanaliştii şi pe propovăduitorii. Orice mijloc e bun pentru a-i încolţi pe roşii, asta-i tot".

— Am o propunere — zise Slaugherty — ce-ar fi să coborîm şi să bem ceva pe bulevard, dacă tot nu vine Bill. E un prilej de a-i vedea pe indivizi la lucru.

Bernard răspunse îndată că e foarte greu să lipsească tocmai acum de la ziar. Slaugherty îşi dădu seama că îi era frică şi-i făcu plăcere să insiste cu o nevinovăţie prefăcută. Bernard îi dădea zor cu o stîngăcie caraghioasă că s-ar putea să vină Bill.

— Ştii că în astfel de ocazii — zise în cele din urmă — poliţia nu ţine seama nici de prieteni, nici de duşmani, tabără în grămadă. Ia închipuie-ţi că mîine se află că un redactor de la *Le Journal* a fost snopit în bătaie de poliţie. Ar fi destul de ciudat...

Îl cuprinsese o teamă copilărească. În astfel de clipe cel mai mic pericol stîrnea toate spaimele pe care şi le întreţinuse singur. Prins în propria sa cursă, se zbătea împotriva tuturor spectrelor pe care meseria lui era să le vînture pe dinaintea cititorilor.

— Nu cred să mai vină Bill... spuse în cele din urmă Slaugherty.

Şi gîndea în sinea lui: „I-o fi fost frică afurisitului".

*

Trebuie să recunoaştem însă că Bill, fie că-i era frică ori nu, punea înainte de toate curiozitatea de ziarist şi grija profesională de a culege informaţii. Ieşise mai de vreme, pentru a-şi da seama de situaţie şi intrase să bea un păhărel la „Peewik" unde dăduse la bar peste Jimmy. Se întîlneau pentru prima dată după întrevederea cu Rye. Jimmy nu-şi putu ascunde neplăcerea pe care i-o făcea această întîlnire. Ridică mîna alene ca să răspundă la salutul ziaristului şi primi plictisit să mai bea un scotch.

„În definitiv — îşi zicea el — eu sînt vinovat că am dat peste acest individ. Puteam să nu ies din cartierul *meu*. Dar ştia că totul se schimbase din ziua în care o invitase pe Françoise să ia ceaiul cu el. Tot ceea ce-i plăcuse mai înainte la Paris şi era simbolizat de grădina aceea de mînăstire pe care o vedea de la fereastra sa, i se părea acum ceva obişnuit: un decor de teatru în care jucase o pantomimă caraghioasă. Lipsa de activitate îl apăsa. O revăzuse pe Françoise, dar între ei se aşternuse o tăcere presărată cu mici aluzii cărora se căzneau să le dea mai mult înţeles decît aveau în realitate — numai să nu pară că totul dăduse greş... Incolo...

Nu mai trecuse pe la cafenea din ziua cînd patronul îi spusese că cel care voise să-l convingă să iscălească apelul de la Stockholm ar dori să mai stea de vorbă cu el. Nici nu îndrăznea să se mai gîndească la asta. De cînd cu conversaţia avută cu Bill şi Rye, acest lucru fără însemnătate şi neprevăzut luase un loc imens şi absurd în viaţa lui. Îţi venea a crede că se întorsese la „Peewik" ca un fluture la

flacăra care îl va mistui negreşit. De cum îl zări pe Bill, se hotărî să facă pe zăpăcitul, să pară un tînăr uşuratic.

— Ei, ai văzut ce se întîmplă?! zise Bill, ai fost pe bulevard?

— N-am văzut nimic, zise Jimmy.

Şi-n adevăr, venise acolo din sus de Champs-Elysées.

— E manifestaţie împotriva unui ziar, care a publicat memoriile unuia care a fost în corpul de gardă al lui Hitler, sau aşa ceva. Chelner, măsline! Individul care a ajutat pe Mussolini să evadeze. Nu negre, dacă ai...

— Treaba lor! Iţi spun drept că am început să mă satur de toate astea. Am să plec la New-York, e mai multă linişte.

Dar îi trecu prin minte Rockfield şi adăugă:

— În sfîrşit, de obicei.

— Ia spune — reluă Bill — cred că n-ai pus la inimă discuţia de deunăzi. Nici să nu te sinchiseşti. Aşa e Rye. La urma urmei asta e meseria lui.

— Desigur, zise Jimmy. Poate am spus unele prostii...

— Nu chiar... Cred că a fost impresionat de sinceritatea dumitale.

— Fiindcă ţine la acest lucru?

— Nu ştiu exact, răspunse Bill făcînd o strîmbătură. În tot cazul aşa pare. Ascultă, ce-ai zice dacă ne-am duce să aruncăm o privire la ceea ce se întîmplă pe bulevard! Să ne dăm puţin seama de opinia publică. O mică anchetă pentru noi. Nimic nu e mai important pentru un ziarist decît de a-şi vîrî nasul peste tot. De altfel am o întîlnire la ora şapte pe Champs-Elysées.

— Ştii, pe mine, opinia publică...

— Ciudat, reluă Bill, credeam că un om ca dumneata...

*

Alăturea de ei, un bărbat şi o fată, aşezaţi în fotolii, discutau despre manifestaţie. Intîlniseră pe una din străzile laterale cîteva grupuri de manifestanţi

şi fusese destul să le alunge preocupările obişnuite. Cu ochii ţintă la măslina care plutea în cocktailul martini-sec, cu dinţii încleştaţi, individul nu se putea domoli.

— Aceleaşi lepădături care au însîngerat Franţa în timpul ocupaţiei sub numele de „Rezistenţă". Din zece inşi unul dacă o fi francez. Şi ăla chiar, cine ştie ce zdrenţăros. I-au lăsat să-şi facă de cap. Şi iată rezultatul, acum vin să-şi deşarte lăturile pîn-aici, în cartierele în care altădată nici nu călcau măcar. Am să ţi-i aranjez eu. Le trebuie un Skorzeny şi încă unul, ştii, să-i calce în picioare.

— Nu-ţi face sînge rău, puişorule, nu te enerva.

Puişorul se îngălbenise de indignare. Fără să ştie, exprimase gîndul nelămurit al tuturor clienţilor de la „Peewik" veniţi să-şi ia cocktailul: aveau sentimentul că li se violase domiciliul. In curînd barul se umplu de oameni de afaceri, mari negustori, funcţionari superiori şi fete, cele mai multe frumoase, orice s-ar spune, în tot cazul odihnite şi parfumate. Nu se vedea decît piele bine lustruită, cămăşi şi cravate de mătase, obraji rumeniţi de dogoarea zăpezii, veste de piele, genunchi catifelaţi, piei de şopîrlă, steaguri ale tuturor naţiunilor onorabile, înfipte în cupe de nichel. Glasurile aveau inflexiunea care se capătă în urma obişnuinţei de a comanda fără a fi nevoit să răcneşti pentru a fi auzit. Stomacurile fericite îşi secretau sucurile în aşteptarea fripturilor groase, care în cartierele sărăcăcioase se serveau duminica pentru patru persoane (şi încă nu din aceeaşi calitate de carne, să nu confundăm). Seara, îi aşteptau lumini blînde care cădeau deasupra feţelor de masă scrobite, crustacee proaspete, sufleul care se dezumflă într-un suspin dulce cînd îi tai crusta şi — mai tîrziu — pernele de piele ale maşinii, paşii înăbuşiţi pe covorul din odaie, un ultim pahar pentru noaptea liniştită capitonată de marile parcuri nefolositoare care se vor trezi numai la primul trap al unei fete tinere pe una din aleile de călărie.

Individul începu să povestească de-a fir a păr ce-l doare.

— Tu nici nu-ţi poţi închipui cum stau lucrurile. Am lucrători care preferă să trăiască din alocaţiile pentru familie, decît să muncească. Începe să fie o meserie să faci copii. Şi apoi se mai plîng. Să se mai perfecţioneze? să citească ceva? Basme!... La şapte se duc la crîşmă sau la miting. Uneori mă întreb de ce n-oi fi dînd dracului tot, de ce nu mă apuc de sădit verze. Nu e chip să lucrezi. Şi cînd îi mai aud pe americanii ăştia că ne critică, mi-e scîrbă. La ei nu sînt comunişti. Aş vrea să-i văd pe ei în locul nostru. Ce aşteaptă, de ce nu fac ordine?

— Nu te enerva, puişorule.

El clătină din cap. Prea era idioată. Îi trecu prin minte dar n-o spuse — gîndul acesta îl frămînta însă, — că mai înainte a fost lucrătoare şi manechin şi că poate atunci, fără să-şi dea seama, ţinuse cu aceste lepădături. La urma urmei mamă-sa era portăreasă. Nu se mai vedea cu ea, dar urmele rămîn.

— La drept vorbind, tu nu eşti de aceeaşi părere.

— Ba da, puişorule, bineînţeles, dar mă tem să nu-ţi facă rău, la vîrsta ta.

— Cum adică la vîrsta mea? Ce, am şaptezeci de ani?

Ea zîmbi puţin, doar puţin. Nu, dar cincizeci; chiar ceva mai mult.

— Cînd ai douăzeci de ani... merge să te ocupi de aşa ceva.

— Dar nu înţelegi — zise el — că ei se ocupă de noi? Nu? Mă întreb cîteodată dacă nu cumva puţin îţi pasă de mine.

Ea răspunse în glumă.

— Mai ştii, puiule?

El mormăi ceva, zîmbind uşor. Se dădu bătut. Frumoasă e dragostea. „Acum nutreţul şi înapoi la ţarc. Trebuia să se întoarcă acasă cel mai tîrziu la unu noaptea. Nu merita să facă excese şi să-şi complice existenţa, şi aşa destul de complicată."

*

— Hai să facem ordine — zise Bill — care ascultase conversaţia celor doi de pe scaunul înalt de metal unde era cocoţat. Vezi ce aşteaptă de la noi, să facem ordine. Cît ne iubesc, porumbeii ăştia!

— Încă unul — comandă Jimmy dar numai cu gheaţă.

Nu se mai gîndea la nimic. Înghiţi whiskyul curat, dintr-o sorbitură. Îi venea să-i frîngă gîtul cuiva. Dar nici el nu ştia cui. Prefera să nu ştie. Poate clienţilor de la „Peewik." Bulevardul era cufundat în întuneric. Se luară după un grup care cobora strada strigînd: „*Le Journal* e nazist! *Le Journal* e nazist!"

— La urma urmelor, sîntem împotriva naziştilor. Nu-i aşa? zise Bill. Ceea ce s-a întîmplat în Ardeni n-a fost puţin. Dumneata n-ai fost acolo, Jim?

— Nu — zise Jimmy — tot timpul războiului m-am învîrtit prin Illinois. N-au vrut să facă din mine un erou.

Deodată se auziră strigăte şi în faţa lor se iscă o învălmăşeală, grupul se risipi şi în mijlocul golului rămas se zări un singur poliţist. Era un poliţist tînăr, foarte palid, cu o mustăcioară de fante. Faţa îi părea foarte mică sub cascheta albastră care îi cădea pe ochi. Strîngea cu mişcări convulsive bastonul alb, căutînd un cap în care să izbească. Jimmy se despărţise de Bill şi se ascunsese în dreptul porţii unei case. Nu-şi putea lua ochii de la chipul poliţistului. Se întreba unde mai văzuse asta. Întocmai acelaşi cap. Îşi aduse aminte de drumul prin pădure de la Rockfield:

„Nu sînt alături de ei, cînd comit astfel de lucruri," zise în şoaptă.

Poliţistul zări o tînără femeie singură, alergînd. Se năpusti asupra ei, o trînti la pămînt cu o piedică şi o luă la palme, strigînd:

— Scîrbo, vă învăţăm noi minte, comuniştilor.

Jimmy ştia că ar fi trebuit să se repeadă, să sară la poliţist şi să-i arate ce e în stare. Dar nu se clinti. Îi tremurau buzele de ruşine. Îşi acoperi ochii cu mîna ca să nu mai vadă. O mînă umedă şi moale.

Nu fiindcă îi era frică de poliţist, nu. De asta, era sigur. Din pricina lui White i se tăiau picioarele. „Da, domnule White; nu, domnule White".

Şi indiferenţa celor de la ambasadă: „Sînt şi americani printre ei? Ce fel de americani?"

Se şi vedea în faţa unei comisiuni oarecare, în lumina orbitoare a reflectoarelor, chinuit de glasul mieros al judecătorului. „Pe scurt domnule Reeds, ai luat parte la o manifestaţie comunistă la Paris şi ai lovit un poliţist francez, asta nu o poţi tăgădui, nu-i aşa? Şi, pe vremea aceea, primeai bursă din partea guvernului? Erai un fel de funcţionar? Da, este acelaşi lucru, din punct de vedere juridic. e acelaşi lucru. Deci..." De aceea şedea pe loc şi înghiţea această ruşine. Se simţi uşurat cînd văzu un vlăjgan, un tînăr muncitor în haine de lucru îndreptîndu-se spre poliţist care se repezi din nou cu bîta în mînă. Tînărul era mai iute de picior. Din trei sărituri ajunse pe iarba care împrejmuia un havuz fără apă. Înainte de a trece dincolo de havuz ca să pună stavilă între el şi poliţist, făcu un mic salt înapoi, întinse piciorul, cu uşurinţă şi elasticitate ca şi cum şi-ar fi petrecut o bună parte din viaţă antrenîndu-se la lupta cu picioarele şi fără a scoate un cuvînt, ca într-o scenă de balet, îşi repezi piciorul în pîntecele poliţistului care, îndoit de şale, îşi căuta casca pe jos, prin iarbă, şi urla: „Împuţiţilor! Gunoaielor!"

Cuvintele lui fură acoperite însă de *Marseieza* intonată de un grup care se adunase din nou şi pornise spre piaţa golită, braţ la braţ, unit, de neînvins, după ce trecuse primul moment de zăpăceală, şi ieşiseră oarecum învingători, deoarece acum nimeni nu mai era singur.

*

Roger n-apucase să vadă această izbîndă ca să aibă ce să-l înbărbăteze. Se rătăcise de Lachaume aproape de la început în urma unui atac din dreptul străzii Colisée şi fusese îndată uncat în dubă. Porniseră cu camionul acela zăbrelit cîntînd *Marseieza*. Apoi tăcuseră. Un individ de lîngă Roger gemea

încet. Avea arcada sfărîmată şi pe haină o pată de sînge închegat.

— A dracului Legiune de onoare ai mai căpătat, zise Roger.

Apoi îi păru rău de vorbele acestea, deoarece zări, cînd trecură prin dreptul unei prăvălii şi se proiectă ca o reţea asupra tuturor acestor umbre, tăcute acum, lumina strecurată printre gratiile camionului, o Legiune de onoare şi o medalie militară, din războiul trecut, soioase, smerite şi zeflemitoare, batjocorindu-l parcă pe acest bătrîn că după treizeci de ani şi două războaie, se afla unde se afla, plin de sînge, răzvrătindu-se încă împotriva aceleiaşi pedepse, împotriva aceloraşi vardişti, aceluiaşi prefect, aceluiaşi guvern.

Bătrînul spuse cu simplitate :

— Nu te îngriji de mine, nu e prima dată.

Lovitura îl cam buimăcise. Nu ura pe nimeni. Era mai de grabă mulţumit. Dacă se afla acolo însemna că e încă tînăr şi că viaţa nu-l va doborî cu una cu două. Parcă se vedea la „Butte-Rouge" pe timpul legii de trei ani, ascultîndu-l pe Jaurès. Ce bazaconie. Glasul tunător al lui Jaurès, capul său uriaş, pălăria melon. Altă dată, fîlfîitul drapelelor roşii în bătaia vîntului de primăvară, la Pré-Saint-Gervais. După aceea, iar Jaurès. Apoi catastrofa, cei patru ani : o şosea cu trunchiuri de copaci pe margini, înecată în miros de pămînt putregăit, fără să ştii pe ce lume te afli, un gust stăruitor de pămînt şi metal pe mîinile lui de artilerist. Ingreţoşat de mirosul sîngelui şi al vinului care răzbea pînă la el cînd făcea de strajă. Pe cilindrul unui obuz, rotocoale de flori şi în mijlocul lor numele ELISE săpat cu acid. Biata Elise. Păcat de viaţa ei. Biata Elise.

Şi la capătul drumului, un altul plin de primejdii. Nu era pace. S-au împotrivit meîncetat, s-au lăsat greu, au strigat cît au putut că nu vor să înceapă iar grozăvia aceea. Atunci li s-a aruncat în faţă că sînt agenţi de-ai nemţilor, acum că sînt agenţi de-ai ruşilor ; altă dată, patru ani de zile au fost învinuiţi că sînt agenţi de-ai englezilor.

— Te rog, dom'le agent.
— Tacă-ţi fleanca.
— Vorbeşti cu un fost luptător.
— Fleoanca! Toţi sîntem foşti luptători. Ţine-ţi pliscul.
— Am să mi-l ţin, dacă vreau, sînt alţii mai ceva ca tine care nu mi l-au închis.
Poliţistul nu răspunse.
La comisariat intonară din nou *Marseieza,* apoi *P'tit Quinquin.* Ca să omoare timpul, Roger se apucă să facă glume şi să imite turturelele. Cu ei era şi o fată tînără, palidă, cu pete de praf pe rochie. Avea nasul umflat şi însîngerat, dar încerca să zîmbească. Roger îşi zicea că oricum viaţa e plină de haz, n-are de ce se plînge. Optimismul acesta îl duse însă cu gîndul, prin contrast, la Lachaume şi îşi schimbă îndată părerea. „De ce i-o fi spus că americanul a semnat? Dar lasă, acum, va face pe dracu în patru şi va pune mîna pe semnătură, trebuie să fie aşa cum a spus. Atunci n-ar mai însemna că a minţit... Nu i-am vorbit cum trebuie, se învinuia el din nou. Trebuia să-l iau altfel". Îi părea rău că nu prea citise tot ce era în legătură cu problema aceasta. Doar americanii spuneau şi ei că vor să se interzică bomba atomică, dar că ruşii sînt împotriva controlului. E drept însă că atunci cînd credeau că numai ei o au, nici nu vorbeau de aşa ceva, făceau pe grozavii. „Fără îndoială, dacă n-ai avea unele convingeri nezdruncinate, ţi-ar veni să zici uneori că lumea e o troacă atît de scîrboasă încît n-are a face dacă mori de bombă sau de glonte. Ca să-ţi pese de toate acestea, trebuie să te gîndeşti la ceilalţi, în alt chip...

*

Fu înştiinţat de dimineaţă că nu va fi pus în libertate numaidecît, şi că va fi probabil învinuit de lovire şi ultraj adus poliţiei. Încercă să protesteze dar strigară la el să-şi ţină gura. Pe ceilalţi nu-i mai văzu. Nu ştia de ce îl alesese tocmai pe el pentru a da un exemplu. Se gîndi mai bine şi găsi pricina, fără îndoială pentru că era cel mai prost

îmbrăcat din tot lotul. In sfîrşit nu prea prost, dar se vedea că e lucrător. Ce ciudat, doar poliţiştii aceştia erau fii de muncitori şi de ţărani, unii au fost chiar ei muncitori. De ce s-or fi ţinînd de astfel de lucruri? Nici măcar pentru o leafă mai bună. „E drept totuşi că au şi unele înlesniri, îşi zicea Roger. Şi apoi sînt răi fiindcă sînt încornoraţi. E de speriat ce de vardişti sînt încornoraţi". Nu ştia însă de ce, nici dacă e adevărat. Dar îi făcea plăcere să creadă aşa. Se gîndea la toate astea, stînd pe scaun, cu ochii umflaţi de nesomn. Zări prin fum printre cefele zdravene, portretul lui de Gaulle rămas acolo de la Eliberare. Bombănea singur în colţul său. „Cînd te gîndeşti cîte nădejdi s-au pus în aventurierul ăsta, şi iată unde mă aflu acum. Dar toate au un sfîrşit..." Îşi aminti apoi glasul acestei cămile auzit la radio prin pîrîiturile bruiajului. Ce de tineri îşi puseseră pielea la bătaie ca să asculte seara cu urechea aţintită: *„Astăzi, într-a 640-a zi de la începutul Luptei..."* Şi acum individul ăsta găsea şi el firesc ca un Skorzeny să se plimbe de colo-colo prin Paris şi să-şi dea pe faţă isprăvile într-un ziar franţuzesc. Ce păcăleală! Ce porcărie! „Dar nu-i nimic. Înseamnă că mai avem încă de furcă, asta e. La urma urmelor pe indivizii ca marea cămilă nu-i socoteam tovarăşi, puteam să ne aşteptăm la orice din partea lor. În Rusia şi în Ungaria a fost mai rău: au avut de-a face cu unii care se dădeau drept fraţii lor. Indivizi în care avuseseră încredere, pe care îi apreciaseră şi care erau în realitate copoi. Asta e tot ce poate fi mai rău. Dar pînă la urmă le-au venit de hac. Şi au continuat lupta". Privea lucrurile cu seninătate şi îi ardea din nou de glume. Se uita în jurul lui înveselit.

— Ce ţi se pare atît de hazliu? îi zise un agent în civil. N-ai mai văzut de-astea?

— Ba da, cînd m-au înhăţat în timpul ocupaţiei. Pe vremea aia era comandant generalul Oberg. S-ar zice că s-au făcut schimbări, că Skorzeny ţine acum frînele.

Poliţistul dădu din umeri. Puţin după aceea i se spuse lui Roger că e chemat în biroul comisarului. Băgă de seamă că i se adresaseră cu „dumneata“ şi se gîndi că e semn bun. Ajuns în faţa comisarului, se simţi liniştit şi dîrz. Nu era singur. Stăteau alături de el Vielle, Ferrari, Comte, Liberman. Nu în carne şi oase. Totuşi vii. Bieţii mei prieteni : iată-l pe Liberman mergînd pe bulevardul Saint-Michel cu o servietă grea în mînă. Subţire şi înalt. În adevăr, se vedea că e evreu. E de mirare chiar cum de nu l-au înhăţat mai curînd. Ştia să se stăpînească, te uimea calmul lui. Dacă îl întrebai : „Merge treaba ?“ Răspundea : „Potrivit“. Era prevăzător, dar nu din cale afară. Spunea că, bineînţeles, culmea prevederii e să nu întreprinzi nimic... Şi atunci, firesc, oamenii prea prevăzători... Îl interesa orice în viaţă. Lui Roger îi vorbea despre muzică. Putea să fluiere melodii întregi aşa, ore în şir. De aceea şi spunea că n-aveau decît să-i facă ce-or pofti, tot nu-i vor veni de hac. Şi totuşi îi venise. Dar n-a spus o vorbă. Fără îndoială că i-a dispreţuit pînă în ultima clipă. Sta închis cu muzica lui. E de mirare că n-a fost comunist, se gîndi Roger. Dar ar fi ajuns cu siguranţă. Firesc, i-ar fi venit mai greu decît mie. Era un adevărat fiu de burghez. Cu timpul s-ar fi lămurit însă. A trecut doar prin încercarea de la Neuengamme, apoi a urmat incendierea vapoarelor cu deţinuţi la Altona, după aceea mitralierele formaţiilor SS au tras orbeşte în cei de pe ţărm, în timp ce englezii bombardau în larg vapoarele înţesate cu deportaţi. „Se pare că s-au înşelat. Oricine se poate înşela, nu ?“

— Ei, ascultă, cu dumneata vorbesc, spuse comisarul.

— Iertaţi-mă, zise Roger. Mi se pare curios să fiu iar aici. Am mai fost arestat de poliţia franceză în timpul ocupaţiei. Aşa că vă daţi seama... Şi la drept vorbind cam pentru aceeaşi poveste. Eu n-am încheiat pace cu naziştii.

— Nu ne privesc părerile dumitale, spuse comisarul.

— Sînt cetățean francez și trăim în Republică, nu ?

— Te sfătuiesc să nu faci pe șmecherul, zise comisarul.

Sună și-i spuse secretarului să-l cheme pe agentul Chaperon.

*

Roger întoarse capul.

— Cum te simți, Chaperon ? întrebă comisarul.

— Ceva mai bine, domnule șef, vă mulțumesc.

Comisarul arătă cu capul spre Roger care-l privea înmărmurit pe polițistul acela pirpiriu și palid, cu buzele strînse și o mustață de toată frumusețea.

— Asta e ?

— Da, zise polițistul, Canalia ! Îl recunosc după păr. O claie de păr ca asta...

— Nu-ți face sînge rău, zise comisarul. Își va aduce el aminte.

— Nu l-am văzut pe domnul sergent de cînd sînt, zise Roger. Prea e boacănă. De altfel am fost aproape imediat arestat. Nici nu se poate spune măcar că am luat parte la manifestație. Lucru de care îmi pare rău.

— Păstrează-ți părerile de rău pentru mai tîrziu.

— Nu l-am văzut niciodată pe domnul, zise Roger.

Cineva rîse răutăcios.

— Auzi, metrebnicul ! zise sticletele. Te învățăm noi să te mai bați cu picioarele ! Las' că vezi tu !

— N-ai decît, zise Roger. Am mai înghițit eu și altele. Dar vă spun că nu l-am văzut niciodată pe acest domn.

— Îl recunosc, zise polițistul cel pirpiriu. E muncitor...

— Aha ! așa stau lucrurile, spuse Roger. Dar vezi că muncitori sînt cam mulți. O grămadă. N-o să vă fie prea lesne. V-o spun eu...

— Șterge-o ! zise comisarul.

Apărură alți doi polițiști și-l scoaseră deacolo.

— Lua-v-ar dracu ! zise Roger printre dinți. Se simțea tot atît de liniștit și de tare ca acum cîțiva

ani, înaintea individului în uniformă verde, care cerceta în faţa lui cu grijă, pe îndelete, o curea, din fire de aramă împletite.

VII.

— Ei ! Ce s-aude cu libertatea provizorie, e gata ? zise patronul.

Roger părea îngrijorat.

— Peste două săptămîni e hotărîrea, pînă atunci ar trebui să găsesc un martor. Sînt învinuit de violenţe faţă de agenţi şi adevărul e că n-am avut timp să zic nici uf ! M-au înhăţat imediat.

— Se înrăiesc, zise patronul. Îşi ies din sărite. Într-un fel e semn bun.

Roger îşi aduse aminte de vorbele lui Lachaume, „cu cît merge mai rău, cu atît va fi mai bine".

— O fi semn bun dacă vrei, zise el. Dar asta mai arată şi că sînt hotărîţi să meargă pînă la capăt, indiferent prin ce mijloace.

— Asta e numai mîna americanilor — zise patronul — fără prea mare convingere.

— Tu n-ai de ce te plînge, moşulică, te-ai aprovizionat serios cu coca-cola. Merge vînzarea ?

— Aşa şi aşa. Pînă la vară se termină în orice caz...

— Oamenii n-au nici o părere despre nimic, zise Roger, se îndoapă cu orice porcărie, numai reclama să fie bună.

— Ăsta-i lucru de căpetenie, zise patronul. Reclama. Şi n-ai ce zice, se pricep să prezinte marfa. Dacă pui şi apă chioară într-o sticlă *specială* cu dop *special*, gata, s-a făcut treaba...

— Fiindcă veni vorba, zise Roger, americănaşul tău bea pernod. Cred că ăla şi-a dat seama...

— Da, aşa şi aşa, zise patronul zîmbind cu înţeles. Impresia mea e că s-a săturat pînă în gît de Paris. La început îl distra. Venea cîteodată aici cu o fetişcană. N-am mai văzut-o. Aşa că, firește, Parisul fără asta şi frîndăvind cît e ziua de mare, nu prea mai are haz de la o vreme.

— O fi semnat oare apelul împotriva bombei?

— Nu prea cred. În tot cazul eu știu bine că nu i-am prezentat nici o listă.

— Nu vrei să te vîri, zise Roger. Las'că am eu grijă de el. Dacă vine Lachaume pe aici, să nu-i spui nimic despre chestiunea asta. Am avut de curînd o discuție cu el. Este ceva care mă privește numai pe mine și pe flăcăul acela. Îți dai seama ce înseamnă să ei iscălitura unui american pe listă. Te duci cu ea în toate casele, o arăți la oameni. Poți să le spui: „Vedeți, sînt și americani care iscălesc".

— Dar rușii, iscălesc și ei? zise patronul.

— Mai e vorbă! zise Roger, cred că au semnat peste o sută de milioane.

— Nu cumva i-o fi forțînd puțin? zise patronul.

— Nu cred, dar, chiar dacă ar fi așa, înseamnă că URSS este împotriva bombei, nu? Nu-l văd pe Truman forțînd oamenii la așa ceva...

— Cum se face, domnule Jimmy, că nu ne-am dus la țară azi? zise patronul. E tocmai sezonul de pește prăjit la Nogent.

Roger nu se așteptase la asta, îl cuprinse un fel de deznădejde. Nu era pregătit. Își duse mașinal mîna la buzunarul hainei și dădu peste listă. La drept vorbind, ar fi fost mai mulțumit dacă n-o găsea, dar acum nu mai era chip să dea înapoi.

— Patronul are dreptate — zise el — trebuia să profiți de o zi ca asta și să-ți plimbi drăguța la țară. Așa se face la Paris.

— N-am nici o drăguță, zise Jimmy.

Roger, temîndu-se că a scrîntit-o, oferi un rînd. Avea impresia că face pe prostituata. „Dar am să-l aduc unde vreau, pe cinstea mea". Parcă-l și vedea pe Lachaume cum are să-l ia peste picior, de aceea îl cuprinsese un neastîmpăr de parcă ar fi fost la pescuit.

— Nici o drăguță, spuse Jimmy din nou.

Lui Roger i se păru că slăbise. Și apoi unde or

fi găsind cămăşile astea cu pătrăţele? Parcă tot anul ar fi carnaval la ei.

Jimmy se învoi să ia un lichior de anason. Lucrurile mergeau bine. „Dacă primeşte lichiorul oferit — îşi zicea Roger — nu poate să plece. Atîta bun simţ are oricine.

In adevăr, nu era rea ideea unei după amieze frumoase petrecute cu Françoise pe malul apei. Aşa ar fi trebuit să fie. Dar nimic nu era aşa cum îşi închipuise el. Il chema doar din cînd în cînd la telefon şi din ce în ce mai rar. El nu mai avea curajul să-i telefoneze, îşi petrecea dimineţele aşteptînd să-i bată cineva la uşă şi să-l înştiinţeze că e aşteptat jos. Era lucrul cel mai caraghios din cîte i se întîmplaseră pînă atunci. Françoise îşi bătea joc de el. Sau poate se purta aşa numai fiindcă era o fată cu judecată. In America însă nu s-ar fi întîmplat niciodată una ca asta. Se poate spune orice despre femeile din America, numai că sînt capricioase, nu. Afurisite, da, cîteodată, dar capricioase, niciodată. Se gîndea cu groază cît loc ocupase în viaţa lui această poveste neînsemnată. „Şi cînd te gîndeşti că într-o zi îi voi fi uitat pînă şi numele, voi fi nevoit să născocesc cine ştie ce istorii şi să spun, făcînd cu ochiul: «Ah! Parisul!» fără ca nimic să fie adevărat, absolut nimic."

— In definitiv, cel mai bun lucru e tot un păhărel cu lichior, spuse Roger împăciuitor. Nu te dezamăgeşte niciodată. Nici necazuri nu-ţi face, cel mult cu ficatul. Dar nu trebuie să întreci măsura.

Se învîrtiră un timp în jurul acestui subiect, vorbiră despre lichiorul de anason, o fi el vătămător, dar oricum e mai bun decît coca-cola.

— Nici nu-i băutură, ci o adevărată otravă, zise Roger.

Apoi căută s-o dreagă de teamă să nu-l jignească pe Jimmy; ei, la urma urmelor e băutura lor favorită. Lui Roger i se păru că vorbeşte ca un şovin. „Asta e culmea, se gîndi el. Mai devin şi şovin".

— Deci — zise Jimmy — dumneata crezi că americanii vor să otrăvească lumea?

— Nu, nicidecum, zise Roger. Dacă ar fi vorba numai de coca-cola am putea ajunge la o înțelegere.

Jimmy rîse ușor și parcă îl unse la inimă pe Roger. Patronul ștergea alene un pahar și urmărea manevra cu sufletul la gură ca un spectator care privește exercițiile unui acrobat, făcute fără plasă. „Eu nu mă bag! își tot zicea în sinea lui. Îmi văd de negustoria mea... Eu, cu negustoria..."

— Vrei să spui că e mai puțin periculoasă decît bomba atomică. Dar ți-am mai spus o dată că sînt împotriva bombei atomice!

— Toți oamenii cumsecade sînt împotriva ei, zise Roger.

Se lăsă o liniște apăsătoare. „N-ar fi trebuit să vorbesc așa, își zise Roger. Unii indivizi nu găsesc că le faci un compliment cînd le spui că sînt cumsecade. Au impresia că-i socotești tîmpiți." Mai bine să-și ia inima în dinți.

— Ar trebui să iscălești, zise el. Înțelegi că semnătura unui om ca dumneata nu e o semnătură oarecare, nu-i așa, jupîne?

— Fiecare e liber să facă cum vrea, spuse patronul.

„Am să schimb cafeneaua, își zise Roger. Nu m-ar mira ca ăsta să fie vreun copoi, o dată zice da, o dată nu, nu mai știi ce să crezi".

— ... Semnătura unui american e mare lucru. Fiindcă la urma urmelor, orice-ai spune, Truman este cel care a vorbit despre aruncarea bombei atomice.

— Da — zise Jimmy — nebuni sînt peste tot.

— Ei, vezi? Tocmai de aceea! Trebuie să facem ceva împotriva nebunilor. Ia pune-te în locul nostru, am mușcat destul zăbala în timpul războiului. Eu, ăsta care-ți vorbește, am stat un an într-un lagăr de concentrare. Așa că, înțelegi, cînd se petrece ce se petrece, cînd drăguții de ei se întorc la Paris cu capul sus, parcă nu-ți vine bine, nu?

Jimmy clătina din cap. În colțul străzii era un vînzător de garoafe, care vindea un buchet doar cu patruzeci de franci. Ce frumos ar fi fost, dacă lucrurile

s-ar fi petrecut așa cum își închipuise el, să-i fi dus flori Françoisei : „Florile astea le-am cumpărat pentru tine, iubita mea". Pare un gest cam prostesc, dar *atît* de gingaș. „Spune-mi ceva drăguț, numai o dată, spune-mi că mă iubești". Dar nu era nimic din toate acestea. Nimic. Numai vînzătorul, care se grăbea și striga neobosit, pe același ton : „Patruzeci de franci buchetul, patruzeci de franci buchetul".

— Parizienii sînt curajoși, zise Jimmy. Am văzut manifestația împotriva acelui SS care scrie la ziar.

— Ah ! ai fost și dumneata acolo ? zise Roger.

Fața i se însenină. Simțea că-l iubește la nebunie pe american. Pe toți americanii la un loc. La urma urmelor, poate n-o fi adevărat tot ce se spune despre ei.

— Am fost și eu, dar poliția m-a băgat în dubă de la început.

— Da, zise patronul, să te-apuce greața. Îl învinuiesc că ar fi dat într-un polițist, cîtă vreme el nici n-a apucat să ajungă bine, că l-au și înhățat.

— Ah ! zise Jimmy.

Deși multe cuvinte nu le înțelesese. Se gîndea cu amărăciune că nu mai făcuse nici un progres în ceea ce privește limba franceză. Unde era timpul cînd își cumpărase o gramatică ? Dar cu cine să mai vorbească acum ? Singurătatea la Paris era mai rea decît la New-York. Se purtase ca un copil, iată greșeala. Acum putea să-și spună cel mult că nu fusese chiar totul zadarnic, de vreme ce învățase măcar atîta lucru. Dar fusese oare nevoie să-și schimbe în întregime viața ? Își amintea cu tristețe de ultimele luni petrecute la New-York, cînd aștepta ca Europa să-i dezvăluie ceva extraordinar. Și poftim la ce se rezuma acest extraordinar : sta rezemat de tejgheaua de zinc a bodegii pariziene și discuta cu un necunoscut care-i cerea să protesteze împotriva neghiobiei guvernului său. Foarte bine, la urma urmelor, de ce nu ? Așa cel puțin acționa într-un fel. Se gîndea la ziua îngrozitoare de la Rockfield. „Am văzut nedreptatea și furia, dar n-am protestat. La drept vorbind am fugit, iată cum am protestat, am ales calea cea mai simplă. Faptul acesta însă n-a schimbat nimic. Nimic." Îi era rușine să ad-

mită că șovăia fiindcă îi era frică de Rye, frică de ambasadă și de cei din strada Saint-Florentin.

— Aș putea semna sub un alt nume? zise în cele din urmă.

Abia rostea cuvintele...

... Sau, să pun poate „un cetățean american"...

— Cum vrei, zise Roger. Fireşte, e mai bine cînd semnezi cu propriul tău nume; îți dai seama, are mai multă valoare.

„Dar în sfîrșit, am pus mîna pe iscălitură, se gîndea el, acum îi pot arăta buletinul lui Lachaume. Pe de o parte, din acest punct de vedere, e mai bine să semneze «un cetățean american»".

— Dacă nu vrei să-ți dai numele, pune „un cetățean american".

Îi întinse lui Jimmy odată cu foaia de hîrtie și un creion. Un capăt de creion verde, ros, cum au copiii prin buzunare.

— Evenimentul ăsta se cinsteşte, zise patronul, care își făcea conștiincios meseria.

Le turnă un al doilea lichior de anason.

— În sănătatea dumitale — zise Roger — pentru pace!

— Asemenea, zise Jimmy.

Nu se prea sinchisea el de acest lucru. Dar era fericit că făcuse ceva pentru a ieși din nisipul acela mișcător în care se afunda de săptămîni. Simți pe neașteptate o mare bucurie, mai cu seamă din pricina formulei pe care o găsise: „Un cetățean american" și își dădu seama că pentru prima dată se gîndea la rostul acestor cuvinte, la ceea ce însemnaseră pentru milioane și milioane de oameni înaintea lui. Nu un american, așa cum sînt văzuți aici, nu un individ de care te izbești la fiecare pas și care cumpără bucăți de catedrală și idei de-a gata, nu, ci un cetățean american. Unul dintre aceia ale căror statui de bronz le vezi la Washington în mînă cu cărți, cu declarații de independență, cu pergamente prin care declarau că începînd din cutare zi, nu vor mai îngădui nici o lege nedreaptă pentru că nu-i lăsa conștiința. Simțea un fel de mîndrie ciudată. Cam în felul aceleia care îl cuprindea pe vre-

muri cînd trecea peste podurile din New-York, seara, în drum spre casă. Îi venea să plece. Numaidecît. Să ajungă acolo şi să spună în gura mare ceea ce făcuse, tocmai pentru a dovedi că e un „cetăţean american".

— Dă-mi hîrtia înapoi, zise.

Roger se sperie :

— Ah ! nu, lasă-te de glume.

— Fără glumă, zise Jimmy.

Cunoştea expresia aceasta.

— Nu, fără glumă, vreau să-mi pun şi numele...

— Foarte bine, zise Roger. Nu rişti nimic, la urma urmelor eşti american, nu ? Cu dumneata se schimbă lucrurile, eu ăsta care-ţi vorbesc, degeaba sînt francez, că mă aflu în libertate provizorie...

— Poate şi eu, zise Jimmy. Dar ce-ai făcut ?

— Nimic, absolut nimic, zise Roger.

Împături cu grijă lista. O să facă nişte ochi Lachaume de mai mare nostimada. Un american ! Care-şi dă şi numele ! Ăsta internaţionalism !

— Absolut nimic. Cum îi spuneam şi jupînului adineauri, de abia am ajuns că m-au şi arestat. Dacă ai fost acolo de la început, trebuie să fi văzut că nu s-au produs ciocniri numaidecît, nu ? Cu toate acestea sînt învinuit că l-am lovit pe un poliţist cu piciorul în burtă...

— Am văzut pe cineva făcînd ceea ce spui, zise Jimmy. Dar nu erai dumneata în nici un caz. Îmi amintesc foarte bine. Agentul bătuse însă o femeie. Şi m-am bucurat că şi-a luat răsplata.

— Ia stai puţin, zise Roger.

Îi bătea inima. Îl apucă pe Jimmy de braţ :

— L-ai recunoaşte pe agent ?...

— Pe agent ? Desigur. Unul mic, tînăr, cu mustaţă. Da, l-aş recunoaşte.

Şi acesta era adevărul. Vedea scena la care asistase de acolo din gang şi-l năpădi cu atîta putere ruşinea pe care o simţise, de parcă totul s-ar fi desfăşurat chiar în clipa aceea înaintea ochilor lui. Îşi dădu seama atunci că era o întîmplare care-l impresionase adînc, pe care nu o va uita niciodată. Ca şi strigătele de la Rockfield şi feţele acelea pline de ură.

Şi ce era ciudat, lucrurile acestea noi i se dezvăluiau prin priveliști de groază. Într-adevăr, tare ciudat, pentru nimic în lume n-ar fi voit să se întîmple așa. Totuși acesta era adevărul.

— Atunci, aș îndrăzni să vă rog ceva. Vă dați seama, pentru mine, faptul acesta e de mare însemnătate. Pe un american îl vor crede. Dacă le veți spune ceea ce ați văzut, unde vă aflați, nu vor avea obrazul să mai susțină că eram eu, doar mă îmbarcaseră în dubă.

— ... adică să-ți fiu martor ? zise Jimmy.

— În sfîrșit... zise Roger.

Îl lua cu binișorul. Nu putea să știe cu cine are de-a face. Dar bănuia că ar fi cu putință. Ca toți oamenii care au mai trecut prin primejdii, avea credința că mici întîmplări de felul acesteia pot schimba totul dintr-o dată. E drept că ar fi fost un noroc puțin obișnuit. Dar și arestarea lui fusese un nenoroc tot atît de neobișnuit.

— ... În sfîrșit — zise el din nou — bineînțeles lucrurile stau așa cum v-am spus.

Jimmy aprinse o țigară. Mîna îi tremura. Îi era din nou frică. Pentru că ceea ce simțea nu se putea numi altfel decît frică.

— Vă dați seama dumneavoastră, un cetățean american...

— Chiar așa — zise Jimmy — un cetățean american.

„Doamne, cine m-a pus să-i spun. Ce-mi pasă mie de toate istoriile lor ? Sînt străin în țara asta și încă ce străin !“ În același timp se gîndea însă că nu e cu putință să se poarte ca un laș pentru a doua oară, o dată treacă-meargă, dar de două ori, nu.

El, un american, un om din sud, se afla de față cînd a fost pălmuită o femeie și nici nu s-a clintit. Acum îl roagă un om să-i fie martor pentru a-și dobîndi libertatea și nici nu se clintește. Pentru că știa că nu se va clinti. Fără glumă.

— Dumneata nu știi care e situația acum în America. Mi-ar retrage pașaportul. Mă vor chema aici, la ambasadă și-mi vor lua pașaportul.

— Dar e vorba numai de o mărturie — zise Roger — de o simplă mărturie, nu spui decît atît: „La cutare oră, am văzut cutare întîmplare petrecîndu-se așa și așa". Știți bine că nu eram eu, deoarece mă cunoașteți, lucru firesc de altfel, avînd în vedere că locuim în același cartier. Nu e nimic de ascuns. La urma urmelor trăim în Republică...

Îi sună din nou în ureche glasul comisarului: „Te sfătuiesc să nu faci pe șmecherul".

— ...în sfîrșit, cum socotiți, dar oricum.

— E foarte greu — zise Jimmy — e greu, înțelege și dumneata.

— Bineînțeles, zise Roger.

Nu înțelegea însă nimic. Cel mult că indivizii ăștia cu toate cîntecele lor despre libertate, sînt niște ticăloși. Și cel de față cîte mofturi n-a făcut pînă să semneze apelul. Dar pînă la urmă a semnat, e drept. Ei și? „Cînd ești cumsecade, ești nu așa, numai o dată, se gîndea el. Fiindcă e totuși nemaipomenit să lași pe cineva să intre la zdup cînd îl poți scăpa. În viața mea n-am văzut o batere în retragere ca asta." Dar știa că se minte singur. Văzuse zeci, sute, de bateri în retragere mai, mai ca asta. Avea însă răbdare. Încerca să înțeleagă. Nu e ușor să fii om de treabă. Pentru ca cineva să ajungă om cumsecade, are nevoie de timp, de răbdare, trebuie ca realitatea să-i deschidă ochii. Sînt oameni care dau înapoi cînd e vorba de greve, care dau înapoi la comisariat, la manifestații, acasă, în fața nevestei, a vecinilor sau a portăresei.

— Bineînțeles, zise el, vă dați seama că n-am încotro, trebuie să vă fac această rugăminte. Nu? Sînteți singura mea scăpare, e limpede... Așa că oricine în locul meu...

— Ah! zise Jimmy.

Își trecu mîna peste frunte. Era tot atît de moale și de umedă ca atunci cînd îl văzuse pe vardist bătînd-o pe femeia aceea, pe stradă. Porcul, o trăgea de păr.

— ... Înțelegi, vor afla compatrioții mei. Au un serviciu de poliție la Paris.

— Se prea poate. Ei, și? Ești doar liber, nu?

Intrară cîțiva clienți. Tăcură pentru moment.

„Atîta vreme cît mai are ceva de băut nu va pleca, își zicea Roger. Acum e rîndul patronului. Dacă știe cum să se poarte, va face și el cinste. Aș mai cîștiga zece minute“.

Jimmy număra mașinal sticlele înșirate în ocniţele de zinc. Era în adevăr o cafenea foarte veche, cum rar se mai găsește la Paris. Ei, și? „Four, five, six. Dacă sînt treisprezece o fac și pe asta. Thirteen. Sînt treisprezece.“ Patronul se întoarse și puse în a paisprezecea ocniță o sticlă.

— Asta merge la stridii, zise el. E tot atît de bună ca și lichiorul de anason.

— Încă unul, zise Jimmy.

— Anason?

— Nu, vin alb.

Treisprezece. Socotea că e o prostie ceea ce face. Cei de la ambasadă vor afla cu siguranță. Și în primul rînd îi vor tăia pensia. Asta, la urma urmelor, n-ar fi cine știe ce. Oricum tot nu mai are nici un rost să rămîn în Franța. Dar ce o să se întîmple după aceea, în America? Mai erau doar și păţania cu Clara și povestea cu concertul și relaţiile pe care le avea cu Bielinsky și alţii ca ei, cu individul ăla, Stewart.

Lucy nu-i scria despre el niciodată. De ce oare? Ei și! Poate că era mai bine așa. Nu-i mai trebuia *și grija asta*. Nu te poţi face de rîs de două ori. Dădu vinul alb pe git. Se înfierbîntă și prinse curaj.

— Hai s-o fac și pe asta, zise. Îmi spui cum, și o fac.

— Eşti un băiat minunat, zise Roger.

Era bucuros nu numai fiindcă mărturia lui Jimmy ar fi putut să-l scoată din încurcătură, dar și fiindcă întîmplări de felul acestora, îţi dau, în general, din nou nădejdi.

— De altfel, să știi că nu e Gestapoul... zise el.

— În sfîrșit... răspunse Jimmy. Bănuiesc că nu, cel puţin pentru moment.

— Ei, v-aţi înţeles? întrebă patronul.

— Și încă cum! zise Roger. Ascultă-mă pe mine, cine-ţi va spune că toţi americanii sînt niște scîrboși, minte! Sînt oameni cumsecade printre ei.

— Nu prea mulţi, zise patronul.

Acum era împotriva lor. Nu mai ştiai ce să crezi despre omul ăsta.

Florarul tocmai pleca, împingîndu-şi căruciorul.

— Păcat că n-ai nici o iubită, zise Roger. Te-aş fi rugat să-i duci flori din partea mea...

— Nu-mi plac femeile, zise Jimmy.

Roger înţelese greşit cuvintele lui. „Mi-ar părea totuşi rău, îşi zicea el, dacă un om ca ăsta... „Puterea lui de înţelegere nu mergea atît de departe.

VIII

Manifestaţia de pe Champs-Elysées dovedea gradul de îngrijorare la care ajunsese populaţia în primăvara aceea încărcată de prevestiri. De pretutindeni răsăreau spectrele unui trecut apropiat pe care toată lumea îl crezuse pierit din ziua în care Hitler, încercuit de armatele sovietice, se omorîse în „bunker"-ul său de la Cancelariat. Acum se suspendau pedepsele de la Nürenberg. În *Daily News* din Los Angeles, ziaristul Victor Riesel scrisese următoarele: *„În războiul dintre Rusia şi Statele Unite, sîngele va ţîşni în mod oficios în primul rînd din apa sărată a porturilor de pe ţărmul Atlanticului şi Mediteranei, prin care încercăm să trimitem arme, gloanţe, tancuri şi avioane de război..."*

Şi sîngele ţîşnise cu adevărat. Un sînge „oficios", cum îl numea acest Victor. Ca protest împotriva arestării luptătorilor sindicali, la Brest încetase în unele locuri lucrul, mai precis la Arsenal şi la căile ferate. La Casa Sindicatelor avusese loc un miting. Ieşind de acolo, mai multe mii de muncitori au luat hotărîrea să manifesteze pe străzile oraşului. La douăzeci de metri de Casa Sindicatelor, manifestanţilor le-a tăiat drumul un cordon de C.R.S. Poliţiştii au tăbărît asupra lor aruncînd cu grenade lacrimogene. Manifestanţii au rupt cordonul, s-au grupat din nou şi s-au îndreptat spre strada Glasgow. Au mai rupt un cordon. În dreptul noului spital,

C.R.S. [1]-ii, ascunși după două camioane care baricadau strada, au aruncat din nou grenade. Greviștii, fără să dea un pas înapoi, au răspuns cu pietre. Atunci C.R.S.-ii au tras. Un muncitor a fost omorît pe loc. Îl chema Edouard Mazé.

Au pierit și alții, omorîți în alt chip, nu cu aceleași arme, dar cu aceeași brutalitate. În aceeași zi la Paris, la Bessèges din Le Gard, la Bruay din regiunea Pas-de-Calais, la Billancourt, au murit patru oameni în urma unei explozii, a căderii unui bloc de piatră într-o carieră, a surpării unui teren, a emanațiilor de mazut. Dacă li s-au fracturat craniile, li s-au ars plămînii, li s-au stîlcit fețele, s-a zis că așa le-a fost scris.

Au murit și alții, mai puțin brutal, fără vărsare de sînge. La Paris, în strada Menilmontant nr. 114, domnul François Stalter, în vîrstă de șaptezeci și cinci de ani, invalid de pe urma unui accident de muncă, asista la inventarierea mobilelor sale care urmau să fie ridicate. „Locuiesc aci de cînd aveam douăzeci de ani, le spunea el, și am împlinit de curînd șaptezeci și cinci. Am luptat în războiul din 1914—1918 și am crescut patru copii. Sînt numai doi ani de cînd nu mai merg la lucru. După cum vedeți, mi-am pierdut un braț". Le arăta mîneca stîngă, goală. „Sîntem nevoiți să trăim din pensia mea de invalid. Și portăreii au venit pentrucă datoresc impozitele pe 1947—1948, în total 6.745 franci. De unde să-i iau? Voiam să-mi pun streangul de gît, dar acum sînt hotărît să-mi apăr drepturile".

A mai fost scris apoi — așa a vrut ceața și soarta — ca o fortăreață americană zburătoare să se rătăcească pe teritoriul sovietic deasupra orașului Libaya, din Letonia.

Cam în același timp, America dăruia lumii un prea frumos ou de paște. Domnul John Foster Dulles se instala la Departamentul de Stat. Acest gentleman rigid a venit să sprijine cu experiența sa de in-

[1]. Companii Republicane de Securitate, trupe mercenare, special create și întreținute pentru reprimarea mișcării muncitorești.

cendiator, diplomaţia totală stabilită de Secretarul de Stat Acheson, cu cîteva săptămîni în urmă. Abia numit a şi pus la cale o călătorie în Coreea. O dată cu venirea lui Dulles, însuşi dumnezeu dădea semnalul de luptă. Moise a arătat Americii pe muntele Sinai taina atomilor, pentru a pedepsi pe cei răi.

În timp ce Dulles intra la Departamentul de Stat, Eugène Dennis, secretarul partidului comunist din Statele Unite, condamnat la un an pentru ultragiu adus curţii, intra la închisoarea din New-York. Şi pentru a fi mai ai dracului, l-au prins cu lanţul de un negru: cătuşe lîngă cătuşe. Dar în momentul cînd intrară pe poarta închisorii, negrul lăsă capul în jos, încurcat de marea cinste ce i se făcuse şi milioane de negri se întrebară cine să fie albul acela cu care se purtau de parcă ar fi negru. Scriitorii Howard Fast şi Albert Maltz au fost zvîrliţi şi ei în închisoare: cu puţin înainte, Fast scrisese unui prieten şi-l întrebase dacă: *farul publicităţii nu putea fi îndreptat cu şi mai multă putere asupra monstruoaselor întunecimi care învăluie ţara noastră. Îţi dai uşor seama* — scria Fast — *ce simte un om care iubeşte America, atunci cînd vede că forţele binelui sînt batjocorite şi nelegiuirile ridicate în slăvi, cînd vede cum măreţia democraţiei sale este călcată în picioare de către cei care sprijină capitalul monopolist".*

Cu toate acestea, în ciuda sforţărilor, observatorii cei mai clarvăzători nu se puteau declara pe deplin mulţumiţi. Ziaristul Walter Lipmann se tînguia: *„Ne-am luat prea multe angajamente, am făgăduit mult mai mult decît sîntem în stare să dăm, am cerut mult mai mult decît am putea să obţinem, am folosit cuvinte mult mai violente decît faptele noastre... ACUM NE GĂSIM ÎNTR-UN IMPAS".*

La Paris, paştele a fost încîntător. Grădinile din jurul Carousselului, dominate de cei patru cai ai Împăratului, se împodobiseră cu lalele înflorite. De zeci de mii de ori fotografiate, fie în negru, fie în culori, aceste lalele vor fi rămas în îndepărtatul Missouri ca simbolul unui farmec neînţeles, de neatins.

E drept că președintele Truman socotea sensibilitatea concetățenilor săi limitată. *„Sînt încăpățînați* — spunea el — *sînt împotriva tuturor lucrurilor și a tuturor oamenilor, numai împotriva lor nu"*. Această constatare o făcuse președintele cu prilejul unei vizite în cele o sută paisprezece circumscripții electorale din Statul său. O vizită asemănătoare făcută orașului său natal, îl îndemnase pe Maurice Thorez să-i scrie lui Noyelles : *Căruia dintre adversarii noștri i-ar da mîna să se ducă de ziua lor de naștere în piața satului natal și să spună : „dacă socotește cineva că am făcut o faptă rea, sau necinstită, să-mi spună"*.

*

Veni și vara. Françoise primi invitația făcută de Jimmy la telefon de a petrece seara împreună, fiindcă la urma urmei trebuie să te bucuri de viață. De atunci, totul fu iar ca la început. Parisul îi apăru din nou așa cum și-l închipuise : un oraș vesel, plin de poezie și căldură. Fără îndoială, într-o bună zi tot va trebui să plece, dar îi va rămîne cel puțin o amintire deosebită, oarecum nebunească, pe care o va purta în suflet multă vreme, socotind-o marea taină a acestor luni misterioase ; în felul acesta va putea zîmbi cu înțeles cînd se va spune față de el : Știi, Jim a stat într-un timp cîteva luni la Paris, dar nu prea povestește ce a făcut pe acolo, nu, e foarte zgîrcit la vorbă". Oare Lucyei să-i spună ? Să vadă cum or sta lucrurile. Ce-o fi cu ea ? Nu-i mai scria decît amănunte în legătură cu copiii și despre planul ei de a lucra într-un birou de publicitate, fiindcă nu mai avea încotro. Îl învinuia oarecum în felul acesta că o părăsise, dar ce e drept, nu i se plînsese niciodată de acest lucru. Spunea numai că e nevoită să se gîndească la viitor. Citindu-i scrisorile, Jimmy simțea că oricît ai scurta timpul, nu suprimi și distanțele. O scrisoare trimisă prin avion putea să ajungă la Paris, dacă aveai noroc, chiar a doua zi după ce a fost pusă la poștă la New-York. Dar era o amăgire : în realitate, America se afla departe. Nu numai din pricina miilor de kilometri ai oceanului pustiu, a vîn-

tului și negurilor, ci fiindcă reprezenta o altă lume. Și același lucru se putea spune și despre Paris față de America. Toți tinerii aceia pe care îi întîlnea Jimmy încercaseră, cel puțin la început, să se adapteze Parisului, dar pînă la urmă rămăseseră tot cum erau, complet străini de ceea ce nu se potrivea cu obiceiurile lor înrădăcinate. Nu voiau să renunțe la lucrurile de primă necesitate: le-ar fi plăcut să ducă un timp, așa ca să se distreze, o viață modestă, dar le trebuia cameră de baie; nu purtau cravată, în schimb cămașa trebuia să fie dintr-un material pe care nu-l găseai oriunde, în orice magazin de pe oricare stradă, le plăceau terasele cafenelelor, dar numai cele de la Saint-Germain-des-Prés sau din Montparnasse. Cafenele unde mai dăinuia încă într-o oarecare măsură amintirea celeilalte generații care trecuse pe acolo după celălalt război. Pe vremea indivizilor ca Dos Passos și a tuturor acelora care mai lînceziseră pe acolo, prefăcîndu-se că trăiesc în sărăcie, într-o boemă înjghebată de ei, fără să ducă lipsă de nimic. Ziceau că iubesc Franța. Au batjocorit cît au putut materialismul tîmpit al vieții din America, dar pînă la urmă, după vreo doi-trei anișori, după o colaborare de cîteva pagini la o revistă de avangardă sau cîteva tablouri zmîngălite în grabă, s-au întors în California sau la Noul-Mexic, înarmați ca prin minune cu mici venituri care le permiteau să ducă o viață de fermieri... Adevărul e că nu au înțeles niciodată Franța. Cît timp au trăit acolo, le-a rămas străină, după aceea și-au făurit despre ea o imagine fantastică, pentru că în realitate nu era decît imaginea propriei lor tinereți. Se întîlnesc dealtfel și oameni care ajung să ducă dorul războiului pentru că pe atunci aveau douăzeci de ani și orice s-ar zice, sînt anii cei mai frumoși! Ce să-i faci! America e departe.

Jimmy n-ar fi putut spune ce fel de prăpastie există între ei și ceilalți, între el și acest oraș care îi plăcea întrucîtva. Gîndul la Françoise, visele romantice pe care și le făurea în legătură cu ea, îl furau pentru o clipă, îi dădeau impresia că „găsise ceea ce cău-

ta", că devenise un om care aparţinea lumii întregi, că nu mai era nici american, nici francez, bineînţeles. Ce tîmpenii or mai fi şi astea ? Un om necunoscut care iubeşte o fată şi o ţine de mijloc, se plimbă cu ea de-a lungul unui rîu necunoscut, sub un cer de nicăieri... Şi bineînţeles, nu-şi vorbesc, fiindcă altfel ar trebui să folosească o limbă oarecare, a unuia sau a altuia şi ar deveni iar străini unul de altul. Mai bine atunci să nu-şi vorbească de loc. Ei nu întruchipează decît dragostea, dragostea tăcută, hrănită doar cu gînduri neexprimate în cuvinte. Poate că aşa trebuia să fie. Pe Jimmy îl înflăcăraseră aceste frînturi de idei abia închegate. Îşi zicea că aceasta era marea experienţă a vieţii lui, calea spre adevăr : să nu mai fii nimic precis, ci un amestec din toate, ceva nou, nemaiîntîlnit. Pe de altă parte se gîndea că ar trebui desfiinţate orice hotare, oamenii să fie cetăţeni ai lumii, să se isprăvească o dată cu toate tîmpeniile, cu hotarele şi naţiunile. Dar ce legătură aveau aceste gînduri care-i veneau unul cîte unul în minte, alimentate de notiţele citite în ziare, cu frazele auzite ici şi colo, fie la radio, fie strecurate în discuţii, ce legătură aveau toate acestea cu faptul că o aştepta pe Françoise şi că vor dansa împreună. La ce bun să se gîndească, să caute o soluţie, de vreme ce tot nu se putea găsi una pentru marile mase, pentru naţiuni întregi, ci doar pentru cîţiva şi anume doar pentru aceia care încercau singuri să găsească o ieşire. Dragostea nu era oare de ajuns ? Ba da, era de ajuns : un băiat şi o fată, singuri într-o cameră de cum se lasă noaptea, cu lumina stinsă : atunci nu mai exista nici trecut, nici patrie, nimic din ceea ce-i desparte pe oameni unii de alţii şi face viaţa obişnuită de nesuferit. Numai prin dragoste se rezolvă totul, chiar şi numai dacă îţi închipui că ar fi vorba de dragoste.

În timp ce sta la bar să bea ceva, orchestra începu să cînte. În privinţa aceasta şi muzica se potrivea. Era tot fără cuvinte ! Fiecare n-are decît să înţeleagă şi să-şi închipuie ce poftește. Apoi îşi zise că nu e chiar aşa. Orchestra executa o melodie în genul celor

din New-Orleans. O cunoştea, era *Delta-Mood.* S-ar putea spune oare că e o melodie de oriunde ? De imitat, desigur, ar putea fi imitată, dar n-ar suna la fel ; în două minute, indiferent cine şi-ar da seama că e vorba de altceva. „Şi e firesc, îşi zicea, deoarece, pentru ca *Delta-Mood* să aibă acest efect asupra mea, a trebuit să treacă timp, ani de zile, apoi să fiu şi din sud, de aceea nu-mi va suna niciodată în urechi la fel ca unui om din New-York sau din Boston. Niciodată. Acesta-i adevărul. Bei, mănînci, asculţi muzică, citeşti cărţi, iubeşti după cum ţi-a fost viaţa. Chiar de m-aş jupui de piele, tot american voi fi. Sau un altul. Dar tot ceva bine stabilit. Îşi aminti de Saroyan care povestea despre oamenii aceia ai lui, despre asirieni, unul dintre cele mai vechi popoare de pe pămînt : închipuie-ţi un fiu de frizer asirian la New-York ! „Cîndva am fost un mare popor, acum nu mai sîntem decît un subiect de istorie antică... şi azi iată-mă în America, pe cale să învăţ cum se taie părul..."

„Cum de mi-or fi venit toate gîndurile acestea ? Poate fiindcă am băut vreo două ginuri şi ea n-a venit ; de altfel nici Bill care mi-a spus că va trece pentru o clipă să-şi ia rămas bun. Minunată meserie mai are şi ăsta. Mîine dimineaţă pleacă spre Coreea, trimis de ziar şi în patru zile a şi ajuns acolo. La urma urmei ce dracu ne-om fi amestecînd noi în povestea asta ?... Oricum, nu e rău să străbaţi lumea de la un capăt la altul şi să-ţi bagi nasul în toate. Să nu fii nicăieri, să nu vii de nicăieri, să hoinăreşti ca vagabonzii cu un aparat fotografic la ochi şi cu un magnetofon în urechi. Să faci un cocktail din toate. Dar să rămîi *totuşi un american,* bineînţeles."

*

La una din mese erau aşezaţi doi negri. Îi privi cu simpatie şi le făcu chiar un semn prietenesc din ochi. Se bucură oarecum cînd îşi dădu seama că era ceva nou pentru el să stea de douăzeci de minute acolo, în barul acela, fără să gîndească nimic, nici bine, nici rău, despre faptul că se aflau doi negri de

față și că-i privise, cum s-ar spune, din întîmplare, ca pe oricare alții, două figuri pe care le mai văzuse parcă odată, atîta tot. Cînd îi auzi pe negri vorbind franțuzește, simți, fără să-și dea seama de ce, o oarecare ușurare. Dar era un sentiment nedeslușit. N-ar fi putut spune de ce stăteau lucrurile mai bine așa. „Aceștia sînt străini. Străini ca oricare alții, pe cînd un negru american nu mai e un străin, bineînțeles... Dar, tocmai de aceea..."

Françoise apăru deodată în fața lui. Se cocoță pe un scaun zîmbind și îi întinse mîna ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat.

—Am întîrziat puțin — zise ea — am mai avut o întîlnire.

Jimmy se simți ca un cîine bătut. Lumea din jurul lui își recăpătă din nou proporțiile normale. Barmanul era ca toți barmanii și sticlele ca pretutindeni, iar negrii din colț, ca toți negrii. În mijlocul acestor lucruri nu găseai nici o nădejde, nimic de care să te poți agăța. Aveau un contur bine definit, ca și cum ar fi fost fotografiate, măsurate și reproduse matematic, după natură. Nimic în jurul lor, nimic înăuntrul lor. Nu-și dădea seama că privea lucrurile astfel, fiindcă n-o mai iubea pe Françoise sau mai bine zis, fiindcă n-o iubise niciodată, decît așa, puțin, ca pe o părticică din decorul vieții, ca pe un glas și o imagine de care simțise nevoie la un moment dat, dar care nu schimbase nimic esențial în ființa sa, care rămăsese departe de el.

Nu te poți înstrăina, nu poți pleca. Nu-ți poți uita adevărata fire. A ajuns ceva obișnuit să auzi spunîndu-se că porți veșnic cu tine amintirea primei dragoste și în orice caz amintirea copilăriei și a primei limbi auzite și vorbite. Nu poți deveni un om fără țară, și nici unul care să iubească de treizeci și șase de ori.

— Ah! zise el — văd că ești grozav de ocupată.

— Avem foarte mult de lucru, zise ea. Dăm în brînci, se pregătește o mare campanie de propagandă. Mii de manifeste și afișe.

El ridică din umeri.

— Pentru ce toate astea? Pentru a le spune oamenilor de aci că au mare noroc de vreme ce noi, americanii, ne vom îngriji de ei. Zău dacă nu s-ar crede că mai curînd dumneata eşti americancă; eu îţi spun curat, puţin îmi pasă! Şi îţi dau ce vrei dacă vei găsi un singur om la noi care să creadă cu adevărat în treaba asta. Sînteţi mai copilăroşi decît sălbaticii din Pacific.

Îi era ruşine de amărăciunea şi înciudarea care-l cuprinsese. De fapt, nu aceste lucruri îl îndemnaseră să vorbească, alta era cauza. I se părea că Françoise slăbise, că faţa i se zbîrcise, ochii însă îi rămăseseră la fel de goi şi întunecaţi, cu aceeaşi sclipire rece, lipsită de viaţă, mai de grabă reflectarea pe nişte ochi artificiali, adînciţi, a lucrurilor fără nici o însemnătate din imediata apropiere. Ochi de orb. Începu s-o urască pentru că îi stricase lunile de vacanţă în care îşi pusese atîta nădejde şi ar fi plecat poate chiar în clipa aceea sărutîndu-i mîna şi scuzîndu-se în vreun fel oarecare, dacă n-ar fi ştiut că trebuia să vină Bill...

— Ia spune — zise el — ce aţi mai pus la cale? Nu cumva ai vrea să-ţi scriu şi eu vreo broşurică? Ar trebui să mă angajeze şi pe mine în şmecheria asta a voastră. Fii sigură că n-aş da cu piciorul la 250 dolari şi ţi-aş scrie nişte lucruri afurisit de adevărate. Bineînţeles, rămîne de văzut dacă le-ar place... asta e o altă chestie...

— Nu înţeleg — zise ea — cum de poţi vorbi aşa despre ţara dumitale! nu, îţi spun drept, nu înţeleg.

„Şi după toate astea mai e şi serioasă, îşi zicea el. Iată-mă şi dojenit că nu sînt bun cetăţean".

— Ascultă — zise el — nu crezi că ar fi mai bine să dansăm?

Sala se umpluse de bărbaţi şi femei care beau suc de fructe la măsuţe de marmură. De ce tocmai măsuţe de marmură şi suc de fructe, vîndut la preţul obişnuit, nu se ştie. Poate pentru a arăta că numai dansul avea însemnătate. Nu veniseră acolo ca să chefuiască. Nici vorbă de aşa ceva! Seriozitate şi muncă. Nu se uitau unii în ochii celorlalţi. Mîinile

se strîngeau doar atît cît era nevoie pentru a indica ritmul, cu nimic mai mult decît apăsarea genunchilor unui călăreţ pe pîntecele calului pentru a-i indica direcţia. Dintr-un anumit punct de vedere era mai sănătos aşa. Curioşii care veneau aci pentru a gusta din nemaipomenita libertate de moravuri care domnea, credeau ei, în acest cartier de care li se vorbise atît, încercau desigur o mare dezamăgire. Lăsînd la o parte epoca începutului sporturilor şi bicicletei sau jalnicul calvar al jucătorilor de bridge, nicicînd nu mai existase un tineret în mijlocul căruia să te poţi plictisi într-atît.

— E mult de cînd n-am mai dansat — zise el — trebuie să mă împac cu gîndul că îmbătrînesc.

Dansul îl plictisea de moarte, dar îşi dădea toată osteneala, apoi mai avea prilejul s-o ţină pe Françoise în braţe şi s-o strîngă la piept.

I se păru că unul din negrii pe care-i văzuse cînd intrase, făcea haz pe socoteala lui. „Bineînţeles, ei ştiu să danseze. Nişte prefăcuţi". Simţi cum îl cuprinde o ură veche. Încet, val după val, ca o înecăciune care îţi taie respiraţia, ochii ţi se injectează din ce în ce mai mult şi privirea ţi se tulbură.

Îi păru bine cînd îl zări pe Bill.

— Ah ! uite-l pe Bill, zise.

Françoise îl întrebă cine e.

— Un băiat extraordinar, răspunse el.

— Ce vrei să spui prin asta ?

— Nimic mai mult decît că e extraordinar.

— Se pare că eşti un băiat extraordinar.

— Cum aşa, zise Bill.

Se vedea că o luase mai de vreme cu sărbătorirea plecării, deoarece avea mare chef de vorbă. Se aşezară toţi trei la o masă.

— Ia spune, eşti mulţumit ? zise Jimmy.

Auzi vorbă, dacă e mulţumit ! Un chilipir nemaipomenit ! Are să vadă Japonia. Bineînţeles, nu la ducere, că pînă în Coreea nu se opreşte. Dar acolo, în cincisprezece zile, totul va fi lichidat.

— Ştii că Truman a dat ordin ca flota şi aviaţia să intre în luptă ? zise el. Atacul e hotărît pentru noap-

tea asta. Se pare că au fost ceva hărţuieli, dar Tokio a triumfat, va fi o curăţenie în toată regula.

— Nu-mi prea plac lucrurile astea, zise Jimmy. Ştii cum încep, dar nu şi cum sfîrşesc.

Se uită spre Françoise.

— Ştii că acum cinci minute mă învinuia că nu sînt bun cetăţean? Poate că la urma urmelor o fi avînd dreptate. Un bun cetăţean nu stă la Paris şi trîndăveşte. E drept că poţi aduce servicii oriunde, după cum spunea prietenul tău la ambasadă. Nu?

— Ascultă, Jim, între noi fie zis, chestiunile acestea sînt serioase. Admit că e mai bine să nu vorbim de ele, dar oricum nu trebuie să le iei în rîs...

Te rog să mă crezi că nu le iau de loc în rîs, zise Jimmy. E chiar unul din puţinele lucruri pe care încep să le privesc cu *toată* seriozitatea. Ca dovadă, am semnat un apel pentru interzicerea bombei atomice. Ei, ce zici? Asta nu e ceva serios?

— Îţi arde de glume, zise Bill.

Se schimbă la faţă şi parcă se dezmetici cu totul.

— Îţi arde de glume, nu ştii că asta e o manevră comunistă?

— Habar n-am — zise Jimmy — ceea ce ştiu însă e că sînt împotriva acestei arme nimicitoare!

— Şi eu sînt împotriva ei. Trebuie să înţelegi totuşi că politica nu înseamnă numai sentiment şi morală.

— Foarte bine! să presupunem că sînt un individ moral, zise Jimmy.

Rîse uşor. Ar fi vrut să-şi ia vorbele înapoi. Îl străfulgerase numaidecît gîndul că Bill ar putea să fie periculos. Nu ştii niciodată de ce sînt în stare oamenii aceştia. E îngrozitor. De o vreme nu ştii niciodată exact cu cine ai de-a face.

— Am glumit, Bill. Cum era să iscălesc? Într-adevăr sînt împotriva bombei, dar n-am iscălit absolut nimic. Ştii tu, politica pentru mine... De altfel ai avut ocazia să te convingi.

— Uite ce-i — zise Bill pe un ton confidenţial — eu te cred, dar între noi fie vorba, ai face bine să te astîmperi. Dacă te crezi aici în sînul naturii, te înşe-

li. Dintr-un anumit punct de vedere la New-York viaţa e mai liniştită...

Aruncă pe furiş o privire spre Françoise. Dar ea nu era atentă. Mai curînd părea că se plictiseşte, fluiera încet printre dinţi şi îşi făcea de lucru cu unghiile.

Mai băură ceva. De la o vreme nu-şi mai amintea bine ce se întîmplase, dar în capul lui se făcu deodată lumină, datorită cîtorva vorbe rostite de Bill cînd venise şi cărora nu le dăduse prea mare atenţie.

— Ia ascultă, e adevărat, ceea ce spuneai adineauri, că trimit tineri acolo?...

— Scrie în jurnalele de seară, zise Bill.

— Nu ştiu. Nu le citesc niciodată.

— Foarte rău — zise Bill — cîteodată găseşti lucruri interesante.

— Şi ruşii ce-or să facă? Dar chinezii?

Văzuse că cineva o invitase pe Françoise la dans. Acum dansa. N-ar fi putut spune că nu-i păsa de loc, dar îşi dădea seama că nu era o seară aşa cum şi-o dorise.

I se păru deodată că oamenii fac un tărăboi înspăimîntător şi că muzica — se cînta din nou *Delta-Mood* —, are accente funebre.

— N-aş fi crezut — adăugă el — că se va ajunge atît de departe! E curată nebunie. Şi-au pierdut cu totul minţile, cei de dincolo. Îşi dau oare cîtuşi de puţin seama de ceea ce se poate întîmpla?

— Cred că şi-au făcut ei socoteala, şi-ntr-un fel şi-n altul, zise Bill. La noroc. Ori una, ori alta.

— N-are nici un chichirez toată povestea.

Îşi privea paharul cu tristeţe, ca omul beat. Dar nu era de loc ameţit. Dimpotrivă, nemaipomenit de treaz. Cum nu fusese niciodată, cum n-ar fi crezut să poată fi vreodată.

— Bill, ia ascultă o mică poezie pe care o ştiu pe dinafară, o poezioară frumoasă. *„Bineînţeles riscurile de război sînt şi ele prevăzute."* Eşti atent, nu? *Noi le putem susţine. Societatea are încredere în înţelepciunea guvernului. Pentru noi e limpede că şi în*

cazul cînd s-ar întîmpla o nenorocire, cu toate sforţările Americii pentru a menţine pacea, de rîndul acesta oamenii noştri nu vor fi nevoiţi să se ducă să-şi piardă viaţa pe cîmpurile de luptă de peste mări."

— Uit mereu că ai lucrat la o societate de asigurări, zise Bill.

— Şi încă ce societate! Ori îţi făceai meseria, ori nu. De-aia am şi plecat de acolo.

Îşi aminti de prima lui întîlnire cu Roger. „Aveţi copii, nu-i aşa?" Dar el n-avea nici o teamă în privinţa copiilor, erau prea mici şi prea departe. De altceva îi era frică. Să nu i se întîmple lui ceva, să nu se năruie totul dintr-o dată, tocmai cînd încerca să-şi schimbe viaţa.

— Degeaba eşti ziarist, dragul meu — zise el — că nu vezi mai departe de vîrful nasului. Ascultă-mă pe mine, nu va fi o simplă plimbare, oamenii ăia se vor lupta ca nişte cîini. Poate să se înşele, dar cred în şmecheria aia a lor.

— Dar nici cu bombardierele nu-i de glumit, zise Bill cu hotărîre.

Françoise se întorsese şi se aşezase la locul ei.

— Parcă cu plicticoşii e de glumit? zise ea...

Ce se mai bagă şi asta?

— N-aveţi haz, zise Bill.

— Las-o-n pace, mereu aceeaşi poveste. Toate sînt la fel.

Se ridică şi se duse să se aşeze la bar. Se împleticea uşor. Văzu, dar ca de la mare depărtare şi fără să-i pese de loc, că Bill dansează cu Françoise şi începu să discute despre ultimele evenimente cu barmanul. Şi el era de părere că totul se va termina repede.

— Poate oare cineva să le ţină piept americanilor? zise barmanul.

— Da, aşa e, nu? zise Jim. Cine ar putea să ni se împotrivească nouă? Să zicem că America ar fi formată din o sută de milioane de indivizi ca mine, cine ne-ar putea ţine piept?

...Unde ai învăţat englezeşte?

— Aici, domnule — zise barmanul — şi la New-York unde am stat trei luni.

— Da — zise Jim — e o limbă care se poate învăţa cît ai bate din palme.

Barmanul nu răspunse. La drept vorbind era cam plicticos individul ăsta, cu politeţea şi curăţenia lui. Semăna cu un chirurg.

Jimmy simţi mîna lui Bill pe umăr.

— Ei, trebuie să mă mulţumesc cu atît. Am fugit. Plecarea e mîine dimineaţa la cinci. Aşa că...

— Drum bun — zise Jimmy — şi vezi de ne informează cum trebuie, hai ? şi să spui adevărul, numai adevărul.

— Imi voi face datoria, zise Bill.

Şi întrucîtva era convins de acest lucru. Avea şi sentimente frumoase din cînd în cînd, dar nu voise niciodată să ia viaţa prea în serios, nu se pricepea

— Ar trebui să mai vezi niţel şi de fata aia, zise Bill.

— Iacă ! Na !...

*

Văzu rochia Françoisei rotindu-se şi i se păru că un individ o luase de talie şi o învîrtea deasupra capului. Saxofonistul îşi dădea duhul de atîta suflat, iar ceilalţi clătinau din cap în tact, cu o stăruinţă de necrezut. Doamne ! ce rezistenţă de fier au oamenii ăştia !

— Barman, cînd învăţai englezeşte la New-York, nu cumva ai cunoscut o fată pe care o chema Clara ? Clara Boyles, fată pe cinste, crede-mă.

— Nu, domnule, spuse barmanul.

— Şi o fată înţelegătoare, da, numai că nu-i plăceau negrii, asta e sigur. Intr-o zi m-a împins păcatul să plătesc un pahar de băutură pentru un individ care n-avea nici zece cenţi în buzunar şi cerşea apă, îţi dai seama ce-nseamnă asta, dumneata care ne cunoşti ţara.

— Da, domnule.

— Ei bine ! ea n-a putut să mi-o ierte, mi-a făcut cele mai groaznice măgării. Dumitale pot să-ţi spun, fiindcă mi-eşti prieten : din pricina asta chiar sînt

aici. Pentru că la urma urmelor am o situaţie bună acolo. Îţi dai seama, nu mai sînt un băieţandru! Am o situaţie bună. Sînt executor, ştii dumneata? Îţi dai seama ce însemnează să fii executor? Nu-i puţin lucru! Nu cumva cunoşti, din întîmplare, pe un domn White?

— Am mai auzit numele ăsta, zise barmanul.

— Ei, numele! Toată lumea a auzit de un nume ca ăsta, dar pe individ zici că nu-l cunoşti? Norocul dumitale, domnule, fiindcă ăi de teapa lui sînt cei mai de lepădat indivizi din America şi de pretutindeni. Ei îi trimit azi pe băieţii noştri în Coreea, bagă bine la cap, barmane.

— Da, domnule.

— Ei bine! individul ăsta e cel mai mare ticălos pe care l-am cunoscut în viaţa mea. Şi am cunoscut destui ticăloşi, sute, mii, îi ştiu cum arată la mutră, ascultă-mă pe mine: indivizii ăştia se bat acum acolo cu chinezii sau naiba ştie cu cine... Dar stai puţin, să-i vezi cînd vor fi puşi cu botul pe labe.

— Da, domnule, zise barmanul.

— Ei bine! Nici lui White nu-i plăceau negrii! Nu! Nici evreii, nici roşii. Unde te întorci numai roşii, spunea el. Poate şi eu, ăsta care-ţi vorbesc, sînt un roşu, fără să ştiu. Poate şi dumneata, barman, eşti un roşu.

— Eu nu fac politică, zise barmanul.

Jimmy ridică spre cer un deget profetic.

— Aşa se spune! Aşa se spune!

Nu, îşi dădea seama că nu-i beat. Dimpotrivă, acum vedea totul uimitor de limpede. „Dar unde o fi Françoise? Pe unde o fi acum?“ Nu mai rostea cuvintele, vorbea în sinea lui, cu mîinile încrucişate pe pahar. Cît se poate de corect ca înfăţişare. Cît se poate de liniştit. Îl înduioşa propria lui soartă. Era fericit că suferise mult, credea el. Încercase o mare dragoste nefericită şi e de necrezut cît poate să schimbe acest lucru pe un om. Cît e de folositor. Dar de aci înainte, nu va ajunge niciodată în această situaţie. Va fi un alt om, cu totul nou. Trebuia totuşi să se poarte

drăguț cu fata. Bill avea dreptate: să vadă niţel şi de ea. Mai tîrziu va fi război şi se va sfîrşi cu toate. „De ce ne-om fi luptînd oare, hai? cine ar putea să-mi spună? Poate ca să ne bucurăm de seri ca astea. La Moscova nu există aşa ceva. Ei bine! se vede că ei nu se distrează, dar nu e un motiv să ne împiedice pe noi să petrecem, fiindcă noi petrecem..."

— Ia spune, barman, se petrece straşnic, nu?

— Da, domnule.

— Bun. Dar ea unde o fi?

Dansa şi acum. Propriu zis nu pe ea o văzu. Ştia doar că e ea. Numai pe partener îl văzu la faţă. Era un negru.

Chemă barmanul şi plăti. Simţea o greutate în cap. Parcă ar fi fost un morman de plumb care i se lipise pe fundul ochilor. Se dădu jos de pe scaun şi văzu că poate merge drept. Se strecură printre mese. Nimeni nu-l luă în seamă. Ajuns la uşa rulantă de la intrare se mai întoarse o dată şi îmbărbătîndu-se mai privi o dată înapoi.

Mormăi:

— Un negru, un negru, asta le întrece pe toate! un negru, uite-o cum dansează cu o lepădătură de negru. Atîta mai lipsea! cu un negru!

IX

La două zile după această seară de despărţire, Jimmy primi o scrisoare pe care o deschise cu teamă. Era din partea administraţiei G. I. Bill din Paris. Trebuia să se întîmple şi asta o dată, îşi zise, fiindcă în adevăr nu dăduse de loc pe la cursul pe care trebuia să-l urmeze ca să se poată bucura de bursă. Dar nici alţii nu dăduseră pe acolo. La urma urmei, acum nu mai avea nici o importanţă. Cel mult dacă...? În ajun aflase că Roger fusese eliberat şi se bucurase nespus. Acum i se părea că înţelege Parisul şi această ţară pe care nu izbutise să o înţeleagă înainte. Nu se mai socotea un turist, ca ceilalţi, nu,

fără îndoială că nu. Își spunea toate acestea străbătînd Place de la Concorde, impresionat de frumusețea dimineții. I-ar fi plăcut să fie aici la 14 Iulie și să danseze toată noaptea pe străzi. Dar la ce bun? Îl despărțea de Françoise seara aceea îngrozitoare și nu mai era nimic de făcut. Bineînțeles, ea nu știa nimic. Slavă Domnului, mai bine că nu-l auzise vorbind așa cum vorbise! Dar simțea el că nu mai e nimic de făcut, se schimbase în realitate atît de puțin, că nu avea cu ce se mîndri. Se opri la debitul de tutun de pe strada Rivoli să cumpere țigări. „Da, Gauloises". Comandă vin alb pentru a prinde curaj și mai citi o dată scrisoarea trimisă de administrație. Era înștiințat că un oarecare domn Mac Clure voia să-l vadă neîntîrziat. „La hotelul Saint-Florentin". Îl întrebă pe chelner dacă știe pe unde vine hotelul acesta. Chelnerul făcu o strîmbătură ciudată.

— Da, zise el, aproape de colțul străzii...

— Ah! făcu Jimmy, și ce-i acolo?

— E rechiziționat, zise chelnerul.

— De cine?

— De cine oi fi vrînd, zise chelnerul. În nici un caz de coreeni...

Făcu o mutră ciudată.

Jimmy nu mai spuse nimic. Era poate a zecea oară în ultimile zile că auzea acest cuvînt „coreean" care îl făcea să se rușineze și să se înfurie totodată. Simțea că oamenii care i-l spun au dreptate, cu toate acestea îi venea să le dea cu ceva în cap. N-ar fi dorit ca americanii să cîștige acest război, dar oricum, e îngrozitor gîndul că soldații americani, fug aruncînd armele. Citise primele telegrame ale lui Bill în *Picture* cu uimire și amărăciune. Puțin după aceea aflase că ziaristul primise ordin de la Tokio să părăsească imediat Coreea. Lucy îi scria că la New-York, cînd se rula jurnalul cu primele aspecte din război și se executa apoi imnul național, lumea nu se ridica în picioare. El nu știa ce să mai creadă, în orice caz socotea că e ceva fără rost, „tîmpit și inutil", cum spusese soldatul căruia Bill îi luase un interviu pe cîmpul de luptă.

— L-au rechiziționat americanii, știu, spuse el chelnerului, care aduna mărunțișul, dar nu cumva știi ce serviciu o fi acolo ?...

Chelnerul se aplecă și-i șopti :

— Turnul Ascuțit [1]...

— Ah ! zise Jimmy.

Nu îndrăznise să întrebe ce o fi însemnînd asta. Era enervat și furios. În jurul vitrinei rulante cu cărți poștale era o droaie de tinere americane zgomotoase și pline de sănătate. „Sînt frumoase, orice s-ar spune, se gîndea Jimmy. Nicăieri nu se mai găsesc femei ca astea." Îi răsări în minte Lucy. Din cauza depărtării și a timpului îi apăru înaintea ochilor nu cum o văzuse în ultimii ani cu o șuviță albă de păr (una sau două ?), ci așa cum fusese la început cînd o sărutase pentru prima dată, cînd cunoștea atît de puțin viața încît totul i se părea minunat și fără sfîrșit. Simplu și ușor. Își zise că o iubește. Se apropie de vitrină și cumpără pentru copii o carte poștală pe care era desenată o pisică. Avea un dispozitiv pe care, dacă apăsai, pisica miorlăia puțin. Fetele începură să rîdă. El le spuse :

— O iau pentru copii.

— Cîți ai ?

— Doi, zise el.

Una din ele îl întrebă de unde e. Le spuse că familia lui e din sud, dar că el locuiește la New-York. În clipa aceea simți o dragoste puternică pentru America, fiindcă își zicea că niciodată, nimeni, afară de o americană, nu i-ar fi vorbit așa, fără nici o stinghereală, ca și cum ar fi fost cel mai firesc lucru din lume. Cele patru fete nu erau nici una din New-York. Toate din Boston. El le mărturisi că nu fusese niciodată la Boston.

— Și vii la Paris, fără să fi văzut Bostonul ?

Rîseră. Purtau rochii în cute mici. Le întrebă dacă aceasta era moda acum în America. Îi răspunseră că aceasta era moda la ele la Boston. Îi venea să le sărute, să facă cu ele o partidă de canotaj pe rîul din

[1]. Poliție în argou parizian.

preajma vreunei universități. Îi dădură aproape lacrimile cînd își aminti de serile acelea care se lăsau încetișor în timp ce un prieten cînta din chitară, sub ramurile fremătînde ale unei salcii plîngătoare — iar el, așezat în fundul bărcii cu o fetișcană, sta cu capul pe umărul ei și respira parfumul minunat al tinereții și duioșiei care îl amuțea. Ce fericite trebuie să fie! De ce îi apăruse totul, deodată, atît de întunecat. Ce-l făcuse să urască uneori atît de puternic această țară? Se gîndi la scrisoarea unui scriitor american pe care o citise într-o zi, întîmplător. Și el binecuvînta pe dumnezeu că îi dăduse gîndul cel bun să o șteargă de acolo... *„E un cuib de ucigași, de hoți și de criminali... niciodată nu va ieși ceva bun din asta... Totul se întîmplă ca într-un vis urît. Totul e întunecat, însîngerat, animalic. O țară blestemată"*. Avea și n-avea dreptate. Poate că nu țara era blestemată și nici oamenii. Poate banii. Aici se încurcau lucrurile. Poate că situația aceea nenorocită de a alerga veșnic după bani otrăvea totul? Acum au declarat război și bombardează. Dau foc satelor cu case de pămînt și de paie. Un lucru tîmpit și zadarnic. În glumă făcu să miorlăie pisica pe un ton plîngător. Fetele cumpărară, fără să se gîndească prea mult: Turnul Eiffel.

— Empire State e mai înalt totuși, știți? zise Jimmy.

— Se poate, răspunseră ele, dar ăsta e simbolul Parisului.

*

Găsi lesne hotelul rechiziționat. La ușă erau de strajă doi G. I. Întrebă de domnul Mac Clure și își spuse numele.

La etajul al doilea îl aștepta la ascensor o secretară. Era ciudat că hotelul în care se instalaseră birourile americane, își pierduse înfățișarea lui adevărată. În aparență, nimic nu se schimbase, în afară doar de faptul că, bineînțeles, puseseră pe culoar lîngă perete, un rezervor de apă ținută la ghiață, și pahare de hîrtie. Nu se schimbase nimic, cu toate acestea nimeni n-ar fi zis că e în Franța. Nenumă-

rate scaune pe care un străin nu le-ar fi observat, îi amintiră lui Jimmy de America. Nu numai mirosul ţigărilor, ci mai ales felul acela de a umbla al secretarilor care treceau pe culoar liniştiţi şi siguri de ei ca oamenii care au organizat şi au prevăzut totul. Funcţionau ca un ceasornic cu rubine uns cum trebuie.

— Îl caut pe domnul Mac Clure, dar pînă una-alta aş vrea să ştiu unde mă aflu, îi zise el secretarei.

— Vă va lămuri domnul Mac Clure, răspunse ea.

Nu i se putea citi nimic pe faţă. Dar zîmbetul ei minunat făcea pe puţin 180 de dolari, fără ochelari.

Ciocăni, deschise uşa fără să aştepte răspuns şi anunţă pe domnul Reeds. Un glas de Texas spuse că poate să intre.

— Ia loc, domnule Reeds.

Jimmy se pomeni în faţa unui om scund, spătos, cam de vreo treizeci şi cinci de ani, cu părul ca o bidinea, îmbrăcat într-un costum de gata cenuşiu deschis. Îl izbiră ochii lui albaştri cu priviri piezişe şi nu băgă de seamă decît mai tîrziu, cravata stacojie. Îşi aminti de ţinuta de duminică a lui moş White. Parcă mai văzuse undeva această mutră. Nu, nu chiar aceeaşi, dar care-i făcuse o impresie asemănătoare. Gîndul îi alunecă spre James Cagney. Aş, nici vorbă. James Cagney e un băiat de treabă. Ăsta aduce mai de grabă cu indivizii din unele baruri de la New-York care stau pe la vreo trei dimineaţa înaintea automatelor cu bani.

Mac Clure îşi făcea de lucru cu un dosar. Avea mîini mici şi greoaie. Jimmy citind de-a-ndoaselea îşi văzu numele bătut la maşină sus, în dreapta, nu la stînga, faţă de cum şedea el.

— Poate că nu ştii despre ce e vorba, zise mărunţelul.

Avea un accent îngrozitor care amintea toată vulgaritatea unui film cu femei deochiate de prin lupanarele din San Francisco. Aproape că nu-ţi venea să crezi.

— ...Poate că nu ţi s-a adus la cunoştinţă, spuse el deschizînd dosarul, dar trebuie să ştii că în cali-

tate de student bursier al G. I. Bill-ului eşti obligat să îndeplineşti anumite condiţii. Şi în anumite cazuri socotim că cei ce se bucură de această bursă în Europa, trebuie să fie supuşi unei verificări în ceea ce priveşte siguranţa. Îţi dai seama ce vreau să spun ?

— Nu — zise Jimmy — eu nu ameninţ siguranţa nimănui. Îmi văd de treaba mea.

Individul cercetă dosarul mormăind.

— ...dealtfel, adăugă Jimmy, nici nu ştiu măcar unde mă aflu. Secretara mi-a spus că mă veţi lămuri.

Individul fără să-şi ridice capul spuse pe nerăsuflate :

— Aici e o secţia a Biroului Federal de Cercetări.

— Ah ! făcu Jimmy.

Îşi aminti de cele discutate la „Peewik" cu Rye şi Bill.

— Domnule Reeds — zise individul — mi s-au dat dispoziţii să-ţi pun unele întrebări. Bineînţeles, nu eşti obligat să răspunzi.

După o mică pauză, adăugă :

— Ia spune-mi ! ce părere ai despre războiul din Coreea ?

Jim nu răspunse. Razele soarelui scînteiau pe o mică pendulă electrică. Urmărea cu privirea mişcarea cilindrului care se ducea şi se întorcea pe traiectul său de metal sclipitor.

— Eu... eu cred că e o afacere urîtă, dumneata nu găseşti ?

— Cum adică ? Nu înţeleg.

Agentul vorbea agale. Întorcea paginile dosarului şi se vedea bine că se gîndeşte la altceva.

— Vreau să spun că e ceva tîmpit şi inutil. De altfel aşa spun şi tinerii de acolo. Nu văd de ce am avea altă părere noi cei de aci care nu ne punem pielea la bătaie, nu ?

Chipul inspectorului nu trăda altceva decît plictiseală.

— De ce e tîmpit ?

— Fiindcă oamenii se duc la moarte pe degeaba, zise Jimmy.

— Eşti cumva comunist, domnule Reeds ? Vorbeşte deschis, te afli doar printre prieteni aici şi apoi rămîne între noi.

— Zău — zise Jimmy — dacă ar fi să fiu ceva, cred mai degrabă că aş fi puţintel anarhist.

Mac Clure înmărmuri. Se vedea bine că răspunsul acesta îl încurca. El n-aştepta decît un singur fel de răspuns : da sau nu. În acest scop şi avea în faţa lui două pătrăţele. Nu trebuia să facă decît o cruce în unul din ele. Dar „anarhist" ? Atunci era un fel de Sacco şi Vanzetti ? Firește, tot un drac, dar nu putea să noteze „comunist" de vreme ce spunea că nu e.

— Cu alte cuvinte, nu vrei să răspunzi.

— V-am răspuns, zise Jimmy.

— În sfîrşit, s-o lăsăm asta, zise inspectorul şi mîzgăli ceva pe hîrtie.

— Domnule Reeds, nu poţi tăgădui faptul că îl cunoşti pe un oarecare Roger Craux, i-ai fost doar martor într-un proces, nu ?

— Da — zise Jimmy — era învinuit pe nedrept, aşa că am scris cîteva rînduri pentru a spune ceea ce ştiam, ceea ce văzusem, în calitate de martor.

— Şi ştiai că acest individ e comunist ?

— N-am vorbit despre asta.

— Dar dacă ai fi ştiut acest lucru, ai mai fi făcut ceea ce ai făcut ?

— Aş fi făcut-o pentru oricine, zise Jimmy. În tot cazul, nu văd ce...

— Nu te supăra, domnule Reeds, zise inspectorul. Nu te supăra.

— Nu mă supăr, domnule Mac Clure, nu mă supăr, după cum vezi sînt pe deplin liniştit.

Şi era în adevăr liniştit. Uimitor de liniştit, aşa cum nu fusese niciodată, chiar niciodată. Mai mult decît liniştit : simţea că ar putea ţine piept la infinit acestui mecanism absurd care se pornise împotriva lui, prosteşte, ca o cursă caraghioasă pusă în mişcare de un resort.

— Domnule Reeds, cunoşti ceva americani la Paris ?

— Da, zise Jimmy. (Ar fi fost caraghios să spună

că nu — cel mult să se ridice şi să-i cîrpească două palme să-l înveţe minte). Da, cîţiva...

— Cunoşti vreunii care ar putea fi comunişti ?

— Nu mă îndeletnicesc cu aşa ceva, spuse Jimmy. Se ridică în picioare cu dinţii încleştaţi.

— Nu te enerva, domnule Reeds, zise mărunţelul. Nu te enerva, vreau numai să-ţi aduc la cunoştinţă că, după cîte se pare, bursa dumitale nu va mai fi înnoită.

— Nu mă enervez, zise Jimmy. Găsesc doar că întrebările dumitale sînt caraghioase şi odioase.

— Nu înţeleg ce vrei să spui, zise Mac Clure.

X

Bill, care fusese trimis în Coreea de către *Picture* chiar în ziua în care preşedintele hotărîse să se treacă la atac, ajunsese pe front peste patru zile. La urma urmelor, nu pierduse mare lucru. Era chiar de mirare cît de bine fusese pregătit totul pentru el şi ceilalţi ziarişti care se pomeniseră ca prin minune la faţa locului, atît de bine, încît la început avusese impresia că e chemat să asiste la un spectacol pus la punct pînă în cele mai mici amănunte. Se gîndea că în cincisprezece zile se va înapoia la Tokio şi ştia că va trebui să scrie un reportaj despre Japonia. De fapt, chestiunea Coreei era privită de către direcţiunea redacţiei, ca ceva secundar. Se folosiseră doar de înlesnirile materiale puse la îndemîna presei de către statul major din Tokio, care la început fusese dispus să acorde orice, ba mersese chiar pînă acolo încît declarase că nimic nu va fi supus cenzurei.

Dar trecuseră zece zile şi de tot atîta vreme visele se destrămau unul după altul. Mai întîi a fost fuga disperată de la Seul. Trupele de legătură se treziră dintr-odată despărţite de sud. Indivizii lui Li Sîn Man provocaseră explozia tocmai în momentul în care un convoi se afla pe podul principal, încercînd să treacă Hanul. Şi inamicul nici nu se arătase măcar... cel mult în depărtare două sau trei tancuri

dacă-şi trădaseră prezenţa prin cîte un bubuit şi nori albi de fum care se proiectau pe albastrul cerului. Jeep-ul în care se urcase Tom cu doi ofiţeri de la G.M.L. şi cu Bill Williams se găsea încă pe ţărmul de nord. Geamurile săriseră în ţăndări. Îl tăiaseră pe Bill la faţă. Un val de sînge. Tom vedea pentru prima dată sînge. Bill fusese rănit uşor, totuşi era primul sînge. Cel care îţi rămîne veşnic în amintire, ca ceva neobişnuit şi impresionant. Nu numai ca o pată colorată, roşie, strălucitoare şi apoasă la început, apoi întunecată, aproape neagră şi vîscoasă care se încheagă pe haine, (curînd răsare peste tot, unde nici nu te aştepţi), nu, nu era numai atît, ci prima atingere cu moartea, descoperirea bruscă, cu totul neaşteptată, că situaţia e serioasă, că s-a isprăvit cu rîsetele şi cu plimbările de colo pînă colo, îmbrăcat fără cusur, printre mulţimea în zdrenţe, că de acum înainte trebuie să faci cunoştinţă cu pămîntul, să te tăvăleşti în praf, să-ţi moi faţa în apa stătută a bălţilor. Cînd a văzut podul sărind în aer, dinamitat prea devreme de sudişti, Tom i-a învinuit pe aceştia de trădare. Zeci de trupuri zburaseră către cer, într-un nor de praf, amestecate cu tot felul de sfărîmături. Îl pansaseră pe Bill care gemea şi se întorseseră înapoi pe drumul spre Seul, mergînd cu maşina toată noaptea în convoi. Colonelul era încredinţat că Seulul va rezista. Dar cine ştie? Totul se prăbuşea. Era aproape de neînchipuit că în ciuda eforturilor depuse se ajunsese aici. Nici nu le venea să creadă. Totul fusese totuşi pus la punct. În ultimele luni Comisiunea lucrase pe brînci. Mai ales lisînmaniştii, după vizita lui Dulles care stătuse o zi la M... pe linia de demarcaţie, ziceau că în două trei zile n-or să aibă ce face. Erau încredinţaţi că armata băgată în luptă cu de-a sila de roşii se va prăbuşi aproape de la început. Şi apoi se ştie ce s-a întîmplat. Te îngrozea gîndul că americanii se retrăgeau în neorînduială, *cu frenezie,* cum scrisese Bill într-una din telegramele sale. Nu fusese cenzurată fiindcă era atît de adevărat, încît făcea să afle totul şi cei de acolo de la Pentagon, ca să se hotărască să arunce bomba.

*

— Ce-i mai simplu, decît să-i nimicească dintr-o lovitură — spunea Tom — o singură bombă atomică lansată acolo şi gata, s-a isprăvit cu ei.

Nu-şi închipuise vreodată să ajungă să vadă o asemenea umilinţă. Cînd părăsiseră din nou oraşul Seul, în zorii zilei, oamenii rupeau banderolele cu lozinci anticomuniste, lozincile întocmite cu atîta bătaie de cap de către serviciul psihologic al G.M.L.-ului. Portretele lui Truman erau tîrîte prin praf. De-a lungul drumului, ţărani bătrîni în zdrenţe, pe cap cu pălăriuţe negre ciudate, priveau trecînd convoiul, nemişcaţi, muţi. Lucrul acesta era mai îngrozitor ca orice. Nu aveau nici un motiv să tragă cu arma în grămadă, deşi oamenii aceştia îi urau. Abia aşteptau să-i vadă ajunşi la cotitură pierind în norul de praf care se lipeşte de pielea înăduşită, pentru a face haz şi a aprinde un foc de bucurie, cu drapelele şi manifestele părăsite de-a valma cu întreg materialul misiunii: o bună parte din jeep-uri, birourile de mahon, băile de pînză, fişierele, toate piesele minunatei maşini, pusă extraordinar de bine la punct de către cei mai buni tehnicieni din lume. Ce le lipsise oare? E drept însă că şi la Pearl Harbour... şi după Pearl Harbour totul s-a îndreptat. S-au luptat straşnic. Se poate tăgădui oare acest lucru?

— Cine a auzit de bătălia din Ardeni — zise Bill — ştie că tinerii noştri luptă de minune. Nu poate nimeni tăgădui. Aici însă e ceva la mijloc. Nu-mi dau seama ce, dar e ceva nelalocul lui.

Cînd ajunseseră iar la fluviu, văzuseră mii de soldaţi sudişti încercînd să treacă pe malul celălalt cu nişte bacuri înjghebate în pripă. Multe dintre ele prea încărcate, se duseseră la fund. Oamenii cereau ajutor cu deznădejde.

— Ce-or fi strigînd? întrebă un locotenent.

— Strigă: Trăiască Truman! Trăiască America! zise Bill în bătaie de joc.

— Ţi se pare atît de nostim? zise Tom.

Auzea pentru prima oară mitralierele bătînd ca grindina pe un acoperiş de tablă. Le mai auzise şi

în Japonia, în timpul manevrelor la care asistase fără să ia parte, dar aci era cu totul altceva. Zgomotul nu venea numai dinspre mulțimea de dealuri verzi, ci răsuna în el, în inima lui înspăimîntată. Se gîndi atunci pentru prima dată la moarte, și, cercetînd în trecut, își aminti cu uimire cum fusese numai cu cîteva zile, cu cîteva săptămîni în urmă: plin de îndrăzneală, de încredere și mai tînăr cu zece ani. Amintindu-și de scrisorile pe care i le trimisese tatălui său se întunecă. „A lui e vina. A acestui hodorog îngîmfat și a sutelor de înfumurați de acolo. Ei ne-au împuiat capul. Aș vrea să-l văd aici pe bătrîn să mai îndruge baliverne despre cum a fiert în cazanul războiului. Mi-e scîrbă de ei".

*

In cele din urmă, izbutiră să treacă fluviul cu mai multe plute de care făcuseră rost amenințînd cu revolverul. „Galbenii" le părăsiseră ocărînd. Ce-or fi spus? Ce-or fi crezut? Și unde mai pui că erau aliați! Pentru ei se pregăteau să debarce în sud-vestul Japoniei, tineri din New-Jersey și Ohio, din Main și Florida. Și alții încă, mii de alți tineri grupați dimineața în coloane nesfîrșite, pe podeaua neagră a docurilor, în porturile din nord-vest, așteptînd cu raniță în spinare să se îmbarce. Măcar că nici a zecea parte din ei nu știau bine unde se află Coreea și ce căutau acolo... Tom se uitase cu ură la leșurile soldaților sudiști care pluteau pe apă în jos umflate, cu părul ca algele. Cei din G.M.L. fuseseră nevoiți să-și lase jeepurile pe celălalt mal și porniseră pe jos. Ciudată trupă, pe jumătate civili, pe jumătate soldați. Li se usca gîtul de praf. Cîmpia domoală, unduioasă, te îmbia la vînătoare, la pescuit. Cei care luptaseră în Franța spuneau că e la fel ca în Normandia. Din loc în loc vedeau mirați pe lîngă drum răzoare de usturoi și ardei ca niște pete mari colorate. Ce-or fi făcînd cu atîta usturoi? Bill care sosise numai de trei zile, trimis în grabă de ziar, îl întrebă pe Tom:

— Ce-or fi halind în pustietatea asta? Cum or fi trăind?

— Habar n-am — spuse Tom — de altfel puțin ne pasă.

— Halal serviciu de psihologie — spuse Bill — și culmea e că peste tot se întîmplă la fel. La Paris ca și la Seul. Atîta vreme cît casele de toleranță și ambasadele mai funcționează, socotiți că lucrurile merg bine.

Din clipa în care fuseseră nevoiți să-și părăsească jeepurile, nu mai erau aceiași oameni. Simplul fapt că trebuia să umble așa, pe jos, pe șoseaua prăfuită îi demoralizase. Războiul, după cîte știau ei, era cu totul altfel. Le trebuiau mașini ca să aibă neîncetat sentimentul unei superiorități tehnice zdrobitoare, ca totul să nu fie decît un joc și primejdia să se ivească doar cînd și cînd, ca un fulger, atît cît era nevoie pentru a lua cunoștință de el. De abia își vorbeau, copleșiți de liniștea pașilor lor cauciucați, dormitînd ușor în căldura înăbușitoare a amiezii, orbiți de verdele fraged al orezăriilor și de țărîna roșiatică.

★

A cincea zi ajunseră într-o regiune mai accidentată. Drumul șerpuia printre dealuri înalte, cu păduri. Verdele lor era întunecat, de nepătruns. Se alăturară altor fugari și formară o coloană de cinci, șase sute de oameni, ofițeri și soldați de-a valma. Erau unitățile primelor trupe care fuseseră aduse din Japonia cu avionul și care dăduseră înapoi de îndată ce primele focuri de armă făcuseră goluri în rîndurile lor. Tulburarea acestor tineri atingea aproape nebunia. Nu-și dădeau încă bine seama ce li se întîmplase. Cît stătuseră în Japonia, uitaseră cu totul de ce se înrolaseră. Sau, mai bine zis, erau nevoiți să-și spună că nu pentru asta se înrolaseră. Acum tîrau după ei pe aceste drumuri de groază, o mistuitoare părere de rău după viața ușoară și fericită din Japonia. Unii plecaseră plîngînd de acolo și revistele ilustrate din America se și grăbiseră să le publice în prima pagină fotografiile cu fețele pustiite

de deznădejde. Ei nu voiau să moară. Aveau sentimentul că li se face o nedreptate cumplită.

— Ce naiba om fi căutînd aci? spuneau ei. Ce-o mai fi însemnînd şi tîmpenia asta?

În mintea lor duşmanul lua proporţii uriaşe, pe măsura Asiei aceleia misterioase populată de milioane şi milioane de oameni ciudaţi, ridicîndu-se cu o ură de moarte împotriva a tot ceea ce întruchipau ei. Şi acum le mai răsunau în piepturile frămîntate uruitul miilor de care de luptă, tropăitul cavaleriei dezlănţuite, strigătele infanteriei de nestăvilit, care curgea ca o lavă fierbinte şi înainta peste mormane de cadavre. Le făcea impresia că de ar fi avut oricîte muniţii, tot n-ar fi fost de ajuns, că ar trebui să tragă, să tragă neîncetat, să se înconjoare cu un baraj de foc. Dar lucrurile stăteau mai rău decît atît. Îi uimi în primul rînd nepăsarea ţăranilor care-şi vedeau de răsădirea orezului în apropierea şoselelor. Credeau că-i vor întîmpina cu strigăte de bucurie, că-i vor saluta fluturînd din mînă. Se aşteptau ca femeile să le iasă înainte zîmbitoare, cu daruri. În loc de toate acestea însă, întîlniră feţe pe care nu se putea citi nimic, trupuri încremenite în poziţiile obişnuite de muncă, de treburi zilnice. Parcă nici nu i-ar fi văzut, parcă nici n-ar fi ştiut de ei. Ziua cel puţin. Fiindcă noaptea se pomeneau cu gloanţe trase de te miri unde. Numai ce vedeau un om căzînd ca şi cînd ar fi fost înjunghiat de cel care mergea alăturea de el, întrerupîndu-şi fără nici un strigăt moţăiala pricinuită de marşul istovitor. Şi atunci începeau să tragă ca nebunii cu mitraliera, potopind văile şi crestele, risipind încărcături întregi, trăgînd nu împotriva unui duşman pe care-l bănuiau ascuns acolo, ci împotriva propriei lor spaime, pentru a dovedi că sînt în viaţă, că nu se vor da bătuţi cu una cu două, că au să le arate ei lor... Cei care nu trăgeau şi se aflau mai ales în capul coloanei, se culcau la pămînt în praf, în drumul celor care înaintau, înnebuniţi de împuşcături, căutînd zadarnic să afle de unde vin, înşelaţi de ecoul răsfrînt de dealurile care luau, în timpul nopţii, proporţii fantastice. Li se părea că

văd pretutindeni lumini, mai ales către amurg cînd soarele, înainte de a apune, mai licărea din cînd în cînd pe luciul orezăriilor, pe cîte o frunză mişcată de vînt. Unde se aflau? Încotro se duceau?

— Nimeni nu ştie precis unde ne aflăm, în afară de comunişti, îi spusese odată un sergent de marină lui Bill.

— Sînt la ei acasă, iată deosebirea... zisese Bill.

*

O singură dată petrecuseră o noapte aproape liniştită într-un cătun. Aproape singura noapte cînd avuseseră oarecare nădejde că vor apuca din nou zorile. Se adăpostiseră de bine de rău, într-un fel de hangar acoperit cu paie, dar erau prea zdruncinaţi pentru a putea dormi, unii vorbiau singuri, fiecare cu el însuşi, fără să aştepte vreun răspuns, fără să se simtă stingheriţi. „Să relatez oare şi asta?" se întreba Bill. De opt zile meseria lui i se părea cea mai grea dintre toate meseriile. Îşi aminti de ceea ce îi spusese la Paris lui Jimmy, atunci la „Peewik", în ziua manifestaţiei comuniste de pe Champs-Elysées: „Un ziarist trebuie să-şi vîre nasul peste tot. Trebuie să facem o mică anchetă pentru noi". Dar dacă ancheta îţi dezvăluie lucruri pe care n-ai voi să le vezi? E îngrozitor şi cît se poate de dureros! Se gîndi ce telegramă senzaţională ar putea să scrie numai cu aceste frînturi de fraze pe care le auzea, întretăiate de sforăielile şi gemetele celor care visau şi se zvîrcoleau pe paie, căutînd o poziţie mai bună pentru trupurile lor dogoritoare.

— M-am dus să cer instrucţiuni locotenentului James după ce s-a dat ordin de retragere. „Ascultă aici, mi-a spus el: cînd năvălesc tancurile asupra voastră şi nu aveţi decît o pereche de grenade de mînă şi o puşcă, nu mai aşteptaţi nici un ordin, zbughiţi-o.

— Tancuri nu erau, zise cineva. Totuşi am şters-o. Şi bine am făcut. Cine a cerut să vină aici?

— La Fusan ni s-a atras atenţia. Adevărul e că ni s-a spus să nu ne închipuim cumva că e vorba de

o excursie. Am văzut soldaţi din Comisia militară, aflaţi la Fusan încă de la început, care umblau în zdrenţe. Ei ne-au spus: „Nici vin, nici femei, nici bere. Cînd nu plouă, te înecă praful". Dar noi am rîs, nu-i venea nimănui să creadă.

— E un război tîmpit şi inutil, zise cineva.

Un om de prin Texas după accent: „Dacă unul din Texas vorbeşte aşa — se gîndi Bill — ce vor fi zicînd ceilalţi? «Tîmpit şi inutil». Oare n-ar fi bine să scrie vorbele astea? N-ar fi bine să le arate celor de-acolo, din America, adevărul? Nu, n-am să scriu că acest război e tîmpit şi inutil. Nu, eu n-am de unde să ştiu cum e. Eu îmi fac meseria: povestesc ceeea ce văd şi aud. Apoi ducă-se dracului cu toţii..." Se agăţa de gîndul că îşi face meseria, pentru a nu fi nevoit să spună şi el ce crede, pentru a nu fi nevoit să se întrebe dacă într-adevăr individul din Texas avea ori nu dreptate. Îşi aminti de faţa glacială a lui Rye. „Strategii ăştia ar trebui să dea o raită pe aici. E lesne să faci politică aşa, de sus. Să întorci lumea pe dos în faţa unui Martini-sec: Nu vom admite ca... Dispunem de mijloace pentru a... Le vom arăta noi în ce fel". „Acesta-i stilul nou, îşi zicea el. Dar ce se face pentru a le explica băieţilor despre ce e vorba?" Bill îşi petrecu o bună parte din noapte scriind telegrama, cîntărindu-şi cuvintele ca niciodată pînă atunci. Era uimit el însuşi de stilul nou în care redacta. „Confraţii care mă cunosc vor face haz. Vor crede că umblu să obţin o catedră de filozofie la Harvard". Dar nu era chip să scrie despre toate acestea altfel. Se aşezase mai la o parte, pe un fel de laviţă pe care ţăranii o foloseau şi ca pat şi ca masă. Nu simţea nici răcoarea nopţii, nici cumplita oboseală care-i chinuia trupul. În mănunchiul de raze al lămpii sale de buzunar, nu i se vedeau decît mîinile alergînd pe claviatura maşinii de scris.

„Războiul acesta e tîmpit şi inutil, mi-a spus un luptător după o zi de retragere înnebunitoare, în cursul căreia coloana alcătuită în parte din personalul Grupului militar de legătură, a avut de întîmpinat în nenumărate rînduri atacul partizanilor. Cînd

auzi astfel de cuvinte nu poți să nu te întrebi ce se petrece în sufletul luptătorilor, ce gîndesc în realitate trupele? Cînd au fost debarcate în Coreea, știau că vor trebui să lupte, dar nimeni nu le-a explicat ce a determinat această situație critică, li s-a spus, cel mult, că vina e a comuniștilor. Soldații americani sînt prietenoși și binevoitori din fire. Cu toate acestea Coreea li se pare o țară primitivă și nu se sfiesc s-o spună. Pe locuitorii ei îi numesc «sălbatici» la fel ca pe indigenii din Pacific în timpul celui de al doilea război mondial. Mîndria națională a coreenilor e adînc jignită de atitudinea aceasta a lor...

În momentul de față, felul de a se purta al americanilor cu populația, constituie o adevărată problemă: se poartă în așa fel încît populația care pare cel mult nepăsătoare, ar putea deveni de pe o zi pe alta fățiș dușmănoasă. Se constată de asemenea, fapt nu mai puțin important, că americanii sînt oarecum furioși că s-au văzut aruncați intr-o luptă a cărei noimă nu o pricep...“

*

Peste două zile, înainte de a se fi așezat pe dealurile unde se aflau acum, primiseră vizita generalului Erickson, poreclit „Picior-Bun, Ochi-Bun“. O adevărată vizită de general, care ridică moralul. Ras, odihnit, prevăzut cu tot confortul, echipat ca o mașină de război, un fel de amestec de cercetaș și de mecanic, fericit ca omul care trăiește în puf, a adunat oamenii și s-a avîntat într-o mică cuvîntare:

— Ei dragii mei băieți, acu să le arătați voi ce puteți. Trebuie să le-o luăm înainte. Hai, forward! Fiți la înălțimea înaintașilor voștri. Ochii Americii sînt îndreptați asupra voastră, dumnezeu să vă păzească și să vă binecuvînteze.

Bill se apropiase pentru a-i lua un interviu.

— Telegramele dumitale sînt scandaloase, spusese generalul. Numai născociri, de la un capăt la altul.

— Nu născocesc nimic, răspunsese Bill. Îmi fac meseria.

— Poate că ţi se va cere să pleci şi să ţi-o faci în altă parte, spusese Erickson. Nici unul din oamenii de aici n-a spus că acest război e tîmpit şi inutil. Nici unul, înţelegi. Îţi dai seama ce faci scriind astfel de mîrşăvii ? Cei de la Tokio socotesc nici mai mult nici mai puţin că asemenea telegrame sînt menite să sprijine şi să încurajeze duşmanul.

— Nu fac decît să relatez ceea ce aud, spusese Bill.

Îl cuprinsese o furie cumplită, nici nu mai vedea înaintea ochilor. Murmură ceva printre dinţi şi-i întoarse spatele.

★

Acum, aştepta ordinul să plece, fiindcă era sigur de lucrul acesta, nu-şi mai putea lua ochii de la priveliştea ciudată care-i răsturnase tot ceea ce-şi închipuise el pînă atunci despre lume. De cîteva ore se afla pe poziţie cu un mic grup din care făceau parte şi Tom White şi sergentul din Texas care scăpase cuvintele acelea nenorocite în noaptea petrecută în hangarul din L... Cu totul vreo zece oameni. Unii dintre ei, ca Tom de pildă, erau secretari de ai G.M.L.-ului şi nu ţinuseră în viaţa lor vreo armă în mînă, ca să zicem aşa. Mitraliera era camuflată într-un fel de pin pipernicit ale cărui ramuri subţirele străluceau în soare. La picioarele lor curgea o gîrlă galbenă şi domoală îngrămădind nisip şi noroi în jurul unei limbi de pămînt care se zărea destul de departe la poalele dealurilor împădurite. In faţa lor se afla podul pe care aveau ordin să-l păzească. Încercaseră să-l arunce în aer, dar se prăbuşise numai la vreo cîţiva metri de ţărmul duşman, aşa că infanteriştii sau chiar cavaleriştii ar fi putut trece peste el. Bill se culcase lîngă Tom care era încărcător. Pînă acum nu trăseseră încă. Sergentul îndrepta mitraliera spre podul ciudat de pustiu şi neprimejdios. Un fir de iarbă nu se mişca în ziua aceea de vară. Locotenentul tolănit la umbra pinului, ceva mai la o parte, închisese ochii şi părea că doarme.

— Vezi, aşa îşi închipuiesc războiul cei de la New-York, zise Bill. Duşmanii vor veni, se vor înşira pe

pod, în picioare, cu braţele ridicate, nemişcaţi, iar tu nu vei avea altceva de făcut decît să-i dobori ca la tragerile la ţintă...

Tom nu răspunse. S-ar fi putut să aibă dreptate! Da, poate aşa şi-o fi închipuind tatăl său că stau lucrurile. Nu mai era însă furios ca în primele zile, se domolise, se resemnase, ca şi cum ar fi ştiut bine că va muri, că orice ar face e în zadar, că e mai cuminte să nu se gîndească prea mult. Să fie cu gîndul doar la podul din faţa lui, deşi nici asta n-avea rost. Cîntărea în mîini banda cu cartuşe, grea şi mlădioasă.

— Mi-ar place să vorbesc despre dumneata într-un articol, zise Bill, să aleg aşa pe cineva la întîmplare şi să-l urmăresc clipă de clipă cît ţine lupta.

— La ce bun? zise Tom. Ce ai putea să dovedeşti cu asta?

— Parcă e nevoie să dovedeşti ceva? răspunse Bill. Ar fi ca un film de cinematograf. Vezi un individ care se scoală din somn, care se culcă, se strîmbă ori face haz — oare asta dovedeşte ceva? Chiar dacă nu aş fi pe calea cea dreaptă, aş face acelaşi lucru, dar desigur, e firesc să mă aflu pe calea cea dreaptă.

— Fiindcă dumneata mai crezi fără îndoială că există o cale dreaptă, zise Tom batjocoritor.

Soarele însă şi liniştea aceea ciudată, tulburată numai de ciripitul păsărilor, făceau ca totul să pară iar normal. Aşa dar redeveni şi el băiatul furios şi dispreţuitor de pe vremea cînd scrisese primele scrisori din Coreea. În realitate nu se schimbase de loc. Cît timp mersese pe şoseaua prăfuită, cu tîmplele încercuite parcă şi inima zvîcnind în ritmul sacadat al mitralierelor din depărtare, i se păruse că tot ceea ce făcea şi vedea era un fel de comedie idioată şi plină de cruzime în care i se încredinţase din greşeală rolul unui figurant menit să fie jertfit. Dar de cînd avea din nou impresia că în faţa lui nu sînt decît nişte zdrenţăroşi care se vor izbi în curînd de forţa neînchipuită, a unei armate extraordinare, de cînd se gîndea că îi stau în ajutor vapoarele portavion,

uzinele mari în ale căror ateliere subpămîntene (aşa şi le închipuia pentru a-i părea mai misterioase) se legănau în lanţuri grele, obuze uriaşe, apoi miile de avioane aliniate perfect, ca la paradă, de pe aerodromurile din Japonia şi de pe ţărmul apusean, i se părea deodată că înţelege de ce se afla acolo: fireşte pentru că aceasta era calea cea *dreaptă,* nu încape îndoială.

— Bineînţeles — zise Bill — eu cred că există o cale dreaptă. Dar şi galbenii la rîndul lor cred la fel, pentru că, oricum, s-ar putea întreba ce dracu om fi căutînd aici, la 6.000 de kilometri depărtare de America.

— Îi vom învăţa noi minte, zise locotenentul care supraveghea valea, trîntit pe pîntece şi cu bărbia proptită în mîini. Vă rog să mă credeţi că vor afla ce căutăm aici.

— Nu de alta — zise Bill — dar am văzut ce primejdios e să-ţi închipui că n-ai de-a face decît cu oameni îndobitociţi sau fricoşi. Fireşte, indivizii pot fi cumpăraţi ori minţiţi. Dar cîţi? zece, douăzeci, o mie, să zicem, cînd e vorba, însă, de milioane de oameni, se schimbă treaba. Unde sînt cei pe care i-aţi instruit la G.M.L.? Dar armele? Au zburat! Sau mai de grabă au trecut de partea cealaltă, acolo în spatele dealurilor, cum s-a întîmplat şi în China. Oricum, trebuie să recunoaşteţi că nu face nimănui plăcere să-l găurească obuzele americane. Şi părerea mea e că tocmai asta se pune la cale.

— Ei, ajunge, zise locotenentul.

Bill tăcu. Îşi dădu seama că o cam luase razna. Dealtfel nici el nu ştia ce să creadă.

*

Auziră deasupra capului uruitul unui grup de avioane cu reacţie. Nici nu apucară bine să ridice ochii că şi văzură, dincolo de pod, nori de fum alb şi galben ridicîndu-se de pe peninsula noroioasă. Se schimbară deodată la faţă. Privirile sclipeau tăioase încremenite de încordare. Avioanele se întoarseră, apoi mai trecură o dată. Aveau aproape culoarea ce-

rului, rachete sclipitoare ca o flacără iscată într-o rază de soare.

— O încasează canaliile! zise Tom. Las' să vadă ce-nseamnă.

În clipa aceea simți din nou toate umilințele din ultimele zile, dar nu încercă să le alunge amintirea; dimpotrivă, așa gusta mai cu plăcere răzbunarea.

— Arde un sat, zise Bill.

Flăcările străluceau atît de puternic încît luminau dealurile chiar în toiul zilei.

— Ăsta zic și eu război! spuse locotenentul.

— Da și nu, zise Bill. Mai degrabă tragere la țintă.

Dar el nu vedea decît partea cea mai neînsemnată a unei astfel de acțiuni. Era un fel de paradă, pentru a ridica moralul oamenilor. Nimic altceva. Din partea cealaltă, nu apărea nici un avion dușman pe cerul răsunător și sîrîticat, nu se auzea nici măcar zgomotul unei mitraliere sau detunătura vreunei mortiere. Asupra cui trăgeau? Și de ce? Era și mai absurd tot ce se întîmplase pînă acum. Dar n-aveai ce spune. N-aveai ce face, trebuia doar să aștepți. Sergentul lăsase arma și se sculase în picioare. Ținea binoclul la ochi și zîmbea ciudat cu gura întredeschisă.

— Văd unii în alb care aleargă în toate părțile, zise el.

— Sînt trupe acolo? întrebă Tom.

— Nu, cred mai curînd că sînt civili, spuse mitraliorul. Or fi poate femei. S-or fi căznind să stingă focul.

— Vor arde ca șoarecii — zise Tom — n-o să rămînă nici urmă din ei.

Sergentul din Texas se întinsese din nou pe jos. Își aprinsese o țigară și privea în gol.

Bill se apropie de el:

— Tîmpit și inutil, nu?

— Nu mai știu nici eu, zise sergentul. Destul de scîrbos, în orice caz.

— E același lucru, zise Bill.

Liniştea se aşternu din nou. Vîntul aducea miros de paie arse amestecat cu mireasma bălăriilor încinse de soarele amiezii. Totul nu durase decît poate cîteva secunde dar erau acum ca prostiţi, nu mai gîndeau nimic, îi cuprinsese deodată teama că o vor plăti ei, nişte simpli spectatori în locul caraghioşilor acelora, care se şi întorseseră desigur la baza lor şi, aşezaţi la bar, se felicitau bătîndu-se prietenește pe umăr şi comandînd „mai adu un rînd, Mac".

— O să plătim noi oalele sparte, zise locotenentul.

Tom luase din nou banda cu cartuşe în mînă şi sta cu ochii ţintă la podul tot pustiu şi atît de departe, atît de mic de-ai fi zis că e o jucărie. De altfel tot peisajul părea un joc pentru copii. Unde se afla? Poate nici nu era aici. Ci acolo, acasă la el, într-o după amiază de vară, cu mulţi ani în urmă, nu, nu chiar atît de mulţi, patru sau cinci poate. Bătrînul White îi adusese un tren minunat şi construiseră împreună, pe pajiştea din faţa casei, cu buşteni, o linie întortochiată în formă de opt. Trecea pe sub tunele. Avea şi o încrucişare de linii, aşa că bineînţeles fusese nevoie şi de un macaz. Trebuia să tragi de un mîner înainte ca mica maşină să facă ultima curbă, chiar lîngă pod, un pod la fel cu acesta, sclipind în bătaia soarelui. Îi plăcea să ochească locomotiva cu o minge de tenis chiar în clipa în care intra pe pod.

— Parcă ar fi un joc, zise el.

— Al dracului joc, zise mitraliorul. Dacă îţi închipui că ne vor lăsa să stăm aşa, ca la teatru...

*

N-apucă să isprăvească vorba. Văzură deodată oameni fugind, aruncînd armele şi strigînd că şi-au pierdut poziţia. Gloanţele începură să şuiere, sfîrticînd bălăriile şi crengile pinului. Strigătele răniţilor păreau să vină din vale, dintr-un fel de albie de fluviu care înconjura piscul pe care se aflau. Totul se petrecuse atît de neaşteptat încît încremeniră de groază, nu fură în stare să facă nici o mişcare. In

fața lor se întindea pustietatea și valea din care fumul incendiilor se ridica necontenit, în timp ce un șuvoi de flăcări roșii, tivit cu alb, despica peretele verde de mărăciniș.

— Vin asupra noastră aproape umăr la umăr, în valuri nesfîrșite, spuse cineva gîfîind. N-ai cum să-i oprești.

Tom închise ochii, cînd auzi printre strigăte, fluierături ritmice. Își aminti că le mai auzise și altă dată pe șoseaua care ducea spre Suwon. Aflase în urmă că așa fluierau conducătorii grupurilor coreene.

Cel din Texas îl sfătui să-și dea drumul la vale printre bălării, dar nu se putea clinti din loc. De altfel n-avea nici o importanță. Se întoarse cu fața în jos, își afundă capul în covorul acelor de pin al cărui miros cald îl învălui și începu să-și șoptească lui însuși lucruri neînțelese și poate prostești, ca într-un vis. Zise de mai multe ori: „Nu e cu putință, nu e cu putință". Explozia provocată de bomba unei mortiere care izbise mitraliera aproape în linie verticală nu-l omorî pe loc. Fața locotenentului se înnegrise toată și dinții, prin contrast, îi păreau sinistru de albi. Murise.

★

Pentru Tom White, podul pierise într-o negură roșie și în același timp parcă ar fi fost în sîmbăta aceea după amiază, vara, cînd se jucase cu tatăl său pe iarba din fața casei. Mingea de tenis căzuse în plin peste locomotivă, în plin asupra întregului joc care se nărui. Încercă să spună *Tatăl Nostru.* Întîmplările din ultimele luni se învălmășeau, se perindau prea repede pentru a le mai putea înțelege. Nu-și recunoscuse mama ultima oară cînd o văzuse pe chei. Toată lumea rîdea. „Afurisitule, poznașule". „N-avea nicio grijă, spunea cineva, știu că o s-o ducă bine".

Suspină:

— Dumnezeule, doamne!

Cînd își duse mîinile la pîntece și le văzu pline de sînge, se îngrozi și-și pierdu cu totul cunoștința. După aceea nu mai simți nimic.

PARTEA A TREIA

I

Ședeau în fotolii în mica odaie de primire a soților Bielinsky din Jersey City, de la al optulea etaj al unei case înalte, singuratice, așezată pe culmea dealului care se înalță deasupra golfului. Un fel de corabie ciudată eșuată pe stînci, bătută de vînturi.

— Știi — zise Bielinsky — cînd m-a sfătuit Stewart să te chem la concertul de la Rockfield, nici n-am vrut să aud. I-am spus : „Jimmy face parte din Legiune". El a stăruit totuși. Are multă încredere...

— Ei ! zise Jimmy, ar fi putut să se înșele și apoi de unde știi că nu s-a și înșelat ? E mai bine să fii prevăzător.

— Nici vorbă — zise Bielinsky — dar oricum, omul cinstit se cunoaște. Firește, te poți și înșela. Eu am căpătat încredere în seara aceea cînd ne-am întors acasă pe șoseaua plină de sînge și de cioburi de sticlă. Poate că aveam nevoie de asta...

Jimmy ridică din umeri.

— Cred că mie mi-ar trebui mult mai mult decît atît, zise el, mult mai mult. Și azi chiar... Numai după aceea îmi spun : „Dar nu e drept, nu e omenesc". Lă început nu-mi dau seama de nimic.

Se gîndea la ceea ce văzuse într-o sîmbătă, în metroul de pe strada 3-a. Un individ era întins pe platforma vagonului. Beat turtă. La una din stații se urcaseră doi polițiști cu gîrbaciul în mînă. Niște vlăjgani zdraveni, bine hrăniți și chiar cu mutre simpa-

tice. Nu erau nervoşi şi înfricoşaţi ca poliţistul mărunt cu mustaţă care pălmuia femeile pe Champs-Elysées, la Paris. Păreau băieţi liniştiţi. Se aplecară, îl ridicară pe beţiv cu grijă, ca nişte guvernante cu diplomă şi-l aşezară pe o bancă. „Eşti cam afumat, moşulică, dar lasă că o să-ţi treacă..." În clipa aceea zăriră la celălalt capăt al vagonului o namilă de negru care se clătina. Şi el, e drept, era cam afumat. Înainta în vagon ţinîndu-se de cap cu amîndouă mîinile şi gemea încetişor: „O, doamne, doamne, puturoasă viaţă, cu ce ţi-am greşit, doamne?" Cei doi poliţişti îl înşfăcară de hainele zdrenţăroase, şi dă-i una în coastă şi încă una. Negrul, trezit de-a binelea, bolborosea: „Iartă-mă, sergentule, iartă-mă, îmi pare foarte rău". La prima staţie, poliţiştii îl dădură jos, într-o stare de plîns; se îndoia de şale, între păzitorii săi cu cefe trandafirii. Şi nimeni nu spusese nimic, nimeni nu băgase de seamă că beţivanul alb dormea netulburat pe bancă în aerul duhnind a gin, dezinfectant şi hîrtie imprimată. Lungit cît era de mare şi cu binecuvîntarea poliţiei... Nici eu n-am văzut nimic, îşi zicea Jimmy. De ce oare pentru acelaşi motiv pe negru îl arestează, iar pe alb îl alintă. Mi s-a părut firesc, cu desăvîrşire firesc... Îşi aminti atunci cum se purtase cînd o văzuse pe Françoise dansînd cu un negru. Mai bine să nu răscolească amintirea aceasta. Îl durea ca o rană.

*

De cînd se întorsese, se întreba ce anume se schimbase în jurul lui, în viaţa sa intimă, dar totul era încîlcit, greu de descurcat. Ultima seară petrecută cu Françoise la „O.K." întunecase sfîrşitul şederii sale la Paris. Se ridicase iar un mîl din adîncurile fiinţei sale.

Atunci, la ce mai foloseau toate încercările?

Cu Françoise nu mai îndrăznise să se întîlnească. Se învinuia că-şi risipise zilele, că încezise în neştire luni întregi.

Lucy nu-i pusese pînă acum nici o întrebare. La început i se păruse o femeie cu totul nouă, apoi, fără să-şi dea seama, aproape dintr-o dată simţise că-i sînt

dragi aceleaşi mişcări pe care i le cunoştea, aceeaşi voce, acelaşi fel al ei de a umbla, de a se aşeza, şi încă din prima noapte înţelesese că nimic, absolut nimic, n-ar putea să-l facă să o vadă altfel de cum o văzuse o dată pentru totdeauna, atunci cînd se îndrăgostise de ea.

S-ar putea ca într-o zi să spună : S-a schimbat, pare altă femeie. Nu de ea am fost întrăgostit, ci de alta. O chema la fel şi-i semăna ca o soră mai mică". Dar acest lucru n-ar schimba cu nimic dragostea pe care o simţise odată pentru totdeauna.

— Nu, zise el. Sînt încă departe de a înţelege. Ah ! nu-i lucru uşor... nu...

— Dimpotrivă, Jimmy — zise Jack emoţionat — părerea mea e, auzindu-te vorbind aşa, că n-am greşit atunci cînd am avut încredere în tine. Şi ce s-a întîmplat cu tine se va întîmpla cu milioane de oameni. Iartă-mă — zise — n-aş vrea să folosesc vorbe mari. Dar nu întotdeauna am spus-o...

— În sfîrşit ! zise Jimmy, poate că...

Ward şi Ehrlich veniră ceva mai tîrziu. Jimmy băgă de seamă că Lucy îi cunoaşte.

— Da — zise ea — ne-am întîlnit o dată aici, cînd erai în Franţa.

Nu se mai gîndi la ei, îl străfulgeră îndată gîndul că de vreme ce îi întîlnise pe aceştia doi, nu se putea să nu-l fi întîlnit şi pe Stewart. Dar nu întrăzni s-o întrebe nimic. Luase hotărîrea să-şi înăbuşe gelozia. Încă un lucru pe care trebuia să-l facă.

— Ei bine ! zise Ward, nu ştiu dacă îţi dai seama că eşti complice cu noi. Pentru asta mulţumeşte-i lui Jack. Te-a transformat în conspirator. Iată ce înseamnă să te plimbi duminica la ţară.

Jimmy se uită la faţa lui, cioplită parcă cu barda, la privirile lui vii şi iscoditoare. Şi se întreba unde îl mai văzuse oare. Poate la concertul de la Rockfield. Dar nu numai acolo. Nu, îl văzuse de sute de ori pe vremea cînd era copil : era întruchiparea pionierului cumsecade, a aceluia care se îndrepta spre vest, să răzbune nedreptăţile, să salveze diligenţele, gata oricînd s-o ia de la capăt. Geniul bun al celor din vest.

Cel care deschidea drumul, în timp ce alții își umflau buzunarele.

— Dar despre ce fel de conspirație e vorba ? zise ei.

Auzise ceva despre o Comisie care făcea cercetări în legătură cu cele întîmplate la Rockfield, dar i se păruse că lucrul acesta nu-l privește cîtuși de puțin. Acum simți o mică împunsătură în inimă. Un fel de teamă ciudată.

— Ah ! va să zică nu știai că sîntem toți niște conspiratori, spuse Ward.

Rîse :

— Uite ce bărbi avem, ce cuțite. Totuși e un lucru serios.

★

Comisia de anchetă constituită special în urma celor întîmplate la Rockfield nu era așa cum ar fi dorit-o Ward și prietenii săi. Dewey și Muselli, pornind de la același principiu în numele căruia dăduseră o formă legală actelor de violență din ziua concertului, înscenaseră la Albany un spectacol pus la punct pînă în cele mai mici amănunte pentru a dovedi că provocatorii nu făcuseră decît să uzeze de dreptul pe care îl are orice cetățan american, de a-și exprima părerile în public.

De mai bine de zece luni, membrii Comisiei pentru care se cheltuiseră peste 50.000 de dolari, audiaseră vreo sută de persoane citate ca martori. Bineînțeles, nu era vorba de vreun proces ori de ceva asemănător. Comisia nu era învestită cu dreptul de a judeca, cum n-avea de altfel acest drept nici faimoasa Comisie pentru cercetarea activității anti-americane despre care era greu de spus în virtutea căror dispoziții legale otrăvea America de atîția ani. Era o simplă adunare de cîțiva cetățeni cu vază, vrednici de toată cinstea, printre care se aflau mai mulți membri ai Camerei de Comerț din Albany, reprezentînd elementele mai cu judecată și mai cumpănite ale populației. Majoritatea acestor indivizi, începători în meserie, se apucaseră de lucru cu o însuflețire de neofiți. Răscoliseră cu nespusă plăcere viețile particulare, descoperind

ici şi colo material demn de şantaj pe care-l folosiseră în speranţa de a obţine retractări de pe urma cărora să poată profita presa. Cîştigul lor era mic. Blandish, secretarul Uniunii Docherilor, citat printre cei dintîi, declarase că regreta felul în care fusese tălmăcită telegrama trimisă de el guvernatorului. „E adevărat — spunea el — că pe vremea aceea ceruse să fie asigurată libertatea cuvîntului şi afirmase că mişcarea sindicală avea tot interesul să fie respectată legea, dar nu ştiuse că toată povestea aceasta era o cursă. Nu ştiuse că în realitate libertatea cuvîntului era ameninţată de către roşii care puseseră la cale această provocare pentru a-i dezbina pe cetăţeni şi a oferi rasismului, xenofobiei şi politicii antimuncitoreşti a unor elemente patronale prilejul de a se manifesta". Acest frumos document democratic fusese reprodus şi parareprodus de presa din New-York, dar nu se putea spune că se bucurase de prea mare succes, dat fiind că se ştia despre ce era vorba.

Muselli îşi îndreptase atunci cercetările asupra cîtorva străini care participaseră la manifestaţie. Avea astfel o justificare legală. În ziarele locale apăruse fotografia unui individ care fusese arestat în 1917 sub învinuirea de a fi răspîndit manifeste împotriva războiului. De treizeci şi doi de ani, acest nenorocit, înspăimîntat de bătăile pe care le primise atunci, trăise ca o umbră, omiţînd chiar să treacă pe la autorităţile de imigrare pentru a-şi legaliza situaţia. În ziua concertului se dusese întîmplător la Rockefield să se plimbe şi, văzînd mulţimea adunată, se apropiase din simplă curiozitate tocmai atît cît trebuia ca să fie arestat. Comisia de anchetă prezentase acest caz drept una din principalele roţiţe ale maşinăriei „complotului". Omul intrase pe mîna F.B.I.-ului şi era pasibil de deportare.

Din nenorocire pentru Comisie, lucrurile nu fuseseră atît de simple cum şi le închipuiseră cei de la Albany.

După ani întregi de teroare şi umilinţă, omul se trezise dintr-o dată. Pusese în mişcare Comitetul pentru protecţia americanilor de origină străină şi se

apăra cu înverşunare, spunînd că asta e ţara lui, şi mai bine crapă decît să fie expulzat...

În zelul ei, Comisia de anchetă comisese cîteva greşeli grave, aşa de pildă, în cazul unui suspect adusese ca argument faptul că votase cîndva pentru Roosevelt şi făcuse propagandă în favoarea lui. Această exagerare care atingea indirect treizeci de milioane de cetăţeni, avusese darul de a nemulţumi o parte din presă.

Cîtva timp comisarii deveniră mai discreţi. Dar toată chestiunea era în primejdie să se năruie. Neîncrederea pe care o inspira Comisia pentru cercetarea activităţii anti-americane datorită comportării necinstite a preşedintelui ei, condamnat pentru escrocherie, ameninţa să se extindă asupra tuturor întreprinderilor de acelaşi fel. Autorităţile înţeleseră că trebuiau să lovească în plin. Într-o dimineaţă, pe la începutul lui iunie, trei agenţi de ai F.B.I.-ului se prezentară la Stewart acasă. Peste două ore îl încunoştiinţară că era învinuit de activitate subversivă în folosul unei puteri străine. Stewart îşi aminti atunci că ţinuse la Institutul Jefferson, cu şase luni în urmă, un curs asupra principiilor de genetică enunţate de Lîsenko. Cazul doctorului Ralph Spitzer, profesor de chimie la Universitatea din Oregon, care îşi pierduse catedra din aceeaşi pricină, putea fi folosit drept precedent. Totuşi, de aci şi pînă la a putea susţine o acuzaţie de spionaj era oarecare diferenţă. Pretextul acesta nu ajungea pentru a-l condamna pe Stewart. Fu învinuit aşadar că a ţinut în casă la el adunări secrete cu agenţi străini şi că le-a comunicat unele secrete pe care le deţinea de pe vremea cînd lucrase în laboratoarele Universităţii din Columbia. Întrebat dacă era sau nu membru al partidului comunist, refuzase să răspundă şi fusese condamnat pe loc la un an închisoare. Cazul lui se afla acum la Curtea Supremă, dar i se respinsese cererea de punere în libertate pe cauţiune. Era deţinut în închisoarea de la New-York. Soţii Bielinsky primiseră de la el o scrisoare plină de umor şi optimism. Era supus la muncă manuală, la regim de drept comun: „Cred că sînt

primul cetățean american — scria el — condamnat la închisoare pentru a fi susținut transmisibilitatea însușirile dobîndite. Să mai zică cineva că Administrația nu are o ideologie pe care s-o opună rușilor!"

*

Atrăgînd atenția F.B.I.-ului asupra lui Stewart, Comisia din Albany nădăjduise că se va bucura indirect de publicitatea ce se va face procesului său adus înaintea tribunalului. Graba însăși cu care era condusă toată chestiunea nu le îngăduia prietenilor lui Dewey să redeștepte interesul publicului pentru propriile lor acțiuni. Totuși momentul părea deosebit de prielnic. Primele înfrîngeri din Coreea stîrniseră un val de îngrijorare. Prețurile creșteau. Pentru prima dată, după foarte mult timp, poate de la marea criză chiar, mulți oameni începeau să se îndoiască de eficacitatea politicii de intervenție în întreaga lume și se întrebau dacă ea nu va atrage asupra Americii o groaznică nenorocire. Ziarele erau pline de studii și articole în legătură cu efectele posibile ale unui bombardament atomic. Fiecare om din New-York își dădea mai mult sau mai puțin seama că însăși situația orașului îl făcea deosebit de vulnerabil.

Dewey ducea în toată țara o campanie răsunătoare pentru organizarea apărării pasive. Pe ziduri apăruse cuvîntul „adăpost" scris cu litere negre. Pe străzile din cartierul comercial apariția acestor inscripții fatidice dădea activității un fel de înfrigurare: beneficiile de milioane de dolari ale societăților industriale erau bani căzuți din cer, ca cei cîștigați la ruletă, cînd iese un număr în plin.

Bine, dar mai tîrziu? Opinia publică se lăsa în voia soartei. Apelurile pentru constituirea unui corp de auxiliari ai apărării pasive (era nevoie de sute de mii) rămîneau fără rezultat în ciuda faptului că pe prima pagină a revistelor săptămînale era reprodusă imaginea celei mai frumoase fete din țară care de sus de pe Empire State, de deasupra norilor, scruta neobosită cerul, cu privirea ei răscolitoare și rimelată, să vadă cînd s-or ivi avioanele roșii...

O explozie neprevăzută întîmplată pe undeva prin New-Jersey zvîrlise zeci de mii de oameni într-o panică de nedescris. Detunătura unui cauciuc prin cartierul italienesc făcea ca pîlcuri de copii să se arunce la picioarele sfîntului Ianuarie.

*

— Nu înţeleg — murmură Jimmy — despre ce e vorba? Ce fel de conspiraţie?

Nu îndrăznea să spună cu glas tare că i se părea absurd să se ocupe cineva de oameni ca el.

— Nu văd ce amestec am eu în toate astea. Cine mă cunoaşte?

— Nu spun că e ceva sigur, zise Ward. Nu spun asta. Poate să nu fie nimic. Dar dau tîrcoale, cercetează. Ceea ce i s-a întîmplat lui Stewart e totuşi ceva de neînchipuit. Să-ţi spună Jack. Îl cunoşti cred pe Stewart...

Se uită la Lucy. I se păru că pălise puţin.

— Lucy îl cunoaşte, zise el.

Şi i se adresă ei:

— Dar nu mi-ai spus nimic. Ce s-a întîmplat?

Lucy privea ţintă pe fereastră. Da, pălise, fără îndoială.

— Nu voiam să te tulbur chiar de cum ai sosit, zise ea. Am socotit că nu era neapărat nevoie să-ţi vorbesc despre aceste lucruri. În sfîrşit... L-au arestat.

— Ah! făcu el.

— Da — zise Ehrlich — şi l-au condamnat la un an.

— Un an? bîigui Jimmy — un an!

Şi lăsă capul în jos. Se temea să nu i se citească pe faţă alt sentiment în loc de compătimire. Simţi o uşurare şi în inimă o liniştе ciudată care-l înspăimînta. Dar acesta era adevărul. Nimic nu-l putea face să fie altfel. Nimic.

— Ei bine! zise Mrs. Bielinsky — n-am putea fi şi noi o leacă oameni ca toţi oamenii şi să vorbim de vremea de afară? Nu vă gîndiţi că o plictisiţi pe Lucy?...

— Nicidecum...

Lucy ascultase, cu coatele pe genunchi, cu bărbia sprijinită în palme.

— Nicidecum. E mai bine să privim lucrurile în faţă. Sigur că-ar fi mai bine dacă viaţa ar fi altfel, dar asta nu e vina noastră, nu-i aşa ?

— Trebuie să ştii că ea n-a fost niciodată altfel pentru zecile de milioane de oameni de aici, zise Ward. De cincisprezece ani de cînd mă zbat în toate părţile pentru nişte măriri de salariu de zece sau de douăzeci de cenţi, niciodată n-am dat peste ceva care să semene cu viaţa Ritei Hayworth...

Ehrlich începu să rîdă :

— Ward — zise el — e a nu ştiu cîta oară cînd te aud făcînd comparaţii cu viaţa Ritei Hayworth. Nu găseşti că e semnificativ ?

— Te rog ! zise Bielinsky — să lăsăm psihanaliza, nu crezi ? Azi e sîmbătă !

Preparase băuturile cu îndemînarea unui farmacist, examinînd paharele la lumina lămpii pentru a-şi da seama dacă aveau dozajul cuvenit...

— Atunci să lăsăm psihanaliza — zise Ward — povesteşte-ne ceva despre Franţa, Jim.

— E tare departe — zise Jimmy — şi la drept vorbind America am descoperit-o acolo. Tot ce pot spune cu certitudine este că nu prea sîntem iubiţi.

— Da — zise Ward — e o mare păcăleală, fiindcă sînt unii oameni aici care cred în mod cinstit că fac sacrificii sîngeroase pentru ca să se poată trimite copilaşilor din Franţa unt şi dulceaţă !

— Totuşi — spuse Jimmy — îi găsesc pe oamenii de aici schimbaţi. In sfîrşit, într-o oarecare măsură. Nu vi se pare că încep să fie cu adevărat îngrijoraţi de întorsătura pe care o iau lucrurile ? Nu ?

— Da şi nu, zise Ward. Sînt cam răvăşiţi, dar e de ajuns un fleac ca să le vină iar inima la loc. A doua zi după debarcarea la Incion, acelaşi individ care, în ajun, găsea că războiul din Coreea e o tîmpenie, nu vorbea decît despre Dreptate şi Justiţie. Acum însă, dacă Mac Arthur va primi o nouă lovitură, acelaşi individ se va întreba iar, ce căutăm noi acolo în Asia. E adevărat totuşi că oamenii sînt îngrijoraţi. In tot

cazul e drept că după atîţia ani, e prima dată cînd încep să se intereseze ceva mai serios despre cele ce se pun la cale la Washington. Şi asta, credeţi-mă, nu-i de loc rău...

— Numai atunci cînd ţi se întîmplă ţie personal ceva începi să înţelegi, zise Ehrlich. Eu am primit într-o zi o scrisoare, o mică scrisorică plină de insulte. Şi pînă atunci, firește, eram împotriva acestor porcării, dar, în sfîrşit, nu mă atingeau direct. Ei bine! a fost de ajuns o scrisorică... Dar de bună seamă, zise el, cînd e vorba de război şi de pace nu-i aşa de uşor. Oamenilor le lipseşte fantezia. Încep să fie îngrijoraţi numai atunci cînd sînt mobilizaţi, mai mult chiar, unii îşi dau seama de primejdie doar cu cinci minute înainte de atac... Ce să faci! Asta este.

— Pot fi lămuriţi, zise Ward.

*

Cu toate acestea, adevărul e că nu-i prea plăceau oamenii de felul lui Ehrlich. Bineînţeles, îl impresionau sinceritatea şi curajul avocatului. Era bine — îşi spunea el — că se aflau printre ei oameni ca Ehrlich, care gîndeau astfel, era bine, un lucru preţios, dar desigur, doar cu atît nu se putea schimba totul. Barajul care va stăvili probabil catastrofa nu va putea fi înălţat cu oameni ca Ehrlich, ori ca acest băiat care se întorsese din Europa unde fusese într-o vacanţă îndelungată. Era tare bine că se aflau printre ei, dar în general se cerea cu totul altfel de oameni. Ward se uita dus pe gînduri la mîinile sale pe care se mai vedeau încă urmele rănilor făcute de drugii de fier şi de legăturile baloturilor de bumbac pe care, ani de zile, le încărcase şi descărcase de pe vapoare. „Totuşi n-am dreptate, sînt nişte oameni de treabă, cinstiţi şi sinceri..."

— Lumea poate fi lămurită — continuă el — se pot face cereri în scris... la nevoie pînă şi ziarele vor putea fi determinate să ridice chestiunea. Chiar de ar fi să ne împroaşte cu noroi. Tot e mai bine decît tăcerea. Nu sînt omul care să aibă o încredere oarbă. Nu pretind că Rockefeller ar fi atît de zdruncinat în-

cît să se prăbuşească dintr-o clipă într-alta, dar spun că începe să se clatine, asta da... S-a stricat ceva la maşină. Se aude cum hîrîie motorul... Vă asigur că le-a trecut pofta de rîs. S-a întors roata de acum cincizeci de ani, cînd cu grevele din Pensilvania. Vă amintiţi? Au fost ciocniri groaznice între oţelari şi spărgătorii de grevă ai lui Carnegie. Sumedenie de morţi şi răniţi. După patru luni şi jumătate de luptă, greva a fost în cele din urmă înăbuşită. Frick, omul lui Carnegie i-a trimis cu această ocazie patronului său care se plimba prin Italia, următoarea telegramă anunţîndu-i izbînda: „I-am învăţat minte, n-o să se mai întîmple niciodată aşa ceva. S-a terminat pentru totdeauna!" la care Carnegie i-a răspuns: „Acum viaţa merită să fie trăită. Italia e pitorească. Felicitări tuturor." Hei! Dar asta era acum cincizeci de ani, şi cîte greve n-au mai izbucnit de-atunci! Şi-apoi vorba cîntecului: *„O fi strîns Morgan milion peste milion, dar de-ngropat l-au îngropat tot cu un singur pantalon..."* În fine, zise el, mai dă-ne ceva de băut, Jim.

Ceilalţi începură să rîdă.

— Ward are dreptate, spuse Bielinsky. De abia începe.

— Cît am stat în Franţa — zise Jimmy — n-am văzut, ca să zic aşa, decît americani. Era firesc. Cu toate astea am cunoscut şi un lucrător francez.

— Ei! zise Ward — şi? Ai stat de vorbă cu el?

— Da, — zise Jimmy e o poveste destul de nostimă, m-a făcut să iscălesc apelul împotriva bombei atomice. La început mi s-a părut o glumă. Dar era nespus de mîndru că are semnătura unui american.

— Nu mă mir, zise Ward. În realitate, ceea ce ai făcut e un lucru important. Poate mai important chiar decît îţi închipui dumneata însuţi. Bineînţeles, unii fac haz de asta. Lasă, lasă, cine rîde la urmă, rîde mai bine.

— Ei — spuse Mrs. Bielinsky — înspăimîntată de întorsătura pe care o lua conversaţia, ei... dar femeile din Franţa, cum sînt?

— Sînt de două feluri, zise Jim, oarecum sentenţios... Unele pe care le trag copoii de păr, iar altele care lucrează în birourile planului Marshall şi care îşi închipuie că americanul mijlociu se spală pe dinţi cu o perie electrică.

— E de neînţeles, zise Ehrlich.

*

Puseră patefonul şi mai băură puţin. Ward se apropiase de fereastră şi privea peninsula iluminată din partea cealaltă a golfului. Pe cer scînteiau avioane. Nu se făcea niciodată noapte de tot din pricina zgîrienorilor scăldaţi în lumină. Nimic nu era pe potriva oamenilor, nici fluviul neţărmurit, imens—ocean şi fluviu totodată — nici ferry-boaturile gigantice umflate ca nişte pacheboturi, nici furnicarul înspăimîntător al miilor de vagoane, al sutelor de mii de automobile care desfăşurau o panglică luminoasă neîntreruptă de-a lungul autostrăzilor croite în stîncă. Într-o zi — se gîndea Ward — toate acestea vor fi ale oamenilor care le-au construit. Şi poate că voi apuca această zi".

— E extraordinar, nu-i aşa? zise Ehrlich.

— Da, extraordinar, răspunse Ward. Dar să-ţi spun drept, nu-mi face nici o impresie. Ştiu ce valoare au, ştiu ce se ascunde înapoia lor şi pe ce se sprijină totul. E extraordinar, dar mă lasă rece. Ceea ce interesează e viaţa oamenilor... şi, crede-mă, din acest punct de vedere nu-i deloc strălucit. Absolut de loc.

— Nu sîntem prea mulţi care să ne dăm seama de asta, zise Ehrlich.

— Ascultă, zise Ward. Ştii ce spun ăştia cînd îi trimit pe băieţii noştri să-şi frîngă gîtul? „America e cu ochii aţintiţi asupra voastră..." Ei! Dar de mult nu mai e aşa... America se uită în toate părţile şi caută. Va veni o zi cînd va avea ochii aţintiţi şi asupra acestui mic grup de oameni de care ai pomenit şi care în momentul de faţă sînt prigoniţi...

— Poate, cînd te aud spunînd acest lucru, încep şi eu să cred.

— N-o spun într-o doară — zise Ward — ci fiindcă îi cunosc. Oamenii ca mine au doar meritul că au

luat-o puțin înainte, atîta tot, adăugă el rîzînd. N-am descoperit noi singuri toate acestea.

Ehrlich se oferi să ia în mașină pe Jimmy și Lucy. Cînd ajunseră la ferry-boat tocmai pleca un vapor, așa că fură nevoiți să aștepte cîtva timp. Coborîră din mașină și se rezemară de parapetul pontonului uriaș.

— Vedeți, nu e nevoie să te duci la Veneția, zise Ehrlich.

Era lună și apele negre sclipeau pînă departe.

— E cam mult, zise Jimmy. Luna, apa poleită, vîntul mării. Ți-e frig?

— Nu, nu face nimic, zise ea. De ce „e cam mult". Așa este. Pentru noi sînt toate.

O strînse ușor lîngă el.

— A fost o copilărie din partea mea, zise el.

— Ce? Ce anume a fost copilărie?

El ridică din umeri. Ferry-boatul tocmai acostase, uriaș și căscat ca o corabie naufragiată. Începuse chiar să reverse automobilele ale căror faruri brăzdau bîrnele groase și negre.

— Lasă, ce să mai vorbim despre asta.

II

A doua zi, Jimmy începu să caute cu toată seriozitatea, de lucru. Vremea trecea.

Lucy îl întrebase ce avea de gînd să facă. Bani nu mai aveau.

— Înțeleg prea bine că ai simțit nevoia acestei vacanțe spunea ea — poate că și mie mi-ar fi plăcut. Dar vezi că viața nu e un vis.

Își vîndu mașina cu 500 de dolari cîștigînd astfel cîteva săptămîni ca să caute de lucru. „Nu-i cine știe ce problemă, gîndea el. Într-un anumit fel, treburile mergeau bine și oricînd ar fi putut vinde, indiferent ce, oamenilor care nu erau convinși că această stare de lucruri va dura și care nu păstrau un dolar în casă. Totuși, după cîteva zile, cum încă nu găsise ceva care să-i convină, se hotărî să treacă pe la White. Nu

se ducea cu gîndul să-i ceară o slujbă, ci mai curînd împins de curiozitatea de a-l revedea pe bătrîn şi mai ales birourile „Prudenţei". Nu era prea sigur că va fi primit. Străbătu vastul hol gotic, cu inima tremurîndă. Unii din foştii săi colegi ridicară nasul din hîrtii. Auzi chiar cîte un „hello" discret. Dar nimeni nu se ridică pentru a-i ieşi înainte şi a-i da mîna. Numai negrul de la ascensor îl întîmpină cu o bucurie care nu părea prefăcută — cel mult puteai crede că pentru el un alb e întotdeauna binevenit.

— Hello, domnule Reeds; veşti bune, domnule Reeds? V-aţi întors, domnule Reeds?

El zise:

— Mda, mda.

Nu de asta îi ardea. Se aştepta să dea ochii cu Clara.

— Nu, domnule, spuse liftierul, miss Boyles nu mai e aci.

— Ah!... lucrează în altă parte?...

— Aşa cred, domnule Reeds. S-au făcut schimbări mari. Schimbări mari.

Ceru, fără convingerea că va fi primit, să intre la White. Noua secretară nu-l cunoştea. Însemnă cu grijă, numele lui într-un carnet. Hotărît — îşi zise Jimmy — lucrurile astea fac parte din celălalt sistem de viaţă.

Trăgea nădejdea acum că i se va răspunde că domnul White nu-l poate primi astăzi; dar secretara se întoarse imediat şi-l anunţă că putea intra. Îi era teamă:

„Nu am venit să-i cer nimic, am venit pur şi simplu să-i văd mutra pentru a-mi da mai bine seama de ce am scăpat".

Dar în acelaşi timp îşi zicea: „Parcă în altă parte e mai bine? Unde aş putea lucra ca să nu dau peste acelaşi lucru, acelaşi lucru tîmpit, care constă în a agăţa cît mai mulţi idioţi cu putinţă, a-i face să dea 10 cenţi, 20 cenţi, un dolar şi a fructifica apoi în cinci minute aceşti bani pentru care ai fost nevoit să risipeşti comori de imaginaţie şi de curaj?..."

— Ei?

Se pomeni în faţa unui om atît de uimitor de schim-

bat, încît pentru cine îl cunoscuse altădată nu mai rămăsese din el decît numele imprimat pe uşă.

— Domnule White — zise el repede — m-am întors şi voiam să vă salut în trecere. Natural, ştiu că au fost, cum să spun... neînţelegeri.

— Fii binevenit, zise masca.

Se transformase într-un copilaş cu trăsături de bătrîn. Era ceva groaznic, ca şi durerea şi lacrimile pe obrazul unui bătrîn. Un copilaş îmbătrînit şi părăsit. Se încovoiase şi costumul său deschis părea pe el tot atît de caraghios ca şi un costum cu paiete pe un clown fără fard.

— Nu mă aşteptam... zise Jimmy.

Era cît pe-aci să adauge.. să fiu primit...

Dar se abţinu. Simţea năpădindu-l o veche furie pe care n-ar fi putut-o potoli decît cu insulte.

— Bănuiesc — zise el — că nu vă face prea multă plăcere să mă vedeţi. Totuşi ţineam să vă spun un lucru, domnule White. La urma urmelor am plecat de bună-voie. Vi s-au dat informaţii greşite asupra mea...

Bătrînul îl întrerupse. Glasul îi era monoton, venind parcă din depărtare şi simţeai în el dezamăgirea. Era tăgăduirea a tot ceea ce înfăptuise în treizeci de ani de sforţări, treizeci de ani în care timp se străduise să creeze personajul omului care-nu-se-lasă-doborît, a omului care-merge-înainte-orice s-ar întîmpla, a omului ascultă-domnule-eu nu-sînt-ceea ce-crezi...

— Nu mai are nici o importanţă, Jimmy. S-a întîmplat ceva groaznic. Băiatul meu a murit.

— Băiatul dumneavoastră ? Nu l-am cunoscut. Dar, credeţi-mă că îmi pare rău din toată inima.

— A fost ucis în Coreea, zise bătrînul.

— Ah ! făcu Jimmy.

Şi deodată îi trecu prin minte celălalt, de la Paris, micul gangster din biroul de pe strada Saint-Florentin.

„Ce părere ai despre războiul din Coreea", domnule Reeds ? E o poveste urîtă, fiindcă sînt ucişi oameni.

Şi acum aproape că îi venea să strige: „războiul din Coreea e un lucru straşnic, domnule White, un lucru straşnic care scurmă în murdăriile voastre: ale porcilor bătrîni ca dumneata. Ah! ar fi *atît* de simplu, cum spunea bătrîna White, *atît* de simplu nu-i aşa. Un război de toată frumuseţea, apăs pe un buton şi gata. Totul terminat. — O ciupercă uriaşă de fum şi hai, cu muzica înainte. Fără să te mişti măcar. Puteai să-ţi vezi în voie de treabă, să te duci la cinema, la iarbă verde, să faci să se urce şi să scoboare preţul cositorului şi al manganezului. Asta viaţă! Şi fără osteneala de a te mai duce să fierbi în toată legea în blestematul ăla de cazan. Era *atît* de simplu, nu-i aşa? Şi de data asta nu va fi nevoie ca tinerii americani să fie trimişi peste mări. Nu, nici nu merita să te sinchiseşti. Alţi idioţi vor fi obligaţi să facă treaba asta, în timp ce zece milioane de bătrîni ca White vor ridica în slăvi energia naţională în adunările Legiunii." Abia se ţinea să nu-i arunce toate astea în obraz...

Spuse doar atît:

— Ah! e o veste groaznică... De mult s-a întîmplat?

— Aproape la început, zise White. Ziarele anunţă că sînt foarte puţine pierderi. Dar părinţii nu pot fi minţiţi...

— A murit ca un erou — zise Jimmy — dar cît priveşte războiul...

— E o porcărie, spuse bătrînul. Ce dracu om fi căutat acolo?...

— Ascultă, domnule White. Asta e şi părerea mea, dar nu pare să fie şi a celorlalţi şi în general nu prea auzi vorbindu-se în acest fel...

— Puţin îmi pasă, zise White. Crezi că mai e ceva de care să mă sinchisesc? Acum sînt un om care a terminat cu viaţa. Nu mă mai interesează nimic. Dumneata, care ai copii, Jim, îţi poţi da seama de asta.

— Bineînţeles, zise Jimmy.

I se părea ciudat că-l aude pe White vorbind exact ca lucrătorul acela din Franţa, în ziua cînd îi ceruse prima oară să semneze împotriva bombei atomice.

— Firește, îmi dau seama. Găsesc că țara s-a schimbat.

— Și încă nu s-a terminat, spuse White. De abia începe. Oamenii în situația mea să se socotească mai de grabă norocoși. Nu mi se mai poate întîmpla nimic și am fost printre primii care au plătit-o. Acum nu mai am decît o singură dorință: să le vie de hac acestor cîini, o dată pentru totdeauna, pretutindeni și s-o înceapă chiar de aci...

— Aș putea să vă întreb despre *cine* vorbiți, domnule White?

El știa prea bine dar voia să-l forțeze să spună. Voia să-l atingă drept în inimă, o dată și bine.

Bătrînul dădu din cap:

— Mi-a scris un prieten de-al lui Tom, după moartea lui. Un ziarist cu care fusese împreună pînă la sfîrșit. Se pare că băiatul s-a purtat minunat pînă la capăt. Pînă la capăt și-a păstrat credința. Îți dai seama ce înseamnă asta, Jim? Pînă la capăt a crezut în dreptatea cauzei noastre...

*

Spunea toate acestea, în buzunar cu scrisoarea aceea pe care o citise și recitise numai pentru el singur, fără să vorbească despre ea și fără s-o arate nimănui fiindcă îi arsese inima rîndurile: "... *Și să-mi dați voie să vă spun că moartea fiului dumneavoastră, în afară de durerea personală pe care mi-a produs-o și care tocmai mă îndeamnă să vă scriu, ar trebui să dea de gîndit tuturor celor de acolo, din America. Am luat parte la campania din Franța, scumpe domnule White, pe de o parte nu susțin că era mai bine — o bombă e tot bombă și războiul nu e niciodată un lucru frumos, dar o tîmpenie ca aceea din Coreea, le întrece pe toate. Strîng din pumni cînd mă gîndesc la toți băieții care sînt trimiși la moarte, și li se spun niște minciuni, de care ar roși și dracul. Nu știu cu precizie ce credea Tom despre toate astea. Poate că el a crezut pînă la sfîrșit și pe de o parte, ar fi mai bine*".

*

— În care cauză, zise Jimmy. A cui cauză? Aş vrea să vă împărtăşesc un lucru pe care l-am aflat în Europa, domnule White, oamenii ne urăsc. Nu-ncape îndoială că ne urăsc. Nu-i putem învăţa nimic, mă înţelegeţi, nimic. Nu le dăm decît minciuni şi nenorociri. Am întîlnit roşii acolo, prin asta nu vreau să spun că sînt un roşu, spun numai că i-am văzut. Atîta tot: Nici mai mult, nici mai puţin decît oameni ca dumneata şi ca mine. Ce-aş putea să vă spun despre ei? Vor dreptate. Au suferit groaznic în timpul războiului, aşa cum nici nu ne-ar putea trece prin minte, nouă ăstora de aici. Nu vor să se mai repete acest lucru. Ei cer să li se facă dreptate şi să nu li se întindă mîna călăilor lor, atîta tot şi bănuiesc că acelaşi lucru e şi în Asia. Şi vreau să vă mai spun un lucru, domnule White, dacă fiul dumneavoastră ar fi murit în războiul cu japonezii din 943, firește aţi fi fost nenorocit, e lesne de înţeles, dar n-ar fi *aceeaşi* nenorocire fiindcă războiul de azi e tîmpit şi nedrept. Tîmpit, asta e şi o ştiţi prea bine.

Bătrînului îi tremurau buzele. Se ridică în picioare cu greutate. Încerca să-şi ia înfăţişarea virtuosului jignit, aşa cum văzuse prin filmele patriotice, cînd e insultat tatăl eroului mort. După aceea nu-i mai rămînea, gîndea el, decît să se prăbuşească cu capul în mîini şi să plîngă în hohote, dar n-avea chef de aşa ceva. Trebuia să trăiască pentru a primi şi el şi soţia sa toate onorurile pînă la sfîrşit, în faţa monumentelor; un tată şi o mamă americani, prin graţia domnului, primele victime ale marii bătălii dusă pentru apărarea modului nostru de viaţă.

— Şterge-o de aici, zise el; şterge-o imediat.

Jimmy se ridicase:

— Nu te enerva, domnule White, nu te enerva. Ceea ce aveam de spus nu te privea numai pe dumneata şi cred chiar că mi-ar fi făcut mai multă plăcere s-o spun indiferent cui mai de grabă decît dumitale. Dar, aşa s-a întîmplat. Aşa a venit împrejurarea. Tot ceea ce pot să-ţi spun este că nu-i vorba

de o chestiune personală. Poate că mie, personal, mi-ai făcut oarecare rău, dar n-are importanţă. Important e că oameni ca dumneata fac rău ţării. Iată ce are importanţă. Ei, şi acum am terminat, înţelegi, am terminat şi în măsura în care îmi va fi cu putinţă, şi eu ştiu ce-mi rămîne de făcut.

— Hai, şterge-o, auzi, şopti White.

Glasul îi era stins.

— La revedere, domnule White — zise Jimmy — şi dumnezeu să-ţi ajute. Dacă fiul dumitale ne aude, ştiu cui îi dă dreptate.

— Şterge-o, îţi spun...

III

Cum trecuseră cîteva săptămîni fără nici un rezultat, îşi dădu seama că va trebui poate să accepte o mică reprezentanţă sau ceva în felul acesta. Perspectiva unei simple informaţii telefonice cerute la „Prudenţa" îl făcea să respingă toate posturile de oarecare răspundere. Deoarece îşi vînduse maşina era nevoit să facă drumuri lungi cu metroul şi pe jos. Descoperea astfel un oraş pe care nu-l cunoscuse pînă atunci, mergînd singur, amestecat în imensul furnicar de oameni, singur printre alte şapte milioane, sucea şi răsucea în minte gînduri care-l uimeau prin noutatea lor. In acest an „vara indiană", un fel de reîntoarcere a zilelor frumoase în timp de toamnă, se prelungise. Mulţi bărbaţi se plimbau în cămăşi. Oraşul era învăluit într-o negură strălucitoare care se ridica din apele mării şi ale Hudsonului, dar pe străzile cartierului Wall-Street, vîntul răbufnea şuierînd cînd şi cînd, între zidurile înalte de piatră şi de marmură. Jimmy hoinărea zilnic multe ore pe acolo.

Această parte a oraşului te făcea să te gîndeşti fără voia ta la un uriaş cimitir Père-Lachaise. Buildingsurile de acolo sînt ca nişte morminte, mute, pecetluite de porţi grele cu ornamente de aramă şi bronz. La ora prînzului mormintele se deschid şi revarsă sute

de mii de Lazări care mişună pe străzile necropolei. Nici unul nu înalţă capul spre cer să vadă cum e vremea. De altfel, pentru Wall-Street nu există alte anotimpuri decît acela al războiului, adică anotimpul bun şi cel al păcii, socotit cel rău. Privirea se rătăceşte printre nesfîrşitele pătrăţele ale ferestrelor luminate ziua mămiaza mare. Spre vîrfuri, cam pe la al patruzecilea etaj, totul se întunecă înghiţit de taina camerelor secrete ale marei piramide. Acolo se ţin consfătuirile zeilor. Către ora 5 ei pleacă, grăbiţi să-şi regăsească palatele albe unde îi aşteaptă cocktailuri servite în salonul cel mare, străjuit de portretul babacului, fondatorul dinastiei, cel care mai duhnea încă a whisky prost, băut prin barurile din vest, cel care a aşternut mii şi mii de kilometri de cale ferată peste cîmpii. Uneori zăreşti ghemuit în fundul unei lungi limuzine negre cîte o fantomă cu faţa smochinită ca a bătrînului Rockefeller. Asta îi îndeamnă pe şoferii de taxi să spună că America rămîne veşnic „ţara posibilităţilor". În acelaşi timp Lazării scăpaţi din morminte se lasă furaţi de visuri în faţa paharului lor cu lapte şi a cîrnatului cald, stînd rezemaţi de nichelul strălucitor al barului automat.

Cîteodată, obosit de atîtea încercări zadarnice, Jimmy se ducea să se aşeze şi el pe un scaun înalt şi încerca să-şi adune puterile. Avea impresia că i se destramă capul. De zece ori, de douăzeci de ori să discuţi acelaşi lucru cu necunoscuţi. Cînd aflau că se întorcea din Europa îl întrebau îngrijoraţi :

— Cum merg lucrurile acolo ? Se refac într-adevăr cu grămada de dolari ce le-am dat ?

— Nu s-ar putea spune, se plîng că plătesc impozite din ce în ce mai mari şi că sînt nevoiţi să cheltuiască bani pentru armament. Nu prea sîntem iubiţi acolo...

— De, fiecare cu norocul lui...

El nu răspundea nimic.

— Valorile s-au urcat cu patru pînă la zece puncte de cînd a început războiul, spunea individul.

„Ah ! mare procopseală, mare procopseală pe capul nostru... Fii pe pace, că vei avea parte de acea în-

mormîntare de 300 de dolari pe care îi plăteşti în rate... Numai să nu te apuce vreo nebunie mai înainte şi să te arunci pe fereastră de la al paisprezecelea etaj".

Pe atunci acest lucru era la modă. Nu trecea săptămînă să nu auzi de o astfel de întîmplare. Şi tocmai indivizi care aveau situaţii frumoase, ca de pildă Forrestal, sau ginerele lui Roosevelt, sau regizorul Block. „Dar cînd eşti asigurat pe viaţă, totul se schimbă", se gîndea Jimmy cu amărăciune amintindu-şi de reclamele bătrînului White. Era straşnic bătrînul! Ultima lui reclamă, întinsă pe o jumătate de pagină din Times, era de toată frumuseţea: *„Comunismul înseamnă moartea societăţilor de asigurare"*. Dar ce-or fi făcînd cei din Polonia şi din Rusia, or fi murind ca muştele, or fi luînd foc ca chibriturile?

*

Intr-o zi, la o răspîntie văzu un mănunchi de steaguri roşii. Din vase de metal în formă de bombă se ridicau flăcări galbene care marcau marginile şantierului anunţat printr-o pancartă: „oameni la lucru". Jimmy îşi aminti de Chaplin. Din nebăgare de seamă Charlot înşfacă un drapel roşu, înaintează şi se pomeneşte în fruntea unei manifestaţii. Îl închid ca anarhist. Cum or fi scăpat aceste drapele roşii cercetărilor senatorului Mc Carthy? E adevărat că erau învestite cu blazonul Companiei Edison... Se vedeau maşini în lumina puternică a reflectoarelor. Trei maşini, cinci maşini pentru a face pîrtie, oameni cu căşti, înveştmîntaţi în piele, cu mănuşi de cauciuc. O adevărată operaţie chirurgicală. „Totuşi, ce tehnică!" — „Asta zic şi eu treabă, ai?" spusese alăturea de Jimmy, un individ din mulţimea oprită de luminile roşii ale semnalelor de circulaţie. El ridicase capul. — „Da, treabă... Dar ce folos?" se gîndea el.

Ah! domnilor, slăbiţi-ne cu veşnicul produs superior care înlătură mirosul de picioare, cu veşnicele pulpe care fac pe băieţii noştri să prindă curaj acolo în Coreea, cu lucrările ştiinţifice care ţin să dovedească că dacă nu-ţi administrezi de doi dolari renu-

mita vitamină a profesorului Mac, eşti un om sfîrşit, un om stors... Dacă măcar la tine acasă ai putea scăpa de această obsesie a propagandei, dar acum o întîlneai la tot pasul. Televiziunea era otrăvită de ea. Nici un cuvînt, nici o imagine referitoare la indiferent ce : fie la aspiratoare, frigidere sau laxative, care să nu fie menită să dovedească *în acelaşi timp* că aveai un noroc orb să fii american şi că celelate popoare aveau un noroc şi mai mare că americanii binevoiesc să se ocupe de ele. Bineînţeles se putea întrerupe televiziunea. Dar era greu din cauza copiilor, în special din cauza băiatului care şedea ore întregi ghemuit în fotoliu privind cum apar şi dispar micile imagini. Devenise ceva de care nu te mai puteai lipsi şi îţi punea la îndemînă de-a gata orice fel de conversaţii. Acum ştiai ce să-i spui soţiei tale şi trecuse timpul cînd ar fi părut ceva cu desăvîrşire tîmpit să vorbeşti despre politică. În ziare mai citeai despre unii oameni neîncrezători care aveau aerul să se întrebe : „Oare America are vreo doctrină?" America poate că nu, dar Pepsi-Cola avea una, în orice caz, aceeaşi de altfel cu Coca-Cola. Ah ! în bucătăria ultra modernă, aceste dialoguri oferite de Pepsi-Cola, Pepsi-Cola, Pepsi-Cola.

Domnul. — *Ce-ai zice de un păhărel de Pepsi-Cola, draga mea, e aniversarea căsătoriei noastre...*

Doamna. — *Da, dragul meu, nu cred să existe ceva mai bun decît Pepsi-Cola pentru a sărbători o aniversare...*

Domnul (cu aerul dintr-o dată serios, aerul domnului care tocmai citise articolul lui Dorothy Thomson şi care e la curent cu o afurisită de încurcătură în politica internaţională). — *Draga mea, ne vom mai putea oare bucura de multe aniversări ca aceasta? Da, da, dacă vom şti să apărăm modul nostru de viaţă, al americanilor... Pretutindeni unde idealul libertăţii e în plin avînt, Pepsi-Cola îşi oferă serviciile...*

Domnul (pe un fundal de orgă în timp ce în ochii lui de tînăr mascul viguros, sclipesc stelele Confederaţiei Mondiale a Imperiului american). — *Nu fi în-*

grijată, draga mea, orice s-ar întîmpla, dumnezeu e cu noi...

Jimmy își amintea ceea ce-i spusese Bill Williams într-o zi la Paris în timp ce-l așteptau pe Rye la „Peewik" : „Trebuie să avem o mistică pe care s-o opunem acestor oameni...

Era abătut. E obositor ca dintr-o dată să nu mai fii de aceeași părere cu lumea din jurul tău, să nu mai vrei să te prinzi în joc după ce ai descoperit că totul nu e decît înșelăciune. Era abătut, dar nu descurajat. Din plămădeala vechiului om se năștea pe încetul o altă ființă, întocmai ca acele coșuri de trestie care, cufundate în grota în care s-a prelins apă calcaroasă se preschimbă într-un obiect strălucitor și tare.

*

In momentul în care primi înștiințarea că e chemat în fața comisiei de anchetă din Albany în chestiunea Rockfieldului, simți ca o ameteală. Își aminti de ceea ce îi spusese Ward, dar în același timp nu putea înțelege de ce, dintre toți cei care fuseseră la Rockfield, comisia alesese tocmai un om ca el, un om neînsemnat.

In ziua aceea nu-i spuse nimic Lucyei. Voia să fie singur pentru a-și aduna gîndurile, dar nu era în stare. Din seara petrecută la Bielinsky, cînd aflase de condamnarea lui Stewart, evitase tot ceea ce-i putea răscoli amintirile acelei clipe din viața sa. Dar acum nu mai exista nici un mijloc de a da înapoi. Se străduí cît putu mai bine să-i vorbească despre această convocare ca despre un lucru lipsit de importanță, aproape ca despre o glumă.

— De rîndul ăsta — spuse el — cred că am găsit o situație și încă printr-un noroc nemaipomenit, chiar la Albany.

Băgă de seamă că Lucy sta cu buzele strînse și era gata-gata să izbucnească în plîns. Ii spuse :

— Ah ! nu-mi ușurezi deloc viața !

— Dar tu ? zise ea.

— Nici nu pretind asta. Eu, unul, mărturisesc, n-am reușit să rezolv problema. Ăsta e tot adevărul.

Se aşternuse între ei o linişte apăsătoare, el vru s-o destrame printr-o izbucnire, să meargă pînă la capătul puterii lor de îndurare. Murmură :

— De ce nu mi-ai spus, de cum m-am înapoiat, că Stewart a fost arestat ?

— Ţi-am explicat doar. Nu voiam să te plictisesc cu aceste chestiuni. Credeam că nu te interesează.

Fu mirat văzînd că răspunsul acesta al ei nu-l impresionează de loc. Firește era un fel de a minţi, dar n-avea nici o importanţă. Zîmbi silindu-se să fie drăguţ. Ea nu se uita spre el, dar avea să ghicească după sunetul glasului lui că intervenise o schimbare. O schimbare în bine...

După un moment de gîndire, Jimmy spuse :

— E un om deosebit, orice s-ar spune. Cred că atît el cît şi ceilalţi ca el sînt oameni minunaţi. În Europa cei care gîndesc ca Stewart sînt înconjuraţi de milioane şi milioane de oameni, pe cînd aici sînt aproape singuri.

I se păru că ea îl asculta cu plăcere.

— N-ai fost tu o leacă îndrăgostită de el pe vremuri ? zise Jimmy.

— Nu, eşti un prost. Era un băiat care-mi plăcea şi pe atunci nici nu te cunoşteam. Nu găseşti că e un lucru firesc ?

El spuse :

— Da, e firesc.

— Dar ţie — zise ea — nu ţi s-a întîmplat niciodată, aşa, să visezi puţin ? Nu ? De pildă, cînd erai în Franţa ?

El spuse că „nu".

— Nu te cred — zise ea — dar cu oarecare drăgălăşenie, încercînd să-l privească ştrengăreşte.

În clipa aceea îl cuprinse un sentiment de duioşie şi recunoştinţă faţă de ea, mai puternic decît tot ceea ce simţise pînă atunci vreodată.

— Nu-ţi cunoşteam adevărata ta fire, zise el. Noi am trăit întotdeauna mai mult sau mai puţin convenţional, da, acesta e cuvîntul. Poate că e un lucru pe care l-am aflat în Europa. E drept că am avut destul timp să mă gîndesc la viaţa mea ! Aici niciodată n-am

găsit timp pentru asta. Nici măcar timpul de a mă gîndi puţin la unele lucruri...

— La ce fel de lucruri ? zise ea.

— Aşa, în general...

*

Stinseseră luminile şi el îi privi faţa pe întuneric. Pe pat se vedea dîra roşiatică a unei reclame cu neon şi umbra întretăiată a jaluzelelor.

— N-ar trebui să tragem niciodată perdelele, zise ea. Cînd văd jaluzelele acestea, îmi închipui că aşa trebuie să fie casele în Italia, în ţările de la sud.

— N-avem nevoie de Italia, zise el. Sîntem aici. Aici e viaţa noastră.

— E adevărat, zise ea. Dar tu eşti cel care a plecat.

— Nu-mi pare rău. Poate că acum mă simt mai bine. Sînt chiar sigur. Dar nu face să vorbim de asta.

Se auzea zgomotul cadenţat al frigiderului din antreu.

Se aplecă spre ea şi descoperi un obraz care-i era străin: pometii foarte proeminenţi şi ochii piezişi ca de pisică, dar aceasta era faţa ei adevărată, pe care el, fără îndoială n-o văzuse pînă atunci.

— Altădată credeam că poţi fi fericit şi aşa, fără să te intereseze ce se petrece în lume. Dar azi nu mai cred la fel. De altfel mai curînd sau mai tîrziu se interesează lumea de noi. N-ai încotro. Numai dacă, bineînţeles, te-ai lăsa dus de curent. Dar e din ce în ce mai greu. Chiar dacă s-ar întîmpla o nenorocire nu vreau să se spună că n-am făcut nimic pentru a o împiedica. Firește, e drept, că numai eu singur nu pot face mare lucru...

— Nu înţeleg încă prea bine despre ce e vorba — zise ea — dar doresc să fiu fericită. Pare cam idiot, dar ţie pot să-ţi spun. Dacă te temi să nu fii caraghios, înseamnă să nu mai spui nimic. Eram foarte sfioasă...

— Poate că şi eu la fel — zise dar în privinţa asta m-am schimbat, azi mă interesează unele lucruri de a căror existenţă habar n-aveam înainte. Sînt altele

însă pe care nu le-aș mai putea face, nici îngădui... Așa e. Dar îți dai seama că asta ne-ar putea schimba viața ?...

Ea spuse că „da", știa.

— ...și că ar fi mult mai greu astăzi să ne făurim o viață tihnită în care să nu se întîmple nimic. Îți amintești de proiectul cu Albany, cît de bine era întocmit totul ? Nu trebuia decît să te lași dus de curent. Să spui „da" tot timpul. Știi tu : „Da, domnule White", dar asta nu mai merge. Iată ceea ce am înțeles.

— Eu... eu nu vreau să știu ce urmări ar putea avea toate acestea pentru noi — adăugă el cu o oarecare șovăială — dar e sigur că mai curînd sau mai tîrziu sînt unele lucruri pe care nu le-aș mai putea îngădui...

Nu găsea ușor cuvintele pentru a-și exprima noile sale gînduri. Era ca după o boală grea, cînd celor mai obișnuite alimente le descoperi un gust nou. Și ea nu-i putea fi de nici un ajutor, fiind încă cu mult mai departe decît de el, cu mult mai în urmă pe acest drum.

...De pildă, pe vremuri nu i-aș fi vorbit niciodată lui White cum i-am vorbit, chiar dacă l-aș fi disprețuit, deși sînt sigur că mi-ar fi oferit o slujbă, fiindcă la urma urmelor e un om sfîrșit, pentru el lucrurile nu mai au nici o însemnătate. — Nu numai că nu i-aș fi vorbit așa, dar într-o oarecare măsură aș fi gîndit ca el. Și cînd colo, vezi tu, mi-am ieșit din fire. I-am spus ceea ce aveam pe suflet.

— Ce ciudat ! Cînd te gîndești că toate s-au întîmplat din pricina unui concert, zise ea. Sînt milioane de oameni care se duc duminica la concert și nu li se întîmplă nimic.

— Dar acesta nu era un concert oarecare.

Șovăi o clipă :

— Dacă izbucnește războiul — zise el — va fi ceva îngrozitor. Nu ca rîndul trecut. Poate că va fi sfîrșitul lumii.

— Nici nu vreau să mă gîndesc la asta, zise ea.

*

Dar se gîndea la asta şi se mai gîndise aşa cum se gîndeau milioane de oameni, într-o şi mai mare măsură chiar ca după Pearl Harbour, fiindcă azi aveau impresia că lumea se strîmtase şi fiindcă nu era oră, nu era zi, să nu audă vorbindu-se despre acest lucru şi fiindcă li se spunea că locuinţele şi căminele lor erau în primejdie. Şi în acelaşi timp nu înţelegeau de ce era nevoie să te vîri în chestiuni complicate tocmai la capătul celălalt al lumii.

— Ce vom face cu copiii? zise ea. De rîndul acesta lucrurile se vor petrece şi aci şi în Europa. E ceva înspăimîntător. E într-adevăr groaznic să nu poţi fi fericit.

— Vom vedea noi, zise el...

Ce obraz frumos avea. Cum de nu şi-a dat el seama mai înainte?

— Ar trebui să oprim frigiderul în timpul nopţii — zise el — e caraghios acest uruit care se porneşte tocmai cînd nu te-aştepţi.

— Dacă îl oprim — zise ea — se strică ce avem acolo. Mai ales laptele...

— Ai dreptate, zise el.

Îşi dădea seama că-şi reluase viaţa obişnuită, schimbat sufleteşte, fără îndoială, dar viaţa lui de totdeauna, cu problemele ei de fiecare zi: lucruri mărunte care-ţi mîncau jumătate din gînduri, jumătate din timp.

— Va trebui totuşi să găsesc o slujbă. Orice. Poate vînzător ambulant de tricotaje? Îţi închipui cum aş arăta cu un geamantan în fiecare mînă? S-a zis cu vacanţa.

— Cînd vrei, eşti mereu în vacanţă, zise ea. Oare nu ştii că te iubesc?

Era altfel de cum o cunoştea el şi totuşi ea era.

— Ei, zise el — vom vedea mîine, mîine.

— Oare nu ştii că te iubesc? mai spuse ea încă odată — spune drept, nu ştii? Vorbele mele nu te plictisesc? Nu sînt prea vorbăreaţă ori prea complicată?

El spuse că nu. I se părea atît de uimitoare, de neobişnuită.

— Eşti drăguţă, spuse.

IV

In ziua audienţei, cînd se trezise stînd în picioare, singur, în faţa judecătorilor, simţise din nou liniştea aceea şi dîrzenia care se părea că îl părăsesc atunci cînd era vorba de lucrurile mărunte ale vieţii, dar care nu-i lipsiseră nici în faţa agentului din strada Saint-Florentin, nici cu ocazia revederii sale cu White.

Işi zicea că nu era ceva extraordinar ca el să se afle acolo, el mai degrabă decît altul. Era un lucru firesc, de vreme ce strînseseră toate datele anchetelor întreprinse la Paris şi New-York. Fără îndoială că cei din strada Saint-Florentin îşi depuseseră raportul, iar aici White a strecurat şi el o vorbă. Atît era de ajuns.

— Azi nu e nimic senzaţional, zise Muselli.

Işi dăduse seama dintr-o aruncătură de ochi, după numărul fotografilor trimişi de presă.

Primele şedinţe se ţinuseră într-o uluitoare scăpărare de reflectoare, într-un pîrîit neîntrerupt, iar în clipa cînd el, Muselli, depusese jurămîntul, stînd drept cu braţul ridicat în faţa preşedintelui Cornwell, toată lumea avusese impresia că începe cercetarea unei chestiuni de mari proporţii. Dar pe urmă lîncezise totul... ce-o fi şi cu acest individ, cu Reeds ? Luase parte la manifestaţie şi era un prieten de-al lui Stewart, care, de... Apoi la Paris fusese amestecat în diferite chestiuni şi avusese de-a face cu Biroul Federal de cercetări. In orice caz nu se putea spune că viaţa acestui individ era cu totul limpede. Un comunist, probabil, după părerea fostului său şef, care credea chiar că se introdusese în sînul Legiunii pentru a face jocul roşilor. Da, asta putea să fie ceva interesant.

— Destul atît, zice el fotografilor.

Inchise dosarul.

— Domnule Reeds, ai fost chemat înaintea Comisiei de anchetă în legătură cu cele întîmplate la Rock-

field, în scopul de a ne putea aduce sprijinul dumitale pentru restabilirea adevărului, după cum e de datoria oricărui american cinstit care ar putea avea ceva de spus referitor la această chestiune. Nu-i vorba decît de o convorbire prietenească.

Hotărît, ăsta e stilul, se gîndea Jimmy. Bondocul nervos din strada Saint-Florentin spusese exact același lucru: sîntem între prieteni. „Dar... fie vorba între noi, ți-ar place să mucezești cinci ani în închisoare? ca între prieteni, nu-i așa?"

— S-o luăm de la început — zise Muselli — te-ai dus la Rockfield din proprie inițiativă?

— Da, din proprie inițiativă.

— Dar ai și prieteni, domnule Reeds, ar fi putut să te îndemne și prietenii, e un lucru firesc.

— În adevăr am prieteni...

— Crezi oare că vreunul dintre prietenii dumitale ar putea fi comunist fără ca dumneata să știi?

— Am mulți prieteni.

— Nu răspunzi la întrebarea mea, zise Muselli.

— Cum aș putea răspunde la ea, domnule procuror. Cum aș putea ști care e comunist, și care nu e? Cunosc atîția oameni, am prieteni, dar de unde să știu...

— Te întreb dacă după părerea dumitale ar fi cu putință ca vreunul dintre prietenii pe care îi ai să fie comunist?

— Există comuniști, eu am prieteni, deci acești prieteni *ar putea* fi comuniști. Găsesc că toate astea sînt prostii, zise Jimmy.

Zvîrlise această frază ca și cum venise momentul să ia atitudine odată pentru totdeauna. Dintr-o dată această comedie i se păruse de nesuportat. Și capetele astea din fața sa... De unde le-or fi scos? Era un spectacol prea frumos care întrecea aproape toate așteptările. Îndeosebi, Cornwell. Jimmy se gîndea cu groază că dacă viața lui n-ar fi luat altă întorsătură, dacă trenulețul n-ar fi luat-o razna de pe șine, ar fi trebuit să socotească printre îndatoririle lui și pe aceea de a bea din cînd în cînd cîte un păhărel cu acest individ, la Albany...

— Ascultă, domnule Reeds, nu ne-am adunat aci pentru a asculta părerile dumitale asupra felului în care e condusă această anchetă. Ştii că din punct de vedere legal nu poţi refuza de a ajuta comisia...

Vorbise Cornwell. La ce-o fi fost întrebuinţată energia acestui individ pîn-atunci? Unde o fi acumulat oare energia aceasta pe care o descărca prin fulgerări de priviri răscolitoare, arătîndu-şi dinţii perfect restauraţi, fără cusur, ţinîndu-şi bărbia în mîinile sprijinite de microfon.

— N-avem timp de pierdut, adăugă el. Sîntem simpli cetăţeni şi mai avem şi altceva de făcut în viaţă decît să ne jucăm de-a şoarecele şi pisica cu de-al de voi.

— În acest caz — spuse Jimmy — poate că aţi fi mai cîştigaţi dacă mi-aţi pune întrebări care să mă privească pe mine şi la care să pot răspunde pentru mine.

— Vii din Franţa, zise un individ cărunt, cu mustăţă subţirică şi cravată papillon, care lăsa să i se vadă cămaşa de nylon. (Secretara individului trebuie să fi fost în sală). Te întorci din Franţa, ia spune-ne ce ştii despre Jacques Duclos şi despre Togliatti...

Se auziră rîsete înfundate în colţul unde se aflau ziariştii. Tîmpită sau mai degrabă distractivă, din această întrebare ar fi putut ieşi ceva.

— Nu-i cunosc — spuse Jimmy — de unde vreţi să-i cunosc eu, e ca şi cînd l-aţi întreba pe unul care s-a dus să se plimbe cu barca pe Potomac, ce părere are despre Preşedinte.

— Ştii că Jacques Duclos a dat ordin comuniştilor de aici să răstoarne guvernul împuternicit prin Constituţie? reluă căruntul pomădat. Cunoşti cumva faimosul mesaj secret al acestui şef comunist?

— Nu cunosc nimic din toate astea — spuse Jimmy — dar îmi închipui că dacă acest mesaj e faimos, nu poate fi prea secret...

— Domnule Reeds — zise Muselli care în timpul acestui dialog răsfoise dosarul cu dorinţa vădită de a scăpa de orice răspundere — domnule Reeds, de sigur că vei fi mai bine informat despre lucrurile care sînt

în directă legătură cu dumneata. De pildă, ai fost împreună cu soţia dumitale la manifestaţia roşie de la Rockfield, care e numele de fată al soţiei dumitale?

— Lucy Goldman.

— E născută în Statele Unite, nu-i aşa?

— Da, zise Jimmy.

— Din ce parte a Europei au venit părinţii ei?

— Nu prea văd ce legătură are asta cu... Dar în sfîrşit, da, ei au venit din Polonia.

— Asta vroiam să ştiu, zise Muselli, oftînd adînc.

— Domnule Procuror — spuse un pipernicit cu faţa arsă de soare, pe nas cu o pereche de ochelari de aur, —e o chestiune secundară. În fapt ar fi putut veni din orice ţară: din Polonia, din Rusia sau din Germania. Toată lumea înţelege ce vreau să spun... Nu s-ar putea afirma cu siguranţă că mrs. Reeds, deşi familia ei a venit din Polonia, este de origine *poloneză,* în sfîrşit cu adevărat *poloneză,* cred că mă înţelegeţi, nu?...

— În ceea ce mă priveşte te înţeleg de minune — zise Jimmy —încerci să violezi Constituţia americană care interzice acest fel de discriminări! Aţîţi oamenii la ură de rasă, asta faci dumneata...

— Domnule Reeds, încă o dată te scutesc de a mai face aprecieri.

— Dar eu nu mă pot împiedica de a spune ceea ce gîndesc, mă aflu aici în calitate de martor, nu-i aşa?

Ceea ce îl uimea mult mai mult decît propria lui dîrzenie era faptul că nu-şi dăduse seama „înainte" de realitatea acestor lucruri a căror imagine o vedea acum în faţa lui, bine reliefată şi mărită. Fusese cu totul neştiutor pînă atunci, îşi zise oarecum ruşinat că nu făcuse nimic pentru a se apăra de contagiune.

— Îl cunoşti pe ziaristul Bill Williams?

— Da, îl cunosc.

— Crezi că poate fi comunist?

— M-ar mira ca *Picture* să angajeze un comunist ca reporter, zise Jimmy.

— Acest domn Williams le bagă în cap soldaţilor noştri din Coreea că războiul de acolo e tîmpit. Dar

dumneata, domnule Reeds, ce părere ai despre acest război?

Jimmy văzu că cei şase membri ai Comisiei ridicaseră nasul din hîrtii, şase capete încordate de atenţie, zîmbind forţat, ţinînd mîinile împreunate deasupra mapei aşezate în faţa fiecăruia dintre ei. Asta era întrebarea de căpetenie. Aci voiau să-l încolţească.

— Eu... zise el — am citit ceea ce publică agenţiile şi ziarele. E grozav de încîlcit.

— Fără îndoială, domnule Reeds — zise Muselli — fără îndoială, e foarte încîlcit, dar în fine, ca american, trebuie să ai o părere despre asta? Aşa, în general.

— În general, bănuiesc că toată lumea trebuie să dorească pacea, zise Jimmy.

— E dorinţa noastră a tuturor, crede-mă — reluă Cornwell — şi sigur că e şi dorinţa băieţilor noştri de acolo, totuşi de cîteva ori ţi-ai exprimat părerile cu privire la război, pe vremea cînd erai în Franţa şi chiar aci la New-York? Nu-i aşa?

— Cred că fiecare cetăţean e liber să aibă părerile lui despre asta, doar nu sîntem în stare de război, nu-i aşa?

— Te înşeli — spuse Muselli — te înşeli şi toţi oamenii care cred ca dumneata se înşeală. Noi *sîntem* în stare de război, ia aminte, domnule Reeds, *sîntem* în stare de război. Şi dacă se declară sau nu războiul, asta n-are nici un fel de importanţă, adevărul e că el a început şi că de acum înainte atitudinea fiecărui american faţă de acest război dovedeşte sau nu buna lui credinţă.

Se făcu un moment de tăcere în timpul căreia se auzi zgomotul stenografilor care înregistrau aceste preţioase cuvinte.

*

Jimmy nu răspunse. Cu asta începea şantajul, marele şantaj, cu ajutorul căruia încercau să terorizeze toată America. Buna-credinţă, pe care oricare american a avut-o în toate timpurile şi o va avea veşnic faţă de patria sa, era sistematic confundată cu con-

formismul, cu supunerea față de ceea ce în șiragul nesfîrșit de fapte istorice al acestei țări, nu era decît un moment, față de oamenii care se perindau... Ce era cinstit și ce nu ? Se spunea, de pildă, că pentru a fi cinstit trebuia să respecți dreptul de proprietate : deci Abraham Lincoln fusese necinstit în momentul cînd desființase sclavia și deposedase zeci de mii de proprietari de bunurile lor fără nici o despăgubire ? Nu era oare o dovadă de cinste față de America în timpul războiului cînd era aliata Rusiei, de a sprijini pe aliații sovietici ? Și iată că azi erau învinuiți de rea credință toți cei care se purtaseră atunci cinstit.

Oamenii care făcuseră filme închinate prieteniei americano-sovietice, filme pe care le aplaudase toată America, erau calomniați și zvîrliți în închisoare, în timp ce zeci de organizații care sabotaseră războiul împotriva Germaniei hitleriste și Japoniei erau socotite cu desăvîrșire „cinstite". Ce schimbare intervenise ? Ceea ce pretindeau că știu astăzi despre ruși, n-o știuseră acum patru ani ? Totul era tulbure și plin de viclenie : o cursă neîntreruptă în care era aproape cu neputință să nu fii prins, un nesfîrșit labirint în care oamenii cinstiți și simpli se rătăceau, printre învinuirile cele mai fantastice și mai grosolane, o imensă pînză de păianjen întinsă de la un ocean la celălalt, de la marile lacuri pînă în pustiurile Noului Mexic : o plasă de păianjen în care oricine putea fi prins dacă acesta era bunul plac al unui individ oarecare cocoțat dintr-o dată la rangul de păzitor al Constituției. La urma urmei nu exista decît un singur mijloc de a scăpa de acolo și de a fi, cum se spunea, „în conformitate cu legea", acela de a te supune și a urla laolaltă cu lupii. Asta era totul, să urli împreună cu lupii. Fiindcă nu se cerea să ai o convingere adîncă. Contrariu celor scrise în Evanghelie, era destul să strigi la unison : „Doamne ! Doamne !" ca să fii sigur că intri în împărăția lui dumnezeu. Lui Jimmy i-ar fi fost de ajuns să simuleze o adîncă indignare. I-ar fi fost de ajuns să strîngă pumnii, să-și încordeze mușchii obrazului și să strige :

„Toți roșii din Coreea și de pretutindeni sînt niște ticăloși mîrșavi și nu știu ce mă oprește, domnule Muselli, de a mă înrola imediat și de a nimici cîțiva dintre ei.

Atunci ar fi alergat înaintea lui.

„Nu te enerva, domnule Reeds, noi prețuim nespus de mult cinstea dumitale, putem fi folositori pretutindeni. Intră, intră în împărăția domnului și să uităm tot ce a fost".

— Cred că sînt un american cinstit, zise Jimmy. Indeplinesc ceea ce mi se cere, e tot ce pot spune în această privință.

— Pari foarte dornic de a te supune conștiinței dumitale, care ți-a impus, cînd erai în Franța, să iei parte la răzvrătirile puse la cale de roșii pe străzile Parisului.

— Îmi dau seama la ceea ce vă referiți, zise Jimmy.

Acum găsea că era de prisos să nege că a depus mărturie în favoarea lui Roger Craux.

— Îmi dau seama la ce anume vă referiți, dar bănuiesc că faptele v-au fost relatate desigur inexact. N-am luat parte la nici o acțiune de acest fel. Mă aflam din întîmplare în ziua aceea la locul cu pricina și apoi m-am găsit în situația de a depune mărturie pentru salvarea unui om învinuit pe nedrept. Acestui om i se aducea învinuirea că lovise un polițist și numai eu eram în măsură să mărturisesc că nu el era acela, deoarece fusesem martor fără voie al acestei întîmplări.

— Domnule Reeds — spuse individul cu papillon — susțineai adineauri că nu știi nimic despre Jacques Duclos și Togliatti ; dar trebuie să recunoști că ai jucat un oarecare rol în agitația roșie din Europa...

— N-am jucat nici un rol, spuse Jimmy. Era o manifestație pe stradă și nu poți învinui pe toți trecătorii că au luat parte la ea. Nici nu știam măcar despre ce era vorba...

— Dar azi ? zise Cornwell.

— Da, astăzi știu, era o manifestație împotriva

unui colonel german, prieten de-al lui Hitler, care scria niște articole într-un ziar parizian. Sînt sigur că nu numai roșii erau aceia care găseau că acest lucru era ceva foarte neplăcut și injurios la adresa Franței.

— Acest colonel nu luptase oare împotriva Rusiei în timpul războiului ? zise Cornwell.

Se bucura în mod vădit de ideea că făcea politică în stil mare. Fiecare din frazele pe care le pronunța va apărea astă seară în ziarele din Albany și poate și în cele din New-York, cel puțin într-una din ediții, numai dacă acești blestemați de ziariști nu vor publica totul prea pe scurt.

— Poate că a luptat împotriva Rusiei — spuse Jimmy — dar și împotriva noastră, cu aceeași ocazie.

Citi pe fața lui Cornwell o furie nemăsurată. Apoi îl auzi bîlbîind.

— Domnule Reeds, Comisia nu poate îngădui să audă astfel de clevetiri, e o defăimare, înțelegi, o adevărată defăimare de a-i asocia pe ruși cu luptătorii noștri americani. Nu există nici o asemănare între ei, mă înțelegi, absolut nici o asemănare. E o defăimare, înțelegi, nu există alt cuvînt, o adevărată defăimare...

— În timpul războiului erau filme în care erau văzuți rușii și americanii împreună...

— Ia ascultă, domnule Reeds.

Muselli luase un ton marțial și privea pierdut spre fundul sălii, ca și cum ar fi ascultat corul tăriilor cerești.

— Ascultă, domnule Reeds, acum s-a lămurit că toată această propagandă de defăimare a fost pusă la cale de către roșii din California, aceiași cari veniseră să provoace dezordine aci și să tulbure liniștea cetățenilor de la Rockfield. Este o chestiune care nu e de competența acestei Comisiuni. Dar s-a dovedit că indivizii care au făcut aceste filme despre care vorbești, sînt comuniști. Au întrebuințat teroarea și o asuprire groaznică pentru ca ele să fie jucate de artiști ca Bob Taylor. Toate acestea au ieșit acum la

iveală. Erau mijloace de propagandă care zugrăveau pe ruşi ca pe nişte oameni fericiţi, bine hrăniţi şi bine îmbrăcaţi, cînd în realitate sînt murdari şi înfometaţi.

— Cunoşti cumva modul de viaţă din Rusia ? întrebă scundul cu ochelari de aur.

— Ce legătură are asta cu depoziţia mea de aici, zise Jimmy. Dacă puneţi întrebări pentru a răspunde tot dumneavoastră la ele, cu scopul de a le vedea publicate în ziare — oricine ar putea să-mi ia locul...

Jimmy făcu o mişcare ca pentru a-şi ridica braţele spre cer. Acum îi era cu neputinţă să mai răspundă. In definitiv, era ceva prea tîmpit... Se simţea el însuşi ruşinat că o astfel de prostie urma să fie publicată. Să fie calomniată tocmai ţara, în care oamenii fac lucruri atît de minunate, în care trăiesc atîţi savanţi mari, scriitori mari, ţara pe care o lume întreagă o admiră şi o iubeşte...

Muselli despică aerul cu palma de parc-ar fi lovit cu o secure.

— E destul atît, domnule Reeds, poate că veţi mai fi audiat.

— Sînt pregătit, zise Jimmy.

Nu voia să spună că era la dispoziţia lor. Dimpotrivă.

Îşi dădea seama că pentru el începea o viaţă cu totul nouă. Că de aci înainte va fi cu desăvîrşire alt om. Şi că atît fericirea cît şi viaţa de toate zilele vor lua altă înfăţişare.

Încă nu ştia cîte eforturi se vor cere şi nici cît va fi de greu să păstreze aprinsă, în mijlocul furtunii, mica flacără care pîlpîia într-însul...

(New-York—Paris, 1950—1951)

Responsabil de carte : C. Giurgiuca
Tehnoredactor : S. Alexandrescu-Toscani
Corector : C. Costescu

Dat la cules 20.04.55. Bun de tipar 03.05.55. Tiraj 8000+2100 ex. Hîrtie ediții tip B. de 60 gr./m.p. Ft. 840×1080/32. Coli ed. 15,97. Coli de tipar 9,81. Ediția I. Comanda 1650. A. nr. 0828. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 A—31=R.

Tiparul executat sub com. nr. 1527 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN". București — R.P.R.

lei 5,20